

ORXAN FIKRƏTOĞLU

V A X T

Hekayələr
Povestlər
Kinossenarilər

BAKI - 2008

Ön söz müəllifi: Şirindil Alışanlı

Redaktoru: Fikrət Sadıq

Korrektor: Sevinc Abasova

Orxan Fikrətoğlu. Vaxt. Bakı: «Elm», 2008. – 376 s.

ISBN 5-8066-1765-3

80-ci illərin ədəbi nəslinə mənsub olan, nasir, kinodramaturq, kinorejissor, publisist Orxan Fikrətoğlunun bu kitabında hekayələri, povestləri və kinossenariləri toplanmışdır.

© Orxan Fikrətoğlu. Bakı, 2008.

HEKAYƏLƏR

MİLAD GECƏSİ

İşdən gec çıxdı. Hava qaralmışdı. İçərişəhərin dolanbac küçələrindən keçib Fəvvarələr bağına dönəndə, uşaqlıq dostu ilə rastlaşdı. Dostu dəyişmişdi. Nimdaş ağ paltoda ümidi solmuş yaşara- yaşara onu onu görməyinə əməlli başlı sevinirdi. Çoxdandır su altında yaşayırmış kimi yaşayırdı. Dünyanın səsləri, rəngləri elə bil itmişdi. İndi dostunun sevinən üzünü ona ötüb keçmiş, isti bir hissini mövcudluğunu xatırladırdı. Dostunun illər əymiş çiyinə baxa- baxa bu hissi oyatmaq istəyirdi. İçi tərənəmirdi ki, tərənəmirdi. Dostu evlənməmişdi, işləmirdi də. Ağarmış tellərinə, çürümüş sarı dişlərinə, ağzından gələn çaxır qoxusuna acıya- acıya əlini dostuna tərəf uzatdı. Öpüşüb ayrıldılar.

İçində qımıldanan hissini kökünü axtara- axtara bağına asfalt döşənmiş enli pillələrlə üzüyuxarı qalxırdı. Birdən- birə işdə unutduğu eynəyi yadına düşdü. Kefi əməlli başlı pozuldu. Əvvəl istədi geri qayıda. Sonra tənbellik elədi. Arvadı səhər balıq istəmişdi. Evdən çıxanda pulu öz əliylə hesablayıb döş cibinə qoymuşdu. Nahar edəndə bu pulu üstündən xərcləmişdi. Eynəksiz nə balıqların piştaxta üstə yazılmış qiymətlərini oxuya biləcəkdi, nə də cibindəki pulun miqdarında alacağı balığın çəkisini yoxlayacaqdı. Bunları satıcıdan soruşmağa da utanacaqdı, özü üçün yaratdığı mənasız qayğıdan əsəbləşdiyini görüb balıq almaqdan vaz keçdi. Yəqin ki, evdə yeməyə nəşə vardı.

İki nəfər idilər. Uçaqları olmurdu. Arvadı axır vaxtlar ancaq alma ilə dolanırdı. Özünü arıqladandan sonra uşağa oxşamağa başlamışdı. Görünür, arzular gerçəkləşməyəndə adam qocaldıqca uşağa dönür. Çoxtandı sevinə bilmirdi. Yəqin ona görə son vaxtlar arvadına hər gün hədiyyə alırdı ki, heç olma-

sa o sevinsin. Arvadı hədiyyələrdən doğrudan da sevinirdi. Əlini cibinə salıb pulunu yoxladı. Yerindəydi. Yolunu dəyişib bağıın içinə doğru getdi. Bağıın ətrafına əkilmiş küknar ağaclarının üstünə boyunbağı kimi şüşə şamlar düzülmüşdü. Şamların çoxusu yanmırdı. Küknarlar yolun qırağında dayanmış bir dəstə eynəkli, əcalı, dişləri tökülmüş qocanı xatırladırdı.

Daş səkinin üstündə oturub oyuncaq alver edən qoca yəhudi başını paltosunun boyunluğu içində gizlətməmişdi. Satdığı oyuncaqlarından seçilmirdi. Piştaxtaya yaxınlaşdı. Oyuncaqları birbir qaldırıb nisbətən görən gözüünə tutdu. Qoca yəhudi onun qəribə hərəkətlərinə maraqlı baxa-baxa: – Bir şey alacaqsan? – soruşdu.

Qırmızı arxalıklı “qar adamı”nı bəyənib aldı. Oyuncağı cibinə qoyanda arvadının gülən gözlərini düşündü...

Həyətə girəndə qonşusuyla üz-üzə gəldi. Qonşusu:– Bayramın mübarək! – dedi. Yadına düşdü ki, bu gün milad gecəsidir. Başını qaldırıb eyvana baxdı. İşıqları yanmırdı. Pillələri qaça-qaça çıxıb qapını döydü. Arvadı öskürə-öskürə içəridən: – Sənsən? – soruşdu.

Süfrəsiz miz arxasında oturmuşdu. Arvadı qarşısına çay qoyub ayaq üstə dayandı. Əlləri əsə-əsə “qar adamı” oyuncağını arvadına uzatdı. Arvadı “qar adamı”nı dinməzəcə o biri oyuncaqların yanına qoydu. Yataq otağına keçib oradan: – Yataqda televizoru söndür! – dedi.

Səhər yerindən qalxan kimi pəncərədən eşiyə baxdı. Qar yağmışdı. Şəhər ağ örtük altından yatmış nəhəng dəniz heyvanına oxşayırdı. Arxaya çevrilib çarpayıya tərəf boylandı. Boş idi. Dəhlizi keçib açıq qapıdan çölə çıxdı. Arvadı yun saçaqlı şalını çiyinə salıb, qarlı həyətin ortasında yapdığı iri “qar adamı”nın qarşısında durmuşdu. Kürəyi ilə ərinin baxışlarını hiss edib yuxarı boylandı. Gözləri işım- işım yanan arvadı elə bil

cavanlaşmışdı. Sevinə–sevinə onu yanına çağırırdı.

Arvadının yaptığı iri “qar adamı” nın üstünə yumşaq–yumşaq qaryayırdı.

Pillələrlə aşağı enməyə başladı. Sonuncu pilləyə ayağını qoyanda hiss elədi ki, gözləri yaşarıb, bu dəqiqə ağlayacaq... Nə qədər elədi, yenə başa düşmədi ki, bu göz yaşları niyə axır... Axı hər şey yaxşıdır.

BORC

Qapını döydü. İçəridə işıq söndürdülər. Əsəbdən əlləri əsirdi. Özünü yıgıb, qapını yenə döydü. O tayda döşəməyə nə–sə düşüb taqıldadı. Lap özündən çıxdı. Yumruqlarını cütleyib qapını var gücü ilə itələdi. Rəzələr sındı. Qıfıl yerə düşdü. Qaranlıqda mizin arxasında atası oturmuşdu. Gözləri işım– işım işıldayırdı. Əyilib qıfılı döşəmədən götürdü. Atası qorxmışdu. Dodaqları əsirdi. Amma özünü o yerə qoymurdu. Qıfılı mizin üstünə atdı. Atası gözünü də qırpmadı. Keçib işığı yandırdı, divana oturdu. Atası arıqlamışdı, üzünün cizgiləri sərtləşmişdi, boynunun, boğazının sümükləri görünürdü. Ayağını altına yıgıb: – “Qapını niyə açmırsan? – soruşdu. Atasının tükü də tər–pənmedi. Sakit yorğun səslə: – “Bildim ki, sənsən”, – dedi. –“Ona görə!”. Divandan qalxıb əsəbi– əsəbi otaqda gəzişi:– “Nə fikirləşirsən?”, – soruşdu. – “Borcunu haçan qaytarırsan?. Döşəmə cırıldadı. Atasına yaxınlaşıb: – Dolana bilmirəm”, – dedi. –“Başa düşürsən? Dolana bilmirəm!”

Atası ayağa qalxdı. Keçib pəncərənin önündə durdu. Üzünü çölə tutub:

- Halal eləmirəm sənə!– dedi. – Mən sənə halal eləmirəm!
- Niyə halal eləmirsən?– soruşdu.
- Atalığımı!

– Heç mən də sənə halal eləmirəm, – dedi.
– Anan sağ olsaydı...
– Anamın ruhunu incitmə, – dedi. – Onu da sən çərəltidin elə. .

Atası susdu. Mətbəxə keçdi. Qazın taqqılıtsından başa düşdü ki, çay dəmlənir. – Mən çay içmirəm, qışqırdı. – Çıxıb gedirəm indi. Atası otağa qayıdıb çarpayıya uzandı.

– Mən sənə halal eləmirəm, – dedi və arxasını ona çevirdi.
– Nəyi halal eləmirsən e... sən mənə? – soruşdu. – Nə gün vermisən mənə ki, halal da eləmirsən?

– Mən sənə ömür vermişəm!– atası asta– asta zarıdı.
– Verməyəydin, verməyəydin, verməyəydin!– Qışqıra– qışqıra otaqdan çıxdı. Dəhlizdə var– gəl eləyə– eləyə:

– Boş ömrümlə mənə heç kim saymır, – dedi.

Atasını öskürək tutdu. Öskürdü, öskürdü, sonra susdu.

Daha dinmədi. Dəhlizdən otağa:

– Borcu qaytar, gedirəm, – qışqırdı.

Atasından səs çıxmadı.

– Sənnənəm, borcunu qaytar, gedirəm.

Atası yenə dinmədi. Hirslənib otağa girdi. Kətili döşəməyə çırpdı, Mizin üstündə durmuş güldanı divara vurub qırdı. Çarpayının üstünə çıxdı. Atasının gözləri açıq idi. Sakitcə uzanmışdı. Elə sakitcə də: “Çıx get”– “Get, qoy rahat ölüm”.

Qapını çırpıb çölə çıxdı. Eçikdə hava soyuq idi. Paltosunu boynuna qaldırdı, Piyada gedəcəkdi. Dincini almaq üçün evin böyründəki taxta oturacağa oturdu. Əllərini dizinin üstünə qoyub fikrə getdi. Oturacağın böyründə iki sərçə yerə atılmış çörəyi dimdikləyirdi. Gözlərini qaldırıb atasının eyvanına baxdı. Atası da pəncərədən ona baxırdı. Gülümsünüb əlini qaldırdı. Pəncərənin çirklə şüşəsi arxasından atasının sarı, çürük dişləri göründü. İçində isti bir şey tərpendi. Qəhər boğazını tutdu.

Əyilib yerdən xırda bir daş götürdü. Ayağa qalxıb daşı göyə atdı. Atası başını soyuq şüşəyə dayayıb onu gözü ilə binanın tənə qədər ötürdü. Sonra mətbəxə keçib dəstərxanı aç– aç:

– Axı, mən ona nə borcluyam, – dedi.

ÖGEY

– Saati gətir qoy bura!

Arvadı saati gətirib

– Zəng vurmuşam, indi gələrlər, – deyib hıçqırdı.

Qəfildən hirsənib qışqırdı:

– Ağlama, ağlasan durub atanı dalına səriyəcəm.

Arvadı, səsi titrəyə– titrəyə:

– Ağlamıram, – dedi, – niyə ağlamalıyam, nə olub ki. allaha şükür!

Üzünü divara çevirdi. Arvadı yan otağa keşib, ütünü cərəyan qoşdu. Dünəndən yuduğu iriağ mələfələri mizin üstünə yığıdı. Mələfələrdən ərinin iyi gəlirdi. Götürüb burnuna yaxınlaşdırdı. Gözləri doldu, “Mən sənsiz neyləyəcəyəm? pıçıldadı, neyləyəcəyəm axı? “

Qanın zəngi çalındı. Çevrilib saata baxdı. Arvadı qanı açdı. Qardaşları və bacısı tövşiyə– tövşiyə otağa girdilər. Səssiz soyundular. Bacısı: “Rəşad səni yuxuda görüb, ay qardaş– dedi. – Səhər– səhər görürəm ayılıb, yuxulu gözlərini ovuşdurur, deyirəm nə olub, qurban olum sənə?– Deyir yuxuda görürəm, atam sınıq taxtanın üstüylə yeriyyir, qışqırırım, ay ata, dayan, getmə yıxılırsan, yıxılırsan...”

Bacısının sözünü kəsdi:

– Gəlin görüm, oturun!. .

Qardaşları, dalınca da bacısı oturdu.

– Rəşad bu gün məktəbə gedib?

Bacısı sualın kiskinliyini görüb çaşdı:

– Yox, qoymamışam, – dedi, – nə olub ki?

– Niyə qoymursan, qoy uşaq gedib dərşini oxusun!

Bacısı:

– Nə bilim qorxuram, – dedi:– heç yana buraxa bilmirəm
yanımdan, elə bilirəm ona da nəşə olacaq.

Böyük qardaşı bacısının sözünü kəsdi:

– Bəsdi, – dedi, – ayrı şeydən danış!

Bacısı ayağa qalxıb ona yaxınlaşdı, əlini alnına dayadı.

– can ay qardaş, – dedi, – bumbuzsan!

– Qızdırmadan yanırım, ay qız. nə danışırsan? – deyib
gülümsündü.

Böyük qardaşı bağazını arıtladı. Arvadı mələfələri ütüləyib
güzgüların üstünə səirdi. Arvadını səslədi:

– Saatı gətir bura!

Arvadı otağa girdi, “Saat burdadı da” – dedi.

Bacısı:

– Görür də burdadı, – qışqırdı, – nə bağırırsan?

Arvadı heç nə deməyib mizin tozunu sildi. Kətilin üstündəki
dərmanlı yığışdırıb götürdü. Otaqdan çıxdı.

Bacısı:

– Dərmanları niyə yığır, – az... bu? – qışqırdı yenə.

– Bəsdi, – dedi, – nə dərman, dərman lazımdı mənə?

Böyük qardaşı bacısına təpindi. Bacısı səsinə kəsdi.

– Gülab tadız?

Böyük qardaşı başını yırğaladı:

– Tam, tapın!

Böyük qardaşı pəncərənin önünə keçib arxasını otaqdakilərə
çevirdi. Kiçik qardaşı oturub ona diqqətlə baxərdə. Bacısı ay-
ağa qalxıb kiçik qardaşının çiyinini quşaqladı.

– Uşaq yaman qorxub, – dedi, – dili tutulub, gərək onu çıl-

dağa aparım.

– Aar, apar, – dedi. – Mənim işimi yola verin sonra lap göyə çıxın.

Az, çay gətir bunlara! – Gözlərini yumdu.

Arvadı mətbəxdə işi olduğunu sübut eləmək üçün qazanları bir– birinə vurdu.

Gözlərini açdı: İtin qızı, – qışqırdı, – ölməyə də qoymurlar a... adamı.

Bir həftə bundan qabaq dostlarıyla yeyib– içməyə getmişdilər. Məclis gecə yarıya qədər davam eləmişdi. Gecə evə gəlib üzüquyulu çarpayıya uzanmışdı. Sonra bir həftə nə yemişdi, nə içmişdi, nə də yediyini – içdiyini xaric eləyə bilmişdi. Bu gün səhər həkimə aparmışdılar. Həkim baxıb demişdi ki, ümitsizdi. Bütün bədəni zəhlənlənib. Aarın evə beş saata öləcək! Bağırsaqları cürüyüb, toz kimidi.

Arvadı əlindəki məcməyini əsdirə– əsdirə gətirib, çayları mizin üstünə düzdü.

– Gəlin çay için!– dedi.

Böyük qardaşı gəlib oturdu. Kiçik qardaşı gözünü ondan çəkməmişdi.

– Rənada pul var, – dedi, – verəcək sizə. Qırxıma qədər çatar. Rəşaddan göz olsun! Suya yaxın qoymayın, böyüyəndə bir gözəl qızla evləndirin. Uzun hörükləri olsun, oğlu olsa mənim adımla qoymayın, zəhləm gedir uşağa ölü adı qoymaqdan.

Bacısı:

– Özüm saxlayacam, – dedi, – Rəşadı, ona buna uşaq etibar eləyə bilmərəm.

Arvadı hıçqırdı.

Saata baxdı.

– Bəsdirin, – dedi, siz allah bəsdirin!

Hər şeyin belə tez qurtaracağını ağına da gətirməzdi, ölüm

haqqında heç düşünməmişdi. Ölüm başının üstünü qəfil almışdı, omnsuz da bu dünyada hər işdə gecikmişdi, indi də ölüm onu haqlayıb salmışdı toruna. Bilmirdi nə fikirləşə, necə hərəkət eləyə. . Arvadını sevməyib almışdı. Sonra get– gedə isinişmişdi. Arvadını yaxın qohumları bəyənmirdilər. Özü də bilmirdi niyə? Uşağı gec olmuşdu. Odur ki, uşağını gizləyə– gizləyə ata məhəbbətini dişiyib salmışdı. Ən çox sevdiyi adam anası idi. O da ölmüşdü. İndi bu ölüm ayağında ürəyini açmağa bir adam yox idi. Bacısına baxdı, bacısının gözü evin əşyalarında, arvadının boyun– boğazında idi. Arvadı yazıq– yazıq oturmuşdu. Gözəl deyildi. Oxumamışdı da. İşləməyə də qoymamışdı onu. Üzünü böyük qardaşına tutdu.

– Mən istəmirəm Rəna gedib kişilərin i çində işləyə, siz də onu saxlayan deyilsiz, bəlkə ona bir dilom düzəldəsən!

Qardaşı dinmədi.

Arvadı ağlaya– ağlaya otaqdan çıxdı. Bacısı oturduğu yerdə qurcalandı.

Köksünü ötürdü:

– Mənə bax qardaş, üstümü götürüb eləmə, müsəlmançılığa görə qəbir irməlidir!– Böyük qardaşının qırışığı açıldı, – Yaxşı, – dedi, – hələ bir dayan, bəlkə heç nə olmadı!

Otaqdan pıçıltı keçdi. Saata baxdı.

– Olacaq!– dedi.

Böyük qardaşı:

– Əməliyyata icazə versəydi, – dedi, – bəlkə də...

Qardaşının sözünü kəsib:

– Bu barədə danışma, – qışqırdı. –On professor bir yerə yığışib, yalan deməyəcək ki, hər şey bitib!

Saata baxdı. Kiçik qardaşı dinmizcə oturmuşdu.

Arıq, çəlimsiz uşaq idi. Saatlarla oturub susardı. O kiçik qardaşını çox istəyirdi. Amma bilirdi ki, qardaşı onu istəmir,

qardaşı ümumiyyətlə istək nə olduğunu bilmirdi. O, bu dünyaya ancaq özünə gün ağlamağa gəlmişdi. Yəni əlinə keçəni cibinə yığırdı. Və bu yığım marafonunda atasını da, anasını da, qardaşlarını da aldada bilərdi. Ancaq hələ bir şey yığa bilməmişdi. Ürəyinin la dərinliyində o zəif, qorxaq idi. Özündən güclüləri sevərdi. Onlara qulluq göstərməyi xoşlayardı.

Qardaşını səslədi:

Bura gəl görün!

Qardaşı yaxınlaşdı. Gülümsünüb:– Nədi, – xəbər aldı. Qardaşının gözündəki boşluğu görüb:

– Heç nə, – dedi, – heç nə!

– Yaxşı, – qardaşı bu kəlməni də elə– belə deyib utana– utana gülümsündü.

Bilirdi ki, qardaşı indi də öz işləri barədə düşünür.

Qanın zəngi çalındı. Saata baxdı. Arvadı qanı açdı. Qaynatası, qayınları, qaynanası bir– bir otağa girib üzündən öpdülər. Saata baxdı.

Arvadı atasını görüb dirilmişdi. Ayağını yerə bərk basırdı. Bərkdən danışdı. Qayınatası da qızına uşaq kimi baxmağa başlamışdı. Elə bil otuz yaşlı bu gəlin hələ ərə getməmiş qız idi. Bu on üç illik ailə həyatı da yuxu idi. Ərin öləndən sonra çəkilib gedəcəkdi. Və bu gəlin yenidən çevrilib on yeddi yaşlı qız olacaqdı. Dipçəkdə solan kaktus çiçəyinə baxıb ağlayacaqdı.

Qaynatası qızına baxmaqdan bezib köksünü ötürdü.

Bacısı: – cümə axşamlarını da, üçünü də, yeddisini də, elə bir molla yola versə yaxşıdır– dedi.

Böyük qardaşı boğazını arıtladı.

Uşaqlıqdan saatlarla güzgünün önündə durub tellərini daralmağı xoşlayırdı. Gözəgəlimli, xoşsifət idi. Orta məktəbdə oxuyanda hər il bir – iki qız ona vurulurdu. Yeddinci sinifdən

qızlarla öpüşməyə başladı. Elə həmin il qonşuluqda yaşayan dul arvadın gözü onu tutdu. Günlərin bir günü onu evlərinə qonaq çağırıldı. Yedirib– içirdi. Sonra yataq otağına aparıb ona sınıq çarpayını düzəltməyi tapşırıldı. O, pencəyini soyunub işə girdi. Sınıq çarpayıya bir– iki mıx vurub hənirtiyə başını qaldırdı. Gözlərinə inanmadı. Qonşu arvad lümlüt idi. Sınıq çarpayı o gece düzəlmədi... Sonra bu oyun xoşuna gəldi, məktəb adı ilə evdən çıxıb o arvad gilə getməyə başladı. Beləcə xeyli yaşadılar. Sonra saysız– hesabsız eşq məcəralarına düşdü... Və bir gün bütün bu gecələrdən bezib evlənmək qərarına gəldi.

Evləndi də. Özündən xeyli kiçik, gözü bağlı bir qızın əlinə tutub gətirdi evə. Oldular ər– arvad. Bir az yaşadı. Sonra günlər bir– birinə oxşamağa başladı. Hər şey adiləşdi. Gözlərinə görünən ilğım çəkilib getdi. Arvadını, özünü aldada – aldadada günlərini keçirtirdi. Və bir gün gördü ki, gözlərinin işığı sönüb. Sonra uşağı oldu. Ev aldı. Hamıya əl tutub yaxşılıq elədi. Və bir gün...

Saata baxdı.

Arvadı ağlaya– ağlaya otağa girdi. Gəlib üstündəki yorğanı səhmanladı. Çarpayıya oturub ayaqlarını qucaqladı. Otaqdakıların hamısı bu hərəkətdən qəhərləndi. Arvadı ağlaya– ağlaya:

– Dur, – dedi, – dur. Məni döy, şöy, dur, dur ayağa, döy məni, amma heç hara getmə, getmə, getmə heç hara!

Saata baxdı, gözlərini yumdu.

Böyük qardaşı arvadını çarpayıdan ayırdı.

Arvadı hönkürtüylə ağlayırdı.

Ürəyi sıxılırdı. Gözləri yumulu idi.

Qarı döyüldü. Bacısı qarını açdı. Dayısı, əmisi uiaqları, xalası uiaqları, xalası və başqa qohum əqrabası mənzilə doluşdu. Yaşlı arvadlar ağlaya– ağlaya, ağı deyə– deyə növbə ilə onu öpdülər. Kişilər bir qıraqda durub bu qəfil hadisəni içlərində

çevirməyə başladı.

Vəsiyyət eləmək istədi. Sonra öz fikrinə güldü. Pullu– paralı kişiler kimi nəyini vəsiyyət eləyəcəkdi? Nəyi vardı ki? Ürəyi açmaq istədiyi adamı da yox idi. Qırxca gündən sonra unudulub gedəcəkdi. Otaqdakıların çoxunu buraya gətirib çıxaran marağ idi. Ürəkdən onu heç kəs istəmirdi.

Gözlərini açdı.

Saat işləyirdi. Bir müddət dinmədi. Pıçıltı qopdu. Bacısı güzgünü gətirib ağzına tutdu. Kimsə pıçıltıyla:– Öldü?– soruşdu. Xalası ağı deməyə başladı. Gülümsünüb gözlərini yumdu. Bacısı dala çəkilib– Bıy, bismillah– dedi.

– Ölməmişəm, – pıçıldadı, – hələ ölməmişəm!– İçi çox rahat idi. Heç bir yri ağrımırdı. Qorxmurdu. İçində illərlə yatan adamın qəribə rahatlığı var idi. Burnuna nəm torpaq iyi gəldi. Gözləri yaşardı. Nəfəsi tənğidi. Qorxmamağını özünə təsdiq eləmək üçün başına toplananlara lətifə danışmağa başladı:– İki kar bir– biri ilə rastlaş, biri soruqur hara gedirsən? O biri cavab verir ki, bazara! Birinci kar məyus– məyus– Eh, – deyir, – elə bildim bazara gedirsən! Otaqdakılar gülüşdülər. Özü də güldü. Bu oyun xoşuna gəldi. Gözlərini açdı.

Saata baxdı.

Hamını çağırın, – dedi.

Hamı yığışdı.

– Halalələyin, gedirəm!– dedi.

Halal xoşun!.. Halaldı. Halallığımızı verdik. – Ağız– ağıza verib qışqırdılar.

– Guya siz hallalıq verməsəydiniz ölməyəcəkdim!

Hamı güldü. Arvadını çaşğırdı.–Gəl əl–üzümü yu, – dedi.

– Qoy təmiz gedim! Arvadı iri ləyənlə parçı gətirdi. Üzünü, əllərini, boynunu yudu. Sərinlədi. Qurulanıb məhrəbanı çarpayının başından asdı.

– Bir parça kağız gətir, – dedi, – bir dənə də qələm. Arvadı kağız– qələmlə gəldi.

Böyük qardaşı boğazını arıtladı. Bacısı gəlib başının üstündə durdu. arvadı deyinə– deyinə aşağı çəməldi. üzünü arvadına tutdu: – Götür apar yazmıram, dedi, – Götür apar. Saata baxdı. Qapı döyüldü. arvadı qapını açdı. Molla idi. İçəri girib dəhlizdə oturdu. Böyük qardaşı mollanın yanına keçib ayaq üstə durdu.

Molla: – Ölmədi?– soruşdu. böyük qardaşı başını yırğaladı. Arvadı otağa girdi.

– Kimdir? – Soruşdu arvadından. Arvadı ağlaya–ağlaya:– Qonşudur, – dedi, – duz istəyir.

– Ver! bacısı əlində bir fincan su ona yaxınlaşdı. Suyu əlinə yığıb damcı – damcı üzünə sıçratdı. –Bismillah, bismillahir – rəhmanir – rəhim, – dedi. – Ay su, buna gələn dağa–daşa, cadusunu piltəsini, qarğışını batıl elə, ay su, su deyilsən dərman-san, al qardaşımın ağrısını, sal pis adamın ürəyinə. Hansı qəhbə qardaşımı cadu eliyibsə, heç səhərə çıxmasın, mənim kimi qara geyinsin.

Gözləri yumulurdu, saata baxdı. Barmaqlarını hiss eləmirdi. Ayaqları buzlamışdı. Başı ağırlaşmışdı. Hardasa uzaqda bir quş cikkildəyirdi.

Bu cikkilti yavaş– yavaş bütün səsləri udub öz içində əridirdi. Otaqdakı səslər itirdi. gözlərini açdı. İri boz quş başının üstündə durmuşdu. Yaşıl gözləri işim–işim yanırıdı.

– Mənimçün gəlmisən? – soruşdu.

Quş qanadlarını tərپətdi.

Saata baxdı. saat bdayanmışdı.

Otaqda qışqırıq qopdu. Quş uçub getdi. Molla çənəsini bağlayıb gözlərini yumdu.

Kiçik qardaşı gözünü ondan çəkib saata baxdı. Saat işləyir–

di. Bacısı: – Saat neçədir? –soruşdu.

Kiçik qardaşı:– Bilmirəm, – dedi. Otaqda hamı ağlayırdı. Onu xalçya büküb yumağa aparacaqdılar. Ovcundakı xətlərin kəşşidiyi yerdə bir əlçim işıq işarırdı. Bu işıq bütün otağı işıqlandırmışdı. Gözlərini açdı.

Bərkdən qışqırdı: “O işığı evdə qoyun. O işıq burda qalmalıdır”.

Onu heç kim eşitmədi. İşıqlı ovcunu yumub bədənini xalçanın üstünə uzatdılar. xalçanı büküb sarıdılar. Saata baxdı. Saat dayanmışdı. Əlini güclə qaldırıb, ovcundakı işığı xalçanın arasından çölə atdı. Bir əlçim işıq idi. Bütün bu dünyanı işıqlandıрмаğa gücü çatardı.

MIXƏK BÖCƏK

Katibə uzun qışclarını bir–birinin üstünə aşırıb, telefonla danışırdı. ıçılısının gizli ovqatı geniş qəbul otağını dar dəhliz kimi səssiz eləmişdi. Hamar boynu, enli sinəsi işvəli gözləri səstötürücü kimi pıçılıtnı eşidilən edirdi. Əslində katibə bütün bədəni ilə danışırdı. Və bu danışıq otaqdakıları onun pıçıladaşdığı adamdan çox həyəcanlandırırdı.

İri əncərələrdən otağa süzülən gün işığı katibə ilə üzbəüz oturmuş, arıq qadının qara ulcuqlu çantasına düşmüşdü. Çanta işıq altında balıq kimi işarırdı. Arıq qadın katibənin ıçılısına biganəliyini gizləyənlərə nümayiş etdirmək üçün çantasından əl dəsmalını çıxarıb burnunu sildi. Dəsmalı yenidən çantasına qoyub gözlərini qıra–qırpa qarşısına baxdı. İşıq daha çantaya düşmürdü. Qadın burnunu siləndə işığı hürkütmüşdü. indi işıq susmuş radionun üstünə düşmüşdü. arıq qadınla baxışları kəşşidi. qadın öxünü toxtutsa da, kövrək adama oxşayırdı. Gözləri suyu qurumuş quyu kimiydi. Katibəyə qarşı olan süni biganə-

liyi əslində müdirin qəbuluna tez düşmək istədiyindən idi. katibə dəstəyi bir qulağından o biri qulağına ötürdü. Nəfəs dərimində qıçlarının vəziyyətini də dəyişdi. Yanında oturmuş kəkilli oğlan katibənin qıçlarına baxıb udqundu. Kəkilli sarı quluna oxşayırdı. Oynaq, şən gözləri vardı. cavanlıq ehtirası beynini artmağa qoymurdu. Köklənmiş nağara kimi tapım adamdı. Dava eləsən, səninlə dava edərdi, söz desən, o dəqiqə cavabını qaytarardı. oturub gözünü qırpmadan katibənin gözəl əndamına baxan kəkillinin çiyni ona dəyəndə diksindi.

Kəkilli ondan üzr istədi. Bir qıraqda oturub müdirlə nədən danışacağını düşünürdü. İçəri necə girəcəyini, necə oturacağını eyhamla susacağını məşq edirdi. On yeddi ildi bu institutda kiçik elmi işçi işləyirdi. Üç müdir, on bir çəkmə dəyişmişdi. Sevimli mixək böcəklərini, sınaqdan saralmış kolbalarını ağırlaya–ağırlaya illəri bir–bir ötürürdü. Hələ ki, bu illər nə elmə, nə də özünə bir sevinc gətirmişdi. On yeddi il üstündə təcrübə apardığı mixək böcək uçmurdu ki, uçmurdu. Böcək uça dünya elmində inqilab olacaqdı. Hələ ki, uçan illər idi. İşdə apardığı təcrübələrin ağırlığı evini də əyirdi. İyirmi il bir qarnı ac, bir qarnı tox, yaşayan arvadı ona səkkiz uşaq doğmuşdu. Uşaqlar təkamül nəzəriyyəsinin acısına “konusvari” böyüyüb gənc uşaq olmuşdular. Yüz altı manat maaşa, səkkiz uşaq, iki böyük, uça bilməyən mixək böcəyin tərsliyində Dözə–dözə yaşayırdılar. Arvadı hər il Nardaran pirinə nəzir deyirdi. Uşaqları hər gün böcəyin uçağı ilə maraqlanırdı. Böcək uçmurdu ki, uçmurdu. Müdirin qəbuluna kəpənək qanadlarının tozcuqlarından aldığı həşəratların pulundan ötrü düşmək istəyirdi. Pul sənədinə müdir qol çəkməmişdir. “Bu elmə yararsız təcrübədir”–deyib, hesabdarı otaqdan qovmuşdu.

Katibə dəstəyi asıb, nazlı–nazlı otağı süzdü. Radio xırıldaırdı. Diktor hava haqqında məlumatı bu xırıltı altında qışqıra–

qışqıra oxuyurdu. Arıq qadın oturacaqda mürğü döyürdü. Kəkilli hələ də katibənin çılpaq dizlərini süzürdü.

“Mixək böcək” son sınaqdan sonra özünü xurma çiçəyi kimi aparırdı. Ayaqlarını itirsə də, sinir toxumaları həssaslaşsa da ürəyi lazımınca kövrəlmirdi. Rəngi də dəyişmirdi. Onun fikrincə, mixək böcək uçmaq üçün ən əvvəl qorxu hissini və dünyaya bağlılığını unutmalıydı. Sonra böcəyin ürəyi həssaslaşsın titrəməliydi. On yeddi ildə mixək böcək musiqilərə qulaq asa– asa təcrübələrdən üzüqara çıxırdı. İncəlmirdi ki, incəlmirdi. Qanad toxumaları böcəyin bədənində rişəllənirdi. Ancaq yüngül kəpənək qanadları əvəzinə belində ayaqları ölçüdə qaba ayaqlar əmələ gəlirdi. Onun fikrincə, mixək böcək bu qaba qanadlarla da uça bilərdi. Təki, istəyin olsun...

Müdirin otağından çalınan zəng səsinə katibə dik atıldı. Kəkilli oğlanın gözləri önündə ayrı mənzərə yarada– yarada qarpının qarçısında dayandı. İri ombalı katibə müdirin otağına havuza düşürmüş kimi düşdü. Bir müddət otağa sükut çökdü. Sonra arıq qadına bu sükut çox göründü. Ayağa qalxıb katibənin arxasınca müdirin kabinetinə girdi. Bu dəfəki sükutu içəridən çıxan hirsli katibə pozdu. Katibə kətilə oturub, gözəl qıçlarını mizin arxasında gizlətdi.

“Mixək böcək” mütləq uçacaqdı. Özünü, ailəsini, içində ölmüş müxtəlif istəklərini bu uçuşa qurban vermişdi. Sürünən böcəyin uça bilməməsinə heç cür inana bilmirdi. Əsas ürəkdir. Əgər ürəyi uçuşa həvəsli olsa, böcək mütləq uça bilər... ”.

Arıq qadın müdirin otağından ayaqlarını sürüyə– sürüyə çıxdı. Katibə çiçək kimi açdı. Üzünü və qıçlarını kəkilliyə tutu: – “Keç içəri!” –dedi. Katibə bu “keç içəri”ni elə dedi ki, kəkilli yenə udqunası oldu. Arıq qadın işinin alınmamasından çox, katibənin sevinməyi yer elədi. Söylənə– söylənə qəbul otağının qapısını çırpıb getdi.

“Bütün ömrünü bu uçuşa həsr etmişdi. Bu istəyi soyudacaq ölmünə qədər, gülüş hədəfi ola-ola, mixək böcəyi uçuracağına əmin idi. Bunu düşünə-düşünə yaxınlarının, dünya gözəlliklərinin dəyişib soluxmasını belə görə bilmirdi. Su kimi axıcı, ötücü dünyadan süzülən illərin, ayların daşlaşmış cəsədləri belə harasa uca bilirdi. Uçmayan ancaq mixək böcək idi... ”.

Qəfildən radioda oynaq musiqi səsləndi. Ürəyi gizildədi. Yaşıl donlu katibə maraqla ona baxdı. Ayağa qalxıb katibəyə yaxınlaşdı. Onun incə biləyindən tutub ayağa qaldırdı. Katibə əvvəlcə çaşdı. Sonra onun nə istədiyini başa düşüb, sinəsinə qısıldı.

Oynaq musiqi sədaları altında rəqs edirdilər. Katibə gülürdü. Gözləri mixək rəngində olan ayaqqabılarına sataşanda birdən-birə dərk elədi ki, uça-uça, ancaq bir anlıq uca bilər, sonra yenə yerə düşəcək.

Gözlərini yumub qollarını yuxarı qaldırdı. Hardansa yaxınlıqdan katibənin şən qəhqəsi eşidilirdi.

MILÇƏK

Balaca, qara adamdır. Yol yerişi vızıltılı, oturuşu yüngüldü. Beyni dilindən iti işləyir, əməlləri kiçikdir. Demək olmaz ki, Allah onu tanımır, amma bəxti olan adam da deyil! Sakitcə yumurlanıb yatıb. Üstünə örtüyü içi boş yorğan çiyinləri tərəfdən elə köpürüşüb ki, deyirsən qanadları var. Oyanan kimi sata baxır. İyirmi beş dəqiqəyə özünü işə çatdırmasa yenə məaşından tutacaqlar. Borcu çox olduğundan son vaxtlar işə gecikmir.

Mətbəxə boylanır. Arvad səhərin gözü açılmamış sobada çörək qızdırır. Köhnə gödəkçəsini geyinib, çantasını da qapının ağzında yenə it kimi oturdub. Çörək od üstündə çırtılda-

dıqca, arvad da çirt–çirt deyindir. Arvadının küsüb atası evinə getməsi son illər adi hala çevrilib. Qəribəsi də budur ki, haçan və nədən küsdüyünü o, heç vaxt bilmir. Bütün bu küsülərin kökü əslində dərinədir. İçinin darıxan, adamayovuşmaz qorxusunu hər dəfə küsüb–barışmaqla soyudan arvadının bu dərinlikdən xəbəri yoxdu. Küsüb getmək ər gəlbinə sığmayan, kasıb, özü bildiyi kimi yaşayan ərinə arvad tərəfindən bioloji cəza tədbiridir. Beləcə vaxta təvəkkül yasayır.

Qalxıb yuyunur. Səhər yeməyi hazır deyil. Arvadı sözə bənddi. Çənə döysə həm iş gecikəcək, həm ac qalacaq, həm də hirsələnəcək! Son vaxtlar hirsələnən kimi qulağından içinə külək dolur. Günlərlə beləcə içi vızılı gəzir. Gözü gördüyünü seçmir. Yazmaqdan savayı əlindən heç nə gəlmir. Yazısı çap olunmayanda borc alır. Bu gün sifarişlə yazı yazmalıdır. Hirsələnmək istəmir. Ütüsüz şalvarını geyinib, dolabdan qısaqol qara köynəyini tapır. Çəkmələrini əlinə alıb barmaqlarının ucunda qapını açır. Çəkmələrini çöldə geyinir. Maraqla ona baxıb aşağı düşən qonşudan saatı soruşur. Doqquza lap az qalıb.

Dayanacaqda ləngiyir. İşə gecikir. Qapıçı adını “qara siyahıya” yazıb ədayla onu idarəyə buraxır. İçəri keçəndə şöbə müdiri ilə burun–buruna dəyir.

– Yenə gecikmişən? – şöbə müdiridir.

–Pulumdan tutursuz da! – deyib keçmək istəyir.

Müdür cənub ləhcəsini gizləyib deyəcəyi bəd xəbəri dilin mümkün bədii çalarları ilə bəzəyir ki, xəbər ona çox pis təsir etsin: “Dünənki yazına bir fındıq! Nömrədən çıxartdım! Zəif yazmışdın, həm də qərəzli idi, dili də bərbad. Üç gün sərəsər işlətdiyin pulunu da maaşından çıxaram! Get otur, izahat yaz, bəlkə rüşvət almısan?”

–Maaşından İraka da yardım edin!

Sifarişini də səndən alıb, Leylaya verəcəm! Get izahatını yaz!

Fikrətoğlu olub mənim üçün! Zarafat eləyir .

–Yazaram! – danışmağın mənasız olduğunu anlayıb otağa girir.

Otaq yoldaşları “qayğısız gənclikdir”. Geyinib– keçinib pul qazanırlar. Hamısı “görüm–baxıma” işləyir. Pulla adam tapıb “xalq atası” eləyəndən sonra ondan “cib xərci” alırlar. Çoxusuna borcu var . Elə bu borca qörə də onların məntiqsiz cızma–qaralarına düzəliş verir. Hər gecə borcunu qaytarıb onların əvəzinə daha yazı yazmayacağını düşünür. Amma nə edirsə də, xeyri yoxdur, maaşdan– maaşa borcu artır. Yenə mizin üstü yarımçıq yazılarla doludu. İş yoldaşlarının başı təzə qəzetlərə qarışıb. Onun gəlişini sezmirlər. Otaqdan çıxıb yeməxanaya düşür. Çay sifariş verir. Baş redaktorun müdir katibəsi yenə ağlayır. Katibə ilə baş redaktorun arasında yalnız özlərinin gizli bildiyi, hamı üçün aşkar sevgi işi var. Baş redaktorun ona hər gün bir sarışın qızla xəyanət etməsindən danışır. Sən demə bir sarışın qız adam deyil “göl balığıdır”. Katibə hər dəfə o qız gəndəndən sonra döşəmədən qızılı “balıq pulcuqları” tapır. Səbir–lə katibəni dinləyib ayağa qalxır. Papiros çəkmək üçün dəhlinin başındakı iri, divar əvəzi şüşəyə söykənir. Hava istidir. Pəncərədən tərlə şəhər görünür. Adamlar, evlər səssizdi. Elə bil dünyanın səsi tutulub. Lap yaxından eşidilən qəfil milçək səsi sükutu pozur. Gözü pəncərədə vızıldayan əksinə sataşır. Balaca, qara milçəkdir. Qanadları yeyin, oturuşu yüngüldür. Yumurlanıb oturub. İçinə yenə qulağından külək dolur. Sinəsi vıyıldayır. Hiss eləyir ki, bərk hirslənib. Hirslənməyinin səbəbini tapa bilmir. Yumruğu ilə şüşədəki əksini vurur. Şüşə çatlayır. Vızıltı artır. Barmaqları ucunda hoppanıb yumruqları ilə şüşəni sındırır. Kəsiklər və səhərin səsi döşəməyə sərələnir. Şüşə qırıntıları əlini, üzünü kəsib qanadır. Səsə otaqlardan redaksiyanın işçiləri çıxır. Ona hamıdan tez çatmış şöbə müdiri

içi istehza dolu səsi ilə “neyləyirsən”– soruşur.

– Uçdu?– deyir.

– Kim uçdu?– şöbə müdiri bu dəfə səsinə boğur!

– Milçək!

Şöbə müdiri nədənsə sevinə– sevinə, onlara tərəf gələn redaksiya işçilərinə göz vurub:

Kim uçdu!– soruşur

Mən !

Şöbə müdiri və onun başına toplaşmış iş yoldaşları neçə il birgə işlədikləri adamın yalnız indi milçək olduğunu gorub heyrətlə bir– birlərinə baxırlar. Hamıdan tez özünə müdirin katibəsi gəlir:– Mən ondan çoxdan şübhələnmişdim – deyir– o, “adam “ görəni kimi həmişə harasa uçmaq istəyirdi .

ADSIZ HEKAYƏ

Qız toxum kimi idi. Böyüyürdü. Arvadı onu rayondan gətirib:”mətbəx işlərində mənə kömək edəcək”– deyəndə arıq, qəlimsiz şəhər mühitində sına biləcək, pöhrə budaq idi... İndi gözləri adam sındırırdı.

Boylanıb mətbəxdə kartof soyan qıza baxdı. Qız bu baxımı gözlədiyindən köynəyinin düyməsini qarnına qədər açıq qoymuşdu. Ləyənə səmtə də elə əyilmişdi ki, bərk yumru döşləri yaxşı görünsün. Arvadının hamam otağından gələn dolu və boğuş səsi ondan çox qızı diksindirirdi.

– Gəl kürəyimə kisə çək!

Arvadı hamam otağının qapısını açıq qoymuşdu. Bə kisə məsələsi də daha çox aralığa çökmüş sükutu tərptəmək üçün idi.

Qız köynəyinin düymələrini bağlayıb, gül kimi soldu. Soyulmuş kartofları istisi bədəninə tən gələn, qaynar qazana atıb,

öz otağına keçdi. Qızın yerşi də qazan kimi qaynayırdı.

Kisəni əlinə keçirdi. Arvadının bədənini qup– quru udi. Çilək də...

– Bu tamaşa kimə lazımdır?– dedi

– Sənə! Arvadı çiləyin puçunu burub,

– Suyun altına keçdi. Boğuc səsle:

– Səhər qızı qovacam!– qışqırdı.

– Özün bilərsən! –deyib, kisəni döşəməyə atdı.

Telefon səsləndi. Tələsik dəhlizə çıxdı. Dəstəyi qaldırdı. Bacısı idi. Atasının onlara gəlib –gəlməməyi ilə maraqlanırdı.

– Yox– deyib, dəstəyi asanda dəhlizin o başında dayanıb, yazılı gözləri ilə ona baxan qızı gördü. Qız onu kişi kimi istəyirdi. Və bu istəyindən utanmırdı. Arvadının səsi yenə qızı qazana tərəf sıxsı.

– Kim idi?–

Səksən səkkiz yaşlı atasının yadında üç–dörd ünvan qalmışdı. Bacısı bu ünvanların hamısına zəng vurmuşdu. Kişi yox idi. Həyəcanlandı. Əli titrəyə– titrəyə dəstəyi qaldırıb, bacısının nömrəsini yığdı.

– Nə xəbər var? Gəlmədi?

– Yox! Bacısı ağsamsızdı.

– İndi gəlirəm!

Dolabdan pul götürüb, yüngül kyrkünü geyindi. Arvadı onun harasa getdiyini hiss edib, hamamdan:– Hara gedirsən? – qışırırdı.

–Kişi itib!

Arvadı dəhlizə çıxıb, sallaq bədənini əsdirə– əsdirə :

–Nə olacaq sənənin atana, o yekəlikdə adam itməyəcək ki: – qışqırdı – “Denən yenə qəhvə yanına gedirəmdə “.

Eşiyə çıxdı. Atasını tez tapdı. Həyəcandan əsən əlləri ilə onun saçlarını tumarlayıb, üzündən öpdü. Atasını qucağına

alıb, maşına oturtdu. Şalvarının tozunu çırpıb, qapını örtüdü.

– Harda idin ay ata?

– Elə– belə gəzinirdim! Olmaz ?

Atansı özünə qarşı olan hədsiz övlad sevgisindən əsəbləşirdi. Onu və bacısını itməsi ilə hərdən cəzalandırırdı. Ağılı–başı üstündə idi. Hərdən bir sözünü beş– altı dəfə təkrarlamayı olmasa ona yaşadığı yaşı da vermək olmazdı.

–Ata məni çox istəyirsən ?

–Yox !

–Niyə?

–Elə!

Bacısı, əri və uşaqları ilə birgə qapının ağzında durmuşdu. Ağlamaqdan gözləri şişmişdi. Bacısından çox, onun ərinə yazığı gəlirdi. Qaynatasının qocalıq nazını ürəkdən çəkən bu adamla o heç vaxt kəlmə belə kəsməmişdi. Atasının qoluna qirib, yuxarı qaldırdı. Bacısının uşaqları da ağlamışdı. Atasının ayaqqabılarını çıxarıb, mətbəxə keçdi. Bacısı köksünə sığındı.

–Küsüb?

–Bacısı:– Ballah mən ona güldən ağır söz demərəm!

–Bəlkə?

–O yazığın heç səsi çıxır ?

Atası ayaqlarını sürüyə– sürüyə mətbəxə girdi. Acam “– dedi–“ Belə acam! Kimdir mənə burda baxan? Ata, oğul evində ölər... Kimdir burda mənə çörək verən, kürəkən?

Bacısı aqlamsına– aqlamsına qazanı qazın üstünə qoydu. Önlüyü atasının boynuna bağlayıb yanında oturdu.

–Ata ola bilməz ki, Gülüm sənə yemək verməsin!

–Eh, sən nə bilirsən ki!

–Mən yedirim səni?

–Hə !

Üç–dörd qaşığı yeyən kimi atası yatmaq istədi. Onu yatağı–

na uzadıb, qapını örtüdü. Bacısının alnından öpüb, eşiyə çıxdı.

Pillələri bir nəfəsə çıxdı. Qapı açıq idi. Qız dəhlizin qaranlığında bilə-bilə aralı qoyduğu iç otağın qapısı arasından görünürdü. Qarğı gətilə üzü üstə uzanıb yumru qəşəng onbasını qapıya səmt elə çöndərmişdi içəri keçəndə görünsün. Qıza tərəf getdi. Ayaq səsinə qız pişik kimi sıçradı gözlərində isti dərinlik və rahatlıq var idi. Pıçıltıyla qızdan:– Hardadır?– soruşdu. Arvadını deyirdi.

Qız:– Belə yaşamaq olmaz– dedi– belə çox dözməzsiz?

– “Hardadır?” Yenə arvadını soruşurdu.

–O heç vaxt səni başa düşməyəcək!

–Bilirəm! Bəs borc?

Qızın rəngi ağappaq ağardı:– Deyirdim axı burda nəşə var, yoxsa siz hara, o hara?

–Mən o borcu demirəm... .

Qızın bədənindən otağa istilik axırdı. Yaxınlaşıb, onun dimdik döşlərini əlinə asıldı. Yarı açıq dodaqlar, titrəyən ağ əndaş qulaqlarını tutmuşdu. Qız onun əlini öpüb, şəhvətlə ayaqlarının arasına apardı. Qızın hərərəti əlindən keçib bütün bədənini silkələdi.

Qəfil yataq otağından arvadının səsi eşidildi... – Gəldin?

Səsinə çıxartmasaydı arvadı dəhlizə çıxacaqdı.

–Hə, gəldim!

–Gəl, yat görüm, atasının gül balası

Qızın bədənini danışırdı. Əlini güclə qızın ayaqları arasından çıxarıb, barmaqları ucunda dəhlizə çıxdı. Yataq otağına keçib, soyunanda qızın otağından səs eşidildi. Nəşə yerə düşüb... Səssə arvadı çarpayıdan döşəməyə hoppanıb, qızın otağına tərəf qaçdı.

–Ay ləçər, cehizimi sındırdın? Sabah itil mənim evimdən! Qəhbə!

–Özüm qədəcəm!

Arxasını qapıya səmt çevirib, gözlərini yumdu. Yorğanı üstünə çəkmək istəyəndə qəfil ürəyi sancdı. Arvadını köməyə çağırmaq istədi. Sonra fikrindən vaz keçdi. Sinəsi yanırdı. Alnından sinəsinə bir damcı soyuq tər qüşüb, cızıldadı. Arvadı elə bildi qız bilə– bilə indi də tavanı yandırır. Dəhlizdən bir başa mətbəxə qaçdı. Qaz sobası sönmüşdü. cızıltının hardan gəldiyini tapa bilməyən arvadı yataq otağına girən kimi işığı söndürdü.

–Nədir, səsin çıxmır, ölmüsən?

2007

TƏXTU– ŞƏCƏRƏ VƏ YAXUD MURADƏLINİN İTMIŞ SEVGISI

Ağahüseyn Məmməd kişini oğludur. Məmməd kişi qoçu Şahverənin nəvəsidir. Qoçu Şahverən Abbasəğa kişini oğludur. Abbasəğa kişini atası muradəli olub. Ağahüsüyün oğlunun adını Muradəli qoydu. İkinci Muradəli Abbasuşağı nəslinin ən gözəl kişisidir. Başında papağı, dilində sözü, üzündə çapığı. Muradəli altı arvad alıb, uşağı olmayıb, halal adamdır. Sözü nüceynəyən deyil. Düzə düzdü, tərsə tərs. Yaşı çox deyil. Az da deyil. Üç quyu qazıb, üçünə də su gəlib. Bir körpü yanıb. Üstündən qocalar keçir, uşaqlar da. Məsciddə hörmətimiz var, kavura ni-frəti. Namaz qılmır. Allahdan qorxur. Yatağındı, xoruza, səhərə baxan deyil. İki gözü var. Biri o birinə oxşayır; quş görəndə səyriyir.

Muradəli abbasuşağı nəslinin nöqtəsidir.

Bizim kəndə soyuq dəyib, burnu axır. Yolları həmişə yaş olur. Evləri nəm çəkir. Yayın cırha– cırında itlər öskürür. Meyvələrimiz qızdırmalı olur. Daxmalarımızın damı yoxdur. Evdə

başı papaqlı otururuq. Bircə Qismət kişi çayxanaya dam salıb. Musa deyir ki, Qismət Allahdan qorxur, qorxur ki, Allah çayxana söhbətlərini eşidər. Çayxanada əylənmək üçün şahmat dəsti də var. Keçən il Qasım şəhərdən alıb gətirib. Kimsə dəstin “şah” fiqurunu oğurlayıb. İndi bütün oyunlar heç–heçə bitir. Piyadalar piyadalarla oynayır. “Atrları” Qismət kişini qızına cehiz verib. Musa deyir ki, Qismət kişinin kürəkəni “atları” arabaya da qoşur.

Kənddə tövlə yoxdur. Mal – divar çayxanada yatr. Səhərlər kəndin kişiləri malı, qoyunu örüşə ötürüb, sonra arxayın çaylarını içirdilər. Gecələr inəklər samavarın böyründə “pıqqa–pıqqa” yatışırdılar. Qismət kişi samavarın altını odlamır. Elə gecədən isinmiş çayı müştərilərə payladı. Kəndin mal– qarası “söhbətçildir”. Əvvəllər çayxanaya getməzdim. Həkim mənə gözlük yazandan sonra “ayaqaçdı” elədim. Bizimkilər gözlüklü adama “yapon xoruzuna” baxan kimi baxır. Qismət kişi məndən pul almır. Əvəzinə gözlüyümü gözüne taxıb döşəməyə, tavana, inəklərə baxır. Bir dəfə qalın dodaqlarını qulağıma dayayıb dedi:– “Gecə arvada baxmaq istəyirəm, nə deyirsən ?”. heç nə demədim.

Qismət kişi arvadının harasına baxdısı, çayxana üç gün bağlı qaldı. İneklərin südü kəsildi. Dördüncü gün Qismət kişi gözlüyümü qaytarıb: “Səni ancaq mən başa düşürəm”. Əvvəllər kənd əhli mənimlə salamlaşmazdı. Sonra nə oldusa, hamısı mənə tarixçə danışmağa başladı. Bu məsələdə Qismət kişinin, sözsüz, böyük əməyi var. Kişi hardansa tapdığı “gözlüklü yazıçı” şəklini çayxananın divarıba vurdu. Sonra da başını mən tərəfə çevirib kənd adaməna bir göz də vurdu. Və kənd əhlinin ağına batdı ki, gözlüyü olan hər bir adam mütləq yazıçıdır. Muradəlinin əhvalatını da o “yazıçı” olduğum vaxt eşitmişdim. Bu məsələni mənə Musa agartdı. Dəmirçi Musa. O, musa ki,

min atın ayağını nallamışdı. On “qırmızı kommisarin” çəkməsinə nal döymüşdü. Kalininə “Sosializmin əsaslarını” Musa anlatmışdı. Musa deyir, Koroğlu dursaydıqır atını mənim yanına gətirərdi. Musa sözü də ağzında nal kimi döyə–döyə danışırdı. Axırda sözlər Musadan qaçır. Söhbətin axırına yaxın musanın ağzında söz qalmır. Musa sözsüz qalıb, danışığını yarımçıq kəsməli olur. Onun sözləri indi də dağda, daşda–kəsəkdə avara–avara dolaşır. Onun mənə Muradəli haqqında danışdığı əhvalat da yarımçıqdır.

ÇİÇƏKLƏYƏN ADAMIN TARİXÇƏSİ

Hər səhər arvadı döşəyindən qucaq– qucaq əncir yarpağı yığırdı. “Təkcə yerinin içində ağac əkməyin qalmışdı”– deyirdi. – “Bilmirəm, yay–qış bu əncir yarpağı hardan tökülür.

Gülə–gülə mətbəxə keçdi. Özünə çay süzüb pəncərədən eşiyə baxardı... Arvadının hər səhər dediyi sözlərdən əsəbləşib: “Öz–özünə əmələ gəlir?–qışdırdı. – Mənim günahım yoxdur!”.

Bir səhər arvadı üzünə güzgü tutdu. Əyilib güzgünün böyründən gözləri ilə: “Nə olub?” – soruşdu.

Arvadı: “Yarpaqların çürüyür, saralmısan!”– dedi. Əlini dizlərinə çəkdi, dizləri doğrudan da qurumuşdu. Saçları, kibrəkləri sapsarı yarpağa çevrilmişdi. Arvadı həkim çağırırdı. Həkim gəlib nəbzini tutdu. “Suya qoyun bunu, – dedi, 0 yoxsa quruyacaq, evin havasından boğulur!”. Arvadı: “Evin havasını dədəm evindən gətirməmişəm ki, – dedi. –Allahın havasıdır da!”.

Onu qazana basdırdılar. Dibinin torpağını suladılar, saçlarını, dırnaqlarını qayçılادılar.

Həkim gedən kimi arvadı üzünü divara çevirib hönkürdü...

Günortaya yaxın iş yoldaşları gəldi. İşlədiyi məktəbin

müdiri ağlamsına– ağlamsına ona dəmir bel, bir az da pul verdi, səsi əsə– əsə: “Tapşırımışam, – dedi, – sabah kübrə də götürəcəklər, ürəyini sıxma, itə çevrilməmişən ki, möhtəşəm ağacsan!”.

Arvadı pulları müdirdən alıb saymağa başladı. Tarix müəlimi Yaqub dayı eşmə biğlarını tumarlaya– tumarlaya ağaca çevrilmiş dostuna baxırdı. Yaxınlaşıb titrəyən barmaqlarını onun yarpaqlarına toxundurub: “Sənə bağ qayçısı lazımdır, – dedi. – Adisi sınar, yaman bərkimisən!”.

Qaşlarından sallanan yarpaqlar gözüü örtmüşdü. Dili də yarpağa çevrilmişdi. Bior təhər yarpaqların arasından sözlərini Yaqub dayıya atdı. : “Dəyməyin mənə, ağrıdır axı!”.

İş yoldaşları getdilər, məktəblilər gəldi. Məktəblilər getdi, qəzetçilər gəldi. Söz prezidentə çatdı. Prezident Elmlər Akademiyasını ayağa qaldırdı. Onu qazandan çıxarıb Elmlər Akademiyasının Həbatət bağına basdırdılar. Ətrafına qırmızı hasar çəktilər. Üç alim ona görə neçə il hökumətdən donluq aldı. Yeddi namizəd elmlər doktoru oldu. Ona üç marş, bir himn, yüzlərlə mahnı yazıldı. Qadınlar ağac rəngli paltarlar geyinib uşaqlarını dibçəklərdə boyütdülər. Kişilər yorğanlarında əncir yarpağı gizlətdi.

Bütün bədəni ağaca çevrilmişdi. Təkcə hissləri və yaddaşı diri idi. Susmaq, heç kəsi, heç nəyi görməmək, insanlar içində yaşamamaq ona ləzzət verirdi. Nə istədi düşünürdü. Daha heç kəsdən küsmürdü. Heç nə ummurdu. İnsanların uydurduğu mənasız dairəciklərdən belə asan çıxdığına sevinirdi. Allahın axirətindən də arxayın idi. Yəqin ki, ağacları orada insan kimi imtahan etməyəcəkdilər. Qorxusu, qayğıları yox olmuşdu. Bircə ölümü dərk edə bilmirdi. Bəlkə də ölümü elə ağaca çevrilməyi idi. Bəlkə o heç ölməyəcəkdə? Hər halda, bu vəziyyətdən razı idi. İnsanları əvvəldən sevə bilmirdi. Özünü tanıyandan da-

rıxırdı. İndi, ağac olandan sonra başa düşmüşdü ki, darıxmağı tək qala bilməməyindən imiş. Elə bir xoş xatirəsi də yox idi ki, xatırlasın. Pislik eləmiş olsaydı, yəqin ki, belə rahat dayana bilməzdi. Yaxşı ki, hamıya yaxşılıq eləmişdi. Elə ona görə də yamyaşıl yarpaqlayırdı...

Bir gün sağ qolunun büküyündə qıpqırmızı meyvə bitdi. Bütün şəhər camaatı sorağa gəlib, o meyvəni dərmək istədi...

Ancaq heç kimin əli o meyvəyə çatmadı.

Meyvə böyüyüb, böyüyüb sulandı. Qoxusu bütün dünyanı bürüdü. Yay–qış ətri–iyi dünya üstündən çəkilmədi. Qışda uzaqdan gəlmiş bir qarı həmişəyaşıl ağaca nəzir deyib, ayağın kiçik əski kəsiyi bağladı. Tezliklə arzusu çin oldu. Sonra bütün şəhər ağacın başına nəzir dedi.

Yaşıl– yaşıl yarpaqlar rəngli– rəngli əskilərlə sarmaşdı. Səs– küyə bələdiyyə rəisi ilə arvadı qaçıb gəldi. Arvadı ordakıları qovlayıb “Mənim ərimi niyə pırə çevirmisiniz?– dedi. – Sizə kim icazə verib?”

İçindən ağrı tutdu. “Axı, mən daha heç kimin deyiləm, – demək istədi. – Mən yoxam, mən heç nəyəm, qoyun sakit dayanım”. Amma deyə bilmədi...

Səhəri gün o qırmızı meyvə çat–çat çatlayıb ağacdan torpaq üstünə düşdü.

İki xırda uşaq, taxta dirəkləri torpağa basdırdılar. Kəndiri dirəklərə bağlayıb tarım çəkdilər. Uşaqlardan biri kəndirin üstünə çıxdı.

Uşaq kəndirin ortasına şatanda arxaya çevrildi. Arxada ikinci uşaq dayanmışdı...

Kəndirin üstündəki uşaq yenidən irəli addım atmaq istəyəndə büdrəyib, quru torpaq üstə düşdü...

Toz qalxdı. Toz içində bir dəstə qaz qaqqıldaşa–qaqqıldaşa durmuşdu...

Yıxılan uşaq ayağa qalxıb, “Yıxıldım?” – dedi və çevrilib yıxılmayan uşağa baxdı. Yıxılmaya uşaq qorxa–qorxa kəndə tərəf qaçdı...

Yıxılan uşaq yamyaşıl ağacın soluxan yarpaqlarına baxıb: “Yolu getməyən yıxılmaz,–dedi. – Qəm eləmə, sevin ki, getməyə yolun olub!”.

Yıxılan uşaq qıpqırmızı meyvəni qaldırıb çaya tərəf yüyürdü. Meyvə uçağın əlində çırpınırdı... Uşaq qırmızı meyvəni şaya çatdırı bilmədi... Səhəri gün ağac güllələnmiş adam kimi arxası üstə torpağa yıxıldı...

Ağacın qaldırdığı tozun içində bir dəstə qaz qaqqılşaşdı...

Və bir qarı, tozumu, qazlarımı əlindəki çubuqla çaya tərəf qovdu.

CANGÜDƏN

Qorxusunu qalın çüçəli eynəyinin arxasında gizlətməmiş həkimin arıq çiyinlərindən tutub silkələyirdi. Gözləri hədəqəşindən çıxsa da, şişmiş dili, ətə dönmüş bədəni tərənəmədi. Beyninə axan qanın şırıltısını eşidirdi. Həkim qarşısında oturmuş iri cüssəli, herb zamanı ölüm görüb qəddarlaşmış bu adamın fikirlərini elə bil güzgüdə görürdü. O da tərənə bilmirdi. İri əndamlı xadimənin otağa girməsi gərginliyi azaltmasaydı, həkimini xışmalayacaqdı. Son vaxtlar verdiyi qərarı əmələ çevirməyə macal tapmamış bədəni süstəlird. Bədnəi açılanda işə qərarını unudurdu. Yaddaş ağrıya–ağrıya gözünü döyürdü, hirsini, kini çölə çıxı bilmirdi. Xadimə ona kimisə xatırladırdı. Onun dolu, rahat bədənindən gələn xoş ovqat çoxdan daşlaşmış hissələrinin arxasından içini ovudurdu. Həkim toxdayıb ayağa qalxdı:

– Sizə stansionar lazımdır, cavan oğlan! Xəstəliyiniz çox ciddidir.

Xadimənin mərhəm baxışlarından anladı ki, otaqda qorxu yaradıb. Əsəb həkiminin otağında qorxu yaratmaqsa yəqin ki, son həddir.

Gözləri yaşardı. İstədi bütün ömrünü, içindəki umu–küsüləri, qorxunu bir neçə saniyə qabaq döymək istədiyi həkimə açıb söyləyə. Danışmağa təqəti olmadı. Hiss elədi ki, bi az da keçsə hönkür– hönkür ağlayacaq. Ayağa qalxıb eşiyə çıxdı. Həkim arxasınca:

- Hara gedirsən? – qışqırdı.

Müharibədən sonra bir neçə il işsiz qaldı. Dostları xırda alverlə məşğul idilər. Biri çayxana açmışdı, biri dondurma satırdı. Gözü ölüm görmüş, vaxta əyilməyən bu adamların dinc qorxaqlara əyilməyi ona ağır gəlirdi. Heç kimi saymayan, qızıl tanalı qğlançılıqları, həyasız baxışlı qızları görəndə hirslənirdi. O, cəbhədə düşmənlə üz–üzə gələndə bu uşaqların ataları iri otaqlarda oturub varlanmışdılar. Hirs içinə çökürdü. Bir neçə dəfə keflənib belə beyniyoğunlardan üç– dördünü yaxşı əzişdirmişdi. Pulsuzluq bir yandan, ədalətsizlik o biri yandan beynini ovurdu. Belə vaxt ötürdü. Nəhayət, bir ortabab siyasətçiyə cangüdənlə lazımlı olanda dostları onu nişan verdi. Siyasətçi seçkilərdən keçə bilməsə də, enlikürək, sözü bütöv cangüdənləni yanından buraxmırdı.

Üzdən sakit, içindən təlatümlü ömrünün gələcəyə həvəsi də o vaxt söndü. Hamıdan bezib heç kimə inanmadı. Maraqlı, sevinci, kədəri harasa çəkilib getdi. Qurulu oyuncaq sayağı səhərdən axşama kimi hissiz– gözsüz ortabab siyasətçinin kölgəsinə çevrildi. Anasının üzünü neçə il idi görmürdü. Son vaxtlar daşlaşmış içinə hardansa kövrək titrəklik, süstlük sızırdı. Başına elə bil iynə ilə hava vurmuşdular. Bu boşluq içində minlərlə qırıq fikirlər, mənasız, məntiqsiz cümələlər, rabitəsiz sözlər fırlanırdı. Beyni bədəni ilə əlaqəsini itirmişdi. Əl– ayağı

haçansa elədiklərini təkrar edirdi. Ürəyi heç nə istəmirdi. Yata da bilmirdi ki, dincələ. Tanımadığı adamın belə dediği bir kəlmə beyninə həkk olunub günlərlə təkrarlanırdı. Qaçanla qaçır-
dı, oturanla otururdu. Küçə ilə getdiyi yerdə səmtini dəyişib yad bir kimsənin arxasınca düşürdü. Gah “qatil” olub gedəni güdürdü, gah da “angüdən” olub onu qoruyurdu. Yaddaşı tikə-tikə olmuşdu. Küçələri adamları səhv salırdı. Qaranlıqdan, hündürlükdən qorxurdu. Bu dəyişiklikləri görəni siyasətçi biri-
iki ay onu işdən qovsa da, yadında qalan yeganə ünvan siyasətçinin evinə gedən yol idi. Həmişəki kimi yenə səhərlər siyasətçinin evinin həndəvərinə gəlirdi. Uzaqdan– uzağa həyət-bacanı qoruyurdu. Siyasətçinin özünü görə bilməyəndə qadını-
nı dayanacağı qədər ötürürdü. Ən çox sevdiyi iş isə onun kiçik qızını məktəbə aparmaq idi. Çalınan zəng səsini səbirlə gözlədikcə içində içində nəşə tərپənirdi. Bu hiss ona nədənsə xəbər verirdi. Amma bu nəyi, o, heç cür anlaya bilmirdi. Qız evə girəndən sonra da saatlarla boylanıb hardansa ora yaxınlaşa biləcək təhlükəni gözləyirdi. Onu həkimə də siyasətçinin arvadı aparmışdı. Arvadın özü də həkim idi. Qızını nəyə görə səhər– axşam güdəni ərinin keçmiş gangüdəni ona qərribə görünmüşdü. Və onu həkimə təhvil verib ərinə bərk– bərk tapşır-
mışdı ki, qızı üçün təzə cangüdən tapsın. Gerçəkdən də son vaxtlar mehrini kiçik qızığıza salmışdı. Atasından fərqli olaraq o, uşağı qoruyanda məhrəm bir qorxu keçirirdi. Bu hiss bəlkə də onu həyata bağlayan yeganə hiss idi. Bütün yaxınları son illər işlədiyi cangüdənlik sərhəddinin arxasında qalmışdılar. Cızıqdan bu tayfadakı ömrünün ən isti hissəsi bu kiçik uşaqla bağlıydı. Beynində ilişib qalmış bəlkə də son sağlam toxumaları ilə başa düşürdü ki, qızığıza bu dünyada kimdənsə qorumaq lazımdır.

Xəstəxanadan çıxan kimi məktəbə gəldi. Zəng vurulmuşdu.

Uşaqlar iki– bir, üç– bir evlərinə sarı gedirdilər. Qız yox idi. Boylanıb yola baxdı. Boş idi. Küknar ağaclarının arası ilə məktəbin arxasındakı maşın yoluna çıxdı. Qız çantasını hündür bir oğlana vermişdi. Danışa– danışa gedirdilər. Hardansa dizlərinə güc gəldi. Qaçıb qızın çantasını qızın əlindən aldı. Qızı arxadan qucaqlayıb:

–Yerə yat! – çığırdı.

Onun bu qəfil hərəkəti, pörtmüş üzü qızı əməlli başlə qorxutdu. Qız yerə yıxılmış oğlana irilənmiş gözləri ilə baxa– baxa:

–Mən qorxuram! – deyə qışqırdı. – “O dəlidir”.

Sözdən əlləri tutuldu. Başına elə bil qaynar su tökdülər. Qızı oğlana tərəf itələyib. Yolun axırına tərəf qaçmağa başladı. Və qaça– qaça nədənsə düşündü ki, niyə o vaxt ağ rəngli “Moskviç” maşınını çox ucuz qiymətə almadı. Başına bu lazımsız fikrin haradan girdiyini aydınlaşdırmağa macal tapmamış özünü iri yük maşınının altında gördü. Küt ağırlardan qabaq ətürpədicisi əyləc səsi eşidildi. Bütün bədənini bürümüş ağrı neçə il içində dolaşan qorxusunu da əzmişdi. Bədənindən çox qorxusu ağrıyırdı. Başına toplaşan adamların arasında gözü ilə kiçik qızcıgəzi axtardı. Yox dedi. Deməli, utanmadan ölə bilərdi. Gözləri qanla dolmuşdu. Dünya det– gedə isti, qırmızı kürəyə çevrilirdi. Quşların səsini eşitmək istədi.

– Bəsdirin!– qışqırdı.

Başına toplaşanlar susdu. Bu səssizlik içində quş cingiltisi əvəzində yaşlı bir qadın səsini lap aydın eşitdi:

– Bədbəxt oğlu, bədbəxt, bu boyda bədənle özünü qoruya bilmirdi?

Son dəfə özünü yığıb gözlərini açdı. Gördü adamlardan çox hündürdə bir sarı dimdik quş gözlərini qırpa– qırpa ona baxır. Udqundu. Və fikirləşdi ki, görəsən niyə bu boyda ömrü yaşaya–uşaşaya bu sarı dimdik quşu görməyib.

ƏMİM

Əmim şəhərə gələndə elə bil hava təmizlənilir. Yəqin o, havatəmizləyən qurğudur. Boyu çox ucadır. Hələ üzünü görməmişəm. Atam deyir: – “Əminə oxşayırsan. Onun kimi küsəyən, dalğınsan”.

Əmim doğulandan nəsə axtarırmış. Sonra axtardığını tapıb. Tapan kimi də ağzından üç tabaq söz gəlib. İndi əmim danışmır. Sözü yoxdur. Eləcə tapdığının arxasınca uzanır. Atam sevinir ki, əmim itiyini göydə tapıb. Əgər onun tapdığı torpağın təkində olsaydı, biz də görən onun arxasınca “yerə girəydik”. Belə iş isə nəslimizə yaraşmazdı. Bir var göyə uzanasan, bir də var yerə girəsən. Atamın fiokrincə göy bizi rüsvay olmaqdan xilas edib.

Qardaşımla hər gün göyə çıxıb qaçdı– tutdu oynayırdıq. Göyü zibilləməzdik. Acanda, ayaqyoluna gedəndə aşağı düşərdik. Anam duasını göyə, qarğışını yerə edərdi. Hərdən–hərdən mən buludlardan yuxarı qalxan duaları görərdim.

Əmim mənim çox danışmağımı sevməzdi. Şəhərə gələndə əlimdən tutub, dəlləyə aparardı. Sözlərimin artıq– urtuğunu dəllək Səfərə kəsdirib sakitləşərdi. Qorxudan şən iki hecalı sözlər öyrənməzdim. Bütün uzun sözləri gödələdərdim. Mənim üçün bütün dünya “sifətsiz”, “fəlsiz”, “isim idi. Fəli olmayan sifətsiz dünyanı mən xüsusi isim kimi gördüyümə görə əmimə borcluyam. Dünyanın hərəkəti və necəliyi yoxdur!

Əmimin bu gəlişi novruza düşdü. Səhər ayılıb gördüm ki, bizdədir. Əmim heç vaxt bütöv halda bizə gəlməyib. O çox iridir evə sığmır. Bu dəfə əmim, iri novruzgülü kolunu dişində tutub üzümə baxırdı. Gözü ilə qardaşıma “bel gətir” – dedi. Qardaşım bel dalınca gedib, sınıq xəkəndazı gətirdi. Əmim xə-

kəndazın xırda boyuna inamsızlıqla baxıb, köksünü ötürdü. Novruzgülü kolunu döşəməyə atıb gözləri ilə mənə “qaz” dedi. Mən xəkəndazla döşəməni qazdım. Novruzgülü kolunu iri kətillə divar rəfinin arasına basdırıb, əmimə baxdım. O, sevinirdi. Qardaşıma kolun dibini sulatdıranda əmimin gözlərində iki tər novruzgülü bitdi. Əvvəl elə bildim əmim döşəməyə gözlərini də basdıracaq. Sonra gördüm əmim qarmış. Novruz gülləri də əmimin altından daha çox da bulağa oxşayan qaynar gözlərində bitib. Əmim dikəlməyə qorxurdu ki, başı tavana dəyər. Xəkəndazı divara söykəyib ona yaxınlaşdım. “Razısan əmi” – soruşdum?

Əmim gözü ilə, yağış– dedi– “Sən mən olmalısan”.

Onun gözündən tutub evdən çıxdım. Anam ağlaya– ağlaya arxamca “yuxarılar soyuqdur”– dedi– “üstü açıq yatma”.

Yuxarı çatan kimi əmim öldü. İndi mən əmiməm. İtiyimi mən də göydə tapdım. Adam axtardığını tapanda uzanmış. Sözlərim dişlərim kimi düşdü. Əmim kimi sözsüzəm. Adam mənəni biləndə danışmaq istəmir. Söz qəlbin dili deyil. Mənim sözüm özüməm. Söz adamı böyüməyə qoymur, xırdalayır. Sənəmə hardansa isti su axır. Deyəsən gözüm gördüyünü içimə çəkib. Hər şeyə sevinirəm. Əmim olandan mənim üçün pis yoxdur. Ancaq gözəllik görürəm. Gözlərim çiçəkləyəndə şəhərə hava aparıram. Atam məni görən kimi kövrəlir. Anama “uşaq gəlib”– deyir– dur aynanı sil!

Əmim olandan özümü görməmişəm. Şəhərlilər məni süd satana oxşadır. Adamların xırda yolları və kiçik ömürləri olur. Hamısının da qapısı var. Əmimin işi şəhərə hava gətirmək idi. Bu işi indi mən görürəm. Yuxarıdan gətirdiyim havanı küçədə durub, adamlara paylayıram. Onlar mənim havamı sinələrinə ala bilmirlər. Onların canı bu havaya uyğun deyil. Mənim havam onların sinəsinə düşmür. Onların havası başqadır. Əmim

olandan insanları sevirəm. İstəyirəm hamı mənim havamda olsun. Sözümləmədiyindən sevgimi onlara çatdırma bilmirəm. Onlar da sözsüz məni başa düşmür. Mənanı bilib, sözsüz olmaq çətin imiş. Hərdən öz ömrümü yaşamadığıma görə heyfslənirəm. Mənim ömrüm əminin ömrü oldu. Bəs öz ömrüm? Adamları sevmək hələ onları xilas etmək deyil. Adam “mən”ini itirəndə azad olur. Bağlılıq yoxdursa, insan azaddır...

Şəhərin dar küçəsində bir uşaq var. Hər gecə yuxuma girir. O, uşağı gözüm yaman tutub. Deyəsən məndən sonra əminim olacaq. Bu uşağın da taleyi mənim kimi özündən qabaq doğulub. O da adamlara hava daşmalıdır. O adamlara ki, onların bu havadan xəbərləri yoxdur.

2007

TARIXI– ÇIBI

Yeddi ay durmadan yağış yağdı. Kəndin yollarını yudu, kəpənəklərini öldürdü. İtlərin səsi su çəkdi. Qoyunlar soyuqladı. Səkkizinci ay Çuğul Qulu ordenlərini döşünə taxıb yağışın altına çıxdı. Gördü kənd bir barmaq torpağa çöküb, daxmalar göbələkləyib. Çyğyl Qulu ləyənə oturub üz– üzə “poçta” gəldi. Yeddi ay adam üzü görməyən telefonçu Gülbəyim Qulunu dədəsindən çox öndü. Qulu sulu– sulu!– “Qızım, Moskvanı ver”– dedi– “KQB–nin rəisini!”.

Kəndin camaatını bir–bir soruşan telefonçu. Gülbəyim suyun altından Moskvanı yıgıb “Gəl”– dedi. Qulu dayı KQB–dir. Qulu ordenlərini cingildəyə–cingildəyə dik durdu. Dəstəyi qulağına tutub elə baxırdı ki, uzaq Sibirdə üç Varvara xaç çevirdi”– Sluşay tovariş KQB zdes takoy dojd, çto sosializm smıva–et!”

Yağış bir müddət də yağdı. Sonra Dıbi ilə, Çıbi arabayla gedib günəşi haradansa gətirdilər. Yağışın aylarla yuduğunu, gü-

nəş ikicə günə qurutdu.

Göy qurşağı əvəzinə kəndin üstünə qırmızı Mahud üstə yazılmış şüar çıxdı.

Yağış sosualizmi yuyub, ölkə azaddır. Quşları da özümüz üçün oxuyur. Yerin altı, üstü və qıraqları bizim imiş. Dubayın yolu açılıb. “Şeyi” olan aparıb sata bilər. “Şeyi olmayan başına çarə qılsın!”.

Kəndin qızı, gəlini yağışdan sonra cicək kimi acdılar. Kişilər yağışdan çıxıb yağmura düşdülər. Kənddən yüz çuğul çıxdı, iki yüz noğul. Abdı kişi kəndə sübut elədi ki, “B” hərfini o icad eləyib. Və öz namizədliyini prezidentliyə verdi. Təkcə mehtər olduğuna görə on orden almış Çuğul Qulu, səsini çıxarmadan Moskvaya şiddətli məktub yazıb, üzü qəbristanlığa uzandı.

Dalını azadlığa çevirib xatirələrə daldı. Kəndlilər “partbi-lətlərini” atıb, boyunlarından qırmızı qalustuqlarını açdılar, hamı mitinqlərə axışdı. Zavodlar fit verib, verib asqırdılar. Kəndin ağıllı adamları tapdılar ki, soy adları, Heykəlləri və kolxoz inəklərini dəyişmək lazımdır. ”Yengə Fəti”nin çəp oğlu Ramiz hamıdan bərk bağırıb “demkonqresdən” kəndə öndər seçildi. Kəndin eşşəkləri milliləşdi. Çən Ramiz sağa baxırdı, solu görürdü, sola baxırdı, sağı görürdü. Beş adamı on görürdü, on adamı iyirmi. Və bu minvalla ona elə gəldi ki, onun kiçik kəndi çox böyükdür. və çən Ramiz “Ma Çinə” müharibə elan elədi. Səsə kənd əhli oğullarını gizlətdi. Elə vaxt məlum oldu ki, qonşuluqda yaşayan təzə millət böyük kəndə soxulub. Çən Ramiz dərindən köksünü ötürüb “ Ma Çin yaxşı qurtardı”– dedi. Böyük kənddən kəndə iki böyük hərbiçi gəldi. Tövlənin qarşısında iclas çağırdılar. Hərbiçilərin kənd dilini bilmədiyindən dilmanc rolunu üstünə Çən Ramiz götürdü. ”Ay uşaq”–qışqırdı–“bu gələnlər milli ordumuzun ilk zabitləridir. Biri əvvəl

nəğmə müəllimi olub, o biri hesabdar, indi isə bizim xilaskar ordumuzun işləridir.

Orduya əsgər lazımdır. Bizim kəndin payına əlli əsgər düşür, nə deyirsiniz? Kəndə sükut çökdü. Sükutu əvvəl Əjdərin eşşəyi pozdu, sonra Avdı dilləndi” Ə... kamandır bu təzə mil-lət ki var”– dedi” bunların hamısı Toğrulun belindən gəlib, sən belə elə, get onların kəndinə, arvadları yığ başına denən, Avdı dedi ki, uşaqlarını yığmasalar, gələn həftə özüm gələcəyəm, inanmaya bilərlər, gedəndə sənə bir şeyin şəklini verəcəm, aparıb onlara göstərsən, görəni kimi tanıyaçaqlar. ”Avdanın dediklərini çən Ramiz zabitlərə tərcümə eləyirdi. Avdanın son sözləri zabitlərə maraqlı göründü. Uzun boylusu dəftərçəsinə bir–iki qeyd edib yenə camaata baxdı. Çən Ramiz özünü kəndin vicdanı sayırdı. Kəndlilərin özlərini belə aparmaqları ona ağır gəldi. “Koroğlular, Nəbilər qışqırdı–“ Hanı sizin qeyrəti-niz, torpaq əldən gedir, namus əldən gedir! Belə getsə gəlib evimizdə bizi öldürəcəklər! Öldürmək məsələsi kənd camaa-tına bir təhər göründü. Müsəllim kişi; Bəs nöyüt”– soruşdu. Çən Ramiz “Nöyüt heç”– dedi. Nöyüt vuruşmur ki !”

Sözü Əzimin böyük oğlu aldı: “A çən, – dedi biz bu əsgərin özünü yox, yeməyini verə bilərik. O nəğmə müəllimi əlli əsgər istəmir? əvəzinə əlli mal verək, əlli qoyun! Nə təhər dedim? Əlli malı yeyən əsgər, lap urusu da udar! Əsgər məsələsi gecə yarıya qədər davam elədi. Yenə böyük kənddən xəbər gəldi ki, təzə mil-lət böyük kəndin beşdə birini artıq tutub, əsgərlər necə oldu? Sə-hər kənddən çıxan iki hərbiçinin arxasınca başını dik tutmuş Çıbı-dan başqa, ancaq ağlaşan arvadlar gedirdi. Çıbı gedən kimi kənd məktəbinə onun adını verdilər. Sonra hərə öz evinə getdi.

Çıbını zabitlər baş kənddən göz qabağında olan gizli hərbi hissəyə apardılar. Əvvəlcə hamama salıb çimdirdilər. Çıbı uzaqdan gəlmiş tutuquşuya oxşayan balacaboy hissə komandi-

rini bilgəsayarlı, susuz hamamından təzə bəy kimi çıxıb ətrafa boylandı. Ətraf şən idi. Əhali lağlağı olmuşdu. Hamı bir–birinə lətifə danışırdı. Çıbı yekəlmişdi. Yaxşı oğlan olmuşdu. Yaşayıb–yaşayıb dağa qoyuna, bağa almaya oğurluğa getmişdi. Qolunun gücü, gözünün işığı var idi. Ancaq bircə eybi vardı. Nə illahı eləyirdi, hirsənə bilmirdi. Döyürdülər, gülürdü, söyürdülər, gülürdü. Gülə–gülə yumuş oğlan olmuşdu, hamıya “hə” deyirdi. Milli ordu da elə kənddən, kəsəkdən dənələnmiş, Çıbı kimi hirsənə bilməyən, kasıb uşaqlardan yığılmışdı. Bu kasıblar Çimişin Çıbını sevgiyə qarşılıdılar. Gödək zabit Çıbının “yeməyini” özü yeyib, ona üç ağız bərkədən mahnı oxumaq öyrətdi. Çıbı mahnıları əzbərləyən kimi onları ön cəbhəyə göndərdilər. Təzə millət torpaqları alıb oturmuşdu. Hərdən Çıbı tərəfə güllə də atırdı. Buna əvəz kimi Çıbı və dostları silahsız əllərini ağızlarına dayayıb, daşın, kəsəyin arxasından düşmənləri üçün mahnılar oxuyurdular. Balaca komandır kənd dilini öyrənə bilməyib, Gıblərini qozla doldurub. Soyuq ölkəyə böyük qardaşının yanına qaçandan sonra kəndə, ütülü, daralı təzə öndər seçildi. Ütülü öndər soyuducu ustası işləmişdi. Ona görə də bütün kənd soyuqladı. Hamı asqıra–asqıra ora–bura gəzdi. Təzə öndər xaricdən kürəyə qoyulmaq üçün xeyli kiçik “bankalar” aldı. Bütün kənd bir–birinə banka qoymağa başladı. Çıbı çirtiq çalmaq üzrə də püxtələşmişdi. Ordumuzun zabıtləri kəndi, şəhəri bir–bir təzə millət üçün qoyub qaça–qaça Çıbıya çirtiq çalmaq əmri verirdilər. Çıbı çirtiq çala–çala kəndinə sarı geriləyirdi. Çirtiq dəbi” dövrü ütülü öndəri də soyuq ölkəyə ötürdü. Kəndə bir yığın eynəkli, saqqallı “cocuqlar” gəldi. Avda kişidən seçilməyən, bir–iki şeir əzbərləmiş kənd mahnılarını eşidib kövrələn bu yığın hamılıqla kənddə öndər oldular. Biri “qu” deyəndə, o biri “qa”– dedi. Yumru eynəkli, qəzəbli öndər eynəksiz uzun öndəri lap böyük öndər elədi. Lap

böyük öndər qəribə– qəribə nağıllar danışa– danışa kəndi tərbiyələndirmək istədi. İçlərindən biri, çal papaqlısı Çıbı gilə baş komandan təyin edildi. Çal papaqlı həftədə bir dəfə başına güllə çaxan, sözü bütöv, igid adam idi. Sözü ilə əməli həmişə üst– üstə düşürdü. Kəndlər, şəhərlər bir– bir alındıqca bu çal papaq özünü öldürürdü. O, artıq neçə dəfə ölmüşdü. Yavaş–yavaş kənddə öndərlərin çoxluğundan hərə özünə bir oyuncaq at aldı. Bu öndərlər bir də ayıldılar ki, kənddə hamı bir– birini döyür. Kənddə çoxlu şair vardı. Şairlər kəndin bir eviylə dostlaşmış, bu evin ulu dədəsini kəndə gətirdilər. Dədə kənddəki bütün döyüşənləri tutub tənbeh elədi, təzəcə yumurtadan dınc eləmiş öndərləri arabaya yükləyib istirahətə göndərdi. Çıbını yanına çağırır:

– Qayıt öz kəndinə!– dedi. Daha bitdi. Atəşkəsi təzə millətə də sərf eləyirdi. Çoxusu hələ evlənməmişdi. Onlar da tufənglərini aşağı salıb evlənməyə getdilər. Dədə müharibəni muz üstünə çıxartdı ki, Çıbının dincəlməyə vaxtı olsun. Get– gedə bütün kənd dincəlməyə başladı. Kənddə heç kim işləmədi. Kənd iki hissəyə bölündü. Təzə pullar və təzə pulsuzlar. Acı–mış kənd yeməkdən başqa heç nə düşünmürdü. Hərə öz qarnının hayındaydı. Təzə millət bu dəfə hücum eləsə, lap uzağa gedə bilərdi. Çıbı kəndinə qayıdıb adamları tanımadı, hamı dəyişmişdi. Çuğul Qulu milli qəhrəman idi. Dıbı kənddə beş ayaqyolu tikilmişdi. Məmişin qızı altı baş Dubay uşağı doğmuşdu. Çən Ramiz gözlərini düzəltdirib, kəndin mollası olmuşdu. Kəndin uşağı, böyüyü, bazarda nəşə satırdı. Çıbının başı min cür əziyyətlər çəkmişdi. Ancaq Çıbı hələ də hirsənə bilmirdi. Eləcə yol qırağında oturub uzaq– uzaq uzaqlara baxırdı. Bir gün Çıbı göy üzünə elə hirsələ baxdı ki, qəfildən buludlar demişdi. Və yenə əvvəlki kimi yağış yağmağa başladı. Sonra yenə yeddi ay yağış yağdı. İndi yağan yağış da elə o hə-

min yağışdı. Çıbının deşdiyi buludun yağışı.

AXRESTOMATİK ƏHVALAT

Qərib adam kəndi itindən bilər. Qərib işığı neynir? Kəndlərin hamısı itlərinin səsi içindədir. İt səsi kəndin sərhəddidir.

Üşaq da qərib idi, altı yaşı vardı. Hələ əyilib yerdən daş qötürməmişdi. Qulağına pıçıldamışdılar ki, “yumruğunu bərk düy, ovcunda söz var, sən bu sözü dağın o tayındakı ustaya çatdırmaq üçün doğulmuşsan. Mənanı o bilir, sənə də deyəcək!”

Üşaq böyük kimi idi, oyun oynamazdı. Dili söz, qözü köz tutandan, dağı aşıb ustanın hüzuruna getməkdən ötrü atasından izn istəyirdi. Atası, ağızından süd iyi gələn uşağın bu istəyini üşəqliyə yozsa da, oğlunun bu qəribə inadı onu qorxudurdu. İnadı uşaqdan böyük idi... .

Bir gün atası uşağın qolundan tutub qaranlığın “üstünə” atdı. Yerə yıxılmış uşaq bircə anlıq karıxıb bilmədi nəyləsin. Atasının üzünə bağlağı qapının qarşısında durub, səhərin açılmasını gözləsin, ya sözü ustaya çatdırsın?

Üşaq əyilib yerdən bir daş götürdü. Dünyanın bütün itləri qərib uşağı tanıyıb hürüşdülər. Uşaq dünyanı bu başından o başına qədər süzdü. Və anladı ki, qürbətdədir.

Demişdilər ki, dağ cığırının axırındakı zirvəni aşan kimi altı koma görünəcək. Sağdan birincisi ustanındır. Ona pıçıldanan tapşırığın vacibliyinə inamı olmasaydı, çoxdan geri qayıdardı.

O, anlayırdı ki, bütün ömrünü yolda yaşasa da, atdığı addım böyük sirin açılmasından ötrüdür.

Ona pıçıldanan sirin mənasını bilməkdən ötrü zirvəyə qalxmağına dəyər. O, az yaşayıb, çox getmişdi. Yaşı il– il deyil, gədik– gədik ölçülürdü. Hirsiz və hissiz idi. Ona tanış olan yeganə hiss “ qovulmuşluq” idi. Yollarda qocaldıqca bu hiss

onu çox göynədirdi. Bilirdi ki, atası son gecə onu qorxutmaq üçün çölə atmışdı. Elə bilmişdi ki, dağa qalxmaz, qorxar, evə qayıdar və bir daha ustanın adını çəkməz. Atası uşağın istinad nöqtəsi idi. Uşaq o nöqtəyə təkan verib dağa qalxmağa özündə cürət tapmışdı. Bilirdi ki, atası onu, o atasını istədiyindən dəfələri çox istəyir. Bilirdi ki, o atası üçün itkidir. Atası onu ustanın yanına da sevdiyindən buraxmırdı. Ona isə elə gəlirdi ki, atası böyük sirrini açılmasını istəmir. Onların sonuncu mübahisəsi uşağın yadından çıxmırdı. O gecə atasına yaxınlaşıb, – “öləcəyini bilə– bilən insan bu qədər artırsa, demək bu oyunda o, Allahla əlbirdir?”– soruşmuşdu. Atası bu suala – “Artım insanın öz əlində deyil”– cavabını vermişdi.

Onda uşaq, bu cavabdan gülümsüyüb;– “sən çox adisən, ata”– demişdi. –İcazə ver səndən yuxarıdakı mənənin sirrini ustadan öyrənim!”

Atası təəccüblə : – “Axı sən, hansı sirdən danışırısan –soruşmuşdu. – “Ovcumdakı sirdən”

Atası hirsindən ağlamsınıb:– Aç ovcunu”– demişdi– “əgər mən orda nəşə görsəm, özüm sənənlə ustanın yanına qalxacağam qalxacağam!”

Onda uşaq:– “Yox!– qışqırmışdı. – Qulağıma pıçıldanıb ki, sirrini mənə ancaq usta mənə deməlidir”.

Bu sözlərdən sonra atası hirsələnib: “O sən, o da sənənin sirrini, get!– deyib qapını uşağın üzünə çırpmışdı.

Uşaq zirvəyə çatanda yüz yaşını adlamış, bükük, atasından çox böyük ahıldı. Ya zirvə çox uzaqdaydı, ya uşaq tez qocalmışdı. Amma, indi bunun elə bir əhəmiyyəti yox idi. Deyəsən uşaq yol kimi ömrünün də axırına “çıxmışdı”. Ustanın koması da, özü də deyilən yerdə idi.

Üzü də, haləsi də təsəvvür edilən kimi idi. Uşaq ustaya yaxınlaşıb ovcunu açmaq istədi ki, sözü ona çatdırsın. Amma nə

illah elədisə düyülmüş yumruğu açılmadı. Barmaqları bu yüz ildə ovcunun içinə kök altmışdı. Əlinin üstündə kökü barmaqları olan beş ağac bitmişdi. Uşaq nə qədər əlləşdi ovcunu açma bilmədi ki, məqsədini bayaqdan bəri qərribə bir maraqla onu izləyən ustaya anlatsın. Nəhayətdə yumruğunu yuxarı qaqldırıb ustanın qapısında durdu. Ovcundakı sarrin yumruğu kimi düyülməsindən peşman olub, ustadan utana– utana qözlərini torpağa dikdi...

Usta gülümsüüb: – “Məni döyməyə gəlmisən?”– soruşdu.

Uşaq:– “Xeyir– dedi– ... ovcumda sənə çatacaq söz vardı. Mənasını sən açmalıydın!”

Usta:– Söz mənanı qanmayanların ünsiyyəti üçün düşünülüb. Mən söz bilmərəm. Aç ovcunu, görüm səni Kim aldadıb?

Uşaq başını aşağı salıb: – “ovcum açılmaz” – demək istədi. Amma demədi. Çünki ustanın bircə baxışından onun ovcu açılmışdı.

Və uşağın ovcu boş idi.

Usta:– “Söz hanı?”– soruşdu.

“Söz hanı deyə?”– deyə soruşulana uşaq ağlamsına– ağlamsına ustadan soruşdu. Usta dinmədi. Qolundan tutub uşağı komasına tərəf apardı. Kandırdı usta, yaşına uyuşmayan bir cəldliklə uşağı qapıdan içəri itələdi. Özü çöldə qalıb hirsə qarpını çırpdı...

O taydan:– “Bu səhnə sənə tanışdı?”– soruşdu. Uşaq bircə anda bütün ömrünü gözü qarşısından keçirib:– “Məni bağışla, ata”– dedi. Sən haqlı idin! O, səs məni çaşdırdı!” Usta o üzdən– sən başqa cür yaşamalıydın” deyib zirvəyə doğru getdi.

Uşaq ustanın uzaqlaşmasından qorxub:– “Ömür elə buydu?”– soruşdu.

Ustadan səs çıxmadı. Qapı da açılmadı. Komanın çarpaz taxtaları arasından sonu görünməyən zirvənin tuşundakı buludlardan da yuxarı olan dibsiz boşluqlara baxa– baxa uşaq düşündü ki:– bəs o vaxt bu ömrü mənim qulağıma qörəsən kim pıçıldamışdı?

BAKİ, Yanvar, 2007– ci il

XRESTOMATİK ƏHVALAT

Qulu fağır afamdı. Bir eşşəyi vardı, bir də şəhərinde əmisi. Hər gün Qulu iki eşşəyin arpasını bölüb, bir payını özü yeyirdi, bir payını eşşəyinin qabağına qoyurdu. Allah da şahiddir ki, Qulu əmisini eşşəyindən çox incitmişdi. Qonşuları rayon mərkəzinə bazarlığa qedəndə Quludan: “Qayıdanda sənə nə alağ?– soruşardılar. Qulu özünə heç nə istəməzdi. Qonşular da qabiliyyətlərinə baxıb qeri qayıdanda eşşək üçün pay– puş alardılar. Eşşəyin hər şeyi vardı. Hətta imalə olunmaq üçün “borucuğu” da. Özü ac qalsa da Qulu heç vaxt eşşəyinə korluq verməzdi. Kəndin ən tox adamı bələdiyyə sədri Vəliş, Qulunun eşşəyindən ac idi. Eşşəyin üzü də rənqi kimi bozdu. Bir də gördün gəlirlər. Eşşək Qulunun belinə minib, Qulu onun yox. Qulu odunçu idi. Meşədən odun qırıb, kəndə gətirərdi. Kəndin içiyə “deşiksiz” “Trans– maqistral” qaz borusu keçirdi. Bu borunun qazından kəndə vermirdilər. Bu “korluq” Qulunun ürəyindəndi. Çünki, kəndə qaz versəydilər, Qulu odunu gərək muzey üçün yığaydı. Onda Qulunun eşşəyi ölməliydi. .

Hökumət qəkil islahatlar keçirməsəydi, qaldırılmış qiymətlər qiyamət qoparmasaydı, Qulu bu minvalla bütün meşəni doğrayacaqdı. Amma doğraya bilmədi. İslahatlar traktorları, maşınları ac eşşək kimi ağzı açıq qoydu. camaat da yemək dəliyə şəhərə köçdü. Qulu odunu indi kimə satacaqdı? Çox keçmədi ki, Qulu da eşşəyini qötürüb, şəhərdə yaşayan əmisigilə

varid oldu. Qulunun əmisi varlı və tənha adamdı. Əli uzundu. İstəsə əlini uzadıb Boliviya bağlarından tut dərərdi. Əminin əli Boliviyaya çatsa da ağılı və savadı çatmırdı ki, bu dünyada Boliviya var. On beş imarəti, üç bağı, altı zavodu, yeddi alman atı, on səkkiz maşını, iki siyasi partiyada nüfuzu vardı. Əmi Qulun eşşəyindən ayırmayıb, sevindi. İki ağız Qulun, beş ağız eşşəyi öpüb ağlamsındı. “Öz eşşətimiz mənə buranın filindən də əzizdir, ay Qulu nə yaxşı ki, bunu da özünlə

gətirdin. Kəndə qoymadın. Hələ bir– iki il dincəlin. Sonra sizə iş də taparam!– dedi. Və qonşu otağa keçib, şifrəli seyfinin ağızını açdı. Qulu ilə eşşək düz iki il o seyfi əmiyə açdırdılar. Yedilər,

içdilər, kinoya getdilər, qızlarla tanış olub dondurma yedilər. Bir bayram qünü Qulu bekarçılıqdan bezdi. Əmininin otağına keçib:” Bizə bir iş düzəlt, batıb gedirik!”– dedi.

Qulunun əmisi arif adam idi. Quşu gözündən, adamı sözündən, vəzifəsinə, puluina göz dikəni boğazından vurardı. Vəziyyəti qiymətləndirib, Qulunun cavabını yerində verdi: “Sözün açığı qardaş oğlu, eşşəyinə iş tapmışam– dedi– səni işə götürən yoxdu”. Qulu başını aşağı salıb dinmədi. Əmininin üzünə ağ ola bilməzdi ki? Əmisi Qulunun fikir edəcəyindən qorxub, öz fikrini davam elədi: “Qardaş oğlu, indi adam üçün iş tapmaq çox çətindi. Heç kəs adamla işləmək istəmir. Şəhərə çıx bax, gör küçələrdə nə qədər itə, çaqqala, tülküyə, buqələmuna rast gələcəksən.

İşçilər arasında ən çox sevilən qoyunlardı. Qoyun olsaydın nə vardı ki? Eşşək də pis deyil. O, da yarayardı. Sənin eşşəyinə iş tapmışam. Dərd sənin dərdindir, adamsan axı”.

Qulun dərd apardı. Muğam üstə köklənib, kövrəldi. Otağdan çıxıb eşşəyinin yanına qaçdı.

Eşşək bahalı kostyumda, bir əndamlı qızla əminin dəniz

kənarındakı imarətində “bilyard” oynayırdı. Qulunu görüb heç qımıldanmadı da. Qulu eşşəkdən ona bir hay olmayacağını anlayıb, yataq otağına keçdi. Üzüqoyulu yatağa uzanıb, əvvəl fikrə, səhərə yaxın isə yuxuya getdi.

Səhər onu yuxudan əmisi oyatdı. “Muştuluq, eşşəyini yaxşı qulluğa qoydum. Bəy balası kimi dolanacaq, insan haqları konvensiyasının bütün müddəalarını da əzbərlidi. Ondan bələdiyyə sədri də çıxardı. Çox nurlu beyini var. Çənəsi yekə olmaya onu lap Çinə ezamiyyətə də göndərmək olar. Eşşək haqqında daha düşünmə. bircə sənə də iş tapsaydım “. – əmi doğurdan da çox narahat idi: “ Bura bax, jurnalist ola bilməzsən?”

Qulu yuxulu– yuxulu: “ O nədir ki? – soruşdu. Əmi: “ Heç nə “ – dedi. – Çox asan işdir. Pul alıb, ya kimisə söyəcəksən, ya da tərifləyəcəksən, burada nə var ki?

Qulu: “Mən tanımadığım adamı necə söyüm? – dedi. Əmisi: “ Ondan hakim ol, pul alıb, iş ver, – qışqırdı.

Qulu: “ Mən tanımadığım ada ma iş verə bilmərəm ay, əmi – pıçıldadı. Pıçılı əmisini lap özündən çıxardı: “ Səninki mən oynamıramdır ki, eşşəyə iş tapmaq çox hasan idi. Sənə iş tapa bilməyəcəyəm. Hər zada mız qoyursan. Adam olmağın cəhənnəm, hələ bir tərssən də”.

Bu minvalla Qulu əmisini o dünyaya ötürüb, iyirmi il işsiz qaldı. Hər gecə müxtəlif tədbirlərdə çixis eden eşşeyinə televizorda baxıb bir az toxtatlıq tapdı. Onu yaşadan eşşəyinin uğurları idi. Qəzet və jurnal səhifələrindən adı düşməyən, bir çox sahələrdə danılmaz naliyyətləri olan eşşək şəhərin hörmətli fiqurlardan birinə çevirilmişdi.

İnsanlar onu görəndə baş əyir, kefini xəbər alır, gələcək perspektivləri ilə maraqlanırdılar. o, qəzet nəşr elətdirir, kimsəsiz qoduqların küçələrdən yığıldırılması yollarını elmi–praktik və hüquqi tərəflərini araşdırırdı. İyirmi il idi ki, eşşək

Qulunun yeganə sevinç yeri idi. Qulu eşşəyi ilə fəxr edirdi. Onun şəkillərini yaşadığı evin divarlarından asmışdı. Eşşəyin kənddəki arıq, fağər vaxtlarını tez– tez xatırlayırdı. Qulunu yad edən bir kimsə yox idi. O, bütün günü evdə oturub ürəyində doğma eşşəyi ilə danışırdı.

Bir gün Qulu eşşəyin qəbuluna gedib ondan iş istəmək qərarına gəldi. Təzə pencəyini geyinib, ətirləndi.

Birin ci mərtəbədə oturmuş cangüdən, onu yoxlayandan sonra: “Müdirə nə deyim? – soruşdu. qulu düşündüyü vəziyyətə uyğun olaraq: “Deyin, dostu gəlib” – dedi. cangüdən yuxarı zəng vurub, məruzə etdi. Beş saatdan sonra iki qalstuklu qoyun, pillələrlə aşağı enib, Qulunu liftə mindirdilər. Eşşək idarəsini elə təmir elətdirmişdi ki, liftin qapıları onun yazı masasının qənsərində açılırdı. Qəbuluna gələn liftdən çıxırdı. Liftcə eşşəklə danışıqdan sonra müdirin əhvalına uyğun olaraq gələnin düyməsini basardılar. Liftin qapısı açılan kimi Qulu eşşəyini gördü. Ağ kraxmallı köynək eşşəyə çox yaraşdı. O, iri miz arxasında göyərçin kimi oturub əllərini miz üstündə daraqlamışdı. Ağillı gözləri ilə tavana baxırdı. Qulu sevincindən az qaldı uça, sıçrayıb eşşəyinin dodaqlarından öpdü. Ağlamsınıb:” Mənim dayağım! Mən səninlə fəxr edirəm! – qışqırdı. Eşşək sakitcə Quluya baxıb, dodaqlarını dəsmalla sildi. Amiranə səslə: – Sizi eşidirəm” – dedi.

Eşşəyin bu quru sözlərini Qulu vəzifə atributu kimi qəbul edib, qoyunlara məhəl qoymadan: “ Ay eşşək, yanına iş üçün gəlmişəm – dedi: – “Əmim ölüb!” Eşşək: “Siz nə bacarırsınız? – soruşdu: – “ İngilis dilini bilirsiniz? Kompüterdə yazırsınız? Beynəlxalq hüquq normativləri ilə tanışsınız? Fondların fəaliyyətindən, qloballaşmadan, demokratik dəyərlərdən, eko siyasətindən, bank kreditləşmələrindən xəbəriniz var? Qulu: “ Ay eşşək” – dedi: “ Sən məni tanıyırsan axı! “ Eşşək:

“ Elə tanıdığım üçün soruşuram da!” – cavabını verdi. “ Axı mən sənə nə iş verim? Sən zəmanəyə uyğun deyilsən.

Qulu: “ Müavin də işləyə bilərəm? – soruşdu. Eşşəyi gülmək tutdu: “ Yaltaqlıq bacarırsan? – soruşdu: “ Hər gün məni tərifləyə biləcəksən? Eşşək olduğumu bilə– bilə, yüksək təşkilatçılıq qabiliyyətindən danışacaqsan?”

Qulu çiyinlərini çəkib, susdu...

Araya sükut çökən kimi qalstuklu qoyunlarından biri liftin düyməsini basmaq istədi. Qulu onun əlindən vurub, qoymadı. Eşşəyin üzünə baxıb: “ Gedim? – soruşdu: Eşşək ayağa qalxıb otağına xeyli vargənl edəndən sonra Quluya yaxınlaşıb: “ sənə bircə iş təklif edə bilərəm – dedi.

Qulu: “Neyləməliyəm? – xəbər aldı.

Eşşək liftin içində durmuş Qulunun qolundan tutub, özünə sarı çəkdi. Düyməni basıb, qoyunları aşağı göndərdi. İri ağıllı gözləri ilə Quluya baxa0baxa: “ Hər gün arxamda durub, qulağıma pıçıldamalısan ki, sən daha eşşək deyilsən! Qulu hey–rətlə: “Ondan nə olacaq ki?– soruşdu. Eşşək kövrəlib.” soruşma qardaş – dedi – “ bu mənim bədbəxtliyimdir. Hamı öz keçmişini unudub, bircə mən unuda bilmərəm. Mənim kimi dərin cəza sahibi eşşək olduğunu heç cür unuda Bilmir. başa düşürsən məni?” Eşşək bu yerdə elə ağladı ki, Qulunun əti ürpəndi...

Beləcə Qulu öz eşşəyinin qulağına qulluğa düzəldi...

Qulunun eşşəyi yenə at üstə idi. Çərxi– fələk hərlənirdi. İş gedirdi. Harda olur olsun, hansı iclasda, yığıncaqda, hansı tədbirdə olur olsun fərq eləməz. Qulu əyilib, eşşəyin qulağına pəçıldayırdı ki, “Sən eşşək deyilsən ha, ay eşşək”. Bu sirri beynəlxalq ictimayət, bir sıra mütərəqqi ölkənin mətbuatı nə qədər cəhd etsə də aç bilmirdi.

Hamı artıq Qulunu eşşəyin məsləhətçisi kimi tanıyırdı.

Eşşək də quludan razı idi. Axı onu adam edən öz qulu idi, Qulu.

İTKİ

Əllini haqlasa da, əlliayaqlı deyildi. Mağmın, bükük, ruhu əzik adamdı. Fəsildən– fəsilə radiodalğa kimi keçirdi. Bir axşam özü kimi bürüşük qadını ilə çay içirdi. Qadınından qənd istədi. Qadını tənbel– tənbel ona baxıb, “Özünə gəl”– sözü ona sillə kimi dəydi. Qadını haqlı idi. Haçandı özündə deyildi. Özündən çıxmışdı. Özünə gəlmək üçün əvvəlcə özünü hiss etməliydi. Amma özü çoxdandı hiss olunmurdu. Özü yox idisə, hara qayıtsın? Arvadı burda idi, oturub çay içirdi, bəs özü harada idi? Bəs onun ayaqları üstə duran kim idi? Özü deyildi axı...

Güzgünün önünə keçdi. Özünü xatırlamaq istədi. “Özü” yadırdından çıxmışdı. Güzgüdə onə sönük, çəlimsiz, sözü, əməli içində sınıb qalmış qorxaq bir adam baxırdı. Bu adam kim idi? O, ümid və arzularını, xatirində qalmış özünü, içindəki istiliyi bu güzgüdəki “leşə” görəsən necə sığışdıracaqdı? Görəsən o, söz– söz, əməl– əməl, yaş– yaş xırdalanıb, doğurdanmı bu, güzgüdəki adama çevrilmişdi? Bu adam onun qəlbinin qəlibində deyildi axı? Gözlərini təsbehb kimi şaqıldadan qadına baxıb: – “Özümə gələ bilmirəm” – dedi. Özüm– özüm deyiləm!”

Qadını “təsbehini” saxlayıb:

– Düz iyirmi il bundan qabaq sən özünü itirdin. O gündən sənə deməyə qorxuram. Yaxşı ki, söhbəti özün açdın. Özünü tap!

Qadının sözləri onu sinirləndirdi:

– Bəs mənə niyə demirdin? – dışqırdı.

Qadını çıyınlarına çəkdi...

Palrosunu geyinib, eşiyə çıxdı.

Üstündən iyirmi il keçəndən sonra indi özünü harada axtar-sın? Görəsən necə və nədən itmişdi? Nə vəzifə sahibi idi ki, öyilsin, nə də o qədər kasıb idi ki, alçalsın. Elə beləcə, saat ki-mi yaşamışdı. İndi isə “özünü” itirmişdi, hardasa düşüb qal-mışdı, daha yox idi, özü başqası idi.

Dostu qapını açan kimi hər şeyi anladı:

– Səni çoxdan gözləyirdim, keç içəri!

Paltolu mizin arxasına oturub gözlərini dostuna zillədi:

– Haçan olub bu?

Dostu:

– İyirmi il olar– dedi.

Dostunun sözləri qadının sözləri ilə tən gəlirdi. Ona nə ol-muşdusa, iyirmi il əvvəl olmuşdu. Dostu çayları mizin üstünə qoyub, kətilə əyləşdi.

– Bunu sən məndən yaxşı bilməlisən ki, – dedi. – Bir də fi-kir eləmə, hamı bu ömründə gec– tez özünü itirir. Hələ sən se-vin ki, bunu başa düşmüşən. Çoxusu heç bunu bilmir. Elə özgə sifətlə də ölür!

– İndi mən neyləyim. Özümə necə gəlim?

Dostu çiyinlərini çəkib:

– Nə bilim – dedi.

Ayağa qalxıb, eyvana çıxdı. Şəhər içinə çökmüşdü. Təkəm–seyrək işıqlar Böyük qaralığın qorxusu qabağında çırtlamış xır-da ümid küləkləri idi, titrəşirdilər...

Axı iyirmi il bundan qabaq nə olmuşdu? Dostu eyvana çıxıb papiros odladı:

– Özün heç nə xatırlamırsan? – soruşdu.

– Yox xatırlamıram...

İyirmi il bundan qabaq yadda qalmayan min doqquz yüz səksən beşinci il idi. O il nə olmuşdu ki? subay oğlan idim. Mətişlə kinoya zada gedirdik. İşləyirdim. Səhərlər stadionda

qaşırdım. Nənəm sağ idi. Vallah bundan savayı yadıma heç nə gəlmir!

– Bəlkə kimsə səni qorxudub? Ya bəlkə adam öldürmüşən? Oğurluq etmişən?– dostu işin axırına çıxmaq istəyirdi.

– Məni tanımırısan?

İçəri keçdilər. Dinməzcə oturub bir müddət bir– birlərinə baxdılar. İlləri cevirirdilər. Ayağa qalxanda dostu xoruldayırdı.

Qadını dəhlizdə durub, onu gözləyirdi. Hiss olunurdu ki, bütün gecəni yatmayıb.

– Nə oldu tapdın özünü?

– Yox!

– Bundan sonra sən kimə lazımsan? Birtəhər yaşa getsin.

Soyunub yatağına girdi. Bərkdən:

– Axı adam necə itə bilər? Necə yox olar? Bəs onda mən kiməm? – qışqırdı. Yorğanı başına çəkməmiş bir də güzgüyə baxdı. Özü deyildi...

Qadını səslədi:

– Gəl, burda otur, mən yatım, tək qorxuram!

Qadını yataq otağına girib:

– Nədən qorxursan? – soruşdu.

Çiyinlərini çəkib, gözlərini yumdu. Və qəfil dərk etdi ki, üzündəki üzü onun üzü olmasa da, özü– özü olmasa da, bu qorxaq yuxululuğu çox və rahat “YAŞAMAQDAN” ötrüdür, necə olur– olsun, hansı sifətdə olur– olsun hələ yaşamaq istəyir... Və deyəsən onun “özünü” itirməsi də nəyin bahasına olur– olsun, hansı sifətdə olur– olsun hələ yaşamaq istəyir... Və deyəsən onun “özünü” itirməsi də nəyin bahasına olur– olsun “YAŞAMAQDAN” ötrü idi. Utanıb yorğanı başına çəkdi...

ÇEVİRİLMƏ

Prezident kürəyini nəm həbsxana divarına söykəmişdi. Kiçik nəfəslikdən içəri düşən ölgün ay işığı altında ağ saçları göyümtül rəngə çalırdı. Gözlərini yummuşdu. Kiprikləri titrəyirdi. Nəzarətçi ağır həbsxana qapısını açıb içəri girəndə prezidentin sağ gözü səyridi. Nəzarətçi fit çala– çala keçib ay işığının qarşısında durdu. Prezident gözlərini qırpa– qırpa:

– “Oradan çəkil “– qışqırdı.

Nəzarətçi divara qısıldı. Güssəli nəzarətçi iri əllərində isti su dolu parç və prezidentin üzünü qırmağ üçün hazırladığı ülgüc tutmuşdu.

Devrilmiş prezidentin xofu hələ ölkə camaatının canındaydı. Hərbi çevriliş zamanı nəzarətçi evdən bayıra çıxmamışdı. Əlli il ölkəyə rəhbərlik etmiş, qəddarlığı ilə ad çıxartmış, realıqdan çıxıb dastan qəhrəmanına çevrilmiş bir adamın devriləcəyinə inanmamışdı. Tərslikdən, bu gün səhər özünə ölüm hökmü oxunmuş, artıq bütün tərəfdarları öldürülmüş keçmiş ölkə prezidentinin son gecəsi onun növbəsinə düşmüşdü. Səhərdən özünü əzgin hiss eləyirdi. Həbsxana rəisindən içazə alıb evə getmək istəmişdi. Rəis hirslənib onu otaqdan qovmuşdu. Bir az bundan əvvəl rəis evindən zəng vurub vəziyyəti öyrənəndən sonra, keçmiş prezidenti sabahkı edama hazırlamaq əmrini vermişdi.

Nəzarətçi prezidentə yaxınlaşıb dizləri üstündə oturdu, firçanı isti su dolu parçın içindəki sabun kəsiyinə sürtüb prezidentin üzünü sabunlamağa başladı. Prezidentin tükü də tərپən-mədi. Handan– hana gözlərini açıb:

– “Səhər məni güllələyəndən sonra üzümə baxma!”– dedi.

Nəzarətçi dinmədi. Prezident:

– Səninləyəm, üzümə baxmazsan!– qışqırdı.

– Baş üstə!

Prezident gözlərini yumub:

– Hansı alayın əsgərlərini gətirəcəklər?– soruşdu.

– Altıncı briqadanın!

Nəzarətçinin əlləri əsirdi. Prezident nəzarətçinin qorxduğunu o, içəri girəndən sezmişdi. Gözlərini açıb:

– “Bir azdan üzümü qırxarsan” – dedi– “Nəfəsini də!”

Nəzarətçi ayağa qalxıb popiros odladı. Mehribancasına devrilmiş prezidente baxdı. Günahkar– günahkar gülümsündü. Araya sükut çökdü. Sükutu prezidentin xırıltılı səsi pozdu:

– Qu quşu arxın axarı səmtə uçurdu. Kölgəsi yaşıl vələsin çiyinə düşmüşdü. Uşaq idim, əyilə– əyilə gedib teleqraf dirəyinin arxasında gizləndim. Qu quşu duyuc düşdü. Kölgəsini götürüb uçmaq istədi. Hoppanıb kölgəsini tutdum... Mən heç vaxt canlı adam öldürməmişəm. Ancaq kölgələri qırılmışam. Alma boyda göz yaşsı görmüşəm. Tütün, içki içimi tərptəməyib. Bunlara bax!. . Axı siz kimsiniz ki, məni öldürəsiniz?. . hamınızı mən yaratmışam sizin... hansı tərəfdənsən?

– Aran adamıyam!

– Dolu düşən il, aranda yüz min qoyun qırıldı!

– Bilirəm!

– Görəsən iydə ağacları çıxəkləyib?

Nəzarətçi çiyinlərini çəkdi...

Prezident gülümsündü. –Çalış xırda adam olma! Adamlar qorxmadı, onlara oxşama. Məni onlar qatil elədi. Elə bilirsən mən öləndən sonra, dünya düzələcək? Sabahdan başqası qıracaq onları... Çünki onlar buna öyrəşib. Ağəzlərim göynəyir.

Nəzarətçi popirosu divara sıxıb söndürdü. Prezident:

– Neçə ildir evimin işığı özüm yandırmıram – dedi. Allahdan qorxmuram mən nəyin harada bitəcəyini, qurtaracağını əvvəl. İcədən bilirəm. Yrəyim yorulub. Ölmək istəmirəm. Ancaq vaxtım çatıb. Sən məndən qorxursan deyəsən?

– Yox!

– Yalan deyirsən. Sən peyğəmbərlərin nə dediklərini yaxşı bilirsən... ancaq mən dediklərimdən baş çıxara bilməzsən!

– Siz əsəbləşməyin. Səhərin açılmasına az qalıb!

– Anamın uzun barmaqları var idi... Ağac əkdim, bitmədi. Yaxşılıq elədim pislilik çıxdı... Sabah dua oxumalıyam?

– “Deyərsiz ki, allah məni bağışla!”.

– Bir axşam necə oldusa göy üzünə baxdım. Günəş batmışdı. Gecə ləngərlənə– ləngərlənə gəlirdi. Qəfildən göyün qanadları sındı. Çiliklənmiş gecə içindən ölü Allah ayaqlarım altına düşdü.

– Gözlərinizi yumarsız!...

– Su soyudu ... Gəl üzümü qırx!

Nəzarətçi prezidentə yaxınlaşdı. Əlləri əsə– əsə ülgücü açıb onu sabunu qurumuş qırıqlı üzünə toxundurdu. Prezident:

– “Qorxma”– pıçıldadı.

Nəzarətçi ülgücü prezidentin çənəsindən boğazına tərəf sürüşdü. Qəfildən hülqumuna çəkdi. Qan nəzarətçinin üzünə fişqırdı. Prezident:

– “Gözüm göynəyir”– qışqırdı. – ! Su tök”.

Nəzarətçi ülgücü prezidentin qarnına, böyrünə və nəhayət sinəsinə çəkdi. Sonra döşəməyə çökdü. Və hiss elədi ki, gözləri göynəyir. Əlində tutduğu bir parç suyu gözlərinə axıtdı. Gözləri durulduqca döşəmədə xırıldayan prezidenti gördü və dərk elədi ki, daha ondan qorxmur.

Nəfəslikdən içəri düşən ay işığı altında çabalayan prezidentin sağ tərəfində qu quşunun kölgəsi qaralırdı.

Nəzarətçi hoppanıb kölgəni tutdu.

NEFT DADAŞ

Dadaş üç ayaqlı doğulmuşdu. Yəriməyi bir yana qalsın, dur-

duğu yerdə elə möhkəm dururdu Ki, həMin yerdə, bir İKİ sa-
aT sonra çökək əmələ gəlirdi...

Uzaqdan Dadaş «mancanağa» oxşayırdı... Başu ilə ayağı Mancanağ ritmində bir– birinə tərəf gəlib, sonra eyni sürətlə bir– birindən uzaqlaşırıdı. Dadaş doğulan vaxt hələ içəri şəhər-
də nə nefr tanıyırdılar, nə buruğ, nə də mancanağ. Beləcə Da-
daş «sacayaq» kimi böyüyüb həddi– buluğa çatdı. Və bir cümə
günü üç ayağını bir başmağa dirəyib, atası Nəsibə ismaric yol-
ladı ki, məni evləndirməsən, çıxıb qürbətə gedəcəm!

Nəsibi üç ayaqlı oğul olan Nəsib kişi, gədəsinin sözünü «qürbətə» salmadı. Bu yaşda iki ayaqlılar evlənmək istəyir, gör, indi üç ayaqlı nətəhər evlənmək istəyər. O vaxt Bayır şə-
hərin əncil– üzümü də qüvvətiydi. cavanlara aşağıdan yuxarı təsir edərdi. İçəri şəhərin qız– gəlini də Avropa əhli deyildi, hamısı yaşmaqlı, başmaqlı... Bu səbəbdən də İçəri şəhərin oğ-
lanları on beş yaşa varan kimi «qızmış nərə» dönürdülər. Nə-
sibə qaranlıq qalan bircə bu qürbət məsələsiydi. Bir ayağı qa-
bağa gedəndə, o biri ayağı geri qayıdan Dadaş görəsən evlən-
məsə hara gedəsiydi?

Nəsib bu sualı gözüqırıq gədəsinə verib, onun üzünə baxdı. Dadaş: — «Ayağım hara, başım da ora!» — deyib durdu.

— Hansı ayağın? Nəsib də az aşın duzu deyildi.

Orta çağ dövrün — Tarixçisi Əbü– Reyhan Xalxali and içir ki, Dadaş istəsə də atasının bu sualına cavab verməzdi, elə bil onun dili haqdan tutuldu. Çünki, Dadaş o vaxt atasına bir sərt cavab versəydi, küsüb, bir hoqqa çıxarsaydı, indi nə Qaqarin göyə çıxmışdı, nə də dünya müharibələri bu sonluqla bitmişdi.

Nəsib, oğlu Dadaşı cavabsız qalan sualından sonra lap tez evləndirmək istədi. Nə olsun ki, Dadaşın üç ayağı var? Üç ay-
ağı var, lap yaxşı! Aırıq ayaq ziyan eləməz! Ayağı bir dənə ol-
saydı, eyib olardı. Bunun ayağı, üç dənədir, və Nəsib, Dadaşa

söz verdi ki, ona İçərişəhərin ən göyçək qızını alacaq. Sonra Nəsim qapı– qapı düşüb Dadaşa qız axtarmağa başladı...

Amma kimdir İçəri Şəhərdə üçayaqlıya qız verən? Üçayağlının yeməyini, içməyini hazırlamaq sizə asan gəlməsin? Bunun şalvar yumağı var, yamağı var. Bunun hansı yanına düşüb faytona minəsən? Adam heç iki ayaqlıya qız etibar eləmir, o ki, üç ayaqlı ola? Kim öz qızından bezib? Nə gözüünüzü ağrıdım! Hali– qəzyə belə, Nəsimin oğlu Dadaşa İçərişəhərdə qız vermədilər. Nəsim də hirsindən vurub öldü...

Amma tələsməyin, Xalxalidən fərqli olaraq, qələm hələ ki, mənim öz əlimdədir. Ona görə də hekayətin bu yerində mən dama mollanı yox, keçəllər məhləsinin ağsaqqalı Xosunu çıxardıram və görün Xosu sizə nə deyir: — «Yas qurmayın, ağlamayın da! Nəsim ölməyib! Bu dünyada siz ona qız vermədiyiniz üçün gedib o biri dünyadan qız alıb gətirə! Bir həftəyə hökmən gələr... Dadaşı gözü yolda qoymaz!»

Nəsim Xosunun vədəsindən tez qayıtdı. Özüylə torpaq rəngində bir keçəl qız da gətirmişdi.

Qızın xırda, cadar– cadar olmuş əllərini Dadaşın iri ovcuna yerləşdirib: — «Allah xeyir versin! — mən oraları görəndən sonra daha bu yalan dünyada yaşaya bilmərəm. Hekayətin dalını da özün bir təhər yaşa! – dedi. Və bir də öldü...

İçərişəhərlilər Nəsimin bir də belə tez ölməyinə inanmayıb, arxayınasına Xosuya baxdılar. Xosu: — «Vallah bu dəfə mənlilik deyil – qışqırdı, daha ağ eləməyin! Bu səfər Nəsim ölüb! Qaçın mollaya!

Bir il Dadaş atasına yas tutub, torpaq rəngli arvadına toxunmadı. İlin tamamı Bahara düşdü. Arvadın bədəni, üzü baharın gəlişiylə yam– yaşıl çəmənə çevrildi. Gözlərindən bulaqlar axdı. Dırnaqlarında qızıl güllər pardaxlandı. Keçəl başında söyüd yarpaqları kimi salxım yarpaqlar bitdi. Göyçəkcəsinə,

dinməzcə bağın xəlvətinə çəkilib, isti torpaq üstünə uzandı...

Dadaş bu uzanmanı uzaqdan hiss edib, xəlvətə “kişi” kimi gəldi. Xəlvətə xəlvət gəlib, bir başa «işin» üstünə çıxdı...

Dadaş o dünyadan gəlmiş arvadın mehrindən az qalırdı bihuş ola. Ayaqlarının üçünü də torpağa bərk basıb durmuşdu ki, yıxılmaya. Dadaş bu durumla uzaqdan «mancanaqa» oxşayırdı...

Dadaş bir də gözünü açıb gördü ki, o dünyadan gəlmiş arvadı altında yoxdu. Uzandığı yerin təkində bir iri quyu əmələ gəlib. Bu quyudan üzü buludlara «qara su» fışqırır. Dadaş xəlvətdə bu xəlvəti «fışqırmadan» qorxub bərkdən qışqırdı.

«Qara su» bütün göy üzünü qaraltmışdı. Səsi də qara rəngdə idi... «Qara səs»ə bütün İcərişəhər qaçıb gəldi. O səsə qədər heç kim, nə İcərişəhərdə, nə Bayırşəhərdə, nə də ətraf Bakı kəndlərində belə sürətlə və nəriltilə yerdən çıxıb göyün rəngini dəyişən «qara su» görməmişdi. Səsə yığılanlar məə-təl– məətəl dizlərinə qədər torpağa baymış Dadaşın ayaqları arasından fışqıra– fışqıra göyə qalxan «qara suya» nəsə bəd bir iş kimi baxırdılar. Dadaşın özü də bərk qorxmuşdu.

Qorxunu Xosu yumşaltdı. Üzünü şalvarı aşağı sürüşmüş Dadaşa tutub: — «Bu nədir, alə?» – soruşdu – «Sənsən bunu eləyən? bu «qara su» harandan çıxır?»

Dadaşın dili də əsirdi: — «Xosu əmi, atamın aldığı arvad da burdaydı. İl bu gün tamam oldu axı... Elə bir də gözümü açıb, gördüm arvad yoxdur! Onun uzandığı yerdə bir dərin quyu əmələ gəlib... Ordan da bu «qara su» fışqırır. Su da deyil. Qara zəqqumdur!»

Xosu ürəklənib əhvalatın lap yaxınına gəldi. Ən xırda «detalları» belə nəzərdən keçirib arvad– uşağa dağılışmaq əmri verdi. Bir az susub üzünü kişilərə tutdu: — «Ay, əqraba» — dedi — «Dadaş deyəsən yerin bərəkətini pozub. Allah özü axırımızı xeyir eləsin!»

Allahın hökmüynən Xosunun sözləri üstünə ispaniyalı bir səyyah da gəlib çıxdı. «Qara su»yun nağıla çevrilməsini dünya müsəlmanlarına rəva bilməyib, türkün «Bilgəh» ləhcəsində İçərişəhərlilərdən: — «Nə olub, alə?» soruşdu.

Xosu əlini axırı, günəşə dəyən, əvvəli Dadaşın altından çıxan «qara su»ya səmt uzadıb səyyahdan soruşdu: — Bu bilmirsiniz nədi? Başqa işlərimiz bəd deyil! Bir dənə bu işdən baş açmırıq!

İspan səyyahı Kolumb oımasa da, arvadı da deyildi. Nefrin nə olduğunu bilirdi. Çox– çox sonralar dünyanı idarə edəcək «nefr strategiyasından», «dünyavi– petrol siyasətindən» «enerji daşıyıcıları» üstündə aparılan müharibələrdən, vaxt baxımından bixəbər olsa da, içərişəhərlilərin neft sahibi olmasını istəməirdi. Avropanın beyni ilə tapmadığını Dadaş üçüncü ayağı ilə nətərsə tapmışdı və bu tapıntı İçərişəhəri çox qabağa apara bilərdi. Elə ona görə də səyyah üç ayağı ilə torpağa pərçimlənib qalmış artıq neft mancanağına çevrilmiş Dadaşa və o biri İçərişəhərlilərə qəribə bir paxıllıqla baxıb danışdıqca hirsindən udqunurdu: «Bu su deyil, nefrdir, yəni «yanan sudur». Vaxt gələcək bu «yanan su» sizi zibilə salacaq. Dam– daşınızı dağıdacaq. Aranıza ayrı– seçkilik salacaq. Bu yanan sudan ötrü uzaq– uzaq ökələrdən üstünüzə yad qoşunlar gələcək! Yaxşısı budur, qara su çıxan deşiyin ağzını indidən tıxayın. Bu Dadaş da öldürün. O, daha buruqdur, Dadaş deyil. O, bu dünyaya tapşırıqla gəlib... »

İspan səyyahı sözünü deyib, aranı qarışdırıb öz ölkəsinin padşahına xəbərə getdi. Qaldı içərişəhərlilər, bir də yerin deşiyi. Xosu bir xeyli ispan səyyahının arxasınca baxıb yerə tüpürdü. «Mən bilmirəm, niyə bizdən belə ağıllı adam çıxmır da — dedi. — Köpək oğlu ordan gəlib, bizim yerin alnını da bilir, üstünü də!»

Bu işdən bərk çaşmış, qara sudan göyləri qaralmış içərişəhərlilər Xosunun sözünü yarımçıq kəsib, Dadaşa tərəf cumdular. Gücləri çatdıqca onu aşağı basıb, quyunun ağzını tutmaq istədilər. Amma xeyri olmadı. Neft Dadaşın ağzından, burnundan özünə yol tapıb, göyə qalxırdı.

Axırda Xosu tövşüyə– tövşüyə üzünü mənə tutdu: — «A bu yazını yazan – dedi, — bu hələ Dadaşın evlənməsiydi, belə alındı, gör indi bu «gour» qızının doğması necə olardı?! Dadaşı öldür, sən allah! O, gül kimi yaşıl dünyanı da, sənin yazını da qaraldacaq... »

Mən Xosuya qulaq asdim.

İçərişəhərlilər də çönüb evlərinə getdilər. Dadaş ayaq üstə öldü. Yer, göy, düzü dünya qara suyun «dadından» qaralmışdı. Göydən yerə qara yağışlar yağırdı. Günəşin üzü də qaralmışdı. Yer üzündə ağ rəng qalmamışdı.

Xosu içərişəhərliləri başına yığıb, Dadaşın ayaqları arasından üzü dəryaya arx qazdırdı. Arxla axan qara su dəryanı da qaraldırdı... Xalxali belə rəvayət edir ki, Qara dənizin əsil adı əslində Xosu dənizidir. Sonra onu gavurlar ağ eyləyib qaraldıb...

Quyunun qara suyu qırtarmırdı ki, qırtarmırdı... içərişəhərlilər də heç cür bu «qara suyla» bacarmırdılar. Onu özləriniki, eyləyə bilmirdilər. «Qara su» onlara qənim kəsilməmişdi, düşmən idi.

Yavaş– yavaş qara su məsələsi «içərişəhərlilər» üçün adıləşdi. Daha heç kəs evdə Dadaşın söhrətini eləmədi. Hamı qara rəngə alışdı. Başları toya– yasa qarışdı. get– gedə ağ rəngi unuttular. Hamının «qara günü» gəldi. «Qaragünlərdən» bəziləri «qara suyu» tuluqlara doldurub, astara bazarına apardılar. Orada beş– altı farsı hərifləyib «qara suyu» onlara sırıdılar. Belə– belə lazimsiz «qara su» Tiflis, Moskva bazarına da ayaq aç–

dı. Dadaşın «qara suyu» içərişəhərin rəngini pozsa da get– gedə bəzi içərişəhərlilərə ruzu da gətirdi. Uşaqlar «qara sudan» əmələ gəlmiş gölməçələrdə üzmək öyrəndilər. Böyüklər «qara suyu» qışda yandırıb qızındılar. «Qara suyun» sorağı ağızdan– ağıza keçib, uzaq– uzaq ellərə yayıldı. Uzaqlardan kimyəgərlər, alimlər İçərişəhərə gəlib «qara suyun» tərkibini, keçmişini və gələcəyini öyrənməyə başladılar. Dadaş özü də alimlər üçün təhqiqat işiydi. Dadaş öləndən sonra Mancanaq kimi istifadə olunurdu. Neft onun ayaqlarının arasından çıxıb, canından keçib, başından göyə fısqırırdı. Dadaş bir baxışdan təzyiqə gücü çatmayan «tixac» kimi də görünürdü. Amma alimlər üçün «qara suyun» yanında canlı tixac bir o qədər də maraqlı və gəlirli sahə deyildi.

Bir səhər içərişəhərlilər gözlərini açıb gördülərki, bir dəstə arıq, uzun saqqal, qabırğaları sayılan zəvvar Dadaşın deşdiyi yerin ətrafına gül çələngləri düzüb oynayırlar. «Qara suyun» yerdən püsgürüb çıxdığı çalanın ətrafında zikr edə– edə oxuyurlar. İçərişəhərlilər səsə tərəf qaçıb, bu qəribə saqqallılara tamaşa etməyə başladılar. Hamıdan ürəkli yenə Xosu çıxdı. Üzünü saqqallılara tutub: «Nə atdanıb düşürsünüz, alə», — qışqırdı — «Toydursa, deyin biz də bilək!»

Zəvvarların ən arığı, qara ciyəri uzaqdan görünən, burnunun üstündən qırmızı zolaq keçəni qabağa çıxıb Xosuya bir tərs nəzər saldı: — «Ay avam — dedi — «biz sənə mane olmuruq ki, sən də bizə dəymə! Bu qara su, bu yanan alov bizim allahımızdır. Biz ona səcdə edirik. Atdanıb düşürük!»

Xosu əsəbiləşib: — «Avam özünsən — dedi. — İkincisi də, sizin bu allahı yerdən bizim Dadaş çıxarırdı. Əgər o belə asanlıqla yerdən çıxırsa, deməli allah deyil! Yaxşı... lap elə tutaq ki, Allahdır! Allahın da qabağında oynarlar?... »

Arıq zəvvar Xosuya məhəl qoymayıb öz ruhani dəstəsini

daha da ruhlandırdı. İçərişəhərlilərin qoşanağarasına oxşayan dumbulu tərsinə çevirib döyəcləyən bir qara zəvvar gədə isə düz Xosunun gözlərinin içinə baxıb: «Allahsız!» Qışqırdı. Sonra da nağaranı lap bərkdən döyəcləməyə başladı. Səsə İran şahənşahı səksəndi. Əskərlərinə «düzlən!» əmri verdi ki, bərkdən İçərişəhər tərəfdən ona bir xata gələr.

Bu minvalla saqqalı zəvvarlar ac–susuz iki, üç il sərəsər, oxuya–oxuya Dadaşın başına firlandılar. İçərişəhərlilərin yarısı səsdən kar oldu. Bir uşaq «hindinin» bombey ləhcəsində dil açdı. Yenə çıxış yolunu Xosu tapdı. Zəvvarların yanına gəlib, əllərini «dur!» işarəsi ilə yuxarı qaldırdı. Zəvvarlar yorulmağına yorulmuşdular di gəl, hikkələrindən oynamaqlarını saxlamırdılar. Xosunun əl hərəkəti, onların ruhani övqatına tən gəldiyindən oxumalarını o dəqiqə kəsdilər.

Xosu: — «Dünən yuxu görmüşəm» — dedi — sizin allah yuxuma girib».

Qara ciyəri bu dəqiqə yerə düşəcək zəvvar: — «Nə deyirdi?» — soruşdu.

Xosu ani olaraq gözlərini yumdu. : — «Mən elə indi də gözümlü yuman kimi onu görürəm» — dedi. — O, Mənə bərk–bərk tapşırır ki, zəvvarlarım çatdır, daha bəsdir, qədərincə oxuyub, oynayıblar. Mən onlardan razıyam. Daha oynamasınlar, səsləri başıma düşür!».

Ariq zəvvar: — «Bəs, biz onda neynəyək?» — soruşdu.

Xosu gözlərini açmadan: — «Allahınız bunu da mənə deyib. Bu gündən şəkil çəkin!».

Ariq zəvvar: — «Nə şəkil çəkək » — soruşdu.

Xosu: — «Hava şəkli» — dedi.

Deyir, o gündən zəvvarları daha Abşeron tərəfdə görənlə olmayıb. Xalxalı də bu haqda heç nə demir.

İçərişəhərlilərin heç ağına da gəlmirdi ki, ariq zəvvarın al-

lah bildiyi «qara su» allah olmasa da qüvvədir. Onu qorumaq lazımdır. Bu sudan ağıllı istifadə etsən, dünyaya ağalığ etmək olar. İçərişəhərlilər «qara suya çirkli, allahsız, nəsə haram bir zad kimi baxırdılar. Onların nə orduları vardı, nə alimləri. Hansı dini təlim, hansı güclü dövlət dünyaya ağalığ edirsə, İçərişəhərlilər də bu yolu tutub, onun görünən ayinlərini icra edirdilər. Onların əslində qəlbində nə vardı, onu heç mən də bilmirdim, Xalxalı köpək oğlu da!

Bir sabah içərişəhərlilər gördülər ki, Dadaşa tərəf Şimaldan dəmir yolu çəkilir. Və bütün ətraf əlisilahlı əsgərlərdir. Bir saqqalı alim Dadaşın ayaqlarını əlindəki bıçaqla qaşayıb şüşə kolbaya yığır. İki qara arxalıklı kişi bir qıraqda kağız üstə “Dadaşətrafi” torpaqların xəritəsini çəkir. Nə gözünüzü ağrıdım, “deşik üstə” qırğın iş gedir. Bu mənzərəni uzaqdan izləyən içərişəhərlilər başa düşdülər ki, Dadaş tərəfdə öz– özünə təzə bir deşik açılıb. Bu gələnlər də deşik tutanlardı. Xosu saqqalı alimə yaxınlaşdı: – “Biz burdan köçək?” – soruşdu. Alim Xosunun bu sualından bərk çaşdı. Sual Xalxaliyə də xoş gəlmədi. Amma cavabı alim verdi: – “Bu əsgərləri əlahəzrət imperator sizdən qorxub mənə qoşub. Biz gəlmişik neftinizə sahib çıxmaq! İmperator həzrətləri on doqquz sandıq qızıl pul xərcləyib, bura dəmir yolu çəkilib ki, neftinizi qablaşdırıb öz ölkəmizə daşıyaq. Siz bu neftin sahibi ola– ola hara köçürsüz ki!”

Xosu belə başa düşdü ki, saqqalı onu bilə– bilə çaşdırır. Məqsəd İçərişəhərdə təzə deşiklər açmaqdır. Ona görə də gözünü bic– bic qıyıb Nyutonfason amiranəliklə ikinci qanunu elə indi açmış kimi saqqalıdan: – “O biri deşiyi harda açacaqsan?” – soruşdu. – Kişi kimi düzünü de!”

Alim çiyinlərini çəkib Xosunun üzünə baxdı. Xosu dil– dil ötdü: – “Təki canımız sağ olsun, heç nə istəmirik. “Qara su” qoy sizin olsun, amma, bizə dəyməyin! Qohum– qonşudan da

qabağa adam çəkməyin. Elə hamımız sağ olaq, bəsdir!”

Saqqallı əsgərbaşını haylıyıb qulağına nəsə dedi. Əsgərbaşı lopa bığlarını eşib razı– razı gülümsündü.

On il keçdi. «Qara su» çənlərə doldurulub uzaqlara daşındı. uzaqlar varlandı. İçəri şəhəri dəşik– dəşik elədilər. Hər yerindən «qara su» axdı. «Qara su»yun iyinə şəhərə pullular, pul-suzlar, fəhlələr gəldilər.

İşin bu cür gedişati bir gün Xosunu bərk tutdu. «Necə olur? — fikirləşdi — hami «qara su»dan varlanır, biz uşaq oxutmağa pul tapmıq. Axı «qara su» Dadaşın belindən gəlib, bizimdir».

Xosu öz sözündən tutub əsgərbaşını yanladı. «Bizə də «qara su»dan pay ver» dedi.

Araya 3 ay sükut çökdü...

Sonra Xosunun boynuna bir daş bağlayıb atdılar dəryaya. Və «xosunlaşmadan» qorxub, «qara su»yu çənlərə doldurdular. O gündən «qara su»yun qara üzünü daha «gördüm» deyən olmadı.

Dadaşın da mancanaq canını necəsə iri bir dəmir borunun içinə salıb dizinə açar qaynaqladılar. Dadaşdan gələn neft borulara doldurulub yenə uzaqlara daşındı. Nəfr satanlar İçərişəhəri əldə saxlamaq üçün top– tufəng də aldılar...

Belə– belə İçərişəhərin özü bir vaxt, dövr kəsiyində Dadaşdan əmələ gəlmiş nəfr və onun sahibləri isə ayrı bir vaxt və dövrdə eyni zaman və zəmcənədə, əmələ müxtəlif «gündə» yaşamağa başladılar. Biri irəli getdi, biri dala qaldı.

Adam münbit şəraitdə bircə anın içində insanlıqdan çıxır. İnsan olmalı zaman qayıtdıqda isə özünə çox çətin qayıdır. «İnsansızlıq» vaxtı nədənsə «insan» qalmışlar insanlıqdan çıxmışlardan pis yaşayır. Görünür əxlaq hissi, hissi məqamda iş-

ləmir, çünki insan bioloji varlıqdı. Nə olsun ki, ağı var.

Dadaş gördü onun ayaqları arasından fısqıran «qara su» insanları insanlıqdan çıxarır. Üzünü mənə tutub: — «məni dirilt! — dedi — günah eləmişəm».

Yaxşı ki, bu qələm mənim əlimdədir. Dadaş dirilib gördü ki, kürrəyi— ərz onun vənından varlanıb və «insanlıqdan» çıxıb. Məna itib, hami elə— belə var üçün yaşayır. Yox yoxdur.

Dadaş özünü taqsirkar bilib, xartaxurtla torpaqdan çıxdı. Daxmasına qayıdıb yatağına uzandı. Bu uzanışla dünyada neftin qiyməti kəlləçarxa qalxdı. öklər müflisləşdi. Siyasətçilər özlərini öldürdü. Dünyanı idarə edən beş— altı adam Dadaşın kasıb komasına gəlib onu silkələdilər.

—«Dur ayağa, get, gir çənə. Sən insan deyilsən, mancanaq—san, başa düşdün?!»

Dadaş ayağa qalxıb atası Nəsibdən qalma xəncəri əlinə aldı: «bu nefr məndən gəlmir?!» — soruşdu.

Kişilər: — «səndən gəlir dedilər, — nə olsun ki?!»:

— İndi mən istətmirəm gəlsin. Onsuz da bunun mənə xeyri yoxdur. Ona görə də «qara su»yun gəldiyi yeri kəsirəm.

Dadaşların sözü bir olar.

İndi mən dəqiq bilmirəm dünya dövriyyəsində olan nefr hardan əmələ gəlir. Dadaş doğrudan da «qara suyunu» kəsib. Və içərişəhərli Dadaşın nefr söhbəti, mənim qələmimə görə, burda da bitir. Əgər soruşsaz, Xalxali də mən deyəni təsdiqləyər.

Goradil, dekabr, 2006

ƏRƏFƏ

Dəniz gedən cığırın zəncirini iri və zəhimli it durmuşdu. Hiss elədi ki, qorxudan mədə damarları qıc olur. Bu qıc olma bir azdan qan dövrənini pozub, ürəyini sıxacaqdı. Soyuq tər si-

nəsindən, çiyinlərindən üzü aşağı axacaqdı. Və nəhayət, dumanlı beyni ilə dərk eləyəcəkdi ki, yenə canını qorxu sıxır.

Qorxusu ondan yekə böyümüşdü. Uşaq olanda, qorxusu da uşaq idi. Onda o qorxusunun başına oyun açardı. Gah maşın yolunun ortasında, tərs keçi kimi başı aşağı durub üstünə sürətlə gələn maşınlara hürküsz baxardı. Gah doqquz mərtəbəli binanın damına çıxıb ordan aşağı sallanardı:

Sonra başı yaşamağa qarışdı. Ətrafı onun uşağıdı ömrü düz, qorxmaz, mərd adamın ömrü kimi qavrayırdı. O, içindəki qorxunu, üzünə çıxmağa qoymamışdı. Qorxusunu, yazıqlığını dar dolaba sıxılmış çirklı paltar kimi içində saxlamışdı.

Artıq adamların hamısı qorxudan qaçmalı idi. Bütün ömrü qorxusunun ağırlığı altında keçmişdi, son illər qorxusu içində böyümüşdü. Və indi onu qorxu idarə edirdi.

İri itin qorxusundan ayaqları tutulmuşdu. Dala qayıtmağa da utanırdı. Evdə demişdi ki dənizdə çimməyə gedir. Bir saata qayıdacaq. Arvadına qayıdacağı saati dəqiq deyəndə, çalışırdı ki, evə gec qayıtsın. Arvadı isə heç vaxt bu gecikməni sezməzdi. Çünki onun üçün o maraqlı adam deyildi. Qazandığı pulu qəpiyinə qədər arvadına verərdi. Arvad ona heç vaxt ağır söx deməmişdi. Sadəcə yanında yaşayıb, ömrüü sürmüşdü və ona bacardığı qədər kömək etmişdi. Aralarında sevgi olmasa da, arvadı ona pis olmamışdı. Amma o arvadından da səbəbsiz qorxurdu. İndi bu tezliklə geriyə qayıdıb arvadına nə deyəcəyini və nə desə alçalacağını düşünüb yenə itə sarə boylandı. İt çox məğrur və qorxmaz idi. O, heç vaxt bu it qədər nəyinsə yiyəsi və hürküsz sahibi ola bilməmişdi. Yəqin itdən buna görə qorxdığını fikirləşdi. İt həyata qalib doğulmuşdu. Onun göyə, ona və üstündə mərdi– mərdanə dayandığı cığıra münasibəti yox idi. O, ölümündən, həyat mənzərələrindən, qorxudan kindən xəbərsiz idi. Onun həyatında ən əlamətdar hadisə

“ölüm” idi və it bunu bilmədiyindən ölümdən də qorxmurdu. Qorxa– qorxa əyilib yerdən bir daş götürdü, itə tərəf baxdı. İt daş təhlükəsinin olduğunu qan yaddaşı ilə bilirdi. Ona görə də ən əvvəl daşı əlində tutanı dişinə vurdu. Və öz it məntiqi ilə nəşə anlayıb sevinə– sevinə ona tərəf götürüldü.

Gözlərini yumub daşı qorxa– qorxa itə atdı. Daş itə dəymədi. Ağzı qupquru quruduğundan qışqırığı burninin dəşiklərindən çıxdı. Qaçma da bilmirdi. Qışqırığı göyə çəkiləndə dizləri qatdandı. Yerə çökəndə it artıq şalvarından yapışmışdı. Qorxudan kiçilmiş gözləri ilə ağlayırdı. Ağlamağını hissə– hissə vurğulayan hıçqırığı elə bərk şaqıldayırdı ki, it hər dəfə ondan beş– altı metr qırağa hoppanıb yenə hürə– hürə üstünə cumdu. İt şalvarını, idman ayaqqabılarını cırıq– cırıq eləsə də canına nədənsə dəymirdi. Görünür, it üçün də belə insan növü təzə idi. Və o heç vaxt bu qədər maneəsiz şalvar cırmamışdı. İt indi bilmirdi neyləsin.

Özünə gələndə it bir tərəfdə “qalibanə” uzanmışdı. Onun tərəfə baxmırdı da... Ayağa qalxıb, ağır– ağır evinə sarı yol aldı... Qapıdan içəri keçən kimi “it ağzından çıxmış” idman ayaqqabılarını, şalvarını çıxarıb quma basdırdı. Çimərlik paltarında həyətin gül sulayan arvadına yaxınlaşdı. Arvadı onu görəndə kimi hirsələnib: – Bu nə üst– başdır– qışqırdı– yekə kişisən, o boyda vəzifən var, lümlüt, palçıq içində hardan gəlirsən belə? Keçib güllərin sırasında yaş torpaq üstündə oturdu. Arvadı çiləklə rezin doru ilə, gülləri sulayan kimi, onu da sulayırdı.

Güllərdən gözəl qoxu iyi gəlirdi.

Arvadı: – “dur– get, əyninə paltar geyin”– dedi– “soyuqlayarsan”. Evə girib idman dəstini əyninə çəkdi. Pəncərədən dənizə tərəf baxdı. Günəşli gözəl gün idi. Sahildə, ləpəduyəndə çoxlu adam vardı. Qayğısız, qırn– arxayın gəzişirdilər.

Arvadı hirsə içəri girib: – Çimə bildin? Soruşdu.

– Hə, çimdirdim! – dedi.
– Su necəydi?
– İstiydi – dedi– və dərk elədi ki, yenə mədəsi qıvcqırır, ürəyi əsir, dizləri qüvvətdən düşür. Və hardansa içinin dərinliyindən qalxan iri bir qorxu bədənini silkələyir.

Özünü bir təhər yığırıb – İstiydi – qışqırdı. – Sənə dedim ki, istiydi! İstiydi! Niyə soruşursan ki? Nə istəyirsən məndən? – Axırıncı sözü deyəndə çevrilib arvadına baxdı: Və onun da gözlərində yeni cücərən çox kiçik bir qorxu vardı.

“O” VƏ “O BİRİ”

Anasının on uşağı var idi. “O” on birinci idi. Anası onu doğmaq istəməmişdi. “O” özü doğulmuşdu. Anası yatağa uzanıb, böyük bacısını qarnının üstünə çıxartmışdı, isti su qoyub içinə oturmışdu, həb atmışdı, daş qaldırmışdı, neynəmişdi, nağayır-mışdı. “O” ölməmişdi ki, ölməmişdi. Düz doqquz ayın tamamında doğulub dünyaya gəlmişdi. Bu hirsli, kinli quru uşaq əvvəlcə anasının döşünü götürməmişdi, sonra dilini udub oturmuşdu. Nə yemişdi, nə ağlamışdı, nə dinmişdi, nə də danışmışdı. Eləcə oturub kinli gözləri ilə dünyanı süzmüşdü. “O” qəribə uşaq idi. Gündüzlər yatardı, gecələr gözləri işara– işara tavana baxardı. Gördüyü güzgüləri sındırardı. Işıqı sevməzdi. Anası “O” dan qorxardı. Atası isə elə hey dili əsə– əsə: – Allah, sən özün saxla – deyərdi, – sən özün saxla, bu uşaq başyeyəndi, öldür bunu!

Atası onu sevmirdi. O da atasını. Atasının ürəyinə gələn başına gəldi. Yuxudaca öldü. Atasının qırxı günü böyük bacısının boğazından bir qətrə qan gəldi. O qan bacısının göz yaşlarıyla birgə dökşəmədən silinəndə, bacısının özü də bu dünyadan silindi. “O” bu ölümlərə nə ağladı, nə də dindi, eləcə oturub, hirsle, nifrətlə tavana baxdı. Bu baxışla, on uşağın hamısı bir–

bir adlarını dünyada qoyub çıxıb o biri dünyaya getdilər. “O” tək anası ilə qaldı. Günlərin bir günü “O” anasının yataq otağına girdi. Anası yatırdı... “O” sakit–sakit anasının qarnı üstünə çıxdı. Anası gözlərini açıb “O”nu gördü:

– Nədi, – dedi anası, – nədi sənə qurban? – “O” dinməyib anasının qarnını təpikləməyə başladı. Anası gözlərini yumub susdu. Bir azdan anasının ölü gözləri açıq idi. Və o açıq ölü gözlərdə sevgi qarışıq təəccüb var idi. “O” anasını öldürüb dünyaya düşdü. Dünyaya hələ belə “O” düşməmişdi. Meşələri kəsdirdi, bulaqları basdırdı, adamları öldürdü, dinmədi. Quşları öldürdü, qırışığı açılmadı. Suları öldürdü, gözləri yaşarmışdı. Dünyanın belinə bir at saldı– dalı kotanlı, şumladı, bellədi, dümdüz elədi. Dinmədi ki, dinmədi. Hamını qorxutdu. Hamı ondan qorxdı. Elə qorxa–qorxa da camaat onu böyük elədi, oldu böyük. Torpağa tum atdı, dar ağajı bitdi. Adamların boy-nuna kəndir doladı. Kəndir hazır, ağaj hazır, günah hamıda. “O” da yiyə, sahib. Asdı, kəsdi, onu öldürdü, bunu öldürdü, bir də hamını öldürüb tək qalıb. Təkjə qalıb. Durmadı, axırda dünyanın boğazını kəndirlədi, sabunadı, mumyaladı, qoydu bir qıraqa. Beləjə–beləjə günlərin sayı ağardı, günlər yarpaq olub saralıb töküldü. Günlərin içindəjə dünyanın içi çirkləndi, gözləri tutuldu, oldu lal–kar, kor, oldu, qurban. Özü gəldi “O”nun ayağına ki, məni öldür. “O” dünyanı öldürmədi. “O” tək darıxardı. Göydən alma düşməliydi, düşmədi. “O” “biri” düşdü. Düşən kimi ağ bulludan dünyaya bir dam jə su düşdü. Su düşən yerdə qırmızıja gül bitdi. Bu qırmızıja gül bitənə qədər “O BİRİ” böyüdü. “O BİRİ” heç nə demədi, heç nə yemədi, eləjə güldü. Güldü–güllər açdı, güldü–torpaq çiçəkləndi, güldü–adamlar doğuldu, güldü–dünya dirçəldi, ayıldı. “O BİRİ” dimdik durdu. Dünya “O BİRİ”nin başına fırlanmağa başladı. Bir gün “O BİRİ” eşitdi ki, “O” var. dünyanın yüyəni də əlində.

“O BİRİ”nin anası yox idi ağlasın, atası yox idi danlasın, bəjisi,
sı,

Qardaşı yox idi durub baxsın. Tək idi, daş kimi, dağ kimi. Tək idi söz kimi, tək idi yaxşılıq, düzlük kimi. Allahdan xeyir–dua istədi, aldı! Altdan geyindi– üstədən fəllandı, üstədən geyindi altdan qıfıllandı, gülə– gülə getdi. Dünyanı “O”dan ala. “O” taxtda oturmuşdu. Dedilər “O BİRİ” gəlib! “O” ayağa qalxdı:– buraxın dedi! “O BİRİ” içəri keçdi. “O BİRİ”nin işıqlı gözləri, gözəl yaraşılıqlı üzü “O”nun çoxdan donmuş ürəyinə bir istilik saldı. – Kimsən? – soruşdu “O” – Nəçisən? Nəsən? – soruşdu bu qıfıllanmış “O BİRİ”ndən. “– Sənə söz deməyə gəlmişəm” – dedi “O BİRİ!” “O” bu işıqlı, həmişəgülən, qorxu bilməyən adama baxa– baxa hiss eləyirdi ki, içindəki ağrı, kin əriyir, gözləri gördüyü şeyləri beyni də, içi də görür. – Nə söz? – bağırırdı “O” – Sən heç özünü görmüsən? – soruşdu “O BİRİ”. “O” dinmədi. “O BİRİ” keçib “O”nun qarşısında durdu. “O” “O BİRİ”nə baxdı. “O BİRİ” “O”na. Baxdılar, baxdılar, durdular, durdular, haçandan– haçana “O” : – mən də varam, – dedi! “O BİRİ” “– Sən də!” – təsdiqlədi. “O”, “O BİRİ”nin əlindən tutub ən uja dağa çıxartdı. Onlar ən uja dağa durub günəşə baxdılar. O gejdə günəş batmadı. “O” dili əsə–əsə:– “Mənim ürəyim ağrıyır”, – dedi, – min ildi ağrıyır ürəyim! Hələ doğulmamışdan, a namın qarnında bajım təpikləyib əzmışdi ürəyimi! Ağrımı deməyə bir kimsəm yox idi, nə yaxşı gəldin! – “O BİRİ” dinmirdi, gülürdü. “O” və “O BİRİ” doyunca günəşə baxdılar. Gecənin lap içində “O” “O BİRİ”nə dedi ki – Günəş gözəlmiş, heç görməmişdim! “O BİRİ” dinmədi. Çünki “O BİRİ” üçün pis heç nə yox idi, hətta “O” da... “O BİRİ” üçün pis deyildi.

QURBAN

Qapını açıb içəri keçdi. Qarı qaranlıqda üzü divara oturmuşdu. Arıq dizinin üstündə şam yanırdı. Şamın işığı divara düşmüşdü. İşıq düşən yerdən divar çatlamışdı. Qarı bu çatdaq ilə danışdı. Ordan nəfəs gəlirdi. Bədəni üşəndi, qorxub, bərkdən qışqırdı: – «Atamı kim öldürdü?»». Qarı xırıltılı səsle: – «GƏLDİN?» – soruşdu. O, enli kürəyi boyu axan tərini səsinə eşidə– eşidə: – «GƏLDİM», – dedi. – «Gəldim, dedilər, atamın hara getdiyini təkjə sən bilirsən». Qarı ayağa qalxdı, üzünü divardan çəkməyib:

– Uja dağın dalında, göm– göy derya var, – dedi. – O göy deryaya günlərin bir günü uzaqdan taxta gəmi üzüb gəldi. Gəmidəkilər uja dağı, yaşıl otları, mal– qaranı, evləri, doğar arvadları gəmiyə yığıb aparmaq istədilər. Uja dağın ətəyində çadır qurub oturdular. Bizə xəbər çatdı. Enlikürək, açıqalın, ölüm görməyən, yaşayıb hiylə öyrənməyən dağ oğulları jərgə– jərgə uja dağı aşıb o taxta gəmini öldürməyə getdilər. O gedənlərin içində ən javanı sənənin atanı idi.

– Mənə o taxta gəminin yerini de!

– Dünyanın qapısı yoxdur açıb gedəsən, dünyadan getməyin bir yolu var. O da öz içindən keçib gedən yoldur. İçin sənə nə deyir?

– Atamın ölümünü görmək istəyirəm!

– Get, gör!

Qapını örtüb çölə çıxdı. Yolda bayaqdan bəri danışan qarının üzünü xatırlamaq istədi. Nə qədər elədi xatırlaya bilmədi. Axırda yadına düşdü ki, qarının üzünü yox idi. Anjaq səsi var idi. «Get, gör» deyirdi qarının səsi. Janından yaş torpaq qoxusu gələ– gələ «get, gör» deyirdi ona daş– torpaq, qarının səsi ilə...

Anası gözlərini görən kimi hər şeyi başa düşdü:

– Pal– paltarını yığmışam, – dedi. – Hələ sən uşaq idin. Atan

ölən gün yağmışam. Bu günü mən çoxdan gözləyirdim, o taxta gəmi gələn gündən öz əjəli ilə bizim tərəflərdə heç kim ölmür. Get, bilirdim bir gün gedəjəksən, dalınja su atmıram, hələ orarlardan qayıdan olmayıb, işdi, qayıtsan, qəbrimin yanında bir tut ağajı ək. Kökü əlimə dəyəndə biləjəm qayıtmısan, get!

Anasını qujaqlayıb yola çıxdı. Gün batana uja dağın zirvəsinə çatdı. Zirvə qarla örtülü idi. Qarın üstünü qurd basmışdı, ürəyi yanırıdı. Qarı ovjuna yığıb sıxdı. Qar ovjunda əridi. Ovjunu ağzına tutdu, damjı– damjı sərinləndi, içinin odu bir az öləzidi. Başını qarın üstünə qoyub uzandı. , elə o dəqiqə də yatdı.

Günün ilıq şüaları gözünə düşəndə oyandı. Başının altındakı qar ərimişdi. Ayağa qalxdı. Dağı aşıb, aşağı düşdü. Göy dəryanı gördü. Göy dərya gözəl idi. O hələ bu gözəllikdə heç nə görməmişdi. İri, əzələli qolları gözəllikdən gərildi. Uja boyu bir az da ujalıdı, enli sinəsi enləndi, gözəllikdən sevindi. İçi rahatlandı. Bu sevinjlə dağ aşağı sürətlə qaçmıdığı başladı. Göy dərya sakitjə durmuşdu. Göm– göy göyərirdi. Uzaqda göy dərya səma ilə qovuşurdu. Yaxında göy dəryaya taxta gəmi lövbərin salmışdı. Taxta gəminin içində iki zabit dağa baxırdı və dağ aşağı qaçan bu gözəl, hündür düşməninə gözləyirdi. Zabitlərdən biri eynəyini gözünə taxıb, tufəngi dağ aşabı qaçan düşməninə tuşladı. O biri əli ilə tufəngi aşağı salıb: – «Qoy, bir az qaçsın», – dedi. – «Mən hələ bu gözəllikdə adam görməmişəm».

Eynəkli zabit: – «Onların tufəngi olsa, sənin gözəlliyinə baxmazlar» – dedi və tətiiyə çəkdi...

O, sinəsində doğan kəskin ağrını əvvəljə başa düşmədi. Ağrı bütün bədəninə bürüyənə qədər qaçdı. Sonra içindəki ağrını yüngüllük əvəz eləyəndə, qorxdı, durub ürəkək baxışlarla ətrafı süzdü və o yüngüllüklə birgə janı çıxana qədər öz düşməninə

axtardı. Axırda, lap axırda göy deryada durmuş taxta gəmini gözü seçdi, uzaqda duran düşməninə çatmadığına görə, onun üzünü görə bilmədiyinə görə heyifsiləndi, elə beləyə də öldü...

Zabitlər xırda qayıqla sahilə çıxdılar. Eynəkli zabit onun enli sinəsinə, iri yaşıl gözlərinə baxa– baxa: – «Görəsən bu adam niyə öldüyünü bildimi?», – dedi və o biri zabitin üzünə baxdı.

O biri zabit dinmədi.

– Sənə nə olub?– soruşdu eynəkli.

– Onun ovjunda qar varmış, – dedi zabit. – O bizim üstümüzə bir ovuj qarla gəlirmiş.

Eynəkli ölənün ovjuna baxdı. Qar qana qarışıb, çəhrayı rəngə çalırdı. Və ölənün ovjundan damjı– damjı deryaya axırdı...

Eynəkli öldürdüyü düşməninin gözlərini sığayıb üzünü dağlara tutdu. Dizi üstə yerə çöküb:

– İlahi, – dedi. – Sən özün bağışla bizi. Biz insanıq və nə eylədiyimizi bilmirik.

UÇURUM

Qaranlıq, kəndə nənəmdən sonra gəldi. Kəndin yolları soyuyanda, nənəm yaşıl sandığın üstündə oturub təsbeh çevirdi. atam uşaqlaşmışdı. Nənəmin yanındaja yerə oturub, başını aşağı dikmişdi. İkisi də fikirli idi. Anam taxta üstə göyərti döyürdü. Nənəm handan– hana üzünü mənə tutub: – nə təhər-sən? – soruşdu. – Burnun qanamır daha? – Mənim yerimə atam: – qanayır, – dedi, şər qarışanda qanayır. – Nənəm təsbehini dizinə vurub başını yuzarı qaldırdı: – Ruhu bədəninə durmur – dedi, – bundan göz ol! – Atam: – Elə gözüm anjaq bundadı da – dedi. Nənəm köksünü ötürüb: – Nəsilliklədi – pıçıldadı. Atam da beləydi, qaranlığı qanmazdı, gejə düşəndə uşaq kimi ağlayardı. Lopa yanırıb yanındaja durardıq, ta günəş günəş

çıxana qədər ağlayardı, gözlərini bərk– bərk yumardı. Öləndə anamdan soruşdu ki, ora qaranlıqdı, işıqlıq? Anam: – İşıqlıqdı, – dedi – Sən kimə neynəmişən ki, sənin üçün ora işıqlıdı? Rəhmətlik tər– təmiz güldü anamın bu sözlərinə, sevindi, elə bu gülüşlə də öldü. Qəbirindən hər il uşaqlar qujaq– qujaq ağ gül yığırdı. – Bu da bizə çəkib yəqin – Ə, bəri gəl, görüm. Dal– dala çəkilib, həyəətə qaçdım. Həyətdən çıxıb yolun qırığındakı ağ sal daş üstə oturdum. Nənəm deyirdi ki, bu yolu Adəm peyğəmbər salıb kəndə. Bu yol salınanda nə qədər adam udub. Gəliblər bu yoldan keçiblər, gediblər, yolun qurtarajağında itiblər. Gejyə baxıram və fikirləşirəm ki, görəsən qaranlıq gejəni gətirib, ya gejə qaranlığı. Gejə kəndə bu yolla gəlirdi. Hardansa onu bizə tərəf göndərən var idi. Gejə düşən kimi çiynimə düşür. Gələndə, içimə bir ağrı gətirir. Elə bil gejənin içimə bir yaxınlığı var, elə bil içimdə dünya kimi qaralır, su kimi axır, əriyir. Kəndin qırıq ağajına, ölən itinə, kəsilən toyuğuna, vuruşan kişilərinə, söyüşən arvadlarına yazığım gəlir. Hamıya yaxşılıq eləmək istəyirəm. Xırda bir işdən ötrü ağlamaq istəyirəm, qışqırmaq istəyirəm. Atam qaranlıqda çıxıb: “Nədi, soruşdu, – “Gejədi”, – dedim. İkimiz də susub oturduq. Atam suallarına cavab verən yeganə adam idi. “Göy haradadı? Yer haradadı? Bu kimdi? O nədi?” Gejəylə gələn sualların bilijisiydi atam. Suallarına diqqətlə qulaq asar, bir müddət oturub fikirləşər, sonra başına “bismillah” qoya– qoya cavab verərdi. Qonşunun xoruzu banladı. Gülüşdük. – “Min dəfə vaxtsız banlayan xoruz günəşi çaşdırma bilməz” – dedim. Atam əlimdən tutub məni evə apardı. Nənəm güzgünün önündə durub, sərt, sakit baxışla özünə baxırdı. Anam göyərti döyürdü və gözaltı nənəmi süzürdü. Qaçıb çarpayımaya uzandım. Arxamı evdəkilərə çevirib, gözlərimi bərk– bərk yumdum. Gözlərimin içində xırda ağ işıqlar dolaşır. Bu ağ işıqlar birləşib işıq olur. Günəş ge-

jədən gözlərimin içində gizlənib. Bayaqqı kədər, ağrı yavaş–yavaş süzülüb qaranlıqla janımdan çıxır. Nənəm yanımda oturub üstümə yorğan salır. Böyrümü dümsükləyir: – “Yatmısan?” – soruşur. Dinmirəm. “Bilirəm, – deyir, – yatmamısan, qulaq as, sənə nağil danışım. Biri var idi, biri yox idi. Bir Allah var idi. Yaradan idi. Tək idi Allah. Ondan başqa heç kəs yox idi. Allah bir idi. Önjə özüydü, sonra adıydı, adından sonra üzləri, simaları, bu üzlərin, simaların hamısının öz adı var idi və bu adlarının hamısı yenə qayıdıb o tək Allaha qovuşurdu. Allah xeyir idi. Xeyir– yaradçı öz simasında xeyir insanları yaratdı. Amma günlərin bir günü şər yarandı. ” Mən gözlərimi açıb: – “Danışma– qışqırdım, – arxasını danışma”. Nənəm başıma “bismillah” qoyub, ayağa qalxdı.

– Yat, – dedi, – yat. Allah özü kömək olsun! – anam o biri otaqda göyerti döyürdü. Gözlərimi yumdum. Günəş qıpqırmızı qızarmışdı. Hardansa uzaqdan bir dəstə ağ qu quşları uçub gəlmişdi. mən də orada idim. Uçurdum.

Gözlərimi açanda, nənəm namaz qılırdı. Dünyanın günəşi çıxmışdı. Ağappaq qu quşları günəşin başına dövrə vururdular. Günəşimin ağ qanadları var idi. Birdən ağ qu quşları uça–mağa başladı. Qu quşları günəşimi dövrəyə alıb uça– uça gözlərimdən uzaqlaşdılar. Ayağa qalxdım:– “Nənə!– qışqırdım, – günəşi güjələr heç vaxt tuta bilməz. Günəş həmişə göydə işım– işım yanajaq. Gejələr uça bilmir...

Nənə, Nənə... ”

Nənəm başıma əl– ayaq qoyub sakit– sakit atamı çağırırdı: – Yenə başlayıb, – dedi, – tutub tutması...

– “Ucajam, – qışqırdım. – Mən günəşlə bir ucajağam!” Nənəm məni tuta bilmədi. Yerimdən qalxıb həyəətə jumdum, atam dalımja: – Ə, lüt hara qaçırsan?, – qışqırdı.

Kəndin içiylə qaçırdım. “Günəş hardadı, hardadı?” – soru-

şurdum. Başlarıyla Adəm peyğəmbərin saldıği yolun axırında-
kı uçurumu göstərirtilər. Oradadı, oradadı, – deyirdilər– gü-
nəş! – Günəş dərədədi, uçub– uçub yorulub, uçurumun dibinə
qonub, oturub. – Yolun axırı uçurum idi...

Günəş gözlərimin içində imiş...

Qəbirqazanlar qəbir qazırdı. Biri cavandı, biri qoca. Qəbir
qaza– qaza danışırdılar:

– Uşaq qəbiridi?

– Hə!

– Kimlərdəndir?

– Mürsəlin bir dəli oğlu var idi, uçuruma yıqılıb, ölüb, odu!

– Neynirmiş ki, oralarda?

– Günəş axtarırmış. Dəliymiş də!

– Allah, sən özün uzaq elə!

– Uzaq elə, Allah!

Qəbirstanlıqdan qayıdanda kənd jamaatı günəşi gördü. Gü-
nəş Adəm peyğəmbərin saldıği yolun axırında uçurumun
üstündə durmuşdu. Sonra batdı.

Mən günəşi gördüm. Buralarda gejë olmur. İşıqlıqdı həmi-
şə. Gözlərim yoxdu. Bədənim yoxdu. Mən havayam. Mən hər
şeyəm və heç nəyəm. Mən burdayam və və burda deyiləm.
Mənim qanım, janım yoxdu, amma mən varam. Mən günəşi
görmək istəyirdim, indi görürəm. Mənim üçün qaranlıq daha
yoxdu. Kimsə qəbrimə gül qoyur, çönüb üzünü mənə sarı tu-
tur, nəşə pıçıldayır, yaxına gəlirəm, nənəmdi. Deyir: “İlahi,
pərvərdigara, balama orda da günəş qismət elə!”

XILASKAR

Hündür arıq adamdı. Arxasını camaata çevirib oturub. Əlləri
ilə torpağı tumarlayır. Qıraqda, qurumuş tut ağacının budağın-
da bir quş oxuyur. camaat sakitcə durub.

Gəl, görək!– Kəndin ağsaqqalı çəliyi ilə quyunun palçıq hörgüsünü döyəcləyir. O, ayağa qalxıb ağır– ağır quyuya yaxınlaşır. Yumru daş tikilidir. O qədər də dərin deyil. Üstü palçıqla suvanıb. Dolabanın çarxı üstündədir. Kəndiri və badyası suyuyla birgə yola çıxıb.

– Min ildi gözü tutulub, açsan yaşayacaqsan!

– Açıram siz yaşayasız!

Ayaqlarını aşırıb quyuya girir. Sağ gözünün üstündə bir əlçim işıq var. Kəndin quyusu bir ildi quruyub. O vaxtdan kənd su içmir, susuzdur. Ağsaqqal bataqlıqdan, gölməçədən su içməyə icazə verib. İçən içir. İçməyən də qonşu kəndə su da lıyca gedir. Gedən daha qayıtmır. Qayıdan da dəyişib qayıdır. Min ildi nə suları var, nə su axtaranları. Doğulub, ölürlər. Quyularının gözü min ildi tutulub. Bu adam bu səhər gəlib kəndə, belində ağ kəndir, sağ məlində ağ əsa, sol əlində ağ çiçək gəlib bütün kəndi yığıb quyunun başına və deyir ki, quyudan su çıxacaq!

– Nə oldu?

– Quşa de oxumasın!

Quş susur. Quyunun dibində durub. – “İlahi, mənəm, – deyir, – aç bu quyunun kör gözünü, sənin saf suyundan içib, su nə olduğunu bilsin bu kənd, gölməçə suyu içməkdən qarınları yaşıl yosun bağlayıb. Ucasan, rəhmini əskik eləmə, quyularına su ver.”

– Nə oldu?

– Çək!

Camaat quyunu dövrəyə alıb. Quyudan əvvəl o çıxar, sonra su. O, gülümsünür, keçib ağaca söykənir. Ağacın budağında quş oxuyur.

Camaat quyudan su çəkib içir. Qocalar suyla yaddaşlarını yuyur. camaat işıqlanır. Sudan içib, məzələnilər. Bir– birinə su atırlar. Ağsaqqal ağsaqqalından su süzülə– süzülə hanı o? – soruşur. Hanı o su tapan? camaat ora– bura boylanır. Hanı o? –

Hanı o? Soruşur hamı bir– birindən. Bir balaca uşağın heyret–
dən gözləri irilənib.

– A baba, – deyir, dili dodağı əsə– əsə, quyuçu əmi bu ağ–
acla göyə çıxdı. ! – Kənd camaatı üzlərini göyə tutur. Göydən
ağ çiçək ləçəkləri yağır...

Qıraqdakı quru tut ağacı yamyaşıl çiçəkləyib.

YAD DÜNYA

Babanın gözləri açıldı. Səs bütün kənd yığıldı. Gəldilər,
dizlərini qatlayıb oturdular. Aralarından ürəklişi dilləndi:

– Baba, nə görürsən?

Baba:

– Heç nə görmürəm, – dedi. – Hələ gözlərimdə işıq var.

Babanın gözlərində işıq doğulandan var idi. Baba çoxdan
doğulmuşdu. Neçə illər idi, baba bu işıqdan başqa heç nə
görmürdü. Anası onu doğanda qaranlıq imiş. Baba doğulan ki–
mi dünya işıqlanıb. İndi yaşının bu vaxtı gözləri açılıb, ağı qa–
radan çəçir. Ürəkli kəndli:

– Baba, nə görürsən? – soruşur yenə.

Baba:

– Görürəm, – deyir, – hər şeyi görürəm!

Kəndlilər sevinir. Durub babanı qujaqlayıb öpürlər. Bir– bir
özlərini nişan verirlər:

– Mən Əhmədəm, baba, a baba, Əhmədəm, Əhməd. Yadı–
dadı səni çaydan keçirdim?

Baba heyretlənir:

– Sən Əhmədsən? – soruşur. Bəs üzün niyə dəyişib? Əh–
məd:

– Ə, sən mənim üzümü görmüştün? – deyir.

Baba:

– Görmüşdüm, – javab verir. Əhmədsən sən, üzün dəyişib!
Nisə arvad Babanın qarşısında durub soruşur:

– Ə, bajını tanımadınmı? Uşaq vaxtından səni mən saxlamışam.

Baba:

– Səsini tanıdım, – deyir. – Üzünü tanımadım, sənin üzün ayrı idi, gözəl idi!

Kənd müəllimi Əsəd babaya yaxınlaşır:

– Baba, gözlərin dünyanı gördü, – deyir. – Nejədi dünya?

Baba:

– Qaranlıqdı, – javab verir. – Tanımadım dünyanı.

Əsəd müəllim gülümsünür:

– Bəs gözünün içi nejə, qaranlıq deyildi? – soruşur.

Baba:

– Yox! – deyir. – İşıqlıydı!

Əsəd müəllim hirsələnir:

– Kor gözlərin işıqlı dünyadan nejə işıqlı olur, ə?

Baba:

– Mən içimdən Allaha baxdım, oğul, – deyir. – Gözümdün dünyaya yox.

Kəndlilər durub gedirlər. Əsəd müəllim arxaya qanrılıb Babaya baxır. Baba mütəkəyə dirsəklənib oturb, gözləri ağ tavana zillənib.

Əsəd müəllim:

– Nədi, – deyir, – bəyənmədin bu dünyanı?

Baba:

– Yox! – deyir. – Bəyənmədim!

Səhər Babanın gözləri yumuldu. Səsə bütün kənd yığıldı. Gəldilər, dizlərini yerə qoyub oturdular: – «Heç gözləri açılmasaydı yaxşı olardı, – dedilər. – Yoxsa kişi bu dünyadan küsüb getdi...»

SƏHƏR

Süpürgəçi arvad, gejkəki küləyi söyə– söyə quru yarpaqları ağajın altından süpürür. İki sərçə budaqdan– budağa hoppandır. İri, qara itini gəzməyə çıxarmış arıq qız üzünü göyə tutub. Qara it gejkəni qovur. İki kişi əyinlərində idman paltarı qaça– qaça süpürgəçinin yanından keçir. Kişilərin ayaqlarının altından tökülən quru palçıq asfaltda qalır. Süpürgəçi arvad dünənki yağışı xatırlayıb, kişiləri bərkdən söyür.

Kişilərdən biri qanrılıb arxaya baxır. Süpürgəçi arvadın süpürgəsi və dili işdədi. Sərçələr budaqdan– budağa hoppandır. Süpürgəçi arvada indi də sərçələr xoş gəlmir. Sərçələrə söylənir: – Qırılarsız, hə! – deyir.

Üçünjü mənzilin kök kişisi eyvanda idman eləyir. İki əlini boynuna dayadıb, nəfəsini udur. İçəridən arvadının yotun, xırıltılı səsi eşidilir: – «Bu gün də soyuq suynan çimsən, öləjkəsən daha, bəsdə yoq çıxartdın», – deyir arvad. – «Heç yoq köpəkoğlu belə oyun çıxarmır!»). Sözlər kişiyə çatmır. İnd idə başını yerə qoyub, ayaqlarını göyə qaldırır. Binanın arxasından keçən torpaq yoldan maşın uğultusu eşidilir. Səs gejkənin içindən səhərə qədər dartılır. Bir– iki eyvanın qapısı açılır. Yuxulu gözlər həyəətə baxır. Siqnal səsi. Bir dəstə ağ çöl göyərçini özlərini göyə vurur. İkisə lap dərin uçur. İyirminji mənzildə yaşıyan kişi maşınının şüşəsini qurulaya– qurulaya quşların dalınja baxır. Qara it gejkəni qovub, indii də quşlara hürür. Çiyinlərində ağır çanta, bir dəstə uşaq məktəbə gedir. Eyvandan analarının gözləri və sözləri eşidilir. Uşaqlar analarının səsinədən tutub məktəbə gedir. İri ombalı, sürmə gözlü, gəl– gəl sinəli kirayənişin qız gəl– gəl deyə– deyə dərse gedir. Həyətin bütün yeniyetmələrini kişi eyləyən bu qızın ayaqları dəyəyən ye-

rə min göz dəyir. Süpürgəçi arvad gözlərini içinə tutub süpürgəsinə söykənir. Fikrə gedir. Javan ölmüş ərinin iri əllərini gözüünün qabağına gətirir. İçindən bir istilik axır, boğazı qəhərlənir. Süpürgəsini hirslə yerə çıxır. Toz qalxır. Sərçələr uçuşur. İri, qara it hürür...

Çəkməçi Yusif balaja köşkünə açır. Damağında papiros, əlləri belində durub süpürgəçi arvada baxır. Süpürgəçi arvad kürəyi ilə bu baxışı tutub xoşhallanır. Qojalar baxış– baxış oyununa başlayır. Quşbaz İlham quşxananın dəmir qapısını açıb, quşları havaya buraxır. Ələ öyrənmiş bu quşlar göyərçindən çox ev toyuğuna oxşayır. İlham ağ, irigöz quşun lələklərini yola– yola baxır. Yol boşdur. Quşun iri açılmış gözləri dünyanın yeni açılmış gözünə sataşır. Dünya gözüni çəkir. Gün çıxır. Quşbaz İlham əlindəki quşu göyə atır. Quş yerə çökür. Yerdə ağajlar bitib. Yüz birinci mənzilin sarı uşağı jibində quşatan həyəətə çıxır. Çıxıb daş pillələrin üstündə oturur. Başını əllərinin arasına alıb fikrə gedir. İri qara pişik köhnə «Moskviç»in damında yumurlanıb yatıb. Köhnə «moskviç»in mühərriki. Pişiklər xumarlanır. İki qadın eyvandan– eyvana danışır. Biri paltar asır... O biri göz qapağını. Biri ayıqdı, o biri yuxulu. Qadınlardan kişi iyi gəlir, saçlarında kişi tumarı durur. Paltarasan xırda uşaq köynəklərinin suyunu sıxır. Qulaqasan içəri keçib, hələ də yatan ərinin yanına uzanır. Əri kök, yumru kişidi. Nəfəs aldıqca tüklü sinəsi köpük kimi qalxıb– enir. Əllərini, ayaqlarını aralayıb rahatja yatıb. Qulaqasan arvad köksünü ötürür. İki otaqları var. Biri yataq otağıdı, o biri yemək. Əvvəl birini uşaq otağı eləmək istəmişdilər, sonra yemək otağı elədilər.

Yüz birinci mənzilin sarı uşağı jibindən quşatanı çıxarıb ağa qalxır. Dünən gejedən hazırladığı dəmir barmaqjıqları quşatana yaraqlayıb göyə atır. Qarmaqjıqlar yağış kimi oturajaq–

ların şifer damına yağır. Sarı uşağın göy gözləri işarır. Əliylə dalına bir yumruq vurub qaça– qaça qara iitə sarı götürülür. İt hürküb qaçır. On üçünjü mənzilin kişisini gəzdirən qara «Volqa» həyətdə görünür. Qonşular maşına salam verir. Çəkməçi Yusif özünü çəkə– çəkə maşına yaxınlaşıb durur. Baş əyir. Qara sürüjü jibindən bir əzik beşlik çıxarıb Yusifin ovjuna basır: – Ala, dua oxu! – deyir. Yusif dua oxuyur. Sürüjünün gözü dolur. Yusif duasını qurtarıb, əlini təzəyə qırılmış üzünə çəkir: – «Allah köməyin olsun», – deyir. – «A bala! Allah səni bu həyəətə çox görməsin!». On üçünjü mənzilin kişisinin özü gəlir. Qara it susur. Qar «Volqa» həyətdən çıxanda, ağüzlü Kazım kişi penjəyinin düymələrini bağlayıb öz yolunu gedirdi. Birdən yadına nəşə düşdü. Dala qayıtdı...

Yeddinji mənzilin qapısından xaş iyi gəlir. Bədəni donuna sığmayan dul Arifə hardansa evə qayıdır. Çəkməçi Yusifin yanından keçib salam verir. Çəkməçi Yusif arvadın salamını görmür...Ayrı şeyi görür, «salam», – deyir anjaq! Dul Arifə Yusifi çoxdan tanıyır, amma bu gün o Yusifi elə bil təzədən görür. Öz evində çiməndə belə Yusifin gözlərini unuda bilmir. Hamamdan çıxıb, pənjərənin aralı pərdələri arasından Yusifi xeyli süzür. Lap axırda qəti qərara gəlir ki, uzunboğaz çəkmələrinin altı lap yeyilib, gərək ona yaxşı bir mıx vurula. Dul Arifəni görən kimi unutmuş Yusif qara sürüjünün beşliyinə öz köşkündə pivə içir.

İki qaraşın qız həyətdə gəzişir. Bir dəstə uşaq evjik– evjik lınayır. Binanın arxasında durmuş iki balaja uşaq siqaret sümürür. Biri o birindən təjrübəlidi:

– Sinənə alma, – deyir, – Sinənə alma! Onda tez ata bilərəsən.

O biri öskürə– öskürə:

– Almıram ki, – deyir, – özü keçir...

Çəkməçi Yusif sarışın uşağa pivə təklif eləyir. Uşaq istəmir, quşatanı dizinə çırpıb, binanın dalına qaçır.

İki yuxulu qadın yuxulu– yuxulu işə gedir. Həyətdən yorğan iyi gəlir. Süpürgəçi arvad yorulub. Yorğundu.

Hardasa radioda ölkənin padşahı danışır. Pişik asqırır. Dördgöz maşın həyətdən çıxır. İçindən dünyaya dördgöz baxır. Yüz birinci mənzilin sarı uşağı dördgöz maşının dalınja öz quşatanı ilə bir «sağ ol» atır. İki qaraşın qıza bu xoş gəlir. Sarışın, qaraşınlara qarışır. Üç uşaq gəzişir. Qaraşının biri bu sarışınla lap uzun müddət dost olmaq istəyir. Bunu ona deyir. Sarışın sevinir. Və öz quşatanını qaraşının birinə bağışlayır. Qatıqsatan həyətdən keçib gedir. Qatıqsatanın dalıya bir dəstə pişik qaçır. Binanın ağız yavaş– yavaş açılır. Çantalı, qovluqlu, bıqlı kişilər sakit– sakit öz qapılarını örtüb, ayrı qapıları açmağa gedir. Ağ xalatl, qara xalatl arvadlar qapıların dalında qalır. Sarışın uşaq, qaraşın qızla dalaşib küsür. Qaraşın qız ağlayır. Səsə nə-nəsi çıxır: «Nədi, az? – qışqırır. – Səhər– səhər nə olub sənə?».

Səhərdi! İnsanlar dünyanı görüb tanıyıblar. Həmin dünyadı elə! Səhərdi! Süpürgəçi arvad yavaş– yavaş səhəri süpürür...

SUSUZ HOVUZUN QUMRUSU

cəbi uzaqdan paşalara oxşayır, yaxından qərib adama. Səsi elə bil sınıq tərəzidir. Sözlər üstündə atılıb düşür. Ömrü həsir palaz kimi deşik– deşikdir. Əsli içinə çöküb, gözə dəyən qovuc kimi quruca dərisidir. Əlini bıçaq kəsəndə yarasından saman görünür. cəbi dərindədir, gərək qazıb eşiyə çıxarasan. Onu görməyəndə darıxıram. Görəndə bilmirəm nədən danışım. cəbinin peşəsi susmaqdı. Danışsan da qulaq asan deyil, hərdən içi səssizlikdən qorxanda sözlərin özü cəbinin boğazından eşiyə tökülür. Bu onun danışmağıdır. Bir dəfə cəbi popirosunu

qaranlıq ağzından çıxarıb özü kimi arıq sözləri tüstüyə бүkdü.

“Kənd yolunda bir möcüzə var, o yola baxırsan gözünü aparır. Qeybdən gözləmədiyin, unudulmuş, itik bir adamın döndüyünü görürsən. Kənd yolun Arzunu gözdə qoymur. Şəhər yolları qifillidi.

Sərhədlər qəddardır. Göy yolu vardı. Su yolu heçə külək təkərləmədi. Haqq bizim bu dar kənd yollarındadı”.

cəbi kənd adamıdır. Onun sevinci də kədəri də hava kimi tez dəyişəndi. Ayağı oturmağa, gözü baxmağa. İllərdi beləcə yol kənarında oturub kimisə gözləyir. Babam deyir cəbi şəhərdən qayıdandan belə olub. Əvvəl elə bildik arvad–uşağını gözləyir.

Əhli–əyali gəlib gedəndən sonra çoxlu borca yozduq. Yənə yanıldıq. Lap axırda qərara gəldik ki, bənd olmayaq. Öz işidir, qoy oturub gözləsin. Odur, budur cəbi kimisə gözləyir. O məni heç vaxt yanından qovmur. Saatlarla üzbəüz oturub susuruq. Hərdən–hərdən şəhərdə yaşayan məhşur adamların yerinə vəzifədə işləyib–işləməməsini məndən xəbər alır. Bildiyim sualı cavabsız qoymuram. Və hər cavabımla onun yaddaşını silkələmək istəyirəm ki, bəlkə fikrini dəyişib, bir işin qulpundan yapışa. Onu kənddə heç kəs sevmir. Nə pulu var toya gedə, nə sözü var yasa. Keçən ilin qışı axirətlə də üzlüşüb. Kəndin gödək mollasını gölə basıb boğandan bölgənin mollaları sözü bir yerə qoyub ki, cəbini öləndə onu basdırmasınlar, qoy qalıb mürdar olsun. cəbi gödək mollaın Allahla bəndələrinin arasını vurduğuna görə boğurmuş. Babam gücnən əlindən alıb. Əgər molla ölsəydi cəbini tutacaqdılar. Onda gərək yolu da həbsxanaya salaydılar. Ya da cəbi üçün yol kənarında təzə bir həbsxana tikəydilər. Yoxsa bir oyun çıxaracaqdı. Onun təzə dəymiş kişilərlə heç arası yoxdur. Mis alverçisi Səmədə “avtafa” deyir. Mürşüd “gündəyməz sızanağıdı” oğlunu müharibə-

dən gizlətmiş. İcra nümayəndəsi cəbini görəndə elə bil xortdan görür. Qap– qara kişi qorxudan ağarır. Hər dəfə qarşılaşanda cəbi özünün qoşduğu iki misranı şur üstündə bərkdən– bərkdən Əliş üçün zümzümə edir.

Kənddə sabun qalmadı

Əliş dala girəndə

Hərdən cəbi kənd uşaqlarına güllə atmağı öyrədir. Qara qətranla qırmızı mahud üstünə çəkdiyi hərbi komissar Qasımovun şairanə şəklini uca barının üstünə qoyub uşaqların hərəsinə bir daş verir. Sağ əlini yuxarı qaldırıb alman dilində üç qərdər sayandan sonra “Plı!– qışqırır– Köpəkuşağı! Kənddə qoyun qalmadı”.

cəbinin güllə məktəbini keçmiş “gənc vətən pərvər”in soracağı sonralar cəbhə bölgələrindən gəlir. Babamın baxçamızdan dərdiyi meyvələri hər axşam cəbiyə aparıram. O, meyvə dolu xurcunu alıb dizi üstə qoyur. Haçandan– haçana “hə!– soruşur– kənd xoroşo, şəhər?

– Kənd! –cavab verirəm. cəbi gülümsüyür.

– Yalan demə! Elə bilirsən mən heç nə görməmişəm!

Yenə susuruq. Günəşin rəngi çəkildəndə cəbi köksünü ötürüb müyvələri bir– bir dərəyə tərəf tulamazlayır.

Bir səhər babam sevinə– sevinə məni yuxudan qaldırdı: “Qalx!– dedi– on illik quru kötük çiçəkləyib”. Bağçaya yüyürdüm. Quruyub qaysaq bağlamış kötüyün qarımış canından ağ– ağ çiçəklər qurtlamışdı.

Kötük gülümsəyən adama oxşayırdı.

Yenə axşamdır. Yol kənarında oturmuşuq. Mənəm, bir də cəbidir. Ona kötükdən danışmışam. Sevinib. Gözləri yola gülür. Yağan yağış onun sevincinə dəyib cızıldayır. Qəfildən cəbi dikəldi.

Mən də yola boylanıram. Su arxasından şux yerişli bir kişi

bizə sarı gəlir. O, yağışı adlayıb dikə qalxanda üzü aydınca görünür. Gələn cəbinin özüdür. Qalxıb ona tərəf yüyürdük. Bizim cəbi gələn cəbiyə çatan kimi bir sillə vurur. Sonra onlar qucaqlaşırlar. cəbi göz yaşını boğa– boğa qayıtmış, cəbiyə! “Elə bildim sən də onlara qoşulub itəcəksən!”– deyir– nə yaxşı qayıtdın, dünya yekədi axı, mehridə kəlkəlçidir. Durula– durula gəlirdim! Bildim ki, əvvəlində olacaqsan! Əgər tapışa bildikse deməli günahımızı bağışlayıblar! Nə yaxşı gözləyə bildim sən. Dünyaya düşməmişən! Həqiqət sözlə deyilmir, əsl yaşamaq gözlə görünür.

Bizim cəbi işıq giləsinə oxşayır.

Üşümüz də yolun böyründəki ağ saç daş üstünə oturduq.

Qarşımızda yoldur.

“O o yol mənimdir. O yolu ki, mən seçmişəm. Onu ancaq mən özüm geri qayıda bilərəm. Gedən gələnə oxşamasa, gələni gözləyənin tanımasa deməli yolunu nəyəsə qurban vermisən. Kimisə satmışan. Əgər yolu özün itirmisən heç kəs sənə yoluna ayaq basa bilməz. Heç böyük nöqtə də!– cəbidi. Üzü göyə oturub. Hər sözünün arxasına möqtə kimi bir damcı yağış düşür.

Nardaran– 1999

İTHAF

Qaranlıq içində qardaşının gülümsər üzünü görəndə sakitləşdi. Bir an o, durduğu yerdə, qardaşı oturduğu yerdə donuxdu. Qardaşı maşının işıqlarını yandırdı. Işıq qaranlıq içinə uzanan bir jüt jığıra oxşadı. Jığırıqlarla ağjaqanadlar yeriyirdi. Qardaşı «jığırıqları» söndürüb maşından düşdü. Qujaqlaşanda gözə mən ağjaqanadlardan biri üzünü sanjdi.

– «Evə niyə girmirsən?»

– «Elə indijə gəldim».

Həyəətə keçdilər. Anaları işiq dirəyinin dibində çəliyinə söykənib durmuşdu. Kiçik oğlunu görəndə hirsələndi. Axsaya–axsaya pillələri çıxıb iç otağa keçdi. Qardaşı sınıxmışdı. Gözlərinin altı tuluqlanmışdı. Analarının arxasınca otağa qalxdılar. Anası döşəmədəki mütəkkəldən birinin üstünə yayxanıb axsayan ayağını irəli uzatmışdı. Qardaşı anasının ayağı üstündən adlamadı. Tikilişi yarımçıq qalmış sobanın otağa yığılmış çiy kərpijləri üstünə oturdu. Papirosunu odladı. Qardaşının hərə-kətləri, üzünün səyriyən jizgiləri, nəfəsinin titrəməsi içini satırdı. Özünü tox tutsa da kövrəlməyi sezilirdi. Anası qəfildən:
– Nə olub?– soruşdu.

Sual qardaşını sarsıtdı:

– Heç, –javab verdi. – Elə gəldim ki, turşu–badımjanından yeyəm. Anası gəlinini səslədi...

Süfrə arxasında oturmuşdular. Anasının iç otaqdan xorultusu eşidilirdi. Gözlərindən yuxu sallanırdı. Qardaşının ürəyinə dəymək üçün bir təhər dözürdü. Qardaşı iki şüşə araç içmişdi. Anjaq kefli deyildi. Üzünün qırışığı açılsa da, hələ fikirliydı. O uşaqlıqdan qardaşından qorxurdu. Bu qorxu qardaşına olan sevgisini içində qorxutmuşdu. Anası da kiçik oğlunu sevmirdi...

– Bəlkə evdə sözüün düşüb?

– Yox. Hər şey qaydasındadır.

Qardaşı ayağa qalxdı.

Yadımdadı, uşaqlıqda səni bu otaqda bərk döymüşdüm? – dedi.

– Yadımdadı. Mən sənin qarğı tütəyini götürmüşdüm.

– Bəs zibillikdən tapdığım quru balıq yadımdadı? Səni aldatmışdım ki, qonşu verib.

– Yadımdadı, sonra üç gün qızdırmaylı yatdım, sən də ağlayırdın. Yadımdadı.

– ...Deyəsən yuxun gəlir. Get yat.
 – Deyim sənə də yer salsınlar?
 – Yox, gedirəm.
 Qardaşı quru döşəməyə uzanıb gözlərini yumdu.
 – Yatım mən?
 – Hə, get yat... Gedəndə zirzəmidən bir ballon badımjan turşusu götürəjəm.
 – Götür.
 – İşığı söndürmə, mən o badımjan zəhrimarı səndən pula alıram, neçəyə satırsan?
 – Götür, götür, elə– belə apar.
 Səhər yuyun həyəətə çıxanda günəş gözünə qara dəydi. Anası qara günəş altında artırmada oturmuşdu.
 – Sabahın xeyir.
 – Günün urvatlı olsun. Hər vaxtın xeyir. – Anası yerində qurjalandı.
 – Nə təhər yatdın?
 – Qardaşın niyə gəlmişdi?
 – Bilmədim.
 Anası yorğun– yorğun qımışdı. Tumanını ətəyi ilə burnunu silib, xırda gözlərini yumdu:
 – Elə bil bu uşağı heç mən doğmamışam, – pıçıldadı. – Nə atdığını bilir, nə tutduğunu. Nə iş adamıdı? Nə peşə sahibidi? Heç özü də bilmir. Qızıl gülləyə gələjək bir gün...
 – Nəsə olmuşdu ona.
 – Nə olajaq ona?
 Həyətdə iki şırım qızılgül əkmişdi. Danışa– danışa güllərə baxırdı. Biri solmuşdu. Əlini tikan dalasa da solmuş gülü koldan üzdü. Eşiyə çıxıb gülü arxa atdı. Qardaşının maşını qapı ağzında durmuşdu. İşıqları yanırdı. Birdən öz– özünə söndü. Həyəətə qayıtdı. Anası artırmada durmuşdu. Bənizi solğun idi.

Yüürüb anasının çiyinə toxundu. Arvadın dili gözünün yaşı ilə bir açıldı.

– Qorxma ha. Qardaşını güllə ilə vurublar.

– Kim dedi sənə?

– İndijə zəng eləmişdilər.

Qaç– qaça çölə çıxdı. Arxın axarına baxdı. Solmuş qızılgülü lili su uzaqlara aparırdı.

Əlini dalamış tikanların yeri göynədirdi. Əlini arxın suyuna saldı. Yenə göynəyirdi. Qorxa– qorxa qardaşının maşını səmtə boylandı.

Mart, 1997.

CUVARLININ «MƏN»İ

Gejə şəhər üstünə köhnə penjək kimi düşdü. Sonra yağış yağdı. Çətirlər qızlar bitirdi. Yollar, səkilər qaynar qazan kimi pıqqıldadı. Yol polisləri ağajlara oxşadı. Göy uzaqlaşdı. Qəlyanaltının şəhərə açılan iri şüşəsindən yağışlı gejəni içindəki çisskinlə izləyən yazıçı Juarlı yumruğunu dəyirmi masaya vurdu. Boş şüşələr jingildədi. Kefli müştərilərlə laqeyd rəftara öyrənmiş yaşlı xidmətçi gülümsündü. Gülüş Juarlıya bərk toxundu. Əlinin altına keçən boş araq şüşəsini xidmətçiyə tullaıdı. Xidmətçi peşəkar jəldliklə aşağı əyildi. Sınmış şüşənin səsinə qəlyanaltının enlikürək qarovulçusu gəldi. Məsələnin nə yerdə olduğunu anlayın enlikürək, Juarlıyı sıxmalayıb eşiyə çıxartdı.

Dumanlı başı yağış altında jızıldayırdı. Qəlyanaltıda olmuş əhvalatın ovqatına qətiyyən dəxli yox idi. Atdığı şüşəni də o, əslində xidmətçiyə tuşlamamışdı. Qarovulçunun zərbələri onu ağrıtmırdı. İçində başqa bir yara var idi. Ağrıyan da həmin yarıydı. Ömrü boyu namusla, öz sadə «görümünü» çiyinə atıb, bir qarnı aj, bir qarnı tox yaşamışdı. Və bu yaşayışı içiyə razı-

laşdırmışdı. Di gəl bir gün əvvəl qəfildən dərk etmişdi ki, daha belə yaşaya bilmir. Axı nə qədər özündən aşağı səviyyəli adamların qarşısında əyilməlidir? İçindəki əlçatmaz «mən»i böyük, prinsipial məsələlərdə əyilməsə də, xırda işlərdən ötrü nə qədər əyiləjək? O özünü satmamışdı. Ətrafı onun təmiz adını bazara çıxarmışdı. Bu mühitdə o satılmışdı da, alınmışdı da. Gəzəyən qadın sayacağı anjaq özünə təmizliyini sübut edə bilirdi. Qalanları üçün o, artıq satılmışdı. Bəzilərinin ona yazığı gəlirdi. Bəziləri onu ələ salırdı. Dünya ilə vuruşmağa gücü var idi. Anjaq bu mühitdə qalibnən məğlub olmuşun elə bir fərqi yox idi. İllərlə qazandığı adını birdən– birə itirdi. Dostlarını hamısı nəyəsə məğlub olmuş adamlar idi. Öz uduzduqlarını anlamayıb, başlarını dik tutub, kiçik çərçivə içində məhəlli mədəniyyət yaradırdılar. Onu öz sıralarına sevgi ilə qəbul elədilər. Yüku çiyindən düşəndən sakitləşmişdi. Onu narahat edən də elə bu sakitlik idi. İndi o silahı əlindən yerə qoymuş qoja əsgərə bən-zəyirdi. Vuruşmağa alışımış əsgər kimi dinjliyə öyrəşə bilmirdi. Saatlarla boş otaqda, güzgü qarşısında oturub keçdiyi sərhəddin heç bir əhəmiyyəti olmamağı barədə düşünürdü. Baş durulmurdu. İki gün idi, içirdi. İlk dəfə özünə xəyanət eləmişdi. Və bu xəyanətə heç jür alışa bilmirdi.

Juvarlı qızın qapısını çatıb, ayaqqabılarını döşəmə əskisinə sildi. Qız qapı gözlüyündən baxırdı. Juvarlının əli qapı zənginə tərəf qalxanda açarı içəridən burdu. Qapı səssiz açıldı. Qız başını onun sinəsinə söykəyib:

– Gəldin? – soruşdu.

Juvarlı:

– Gəldi, – dedi.

Qız çöməlib onun çəkmələrini çıxartdı. Jorablarını çəkmələrinin içinə atdı. Juvarlı qızın qolundan tutub qaldırdı:

– O, gəldi, – dedi.

Qız güldü:

– O kimdi? – soruşdu.

Qız Juvarlını soyundurub duz kimi yalayırdı. Qız javan idi. İri giləli döşləri dim– dik durmuşdu. Beli injə, ombası iri, dərisi qəşəng idi. Juvarlı qıznan yatmaq istəyirdi. Di gəl içi qı–mıldanmırdı. Qız onun kişiliyini öpürdü. Qarnını, budlarını sığ–allayırdı. Juvarlının bədəni ayılmırdı. Susmuşdu. Qız yorulub arxası üstə yatağa uzandı:

– Sənə nə olub? – soruşdu.

– Yaza bilmirəm. – Juvarlı xırıldadı.

Qızgözlərini yumdu. Əligi göbəyinin üstünə qoyub arxasını Juvarlıya çevirdi:

– Ört üstümü, janıma soyuqdur, – dedi.

Juvarlı yorğanı qızın üstünə atdı. İşığı söndürdü. Geyinib çölə çıxdı. Küçələr adamsız, səssiz idi. Şəhər yuxudaydı. Dörd yolun ayrılığında işıqfor yanib sönürdü. Ayaq saxlayıb yaşıl işığın yanmasını gözlədi. Yaşıl işıq «sağa dön» işarəsi ilə bir yandı. Əvvəl Juvarlı sağ yolla asta gədirdi. Sonra qaçdı...

Yaş səkinin qırağında oturub papiros çəkirdi. Yağış hələ də yağırdı. Başını qaldırıb ətrafa baxdı. Bu boyda dünya içində yağış altında təkjə oturub papiros tüstülədən özünü görə bil–mədi.

Ayağa qalxıb tini buruldu. Döngədə bayaq döyüldüyü qəly–analtının işıqları yanırı. İri şüşənin qarşısında dayandı. Şüşəyə əksi düşmüşdü. Əyilib yerdən daş qaldırdı. Əksi əlində daş qarşısında durmuşdu. Daşı şüşəyə çırpdı. Şüşə çilik– çilik olub yerə səpələndi. Əksi daha görünmürdü. Şüşə kəsiklərini adlay–ıb qəlyanaltının soyuq, boş, ujuz çaxır iyi verən salonuna keç–di. Əlini ağzına dayayıb:

– Hardasan? – qışqırdı.

Javab verən yox idi. Ağlaya– ağlaya boş kətildə oturdu.

– Mən yoxam, – pıçıldadı. – Siz məni döyə bilməyəjəksiniz, mən daha yoxam.

1– 4 fevral, 1996.

ESMİRA VƏLİYEVANIN PATOLOGİYASI

İki uşaq dumanın üstü ilə kirşə ilə sürüşürdü... Pənjərəni bağlayıb hörümçək toru içindən dumanlı şəhərə baxdı. Yastı balabana oxşayırdı...

Gejə xalatını çıxarıb anasını oyatmamaq üçün barmaqları ujununda hamam otağına keçdi. Su kranını burub çiləyin altına girdi. Su janını sıgallayırdı. Duman hamam güzgüsünə də hopmuşdu. Əlinin dalıyla güzgünü sildi...

Güzgüdə şəhər pilyəindən su daman yastı balabana oxşayırdı.

Telefon zəng çaldı. Dəhlizə qaçdı. Dəstəyi qaldırıb pıçıldıya: – «Gəl – dedi, – anam deyəsən yatıb!».

Qoja anası hörümçək toru arxasında, taxtası çürümüş çarpayıda uşaq kimi bələnmişdi. Gözlərini açıb sayıqlayırdı...

Duman şəhərin üzündən suvaq kimi sürüşürdü...

Başına iri hamam qətvəsi sarımışdı. Ayaqlarını altına yığmışdı. Çay içirdi. Alnı tərləmişdi. Əlindəki finjan da... Qapı döyüldü. Dəhlizə keçib qapını açdı. Oğlan utana– utana gülürdü...

Barxanadan döşəyi götürüb döşəməyə atdı. Oğlan döşək ağına bürünüb ayaq üstə durmuşdu. Yenə də utanırdı. İki il idi görüşürdülər. Anjaq oğlan hər dəfə onunla yaxınlıq edənə qəddər qıpqırmızı qızardı.

Lümlüt soyunub ağ durna kimi otaqda rəqs edirdi. Oğlan yastı balabanda qəmli nəğmə çalırdı.

Duman göydən asılmış köynək kimi şəhərin üstünə atılmış-

dı. Oğlanın köynəyi də döşəyin üstündə idi. Özü getmişdi...

Anası sayıqlayırdı. Nə deyirdisə, bütün sözləri yastı balabanın səsini xatırladırdı...

Anası o qədər qoja idi ki, tərənəndə sümükləri səs salırdı... Anasından başqa heç kəsi yox idi. Işıqları söndürüb bələyə büeülmüş anasını qujağına aldı. Başını sinəsiyə söykəyib oxumağa başladı...

Lay– lay dedim yatasan,

Qızıl gülə batasan.

Qızıl gülün içində,

Şirin yuxu tapasan...

İki uşaq dumanın üstüylə kirşə ilə sürüşürdü.

Qatar səsi eşidildi...

Oğlan onu gözləyən dostunun maşınına oturub qapını bərk-dən çırpdı.

– Nə oldu? – dostu maraqlandı.

– Elədim!

– Bu dəfə nə oyun çıxartdı?

– Oynayırdı!

– Pul verdin?

– Yox... Uşaq istəyir...

Şəhər hörümçək toru arxasından üstünə ölü durna düşmüş yastı balabana oxşayırdı...

1996

AVARA

Qapını açıb çölə çıxdı. Arvadı qapının arxasından: – Heç evə gəlmə, – qışqırdı, – gəlib məni gğörməyəcəksən onsuz da, özümü də yandıracam, uşaqları da, gəlmə heç!

– Gəlmərəm, – dedi, – yaxşı!

Hava soyuq idi. Palçıqlı ensiz küçəni keçib yola çıxdı. İki it dayanacağı tərəf qaçırdı. Onların arxasınca düşdü. Dayanacaqda adam çox idi. Avtobus görünmürdü. Getməyə yeri yox idi. Adamlara qoşulub avtobus gözləməyə başladı. İtlər pəncələrini yerə sıxıb ləhləyirdilər. Xəstəxananın böyründə polis maşını durmuşdu. İşığı yanıb– sönmürdü. Avtobus gözləməkdən bezib maşına tərəf yeridi. Kök polis yolun ortasında var– gəl edirdi. Maşınının qapısı açıq idi. Gəlib polislə burun– buruna durdu. Polis çaşdı: – Nədi, ə? Dəlisən?

O, sakit, sakit: – Yüz manat pul ver, – dedi.

– Atanam? – soruşdu.

O : – Hökumətsən! – dedi, – Bir ildi işləmirəm, pulsuzam.

Polis əlini cibindən çıxartdı, ipini biləyinə doladığı dəyə-nəyi göyə qaldırdı: – Ə, yeri get işinə, gücünə, əlimdən xata çıxartma! – dedi. Polisdən aralanıb metroya tərəf getdi. İşdən ixtisara düşəndən bir qəpik də qazana bilmirdi. Əvvəldən qol çəkib, pul almağa öyrənmişdi. İndi nə illah eləyirdi özümü dəyisə bilmirdi. Hər səhər iş adıyla evdən çıxardı. Bütün günü şəhəri avara– avara dolanırdı. Axşam da kor– peşman qayıdardı evinə. Heç nə deməyib köksünü ötürərdi. Sonra da bu sükutdan qorxub uzun– uzadı hökumətin keçid siyasətindən danışardı. Hər gecə arvadı ilə dalaşib yatardı. Çarpayının şox hissəsini arvadı tutardı. İşsizlikdən çox arvadının eyhamları onu əzərdi.

Kimsə qoluna girdi. Uşaqılıq dostunu tanıyıb sevindi. Hal– əhval tutdular. Uşaqılıq dostu dedi ki, alver eləyir. İstəsə onu da işə qoşar. Tez maraqlandı:

– Nə iş? – soruşdu, – Hə eləməliyəm ki?

Uşaqılıq dostu:

Saqqız satacaqsan! – dedi.

O, dostunun sözünü kəsib hirsələndi:

– İki şəhərdə institut oxuyub başımı xarab eləmişəm ki,

saqqız satım axırda, – qışqırdı.

Dostu işi belə görüb uzaqlaşdı. Dostunun dalınca:

– Mən saqqız satacam, alə! – qışqırdı. , – Mən saqqız satanam?!

Dostu görünmürdü. Sakitləşib dayanacağa qayıtdı. Avtobus hələ gəlməmişdi. Skamyaya oturdu. Adamlar gözləməkdən bezib deyindirilər. Hamı bir– biri ilə danışdı. Bir qoşa təsbeh–də zikr edirdi. Adamların işindən biri:

– Əmi, – dedi, – gör bir sənənin o allahın avtobus göndərir bizə?

Qoca: – Əstəfürullah – deyə– deyə təsbehinin dənələrini çevirirdi. Hirsələnib: – Göndərməyəcək, – dedi, – allahsız köpək uşağı. Allah sizə heç nə göndərməyəcək.

Üzünü qocaya tutdu. Əvvəl istədi söyə, sonra qocanın pak, işıqlı gözlərini görüb söymədi. Qocanın da ona quşu qondu.

– Nə fikrə getmişən, bala– soruşdu, – gəmilərin batıb?

Hirsələndi:

– Sən girən kol deyil, – dedi, – təsbehini fırla.

Qoca əl çəkmədi: – “Küsmə, bala” – dedi. “Dünyadan küsmə, ümidli ol!” Üzü hirsindən qızardı:

– Hə ümid alə, – dedi, – hə ümid?!

Qoca susdu. O da. Bir azdan qoca əlindəki təsbehi ona uzatdı. : – Ala – dedi, – avtobus gələnə kimi çevir, hirsin soyusun.

Gülümsündü. Qocanın bu təmizliyi onu əyləndirirdi:

– Ay baba, mənim üçün bir fal aç, gör nə olur, – dedi, – amma sən olasan o allahın, düzünü de mənə yazığın gəlməsin.

Qoca həmsöhbətinin ürəyindəki buzu əritdiyinə sevinib:

– Baxım da, – dedi, – bu dəqiqə sevindirdin sənə. Yazığım niyə gəlir sənə? Maşallah şəkil kimi oğlansan.

Qoca təsbehinin dənələrini aralayıb ortadan birini tutdu. Sonra dənələri bir– bir çevirib dodaqaltı pıçıldadı.

Beləcə üç dövrə vurub susdu. Dinmədi.

O: – Nə oldu, baba, şəklim ölü çıxdı deyəsən, – soruşdu – Öləcəm?

Qoca: – Allahla ol, bala, – dedi, – yenə allahla ol!

Təsbehi qocadan aldı. Elə bu vaxt avtobus gəldi. Qoca durub özünü avtobusa saldı. Avtobus tərənib yola düşəndən sonra əlindəki təsbeh yadına düşdü. Qoca getmişdi. Ayağa qalxdı, xəstəxananın yanında durmuş polisın yanına gəldi. Polis onu görəndə kimi hirsələndi:

– Ə... çək də qəmişini mənədən, , – dedi, – nə istəyirsən?

O, gülə– gülə: – Mən oğruyam, – dedi. – Bu təsbehi oğurlamışam, mənə tut!

Polis: – Lənət sənə kor şeytan, – dedi, – ə, it oğlu, yer get da! Yer get da! Yer get da!

O keçib yolun qırağındakı səkinin üstündə oturdu.

Təsbehi çevirməyə başladı:

– Öləcəm, öləcəyəm– öləcəyəm, öləcəyəm...

Axırıncı dənə öləcəm çıxdı.

Ayağa qalxdı:

– Ay polis, – qışqırdı, – mən burda fala baxdım, – deyir öləcəm!

Polis hirsələndi maşına mindi, sonra düşüb onun yanına gəldi:

– Ə... sənə getməyə yerin var? – soruşdu. O, fikrə getdi. Nə qədər elədisə, hara getmək istədiyini tapa bilmədi. Getməyə yeri yox idi. “Yoxdu” dedi və ayağa qalxıb küçə aşağı getməyə başladı. Polis dalınca:

– Ə, o yanda heç nə yoxdu, hara gedirsən? – O dinmədi. Polis bir də soruşdu.

Hirsələndi:

– Ölməyə gedirəm, – dedi, – gəlirsən, gəl gedək!

Polis gülümsündü:

– Əzrayıla salam de– qışqırdı!

– Deməyəcəm – dedi, – bundan sonra heç kiminlə danışmayacağam, nə orda nə də burda!

UĞURLU GÜN

Arvadı pənjərə qarşısında durmuşdu. Öləziyən payız günəşinin soyuq işığı altında solmuş çiçəyə oxşayırdı. Yöndəmsiz, biçimsiz bədəni, balaja boyu, ağarmış telləri yaşamaqdan bezmişdi. Əvvəllər arvadı Allaha inanırdı, sonra taleyə, bəxtə, yazıya inandı. Ondan sonra arzularına tapındı. İndi hər gün qəzətdə, curnalda oxuduğu fallara inanırdı.

Qalxıb yuyundu. Otağa qayıdanda arvadı çarpayını yığırdı. Kefi pis deyildi. Dodaqaltı zümzümə edirdi. Rahatja nəfəs alıb kətilə əyləşdi. Arvadının kefi yaxşı olanda işləri də yaxşı gətirirdi. Saat on birdə recissorla görüşməliydi. Yeməyini yeyib, ayağa qalxdı. Arvadının titrəyən çiyinini qujaqladı. Arvadı əsir-di. Gülməyə çalışırdısa da gözlərindən axan yaş dayanmırdı.

Arvadı: – mənə fikir vermə! – dedi.

Pənjərənin önünə keçdi. Arvadı döşəmədən qəzeti qaldırıb yavaşja oxudu: «Qoç bürcü altında doğulanlar üçün yanvarın üçü ömürlərində ən uğurlu gün olajaq. Özünüzü taleyin öhdəsinə buraxın. Bəxtiniz gətirəjək».

Çevrilib qapıya tərəf getdi.

– Yağış yağır, arxamja su atma!

Saat on olardı. Metrodan yanmış rəng iyi gəlirdi. Recissor tez gəlmişdi. Telefon köşkünə söykənib papiros çəkirdi. Onu uzaqdan salamlayıb gülümsündü. Sözləri ağızındantüstü qarışıq çıxırdı.

– Mən evdə otura bilmirəm.

Məşq gej qurtardı. Recissorla sabah görüşəjəklərinə vəd verib ayrıldı. Bir az gəzib, çayxanaya girdi. Çay sifariş verib oturdu. Qonşu mizin arxasında görkəmlərindən qaçqına oxşayan iki kişi oturmuşdu. Biri «qeyrətdən» danışırdı. O biri ona qulaq asmırdı. Çayçı limonlu çayı qarşısına qoyub: «Belə havanınkı anjaq çaydır», – dedi. Gülümsündü. Çayı qurtum– qurtum içib vaxtı uzatmaq üçün iki papiros da çəkdi. Çayın pulunu mizin üstünə atıb qalxdı. Eşiyə çıxdı. Yağış yağdı. Şəhərin bütün rəngləri solmuşdu. Telefon köşkü içində ağ çətirli qız yağışdan daldalanırdı. Köşkün şüşələri sınıq qapısını açıb, qıza baxdı.

Mən Karlsonam.

Mənim sən boyda nəvəm var.

Jan ay nənə, salam!

Gəl görüm, jüjəyə oxşayırsan.

Yağış kəsmişdi. Qız da getmişdi. İki qəpikliyi yarığa salıb dəstəyi qaldırdı. Ağına gələn nömrəni yığdı. Xəttin o tayından uşaq səsi eşidildi.

Alo?

Salam, balam. Kim var evdə?

Hamı! Kimdi?

Ən xoşbəxt adam!

Atamı çağırım?

Yox... özün danış! Sən heç fil görmüsən?

Yox!

Mən də görməmişəm!

Dəstəyi asdı. Küçəyə çıxdı. Qaranlıq düşmüşdü. Kinoteatrların qarşısında durub afişaları oxudu. Bir ayağı üstə hoppana–hoppana səkidən səkiyə keçdi. Dükən vitrinlərinə tamaşa elədi. Metronun qarşısında oturmuş limon satan kişiylə höjətləşdi. İçi qaynayırdı. Harasa getmək istəyirdi. Elə bil nəşə çatmırdı, hansı işisə yarımçıq qalmışdı... eləməliydı. Nəsiminin heykəli

qarşısında dayanmış kefli kişi uzaqdan onu yanına çağırırdı. Jibindən yarım litrlik şüşəni çıxarıb: – «Yemək səndən», – dedi. Qaçıb dönərkabab aldı. Heykəlin ayağı altına şərfini sərrib, kababları üstünə düzdü. Kefli kişinin jibindən çini finjan da çıxırdı. Oturub yarım litri boşaltdılar...

Pillələri qalxanda yorulmuşdu. Qapını öz açarı ilə açıb, barmaqları ujununda otağa keçdi. Arvadı çarpayıda oturub qəzet oxuyurdu. Onu görüb ayağa qalxdı.

Hə, – dedi, – danış görüm, günün neyə keçdi?

995

«ŞEYTAN ÇARXI»

Dostumla «Şeytan çarxi»nin qarşısında dayandıq. Ağır– ağır hərlənən çarxin jırılısı quşların jəh– jəhinə qarışib qəribə uğultu yaratmışdı. Dostum: – «Gəl, bu torpaqdan uzaqlaşaq», – dedi. Kiçik daş pənjərəyə yaxınlaşıb əylənjə haqqını ödədik. «Şeytan çarxi»nin dəyirmi qayıqjıqlarından birinə oturduq. Qayıqjıqda bizdən qabaq bir uşaq oturmuşdu. Əllərini dizləri arasına qoyub, gözlərini aşağı dikmişdi. Dostum uşağın çiyinə toxunub: – «Qorxmursan?», – soruşdu. Uşaq parıltılı gözlərini dostuma zilləyib gülümsündü.

Qayıqjığın dəmir söykənəjəyindən tutub, ayağım altında uçuşan quşlara baxırdım. Nəyə oldusa gözüüm uşağın gözlərinə sataşdı. Bu qara gözlərin işığı bütün bədənimi silkələdi. Uşaq sevgi ilə «Şeytan çarxi»nin dəmir barmaqları arasından göyə baxırdı. Dostum susub oturajağa sıxılmışdı. Birdən uşaq əllərini göyə açdı. Mən anjaq indii onun qollarının qanad olduğunu gördüm. O, qanadllarını cırpa– cırpa göyə baxırdı. Titrəyən barmaqlarımla uşağın qanadlarına toxunmaq istədim. O, ayaqlarını qayıqjığın döşəməsinə vurub havaya qalxdı və başımız

üstə bir– iki dövrə vurub gözdən itdi. Özümüzə gələndə qayıqıqım döşəməsində yarısı qoparılmış «əylənjə bileti» ağarırdı.

Dostumdan ayrılıb evə tələsdim. Əlimi qapının dəstəyinə uzadanda... Haçansa mənim də qanadlarım olduğunu xatırladım... Bu an elə tez, elə ani keçdi ki...

Açarı burub qapını açdım. Otağa keçib işığı yandırdım. Çırağın şüşəsi partlayıb döşəməyə töküldü. Əllərimi üzümə tutub döşəməyə çökdüm. Ürəyim saat kimi vururdu... Kürəyimi soyuq divara söykəyib oturmuşdum. Qanadlarımın yeri göynəyirdi...

TƏHLƏ ƏHVALATLARI

Ustadnamə...

Ay ağalar, ay qazılar, qəməm var.

Bu il üzüm bitməsə, gor evinə yaralı gedəcəm .

Loğmana dəld demərəm, öləgəy! Mənim işim Allahladır.

Əhvalat Təhlə məktəbinin ədəbiyyət müəllimi Əli kişi arıq, utançaq adamdır. Pencəyini dükandan alan kimi qırışır. cibdəkiləri, divar şəkillərini, təbaşirləri, və beş alan” tələbələri sevir. “S” hərfin və “Z” hərfi kimi tələffüz edəndə hirsələnir.

Əli kimi Təhlə məktəbinin baş daşdır. Səlim bildir öldü. Uca boylu, mavi gözlü, yaxşı oğlan idi. “S” hərfini “Z” hərfi kimi deyərdi. Səlimin sinə daşını basmış yaşıl ot arasından görünən “S” hərfi də “Z” kimi oxunur. Səlim “iki” alanların başdaşdır. Əli kişi səlimin sinə daşındakı yazısına iki qiyməti verib. Səlim yazısını bir də yazdırırsa birməz. Təhrə kəndində hər uşaq “S” hərfini bir gür tanıyır ... Əli kişi özünü “ S” hərfinin sahibi kimi aparır. Uşaqlara cəza verir, tənbeh edir. Onu başa düş ən yoxdu. Əli kişi çaş – baş qalır. Necə ildi yazı taxtasının qarşısında dayanıb: – “Ay, kənd bu əlifbanın otuz iki

hərfi var. Bu “ A” – dır, bax bu “Q” – dır. Təhradə həərə bir hərfə qulluq edir.

Hadisə

Avdı kişini qonşu kəndə toya çağırmışdılar. Səhər yatağın-
dan qalxandan fikirli idi. Papirosu papirosa caramışdı. Get-
məyə həvəsi yox idi. Ancaq dünya borc dünyasıdır. Üc oğluna
toy eləmişdi. Üc toyun üçünə də Toyu olacaq nəcli çağrılmışdı.
Gərək borcundan çıxaydı. Axırınıcı sualı söndürüb, atını yəhər-
lədi. Böyük oğlunu çağırıb evini ona tapşırırdı. “ Bismillah”
deyib yolun ağına düşdü. At yorğa, yol uzun. Avdı kişi atın ba-
şını buraxıb, icinə düşdü. Beləcə xeyli yol getdi. Sonra nə fi-
kirləşdisə dünyadan çıxdı Buludu geydi. Soyuğu gecdi, istini
gecdi, günəşi gecdi, ulduzları gecdi, catdı dərkahın ayağına.
Gəldi dərkahın qapısı ağzında qıvr ım telli Mələk oturub gülür.
Avdı kişi də güldü. Mələl: – Niyə gəlmisən? – soruşdu. Avdı
kişi : – Allaha söz üm bar! – dedi. Mələk diksindi. – Öləri ki-
şi, sən nəkarəsən ki, Allahı körəsən? – qışqırdı. Avdı : – Mən
Avdıyam, – dedi. –Qənim coxdur. Sən ona de, “özü” tanıyac-
aq! Mələk qeyb oldu. Avdı kişi atdan düşdü. Bardaş qurub
göyün üstünə oturdu. Əlini ağzına tutub cığıradı : – Allah, qə-
nim, niyə coxdur?

Avdı kişi beş il beləcə qurağı yuxarı oturdu. cavab gəlmədi.
Altıncı il atına minib Təhləyə qayıtdı. Gördü toy hələ başla-
mayıb. .

Hekayə

Təhlə kəndi Qaf dağının ayağına yığılıb. Yəqin ona görə
kənddə yığılmağa pis baxırlar. Adamları lağ– lağa olduğundan
bir– birinə yaxın durmurlar. Söhbətləri uzaqdan uzağa olur.
Təhlədə sirr, pıçılıy yoxdur. Mən qardaşımdan yarım saat əvvəl
doğulmuşam. Atamız olmayıb. Anamız bizi ərsiz doğub. Bizə
uşaqlıqla möcüzə kimi baxıblar, canımıza cand içiblər. Arvad–

lar bizi görəndə gülüb, kişilər yuxarıdankimi baxıb:

– A bala, quyruğunuz yoxdur ki, sizin? – soruşub.

Beləcə böyümüşük.

Anamız o hadisədən sonra heç kimlə belə kəlmə kəsməyib. Eləcə oturub göy üzünə baxıb. Mən hər şeyi qardaşımdan yarım saat qabaq görmüşəm. Sevinci d, kədəri də ! Uşaqılıqla çayda çimmişik, balıq tutmuşuq. Yekələyəndə tütək çalmışıq, qızlara baxmışıq. Onun ömrünü mən yarım saat əvvəl yaşamışam. O, mən cızdığım yolları yeriyib. O, məndən yarım saat sonra yaşayıb. Bir gün qardaşımla ən uca hasarın üstündə dayanıb günəşə baxırdıq. Birdən mən «o» uca hasarın üstündə aşağı yıxıldım. Əlimdən tutb qaldırmaq istədi. Gücü çatmadı. Mənəox yuxarıdan yıxılmışdım.

Sonra o, məndən yarım saat sonra yaşamağa başladı. Lap sonra o mən cızdığım yolla dünyanın padşahı oldu. Gedib dirilik suyunu tapdı. Özü də içdi o sudan, anamıza da verdi. Mənə vermədi. Çünki o, məni heç vaxt fikirləşmədi.

Bir kahaya çəkilib o gündən təkçənə yaşamağa başladım. Yıxıldığım gündən qocalırdım. Saçım tökülmüşdü, belim bükülmüşdü. Bir gün gördüm «ey dad ölürəm». Anam yadıma düşdü. , kahadan çıxıb anamın daxmasına sarı getdim. Məni görüb ayağa qalxdı. Tellərimi tumarlayıb başımı inəsinə sıxdı. Mən : – ay ana, – dedim, – ölürəm axı. Hardasman bəs?. Üzünü göyə tutdu. Mən yenə : – «Ay ana, pıçıldadım, – məni niyə atmırsız, ölürəm axı?».

Onun səsini heç vaxt eşitməmişdim. On nəfəsim olduğuna görəmi?, ya nədənsə, səsi titrəyə– tğitrəyə: – «sənin atanmələk idi» – dedi– «Bala sən mələkoğlusa, qorxma».

Nəfəsimi dərib: – «Bəs mən mələk deyiləm?», – soruşdum.

Anam: – «Sən də mələksən», dedi. – «Ancaq sən yıxılmış mələksən»

Son dəfə göyə baxdım. Göydən mənə tərəf uça– uça kimsə gəlirdi. Üzümü anama çevirdim səssizcə ağlayırdı...

Başqa hekayə

Təhlədə iki fəhlə vardı. Biri səhər doğulub, biri gecə.

Səhər doğulan Qara Vəlidir. Hərə bir azara böyüyür. Qara vəlinin böyüməyi Qara vəllidir. Bütün təhlə yığılıb min il baş sındıra ki. Qara Vəlli niyə böyüyüb tapa bilməz. Qara Vəli eləcə «xırp» eləyib, böyüyüb. Qara Vəlinin dədəsi Təhlə camaatın içində, seçilməyən qara kişidir. Üç eşşəyi var. Səhər evdən çıxıb çölə gedir, axşam qayıdır. Hara gedir? Hardan gəlir? Üç eşşəklə özündən savayı heç kim bilmir. Oğlunu eşşəklərindən ayırmır. Kefi pis olanda «nəyim olacaq?»– deir. «Olanım dörd eşşəkdir».

Bir gün Qara Vəlinin dədəsi özü– özünə sevindi. Fərəhindən uzandı. Uzanıb– uzanıb göyə çəkildi. Kənddə ancaq ayaqları qaldı. Vəlidən soruşdular: «Atan kimdi, a bala?». Dedi: «Bir cüt ayaq»

Anası Qara Vəlini bir cüt ayağın dibində üç eşşəklə birgə böyütdü. Uşağa xoş söz deməyə qorxdı ki, dədəsinin yanına uzanır. Qara Vəlinin uşaqlığı qara keçdi. Anası eşşəyin birisini satıb oğluna çanta aldı. Sınıfdən sinifə çanta balaladı. Qara Vəlli beşinci sinifə kimi beş çanta ilə keçdi. Sonra çantaları tövləyə atıb dağa qalxdı. Dağ uca, Vəli balaca. Vəli dağın kəlləsindən baxıb dədəsini gördü. Dədəsi peşiman peşiman uzanırdı. Vəli : «Ay dədə» çağırırdı. , – «axı sənə nə oldu?» . dədəsi vəlinin ancaq səsini eşitdi, üzünü seçə bilmədi. Eləcə ora– bura boylanıb: «nə bilim, a bala»– dedi.

Vəli dağdan on ildən sonra aşağı düşdü. Ömür yaşadı. Günü dartdı. Aya caladı. calaq ömrünə calaq yamadı. Yamağı çiçəkləndi. Bir gün gördülər sinəsində qara çiçək bitmiş bir yumuş oğlan var. Yaşayıb– yaşayıb üzümün bitmək vaxtını bilmir.

Dedilər: – «nə yaxşı oğlandı b, adamın bu cür oğlu ola! ».

Qara Vəli içi yana– yana yumru dünyanı əyri gəzdi. Oldu gəzəmə. Gəzən görər, oturan bilər. Bu gəzdi oturmadı. Çox gəzdi azdolandı, az gəzdi çox dolandı, bir çəprə tuş oldu. Çəpəri aşmaq istədi amma bacarmadı. Dədəsi kimi sevinə çəpəri keçərdi. Amma Qara Vəli sevinə bilmirdi.

Qara Vəli kəndə qayıtdı. Hirsindən kiçildi.

Bir qış dünyaya qar yağdı. Qara Vəli ağ qarı geyinib, Ağ Vəlinin daxmasına getdi. Yol Qara Vəlinin geyimini əritdi. Ağ vəli çəpəri aşmış kitmi görünürdü.

Qucaqlaşib öpüşdülər. Ağ vəli Qara Vəliyə : – «Niyə belə kiçildin adaş?», – dedi «Sən ki, tumarlı, çantalı oğlandın?» Qara vəli : – «Adam gərək qara günə doğulmaya», – cavab verdi. – «Adaş mən qara günə doğuldum. »

Qucaqlaşib ayrıldılar. Vəlinin ağı ağ günə getdi, qarası qara günə. Qara vəli çox yaşadı, çox iş gördü. Ancaq xeyirə varmadı. Qara gündən ağ günə keçə bilmədi.

Qocalanda özünə bir nağara aldı. Dağdan arana, arandan dağa oxudu. «Ağ günüm, qara günüm, ağdan qaraya yol yox, qaradan ağa», .

Sonra Qara Vəlinin gecəsi düşdü. Qara çuxası yatdı. Gecəylə dünya üstünə iki alma düşdü. Biri ağ, biri qara, ağ o yana düşdü...

HADİSƏ

Avdı kişini qonşu kəndə toya çağırmışdılar. Səhər yatağından qalxandan fikirli idi. Papirosu papirosa cara mışdı. Getməyə həvəsi yox idi. Ancaq dünya borc dünyasıdır. Üc oğluna toy eləmişdi. Üc toyun üçünə də Toyu olacaq nəcli çağırmışdı. Gərək borcundan cıxaydı. Axırncı sualı söndürüb, atını yəhər-

lədi. Böyük oğlunu çağırıb evini ona tapşırırdı. “ Bismillah” deyib yolun ağına düşdü. At yorğa, yol uzun. Avdı kişi atın başını buraxıb, icinə düşdü. Beləcə xeyli yol getdi. Sonra nə firkirləşdisə dünyadan çıxdı Buludu geydi. Soyuğu gecdi, istini gecdi, günəşi gecdi, ulduzları gecdi, catdı dərkahın ayağına. Gəldi dərkahın qapısı ağzında qıvr ım telli Mələk oturub gülmür. Avdı kişi də güldü. Mələl: – Niyə gəlmisən? – soruşdu. Avdı kişi : – Allaha söz üm bar! – dedi. Mələk diksindi. – Öləri kişi, sən nəkarəsən ki, Allahı körəsən? – qışqırdı. Avdı : – Mən Avdıyam, – dedi. –Qənim coxdur. Sən ona de, “özü” tanıyac-aq! Mələk qeyb oldu. Avdı kişi atdan düşdü. Bardaş qurub göyün üstünə oturdu. Əlini ağzına tutub cığıradı : – Allah, qənim, niyə coxdur?

Avdı kişi beş il beləcə qurağı yuxarı oturdu. cavab gəlmədi. Altıncı il atına minib Təhləyə qayıtdı. Gördü toy hələ başlamayıb. .

Hekayə

Təhlə kəndi Qaf dağının ayağına yığılıb. Yəqin ona görə kənddə yığılmağa pis baxırlar. Adamları lağ– lağa olduğundan bir– birinə yaxın durmurlar. Söhbətləri uzaqdan uzağa olur. Təhlədə sirr, pıçılı yoxdur. Mən qardaşımdan yarım saat əvvəl doğulmuşam. Atamız olmayıb. Anamız bizi ərsiz doğub. Bizə uşaqılıqla möcüzə kimi baxıblar, canımıza cand içiblər. Arvadlar bizi görəndə gülüb, kişilər yuxarıdankimi baxıb:

– A bala, quyruğunuz yoxdur ki, sizin? – soruşub.

Beləcə böyümüşük.

Anamız o hadisədən sonra heç kimlə belə kəlmə kəsməyib. Eləcə oturub göy üzünə baxıb. Mən hər şeyi qardaşımdan yarım saat qabaq görmüşəm. Sevinci d, kədəri də ! Uşaqılıqla çayda çimmişik, balıq tutmuşuq. Yekələnəndə tütək çalmışıq, qızlara baxmışıq. Onun ömrünü mən yarım saat əvvəl

yaşamışam. O, mən cızdığım yolları yeriyib. O, məndən yarım saat sonra yaşayıb. Bir gün qardaşımla ən uca hasarın üstündə dayanıb günəşə baxırdıq. Birdən mən «o» uca hasarın üstündə aşağı yıxıldım. Əlimdən tutb qaldırmaq istədi. Gücü çatmadı. Mənçox yuxarıdan yıxılmışdım.

Sonra o, məndən yarım saat sonra yaşamağa başladı. Lap sonra o mən cızdığım yolla dünyanın padşahı oldu. Gedib dirilik suyunu tapdı. Özü də içdi o sudan, anamıza da verdi. Mənə vermədi. Çünki o, məni heç vaxt fikirləşmirdi.

Bir kahaya çəkilib o gündən təkçənə yaşamağa başladım. Yıxıldığım gündən qocalırdım. Saçım tökülmüşdü, belim bükülmüşdü. Bir gün gördüm «ey dad ölürəm». Anam yadıma düşdü. , kahadan çıxıb anamın daxmasına sarı getdim. Məni görüb ayağa qalxdı. Tellərimi tumarlayıb başımı inəsinə sıxdı. Mən : – ay ana, – dedim, – ölürəm axı. Hardasman bəs?. Üzünü göyə tutdu. Mən yenə : – «Ay ana, pıçıldadım, – məni niyə at-mırsız, ölürəm axı?».

Onun səsini heç vaxt eşitməmişdim. On nəfəsim olduğuna görəmi?, ya nədənsə, səsi titrəyə– tğitrəyə: – «sənin atanmələk idi» – dedi– «Bala sən mələkoğlusa, qorxma».

Nəfəsimi dərib: – «Bəs mən mələk deyiləm?», – soruşdum.

Anam: – «Sən də mələksən», dedi. – «Ancaq sən yıxılmış mələksən»

Son dəfə göyə baxdım. Göydən mənə tərəf uça– uça kimsə gəlirdi. Üzümü anama çevirdim səssizcə ağlayırdı...

Başqa hekayə

Təhlədə iki fəhlə vardı. Biri səhər doğulub, biri gecə.

Səhər doğulan Qara Vəlidir. Hərə bir azara böyüyür. Qara vəlinin böyüməyi Qara vəllidir. Bütün təhlə yığılıb min il baş sındıra ki. Qara Vəlli niyə böyüyüb tapa bilməz. Qara Vəli eləcə «xırp» eləyib, böyüyüb. Qara Vəlinin dədəsi Təhlə ca-

maatın içində, seçilməyən qara kişidir. Üç eşşəyi var. Səhər evdən çıxıb çölə gedir, axşam qayıdır. Hara gedir? Hardan gəlir? Üç eşşəklə özündən savayı heç kim bilmir. Oğlunu eşşəklərindən ayırmır. Kefi pis olanda «nəyim olacaq?»– deir. «Olanım dörd eşşəkdir».

Bir gün Qara Vəlinin dədəsi özü– özünə sevindi. Fərəhindən uzandı. Uzanıb– uzanıb göyə çəkildi. Kənddə ancaq ayaqları qaldı. Vəlidən soruşdular: «Atan kimdi, a bala?». Dedi: «Bir cüt ayaq»

Anası Qara Vəlini bir cüt ayağın dibində üç eşşəklə birgə böyütdü. Uşağı xoş söz deməyə qorxdı ki, dədəsinin yanına uzanır. Qara Vəlinin uşağı qara keçdi. Anası eşşəyin birisini satıb oğluna çanta aldı. Sınıfdən sinifə çanta balaladı. . Qara Vəlli beşinci sinifə kimi beş çanta ilə keçdi. Sonra çantaları tövləyə atıb dağa qalxdı. Dağ uca, Vəli balaca. Vəli dağın kəlsindən baxıb dədəsini gördü. Dədəsi peşiman peşiman uzanırdı. Vəli : «Ay dədə» çağırırdı. , – «axı sənə nə oldu?» . dədəsi vəlinin ancaq səsini eşitdi, üzünü seçə bilmədi. Eləcə ora– bura boylanıb: «nə bilim, a bala»– dedi.

Vəli dağdan on ildən sonra aşağı düşdü. Ömür yaşadı. Gününü dardı. Aya caladı. calaq ömrünə calaq yamadı. Yamağı çiçək-ləndi. Bir gün gördülər sinəsində qara çiçək bitmiş bir yumuş oğlan var. Yaşayıb– yaşayıb üzümün bitmək vaxtını bilmir. Dedilər: – «nə yaxşı oğlandı b, adamın bu cür oğlu ola! ».

Qara Vəli içi yana– yana yumru dünyanı əyri gəzdi. Oldu gəzəmə. Gəzən görər, oturan bilər. Bu gəzdi oturmadı. Çox gəzdi azdolandı, az gəzdi çox dolandı, bir çəprə tuş oldu. Çəpəri aşmaq istədi amma bacarmadı. Dədəsi kimi sevinə çəpəri keçərdi. Amma Qara Vəli sevinə bilmirdi.

Qara Vəli kəndə qayıtdı. Hirsindən kiçildi.

Bir qış dünyaya qar yağdı. Qara Vəli ağ qarı geyinib, Ağ

Vəlinin daxmasına getdi. Yol Qara Vəlinin geyimini əritdi. Ağ vəli çəpəri aşmış kitmi görünürdü.

Qucaqlaşib öpüşdülər. Ağ vəli Qara Vəliyə : – «Niyə belə kiçildin adaş?», – dedi «Sən ki, tumarlı, çantalı oğlandın?» Qara vəli : – «Adam gərək qara günə doğulmaya», – cavab verdi. – «Adaş mən qara günə doğuldum. »

Qucaqlaşib ayrıldılar. Vəlinin ağı ağ günə getdi, qarası qara günə. Qara vəli çox yaşadı, çox iş gördü. Ancaq xeyirə varmadı. Qara gündən ağ günə keçə bilmədi.

Qocalanda özünə bir nağara aldı. Dağdan arana, arandan dağa oxudu. «Ağ günüm, qara günüm, ağdan qaraya yol yox, qaradan ağa», .

Sonra Qara Vəlinin gecəsi düşdü. Qara çuxası yatdı. Gecəylə dünya üstünə iki alma düşdü. Biri ağ, biri qara, ağ o yana düşdü...

BİZİM OĞLAN

Siçanlar yuxularında pendir görər, atlar qanad, daşlar yol, bizim oğlan yuxuda ağappaq qız, ağ qız, yumru qız, çılpaq qız, yaxşı qız. Bizim oğlan yatan ili dünya qap– qara qaralmışdı. Gündüzlər qara günəş çıxırdı. Gecələr qara ay işarardı. Gündüz qara olardı. Gecə qapqara. Gündüz gücəyə qaçardı– gecə gündüzə. Qaçhaqaç– qovhaqov düşmüşdü dünya üstünə, Bu hay– küydən yazıq dünya Çasıb– peşmanlayıb ləng– ləng fırlanırdı. Gecə– gecə ay gecə! Gündüz– gündüz ay gündüz! Günəş– günəş ay günəş. Ay– ay– ay– ay. İşıq– işıq– ay işıq. Dünya büşiyini yırgalayan nəğməsini belə oxuyurdu– bizim oğlan yatan ili. Bizim oğlan yüz il yatdı. Yüz birinci ilin birinci günü ayılıb getdi qarılığə. Falçı qarı– dedi– falçı qarıya– ay falçıqarı, ay falçı, ay qarı, yatıram– yatıram, yata bilmirəm – du-

ruram– dururam, dura bilmirəm, mənə bir söz sat, ölürəm axı. Falçı qarı qocaydı – qarıdan qoca– əlini icinə salıb sözləri qarından çıxartdı – qoca dilini mağara ağzına sürtə– sürtə o – nədi – e? Dedi– nə olub?– ayüz ildir ki, yuxuda çılpaq qadın görürəm, ağ qız – yumru qız – bu nədi belə, nə deməkdi? Falçı qarı belini oyadıb, ayağlarını geyinib ağ buluda mindi, ağ bulud yerin çiyinə üç dəfə dolanıb göylərə qalxdı – pırr eləyib uçdu– uçdu uzaqlara uçdu – uzaqlarda dəniz vardı, dənizə qondu. Falçı qarı dənizin üzünə üç dəfə tüpürüb – dalğalanırdı – dəniz – dedi – ay dəniz – bəsdı – dedi – ay – dəniz – yatma dedi– ay dəniz – oyan – dedi– ay dəniz – oyan – bu yana gəlmişik– oyanıb bura gəlmişik – sənə suala gəlmişik – ay dəniz – çılpaq qız– ağ qız, yumru qız yuxuda nə deyən şeydi? Dəniz tənbel– tənbel tərənib, başını qaldırdı balaca dodaqlarını falçı qarının yorğanından yorğun qulaqlarına dayayıb – ağ qız – lüt qız – qardı– dedi a falçı batmış – dünyaya qar yağacaq – ağappaq tørtəmiz – yumru qar yağacaq! Falçı qarı qorxdı – “Qar– qar– dı” – dedi – “yaxşı şeydi qar – ağ şeydi”.

- Bəs bunun yuxusunu hara yozaq! Nağayraq!

- Yuxusu çin olsun onun – dedi dəniz, yuxusu çin olsun bizim oğlanın!

Dəniz deməkdən deyil ha:

Çin olur yuxuları bizim oğlanların:

Falçı qarı dənizin üstüylə yüyürüb torpağa çıxdı. Sənə ağım dəyməmiş olsun ay dəniz – dedi – dəyibsə də dəyməmiş olsun: Qar nədi? Ay suyu ağarmış, bizim oğlana nə deyim mən indi – Dəniz dalğalarını içinə çəkib küsdü – dinmədi. Falçı qarı buluda minib göylərə qalxdı. Elə göydəcə dəniz deyəni bizim oğlana deyib susdu! Göylər göy olmamışdı hələ, dənizə oxşayırdı, dalğa– dalğa dalğalanırdı göylər – hələ göyləri bir yerə yığıb göy eyləyəcəkdi Tanrı. Bizim oğlan dözərmi? Falçı qarı–

nın gözlərini gözlərinə büküb göylərdə qoydu – qoyubda bir qar sözüylə qucaqlayıb dünyaya düşdü. Dünya yumruydu. Aynan ilnən, orda günnən– burda ilnən, get ki, gedəsən, yol getdi bizim oğlan. Dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi, bələkləri oyum– oyum açdı, küləklərdən yeyin– yeyin qaçdı – gəlib çıxdı dünyanın dizi üstünə – dünyanın dizi qanamışdı, diz qa-pağı açılıb– yumulmuşdu, indi qan damırdı, topuğuna doğru. Bizim oğlan bədənini burada qoyub– ruhunu başına yığıb– fikrini ruhuna tikib, başının içinə getdi. Gördü başının içi istidi açdı, gördü ki, nəh şey ağdı başının içində, elə bildi axtarmağa çıxdığı qar deyilən zad budur, dünyanın qanlı dizini də yudu bu ağ, bu isti, əlini başının içinə saldı, əli o ağığa dəymədi, əli o istiliyə çatmadı, saçına dəydi əli, birdən dünya üstündən onu bir qarışqa çağırırdı– qıçım sınıb dedi – qarışqa – kömək elə mənə bizim oğlan! Nə dərdir var sənün üçün daşım, nə arzum var yuvalarıma yığım, bizim oğlan! Bizim oğlan hey elədi, yolunu yol elədi. – Get – dedi atlı qarışqa – sənə yaxşı yol. – Qarışqa getmədi. Bu dünyaya niyə gəlmisən bizim oğlan? Bu dünyada nə gəzirsən? A xeyirli oğlan, q gözəl oğlan?

- Qar gəzirəm – dedi bizim oğlan – qar gəzirəm a qarışqa, a atlı – a göyçək!

- Qar nədi a bizim oğlan?

Bizim oğlan çiyinlərini çəkdi! Bilmirəm ki, – dedi – heç bilmirəm ki? Qarışqa ağladı. Ağlaya– ağlaya qarı zadı tanımıram dedi – ağı – zadı bilmirəm – min belimə səni dünyanın dizinə salım! Bəlkə ordadı o ağ! Neyləyəsidə ki, bizim oğlan – hoop eləyib qarışqanın belinə mindi. Nazik bel qarışqa – ürəyi fil qarışqa, qıçı bitişik qarışqa gupp eləyib dünyanın açıq dizinə girdi. Bizim oğlan üz– gözü qanlı– qanlı dünyanın iliyinə uzandı – qarışqanın belindən düşüb də. Dünyanın dizi qanlı olsa da – işıqlı idi. İçəridə bir miz durmuşdu uzun– uzun, mizin üstünə

dünyanın şəkiki uzadılmışdı, iki bölünüb yenə– yenə bu mizin bir başında oturmuşdu – Adəm lüt idi. Şaytan tüklü – isti. Dünyanın şəkli üstünə qanlı– qanlı şahmat fiqurları səpələnmişdi. Bizim oğlan boğazını at fiquruna uzadıb, dilini Adəmə işlətdi: “ – A Adəm, – sən biləsən bəlkə, Qar nədi. Ağ nədi? Bir işə yarayasan bəlkə?

– Şeytan bilər dedi onu – Adəm. Mən nə bilirəm ki? Mən uduzmuşam: Bizim oğlan üzün Şeytana tutdu!

– A Şeytan – dedi – a tülkü – a isti – Dünyanı neynirdin ki, udub? – Sənəmi yaraşar bu dünya zəhərmar.

– Şeytan dünyaya yayılıb – elə dünya mənə yaraşardı – dedi – sənə yaraşmaz ki! Sözüünü de – cavabını al– burnunu dünyaya soxma – dünyanı aldatma! Adamların yuxusunu qaçırtma!

– Qar nədi A Şeytan? – dedi bizim oğlan. – Nə oğlan şeydi bu qar?– dedi, dedi və yumuldu şeytan, qar– qara qaralıb– zil qara qaraldı – mizin altına girdi. Orada da durmadı – əriyib– əriyib oldu bir ovuc kül, sonra da bir ovuc kül də yox oldu. Yox oldu Şeytan. Heç oldu. Puç oldu. Bizim oğlan dünyanı Adəmə verib– yerinə yaraşdı. Muğayat ol– dünyadan – dedi Adəmə. Dünyadan göz ol. Adəm dünyanı çıynindən açıb öz yoluna düşdü. Yazı yazan da yuxarıda idi. Oxuyanlar da yazının yoluna baxırdı. Bu yazını yazanın da yazısını yazmışdılar. Bizim oğlan üz qoydu – dünyanın göbəyinə sarı, aynan– ilnən, orda ilnən– burda günnən– qıyıq göznən– uzun dilnən get ki– gedəsən yol getdi: Ayın günəşi səyirən vaxt yolda qabağına bir at çıxdı. At ona salam verib durdu: A bizim oğlan – dedi – bizim oğlan, hara gedirsən? Hardan gəlırsən?

– Qar gəzirəm – A At – dedi bizim oğlan – Ağ qar gəzirəm – qar gəzirəm – ağ gəzirəm. At iri gözlərini quyruğu ilə tutub– gözlərindəki şəkilləri içinə yığdı– yığıb da– mən heç ağ şey görməmişəm – dedi – yəqin qanaddı o – yəqin bir cüt işıqlı qa–

naddı – tapsan mənə də gətir ondan, a xeyirli oğlan– a bizim oğlan! Yaxşı dedi bizim oğlan – yaxşı dedi və yoluna düzəldi. Günəş günəşini sallayanda bir ağ dəvə gördü– ağ dəvə, ağap-
paq– yumuşaq dəvə, yaxşı dəvə, gözlü dəvə, sözlü dəvə, çə-
nəsi sallaq dəvə, balağı batıq dəvə. Bizim oğlan ağ dəvənin di-
zini qucaqlayıb, başını sinəsinə dayadı– A dəvə dedi – a dəvə
– sən bilirsən qar nədi? Ağ nədi? Ağ dəvə pis oldu, öskürə–
öskürə, tüpürə– tüpürə dizi üstə dünyaya çökdü. – Qara çuxam
yatdı – dedi– a bizim oğlan. Ağ nədi a köşək göz, ağ nədi? Qar
nədi a zalım – mənim dırnağım dəymədiyi səhra yox, ürkücüm
batmadığı dərya yox, o ağ şeyi mən görməmişəm nə saldın ya-
dım, nə andırdın mənə dərdimi? Belə deyib ağ dəvə yerə
çökdü. Qaraldı– qaraldı, oldu qara dəvə! Qara dəvələr qara
olar. Bu da qara oldu. Bizim oğlan qara dəvədən qorxdı. Yo-
lun ağına çıxdı. Yolun boğazı qaşınan vaxt bir daşa rast oldu.

- Hara gedirsən bizim oğlan? – soruşdu daş.

- Qar gəzirəm – a daş – dedi bizim oğlan – qar gəzirəm. Ağ
gəzirəm. Ağ nədi? Qara– qara soruşdu qara daş, ömrü boyu yu-
xulu daş– yatmış daş, duruşmuş daş– qaralmış daş – Ağ nədi?
Bəlkə oyağdı dedi daş bəlkə bir cüt işıqlı ayaqdı, bəlkə yoldu
o ağ dediyin, ya da Qar– uzaqlıqda bitən iri bir ağacdı, – Yox –
dedi bizim oğlan – mən hələ bilmirəm nədi – nədi ağ – amma
onu bilirəm ki, ayaq deyil– yol da deyil– heç ağac da deyil, baş-
qa şeydi, nədirsə yaxşı şeydi. Daş, daş– daş daşı aşdığından
dinmədi. Dinəmmədi– durub– durub duruldu. Durulub– duru-
lub yoruldu. Yorulub– yorulub yoğruldu. Yorulub– yoğrulub
ağladı. Ağlaya– ağlaya daş əlində, daş yaylığı uçan, küsə– küsə
dodaqları qaçaq– saç ol dedi – a ağ baş– saç ol – dedi– bizim
oğlan – saç ol amma ağ yol olsa– qar ayaq olsa mənə də gətir
ondan. Bizim oğlan yola qarışdı. Yolun qarnı şişən yerdə ağ sal
daş üstə Zümrüd quşunun lələyini gördü. Götürüb yandırdı.

Tüstüləndi. Zümrüd quşu hazır oldu. Uzun dimdiyində sarı– sarı güllər, uzun ayağı altında yaşıl– yaşıl otlar– qanadı qızıl qırmızı, xınalı telli, qara dırnaqlı, qar duruşlu Zümrüd quşu: Hara gedirsən bizim oğlan bu yola düşüb? Soruşdu. Məni çağ– ırdın nə? İstədiyin nə?

– Qar gəzirəm yolları yorub a Zümrüd! Ağ qar gəzirəm. Sənnənəm diləyim bu –ağ gəzirəm, qar gəzirəm a Zümrüd, A lələyi göycək! Sən günəşə yaxın olursan – bəlkə sən bilərsən? Nə deyən şeydi bu Ağ qar?

– Bilmirəm ki, dedi– Zümrüd quşu – mən heç bilmirəm ki! A bizim oğlan, ağ göydü bəlkə qara ay, eləmi bizim oğlan?

– Bilmirəm – dedi bizim oğlan – mən də bilmirəm heç! Zümrüd quşu pır eyləyib göylərə uçdu.

Bizim oğlan pırt eyləyib dünyaya düşdü.

Dünya elə yumruydu ki, yumruydu. Zümrüd quşunun lələkləri küləklərə yapışdı. Bizim oğlan dünyanın başından sürüşüb, üzünə düşdü. Dünyanın bir gözü açıq idi, biri yumulu. Bizim oğlan bir ip tapdı. İpin bir ucunu dünyanın kipriyinə bağlayıb – “hoop” düşdü dünyanın açıq gözünə, get ki, gedəsən getdi, gedənlər gedərlər bu da getdi. Düş ki, düşəsən düşdü, Düşənlər düşərlə bu da düşdü, nə dərinmiş dünya gözü, nə istiymiş dünya bəbəyi. Bizim oğlan dünyanın gözü içində iki qoç gördü – biri ağ at – biri qara. Qara qoçun günü qara olsun– bir qıraqda durub – qara– qara qaynayırdı. – Ağ qoçun günü ağ olsun – bir qıraqda durub ağ– ağ ağarırdı. Bizim oğlanı ağ qoç yaman çəkdi. Ağ at atlanıb ağ qoçun üstünə uçdu – Budu – qar – dedi – budu ağ. Ağ qoç bizim oğlanı belinə yaraşdırmayıb qara qoçun üstünə tulladı. Nə varmış ki, bizim oğlan? Ağ qoçu min– mək hasandırmı? Ağ qoçu çapmaq olurmu? Qara qoç bizim oğlanı beliyə tutdu. Ağ qoç hirsləndi. Üzünü həkimlərə tutub deyirdi – Qar nədi e? – dedi – qar axtarana bax sən! Qar axta–

ran oğlan heç olmasa qarı təsəvvür elə bilə gərək. Qar görə bilə! Yoxsa belə kim qar axtarır? Qara qoç ağ qoçun gözlərini yumub, bizim oğlan belində, üz qoydu dünyanın sinəsi üstünə. dünyanın sinəsi enli idi, döşləri dik. Enli sinəsi qalxıb enən idi, dik– dik döşləri ding– ding dikkildəyən – Qara qoç – günü qara, bizim oğlanı gecələrin birində dünyanın zirzəmisində atıb qaçdı, getdi işinə gücünə. Bizim oğlan o qaranlıqda ayaga qalxıb yoluna düzəldi. Getdi– getdi ha getdi, getdi– getdi ha getdi – köçə rast gəldi – köç dünyanın uyaşmacı idi. Üzünü örtmüşdü, köç yaşmacın – baş ipi – başçısı – milyon yaşlı kötük ata bizim oğlanı qaranlıq zirzəmidə görüb heyrtləndi. Gözləri özündən böyük oldu. Böyük gözlərin işığı işıq oldu. O işığa dönüb bizim oğlana – dedi, kötük ata, a bizim oğlan sən hara? Bura hara? Sənin axtardığın ağı buralarda milyon ildi araram mən, rəngini bilən yox, iyini iyləyən yox, üzünü görən yox, yerini bilən yox, bu yerlərə qar yağmaz, yazıqsan bala – bir işığa çıx – bizim oğlan kötük atanın sözlərinə minib işıqlı dünyaya çıxdı. İşıqlı dünya işıqlı idi. İşıq– işıq. Par– par. Bizim oğlan at aldı – at mindi – atı öldü – dəvə aldı – dəvəsi öldü, qar axtardı – qar gəzdi. Tapmadı. Yolu vardı!

Yol gedirdi bizim oğlan. Qar gəzirdi! Bizim oğlan dayanarmı? Gedirdi de! Getdi– getdi, qabağına bir araba çıxdı. Arabanın təkəri yox, atı yox– gedir asma – araba– araba atsız araba– arabaraba çarxsız araba hara belə?

– Yoldu da gedirəm, a bizim oğlan!

– Ağ nədi ay araba, Qar nədi? Sən gəzəyənsən, gəzəyənsən – bəlkə sən bilərsən? Araba dinmədi – araba dinmədi. Araba dinmədi. Dinməyib də getdi. Bizim oğlanın boyu uzanmağa başladı birdən, uzandı– uzandı, oldu uzun oğlan. Bizim oğlan uzun oğlan. Arabanın dalınca baxdı, gördü ki, araba getdi – lap getdi. Lapın – lapı getdi. Uzun idi bizim oğlan, yenə balac–

alandı. Arabanın izinə uzandı üzüqoyulu. Bu vaxt göyün nəfəsliyindən yerə bir papaq düşdü. Bizim oğlan papağı götürüb başına qoydu. Papaq onu fırlatdı. Başını gicəlləndirdi. Uçundurdu, gicəlləndirdi. Fırlatdı– tullatdı durdu. Gördü ki, tərs durub. Tərs də getdi. Dala qayıtdı. Papaq– papaq tüklü papaq, papaq–papaq bulud papaq, a dünyaya qonaq, a papaq – hara fırlatdın məni– hara gedirdik a papaq?

- Keçmişə gedirik bizim oğlan! Gəzdiyimiz yerə gedirik!

- Ordadı qar? Ağ olacaq? Papaq dinmədi – qocaldı. Papağın beli büküldü, tükləri ağardı– töküldü– dinmədi. Nə dinsin? Dinib nə desin?

- Bizim oğlan keçmişə getdi. Keçmiş keçmiş idi. Bitilmiş idi. Düşülmüş idi. Yaş idi. Tanış idi. Keçmiş təkrar idi. Hər şey görmüşdü– hər şeyi görüb keçmişdi bizim oğlan. Keçmişdə qar nə gəzir, keçmişə qar yağmaz– ay papaq – çıx başımdan – dedi bizim oğlan – keçmişə qar yağsa durmaz – əriyər–keçmişə qar yağsa– qar gəzilməz, axtarılmaz. Papaq bizim oğlanın başında üç tük qoparıb göylərə qaçdı – lazım olsa yandıracam, səni keçmişə aparacam bizim oğlan – dedi qaça– qaça! Bizim oğlan. İndiyə gəldi. İndi – durmuşdu. Durnuşdu. Dim– dik idi. Uzun ayaqlar kimi. Qoşa yollar kimi. Bizim oğlan çıxdı, yolun qırağına, çökdü yerə, oturdu. Dincindi. Yayıldı. Keçmişdən gəlib indidən krçib, gələcəyə gedən yol yolluğunda qalmışdı– uzanmışdı. Bizim oğlanın oturduğu yerdə birağac bitdi. Bizim oğlanı əllərinə alıb göyə qalxdı. Qalxdı– qalxdı – bizim oğlan buludu papaq eyləyib başına qoyanda dayandı. Bu ağac dan bizim oğlan “hopp” eləyib göyə qalxdı. Ağaca “sağ ol a dost” deyib, göynən getməyə başladı. Gördü göyün göyündən bir ip sallanıb, ağ ip, nazik ip.

- Ay ag ip, ay nazik ip, iplə bel ip, sən hardan gəlirsən? Hardan sallanırsan? İp ip– ip uzandı – gələcəyin ipiyəm mən, gə-

ləcəkdən gəlirəm – dedi bizim oğlan! Sən bu göydə nə gəzirsən, Bu fələkdə nə axtarırsan, nə itirmisən?

- Ağ gəzirəm a gələcəyin ipi, a gələcəyin naziyi, incəsi. Qar axtarıram.

- Ağ nədi – a bizim oğlan? Qar kimdi?

- Bilmirəm ki, ay ip –dedi bizim oğlan. Mən bilmirəm ki, heç bilmirəm ki, ip dartıldı – əlimdən tut a bizim oğlan. Lap əlimdən tut səni gələcəyə aparım. Gələcəyə çıxarım, bir gələcəyə bax, gələcəyi gör!

Bizim oğlan ipin əlindən tutdu. İp gələcəyə uzandı. Gələcək uzaqda idi. Uzaqlar soyuq olar, gələcək də soyuq idi. Ağac-lar ağac idi, gələcəyin evləri ev daşları daş, almaları alma. Elə indiyə, keçmiş oxşayırdı, gələcək. Bizim oğlanın qabağına bir gələcək ördəyi çıxdı. Yanını bura– bura gələcəklədi. A bizim oğlan – dedi – a bizim oğlan – a keçmiş oğlan, gecikmiş oğlan? Nə axtarırsan? Nə gəzirsən? – bizim oğlan ördəyə baxmaya– baxmaya keçmişdən gələcəyə danışdı: a gələcək quşu, a gələcək ördəyi – buralarda qar olmur? Ağ olmur? Olmur– olmur?

- Ördək – ördəklikdən çıxdı. Oldu ürəyiyumşaq bir şey, ürəyi özündən yumuşaq, özü ürəyindən yumuşaq, özüynən ürəyi sözündən yumuşaq, sözü gözündən yumuşaq, yumuşaq– yumuşaq – yumuşaldı. Yumuşala– yumuşala a– bizim oğlan, a keçilmiş oğlan – dedi. – Qar nədi? Ağ nədi? Nə danışırısan a uşaq? Gələcəyə qar keçmişindən yağar, indidən yağar. Gələcəyə qar öz– özündən yağmaz ki? Keçmiş indinin qarını görüb, gələcəyə qar gəzməyə çıxarlar, a gözəl oğlan, a bizim oğlan? Sən elə bilirsən birdən– birə gələgəkdə qar görəcəksən? Görməzsən, bilməzsən, mən də görməmişəm, bilməmişəm. Bizim oğlan gələcəyin ördəyini danışığına tapşırıb, getdi. Getdi– getdi, qabağına bir gələcək tısbağası çıxdı. Tısbağa bağa idi. Yumru idi. Yaxşı idi. Bizim oğlan dilçəldi!

A tısbağa, a bağa, a ilanların dostu, a səhralar gəmisi, a kər-tənkələ dəmisi bəlkə sən biləsən, sən görəsən, Qar! Ağ! Bun-lar lazımdır mənə a tıs– tıs, tısbağa kökəl-di. Kökəl-di– kökəl-di oldu dam boyda. Dam boyda tısbağa nə olar? Dam boyda tıs-bağa hiçqırdı– hiçqırdı, hiçqıra, hiçqıra da əridi. Oldu tam boy-da. Tam boyda qurbağa nə olar? Tam boyda tısbağa əridi– əridi oldu nam boyda? Bizim oğlan yazı yazanı da söydü, tısbağanı da söydü, özünü də. Yoluna düzəl-di söyə– söyə getməyini elə-di. Qabağına bir iynə çıxdı. A iynə, a iplərin sarvanı, a yamaq-ların pənahı, tapınağı, a kasıbın dilinci, qalxanı, a dövlətlinin çöpü, bəlkə sən biləsən bu gələcəkdə, qar nədi, ağ nədi? İynə saplandı, sapını boğazına dolayıb – özünü boğdu – öldü! Bizim oğlan yolçuluğunu elədi. Az getdi – çox getdi – çox getdi – az getdi, iynə yarım yol getdi, iki iynə yarım yol getdi. Dayandı. Gördü sakitlikdi, sakitlikdən soruşdu. A sakitlik, a sükut, a dil-siz, a ağızsız , a vaxtını donmuş, a donmuş hava, donmuş nə-fəs, bəlkə sən sən qar? Sən sən ağ? Sakitlik dinmədi? Heç din-mədi? Bizim oğlan darıxdı göyün göyündən göyə tullandı. Göynən getməyə başladı. Bizim göynən, göy göynən. Göydə adamlar başısağı gedirdilər. Gedirdilər, gedirdilər, yıxılırdılar, gedirdilər, gedirdilər, yıxılırdılar, sonra yenə gedirdilər, yenə yıxılırdılar, bir də gedirdilər, bir də yıxılırdılar, gedib – yıxıl-maq idi işləri– gücləri. Ən qəribəsi elə budur ki, gedənlər yı-xılında yıxılıb qalmırdı, durub gedirdi. Bax bu idi ən qəribə şey. Göydə yollar tərs idi. Əvvəlindən axırına getmişdi yol ge-dənlər, axırından əvvəlinə gəlirdilər. Gedənlər getmirdi – gə-lirdi. Bizim oğlan da gəlməyə başladı. Gəldi, gəldi, dərələrdən yel kimi, buludlardan sel kimi keçib, göyün üzünə gəldi. Gördü göyün üzündə həya var!

– Ey göy üzünün həyası – dedi bizim oğlan sən – sən sən-
liyin – qar mənədi? Yer in üstün gəzdim, altını dolaşdım, keçmiş

eşələdim, gələcəyə uzandım, gördüm deyən olmadı. Ay göy üzünün həyası – səndən işıqlısını görmədim, sən de nə olar? Göy üzünün həyası qıp– qırmızı qızardı. Dünyaya qızıl– qırmızı toy rəngli yağış yağdı. Dünya utandı, büzüdü, qızılandı.

– Bizim oğlan – dedi göy üzünün həyası, a bizim oğlan – mənəm bu göy üzündə açmadığım sirr yox, görmədiyim yuxu yox, gəzmədiyim bulud yox, çimmədiyim yağış yox, amma o qar deyilən şeyi mən də görməmişəm, bilməmişəm – bizim oğlan – a bizim, a oğlan, bəlkə deyirəm o yerdə bitən xurma çiçəyidi, ya göydə uçan durna səsidir, ya bir damcı sudur?

Bizim oğlan qaraldı: – “bilmirəm” –dedi – “Bilmirəm ay həya, mən heç bilmirəm ki. Bizim oğlan həyasızlaşdı. Göyün üzü ilə gəlməyin elədi. Gəldi, gəldi gördü ağ daş üstündə bir yaşlı ruh oturub, qanadlarını qurudur. Bizim oğlan “ay yaşıl, yaşıl, yamyaşıl ruh, ruh bədəndə əsir olub, azad olan ruh, uçan ruh, təmiz ruh, ruh– ruh a ruh, bəlkə sən bilərsən qar nədi? De mənə: Ruh, ruh üzünü bizim oğlana tutub gülmək elədi guya: – bilmirəm – dedi– bilmirəm, bizim oğlan ruhlara qar nə lazım, onlar ayrı ağdadır. Bizim oğlan ruh kimi uça bilməz, gələr. Gəldi gördü ki, dan ulduzu çay içir. Çayı su, qəndi buludlarla dağıldı. Buludların sinəsi yandı, əridi. O gün göylərdən yerə isti yağışlar yağdı. Dan ulduzu gözləri bərələ– bərələ nə gəzir– sən a bizim oğlan? Soruşdu nə itirmisən?

Qar gəzirəm a dan ulduzu, a dünyanın açıq gözü, tək gözü – qar gəzirəm, ağ axtarıram dan ulduzu. Dan ulduzu fikrə getdi.

– Mənəm Mərrixdən oğlum var – dedi – odu ən ağ şey bu ömrümdə – bəlkə qar ona deyirsən, sən , hə? A bizim oğlan. O ağdı axı. İşıqdı!

Bizim oğlan çiyinlərini çəkdi.

Bilmirəm – dedi – vallah bilmirəm, mən bilmirəm axı. Dan ulduzu köksünü ötürdü. Elə mən də axdardığım şeyi bilmirəm

a bizim oğlan, a təmiz oğlan! Bizim oğlan dan ulduzunun göz-
lərini yaşlı qoyub gəlməyinə getdi! Gəldi, gəldi – gördü bir qara
qarı oturub, qara qoyunun yunundan qara– qara günlər eləyir
dünya üçün. Qara qarı bizim oğlanı gördü, onu bəyənmedi, onu
gözü görmədi. Bizim oğlan ağardı. Qarının gözü dəydi bizim
oğlana. Bizim oğlan yolunu azdı. Yolundan çıxdı. Bilmədi nə
axtarır, nə gəzir, hardan gəlir, hara gedir. Qarının gözü bərk
dəydi bizim oğlana, bizim oğlan yerə uzandı ki, ölsün – amma
ömründən qabaq ona güc gəldi, – hər şey yadına düşdü. Yadına
düşdü ki, kimdir– hardan gəlib– nə axtarır, göydən bizim
oğlan uzanan yerə – əzraildən qabaq bir nərdivan gəldi. Nərdivan
uzun idi. Nərdivanın birinin qolunda Simurq quşu oturmuşdu.
Oturmuşdu – susmuşdu. Bizim oğlan simurq quşunu dindirdi.

- A fikirli quş – a lal quş – a dinməz quş, bəlkə sən bir di-
nib– danışsan – deyəsən – qar nədi? Ağ nədi? Simurq quşu bi-
zimiz oğlana baxıb, köksünü ötürdü – a bizim oğlan! – dedi – a
ölüm ayağında sevinən oğlan, yaxşı oğlan, göylərdə axtarma
onu, dünyada gəzmə, yerin altını qazma, üstünü arama – yoxdu–
yoxdu bu dünyada qar? Yoxdu bu dünyada ağ– bu dünyada
elə şey yoxdu axı! Mən bu nərdivanın birinci qolundan
ikinci qoluna min ildi düşürəm – düşürəm – düşürəm – düşə
bilmirəm – sənə o boyda heçlikdə qar gəzirsən!

Bəs mən neynim? – soruşdu bizim oğlan – elə belə getdim?

- Get yat dedi – simirq quşu – get yat, əgər sənənin payına qar
düşəcəksə – düşəcək, alnında qar yazısı varsa var, taleyinə qar
yağacaqsa yağacaq, əgər bütün bunlar yoxsa – nə gəzirsən bu
gözəgörünməzi. Bizim oğlan yağış olub yerə axdı!

Bir kök kök ağacın dibində yarpaqlar kimi yatdı.

Min il yatdı, milyon il yatdı, milyonuncu ilin bir günü yuxu
görmədi. Yaşıl ruhu bədənində durmadı – qızıışb– qızıışb –

soyudu– soyuyub uçdu, uçdu, uçdu, göylərə uçdu:

Elə bax, həməən gün dünyaya qar yağdı. Həmişə qar içində olasan a qara dünya. Günün ağ olsun!

XAS IGID

(Dastan)
(Avtoportret)

Bismillahir– rəhmanir– rəhim.

Ən birinci Allahdır. Sonra biri vardı, biri yox. Gecəydi. Xoruz banladı– səhər açıldı. Dünyada hər şey var idi. Xas igiddən savayı. Bu çəhə Xas igid də doğuldu. Gözlərini açıb, gördü başının üstə altı mələk oturub. Bir– birindən gözəl, hamısı qanadlı– telli. Xas igid gözünü dolandırıb, suyuşirin yanağı batıq mələyin üzündə saxladı. Əlini ona uzatdı... – Sən mənim bəxtimsən– dedi, – Adın nədi?

O, biri beş mələk göyə çəkildi. Yanağı batıq mələk uçub, Xas igidin çiyinə qondu.

– O, beş mələk ki, göyə çəkildi– dedi– onların biri Vahidə qovuşmaq idi, biri eşq, biri elm, biri iman, biri də ruzu. – Sən nəsen? Sən kimsən?– soruşdu. Xas igid suyu şirin mələkdən...

– Mə səbirəm– dedi– yanağı batıq mələk. – MƏn səbirəm! Sən mənim bəxtimsən– dedi– xas igid və belini çəkib dünyanın yollarına düşdü. Dünya yumruydu. Yanağı batıq mələk Xas igidin başı üstündə uça– uça:– səbir dedi ona, – səbir!

Bura , gəlmisən getməyə

Səbr elə, igid, səbr elə!

Xas igid, mələyin gözlərini yarımçıq kəsib, başını göyə qaldırdı:

– Eee eh, dünya mənə qara gəlir, ay mələk, – dedi, – bəlkə

dala qayıdım?

Mələk:– Səbr elə, Xas igid, – dedi– səbr elə, onsuz da hamı dala qayıdır, səbr elə, – dedi və qeybə çəkildi. Xas igid getdi, getdi, getdi bir kəndə çıxdı. Kəndin qapısı dar, içi geniş, sonu axırı görünmür, fir– fir fırlanır, bir günəşi var, bir ayı, biri batır, o biri çıxır, o biri çıxır, bu biri batır. Nə rəng desən adamı var. Pisi yaxşısından çox. O buna gülür, bu da ona. Bir dəstə padşahı var, bir dəstə cəlladı. Min dağıdanı var, bir quranı. Min deyəni var, bir eşidəni. Yalanı düzdən çox. Qapıları bağladı. Dağları tərsədi, çayları dala axır. Güzgüsü adamı baş– ayaq göstərir. Xas igid bir qarıya yaxınlaşdı, döydü açmadılar, özü açıb içəri girdi. Gördü burda bir kişi döşəmədə tərs durub, başı aşağıdadı, ayağı yuxarıda. Durub tərpənmir. Xas igid dözmədi:– Neynirsən ə?– soruşdu tərs kişidən. Tərs kişi:– Yaşayırəm!– dedi. Xas igid kişini itələyib yerə yıxdı! – Tərs durma – dedi, – – düz dur! Adam tərs durmaz, düz durar! Kişi xas igidin yaxasından tutub apardı Qazının yanına. Dedi: – Qazı ağa, bu adam məni yaşamağa qoymur, deyir düz dur!

Qaxı ağa Xas igidə tərs– tərs baxıb fərraşların çağırıldı:– Bunu tutun – dedi, – ölüncə vurun!

Fərraşlar xas igidi tut ağacına bağlayıb, dana quyruğuynan döyməyə başladılar. Yolnan bir tacir keçirdi, Xas igiddən xoşu gəldi, fərraşlara pul verib, xas igidi onlardan aldı:– gedin, Qazı ağaya deyın, Xas igid ölüb!– dedi. Fərraşlar getdi. Tacir xas igidi yanına salıb öz evinə apardı. Evinin açarlarına ona verib dedi:– Xas igid, xalis igid, mənim qırx otağım var, otuz doqquz sənindi gir içində at çap!– Amma qırxıncı otağa girmə, “orada nə var” soruşma oldumu?

- Xas igid:– oldu – dedi. Amma olmadı! Düz altı ay tamam olan gecəsi, Xas igid dözməyib, qırxıncı otağa girdi. Gördü burda öz qəbri durub, sinə daşında adı, baş daşında şəkli.

Gördü qəbri üstə bir ağ qız oturub ağlayır.

– Sən kimsən?– soruşdu ağ qızdan. Ağ qız:– Mən Xas igidin arvadıyam dedi!

– Uşağı vardımı Xas igidin?– soruşdu Xas igid.

– Vardı!– dedi. Ağ qız, – vardı! Hamısı uca dağların başında yağılarla vuruşur.

Xas igid qırxıncı qapını örtübkor– peşman yerə uzandı.

Tacir ticarətdən gəlib Xas igidi axtardı, gəzdi tapmadı! Barmağını dişlədi, bildi məsələ nə yerdədi. Gəldi Xas igidi tapdı. Gördü Xas igid hər şeyi bilir, soruşdu: – necəsən Xas igid?

Xas igid:– Ölmək istəyirəm! – dedi.

Tacir dedi: – Get öl.

Xas igid yuyucunun yanına gəlib daşın üstünə uzandı, dedi: – Yuyucu yu! Yuyucu isti suyu Xas igidin bədəninə axıtdı. Xas igid zümzümə ilə oxudu:

Yuyucu yuyur tənimi,
Gözüm açıq qapı kimi.
İsti su sıxır boynumu
İt boynunda çatı kimi.

Hopub dünya bədənimə
Çirki hopub, tozu hopub.
Çirki geymişəm əynimə,
Çirk əynimə şax oturub.

Bildim dünyanın sirrini
Ruhumsoyuq, suyun isti.
Axirətə ismarladım
İçim pəkdir, yuma bədsi!

Yuyucu əl saxladı. Xas igid soruşdu:– Nə oldu?
Yuyucu hirsləndi:– Sən ölməmişən!
Xas igid:– Ölmüşəm– dedi, – Ölmüşəm!
Yuyucu:– Ölü danışmır!– dedi, – Ölü dinmir.
Xas igid ayağa qalxdı:
– Neynim indi?– soruşdu, – necə ölüm?
Yuyucu:– Adamı allah öldürər!– dedi, – Allahdan ölüm is-
tə!
Xas igid dizi üstə yerə çöküb Allahdan ölüm istədi. Ölmədi!
Bir yolun qırağında oturdu. Gördü yolla ağ dəvə gəlir.
– “Ağ dəvə, gözəl idi!”

Ağ dəvə,
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Ölənlər öldü getdi,
Həmişə sağca dəvə.

Xurcunun qoşa tağlı
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Hürkücün göyə bağlı
Ağ dəvə, ağca dəvə.

Gəlmisən aparmağa
Ağ dəvə, ağca dəvə.
İzin ver ağlamağa
Ağ dəvə, ağca dəvə.

Dünyayla barışmadam,
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Sənə nə tez alışdım,
Ağ dəvə, ağca dəvə.

Belinin üstü hamar
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Sənsən tək mənə qahmar
Ağ dəvə, ağca dəvə.

Məni bir də gətirmə
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Bu dünyada itirmə
Ağ dəvə, ağca dəvə.

Başına fırlat məni
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Dünyadan çıxart məni
Ağ dəvə, ağca dəvə.
Ağ dəvə!

Ağ dəvə xas yatdı. Xas igid ağ dəvəyə minib yola yolçu oldu. Böyük bir şəhərin ayağında Ağ dəvə Xas igidi beindən düşürdü yoxa çıxdı. Xas igid şəhərə gecəylə bir girdi. Elə bu keçə alma bağında padşahın qızı qırx incəbelqızla çımmək üçün soyunurdu. Qırx incəbel qız lüt soyunmuşdu, padşahın qızı yaxasını açmayıb, paltarını başına çəkmişdi. Xas igid hasardan qızlara baxırdı, durdu– durdu, özü durdu, dili durmadı, dedi:–

Sinəndəki nar böyüyüb,
Gözlərin xumar böyüyüb,
Mənim boyda lal böyüyüb,
Yaxan, düyməli, düyməli.

Gözlərin işığa dərddi,
Ağ bədənin bazubənddi,
Hamının sinəsi açıq,
Səndə ay qız, nə adəttdi,
Yaxan, düyməli, düyməli.

Bu nə doğru? Bu nə oyun?
Nə yemişəm, nə də doyum
İstəyirsən lap lüt soyun
Yaxan, düyməli, düyməli.

Qırx incəbel qız, Xas igidin səsini eşidib, üzünü gördülər, ayıb yerlərini tutub qaçdılar. Səslərini də özləri ilə apardılar. Qırx incəbel qız gözdən itəndə, qırx qolu zorlu keşikçi tapıldı. Gəlib, Xas igidin qolunu burub, padşahın hüzuruna apardılar. Padşah taxta oturmaqdan darıxırdı. Xas igidi gətirib onun qarşısında dizi üstə oturdular: – Bu Xas igiddi– dedilər, – sənin qızını və qırx incəbel qızı lüt görüb.

Padşah tənbəlliyindən hirslənə də bilmirdi. Elə əsnəyə– əsnəyə: – Öldürün– dedi, – öldürün! Bu köpəkoğlu adamdı!

Xas igidi dar ağacından asmağa apardılar. Dar ağacı qara idi. Xas igid ağ! Xas igid dar ağacına belə dedi:–

Dar ağacı əyil öpüm üzündən,
Dara düşdüm, bu dünyanın yolu dar!
Ağac var ki, meyvə bitir, qolunda,
Meyvən ölüm, əlin kəndir, yolun dar!

Dar ağacı qara idi. Xas igid ağ. Dar ağacı Xas igidə belə dedi:– Xas igid mən şair deyiləm, amma məsələ belədi:

Həçdən vara qarıyam mən,
Məndən keçir haqqa gedən.
Quc boynumu, kal meyvəm ol,
Mən yol olum, sən yol gedən.

Xas igid, dar ağacına çıxdı. Kəndiri boğazına doladı.

Keşikçilər getdilər keşiklərini çəkməyə. Xas igid gözlərini yumdu. Dar ağacı dar– dar yeridi, getdi girdi gecəyə. Gecə qara, cücə qara. Xas igid gözlərini açdı:– A dar, – dedi, – darday–am hələ? Dar ağacı:– Kalsan hələ– dedi, – hələ ölə bilmirsən, düş get ölməyi öyrən!

Xas igid, dar ağacından düşüb, dünyaya qayıtdı. Yol– yol yeridi. Qabağına bir qarı çıxdı. Saçları qocalıqdan çürüyüb, ayaqları yollara oxşayır, gözləri göyə. Qarı xas igidi tanıdı:

– Nədi?– soruşdu, – səbr eyləyə bilmirsən?

Xas igid: – Ay nənə, – dedi, – ölmək istəyirəm, necə ölüm?

Qarı çənəsi yerə dəyə– dəyə güldü. Bir il güldü, beş il güldü, gülə– gülə də çıxıb getdi. Xas igid yenə yola çıxdı. Bu dəfə yoldan soruşdu: – Əvvəlin haradan gəlir, bilən yox, axırın yox, axırın hara gedir, görün yox , hamı səndən keçir, sən hamınınsan, hamı sənin. A yol, ölmək istəyirəm, necə ölüm?

Yol tozlandı: – Mənim üstümlə get– dedi, – ğlüm mənim üstümdədi!

Xas igid getdi, gördü bir ev durub, içindən işıq gəlir, evin qapısını açıb, içəri keçdi. Gördü evin içində adam oturub, əlində bağlama, işıq bu bağlamadan gəlir. Xas igid soruşdu: – Ay adam, sən kimsən, bu işıq nədir?

Adam dedi: – Mən adamam, bu bağlamadakı da sözdü!

Xas igid gözünü qıyıb: – o nə sözdü elə? – soruşdu. Adam demədi. Xas igid küsdü. Çıxıb getdi. Bağlamadakı söz bağlı

qaldı. Evin içindəki adam Xas ıgidin dalınca çağırdı:– Xas ıgid tələsmə, başını lazımsız suallarla yorma, səbr elə, hər şeyin öz vaxtı var, sən heç kimsən, səni idarə eləyən var!

Xas ıgid bir at aldı. Atın başını buraxıb üstünə mindi. Yüyənsiz at, otlaya– otlaya, gedib bir uçurumun qarşısında durdu. Xas ıgid əyilib uçurumun dibinə baxdı, gördü uçurumun dibi görünmür, başını qaldırıb göyə baxdı, gördü göyün də dibi görünmür, başını qaldırıb göyə baxdı, gördü göyün də dibi görünmür, bilmədi özünü uçuruma atsın, ya göyə. Yüyənsiz at dünyaya qayıtdı. Xas ıgid atın belindən düşüb, gedib bir dəmirçiyə şəyird durdu. Dəmirçi görük basdı. Xas ıgid dəmir döydü. Beləcə, bir neçə il keçdi, bir gün Xas ıgid daş səkinin üstündə oturub göyə baxırdı, bir azdan yenə dəmir döyəcəkdi. Gördü göyün üzü gömgöydü və bu gömgöy göy üzündə tənha quş uçuur. Xas ıgidin içi durmadı, quşa baxıb beləcə dedi:

Tənha quş,
Sən məndən güclü,
Mən səndən kövrəyəm,
Mən uduzdum taleyimə,
Girdim boyunduruğa.
Sən uçursan,
Sən güclüsən,
Mən sənə dua oxuyacam hər səhər. , .

Xas ıgid gördü ki, ey dili– qafil, içi çürüyüb şairliyi qalmayıb, odu ki, evlənmək istədi, dedi bəlkə evlənib düzələ, durmadı, dəmirçiyə xəbər göndərdi: – Atayı– mehriban, ya məni evləndir, ya da çıxıb gedirəm.

Dəmirçi hövlnak özünü ona çatdırdı:– ya Xas ıgid, – dedi, – sən kimi bəyənirsən barmağınla göstər, mən gedib onu alım!

Xas igid fikrə getdi:– Dövlətli qızı al, – dedi. – Dövlətli görmüş olur!

Dəmirçi:– Görmüş olmağına, görmüş olur, – dedi– amma onlar səni bəyənməz, onlar qudurğan olur!

Xas igid fikrə getdi:– Kasıb qızı al! – dedi:– Kasıb qudurğan olmaz!

Dəmirçi: – Orası elədi– dedi, – amma kasıb da görməmiş olur. Elə deyəcək, ver yeyim, ört yatım, gözlə canım çıxmasın, nə qədrini biləcək, nə qiymətini!

Xas igid hirsələndi:– Get tacirin qızını al, – dedi.

Dəmirçi tacirin qarısına elçi düşdü. Tacir qızını vermədi6 – Get özünə tay tap ə!– dedi.

Dəmirçi çar– naçar, gedib suçunun qızını alıbgətirdi. Xas igid gözəl idi, qız onu görəndə kimi bəyəndi. – Sən mənimsən– dedi:– mənə öp!– Xas igid suçunun qızını öpdü. Suçunun qızı özündən getdi. Xas igid onu aldı. Bir ay keçdi. Suçunun qızı dəyişdi. Dedi6– Xassan, qazsan, nəsen bilmirəm, get mənə qızıldan ləyənlə al gətir!

Xas igid duruxdu:– Ləyənlə neynirsən, suçunun qızı?– soruşdu. Suçunun qızı:– çiməcəm! – dedi. Xas igid yerə tükürüb, o, şəhərdən qaçdı. Gedib ayrı şəhərdə ayrı ağacın altında oturub oxumağa başladı:

Yumrudu dünya dediyin,
Yolları yumru– yumrudu.
Yumrudu dünya dediyin,
Yolları yumru– yumrudu.

Ayrı şəhərin ayrı dəmirçisi Xas igidin səsinə eşidib, ona yaxınlaşdı:– Qardaş, dəmirçisən?– soruşdu.

Xas igid:– Dəmirçiyəm dedi, – haradan bildin?

Dəmirçi güldü:– Yolları əyməyindən!

Dəmirçi ilə Xas igid dostlaşdı. Dəmirçi Xas igidi evlərinə qonaq apardı, yedilər içdilər, uzanıb yatdılar. Gecə ikisi də yuxu görüb hövlnak ayıldı. Xas igid: – Dəmirçi qardaş, – dedi, yuxuda taxta at gördüm. Dəmirçi:– Xas igid, – dedi, – mən də taxta at gördüm– xeyir ola axırı!

Xas igidlə dəmirçi eşiyə çıxıb gecədən soruşdular bu yuxunun yozumunu. Gecə dedi:– Kimsə öləcək! Elə gecə bunu demişdi ki, Əzrayıl gəldi, çökdü Dəmirçinin sinəsinə. – Bəsdə yaşadın, – dedi, – yığış gedirik!

Dəmirçi əvvəlcə qorxdu, sonra– yaxşı dedi, – Allahın əmridi, biz kimik ki! Amma icazə ver, Xas igidin qulağına bir söz deyim. – Əzrayıl qulaqlarını tutdu, gözlərini yumdu. Dəmirçi:– Xas igid, – dedi, – özün görürsən ki, mən ölürəm, amma bu dünyada bir arzum qaldı!

Xas igid:– nə arzun?– soruşdu. Dəmirçi:– Bir təzə söz düzəltmək istəyirdim dəmirdən, düzəldə bilmədim– dedi, – sən düzəlt o sözü!

Xas igid:– Mən bacarmıram– dedi, – söz məndən böyükdü!

Dəmirçi öldü! Xas igid qaldı! Səhər açıldı. Xas igid dəmirçini torpağa tapşırıb yola düşdü. Orda aynan, burda ilnən, gedib bir ağ evin qarşısına çıxdı. Ağ evin qapısı yox, bacası yox, pəncərəsi yox, amma evdi. Xas igid əyilib yerə oturdu. Burda, ağ evin sağ tərəfində bir ağ ağac durmuşdu. Üstünə iki quş qonmuşdu: bir– biriylə danışır dılar, biri ağ quş idi, biri qara Ağ quş qara quşa:– Bacılı– bacım, – deyirdi, – bu igid Xas igiddi, xali igiddi, bu qğ binada onun bəxti var, taleyi var, səbrini basıb qırxca gün otura bilsə, bəxtinə qovuşacaq, yox səbr eləməsə, başı bəlalar çəkəcək!

Qara quş:– Oturar– deyirdi, bu oturur!

Xas igid dincini alıb yola düşdü, oturmadı! Gecə düşəndə

bir çobana rast oldu.

- Çoban, qonaqlayarsanmı məni?– soruşdu. Çoban:– Allahın qonağısan, – cavab verdi, – niyə qonaqlamaram?!– Oturdular. Danışdılar. Süd içib, pendir yedilər. Baş– ayaq yatdılar. Səhər açıldı. Çobanın ağappaq ağ qızı əllərinə su tökdü. Xas igid baxdı ki, bu çobanın qızı qəşəng qızdı, özü də təzəcə dəyib. Qıza su sıçratdı. Qız da su altında qalmayıb, ona bir yaxşı söz dedi6 – Sonra da çobanın gözünü aldadıb alaçığın dalına keçdilər. Nə danışdılar nə danışmadılar, çobanın qızı Xas igidə üç ilə üç oğlan doğdu. Üçünü də bələyib yükün üstünə uzatdı. – Çoban da Xas igidin əlinə bir çomaq verdi, – qışqıranda hayy de! – dedi, – Vay demə. Qoyun hürkər. Qoyun hürkər. Xas igid beləcə çobanlıq elədi. Bir gün qar yağdı, çoban üçün qar qayğı gətirdi. Xas igid üçün qəm. Xas igidin içi ağradı, gözləri yaşardı, bir çönüb çobana baxdı, bir çönüb çobanın qızına baxdı, bir cönüb yükün üstündə uzanan üç uşağına baxdı, heç nə demədi, köksünü ötürdü, hardasa uzaqda qurd uladı. Xas igid ayağa qalxıb eşiyə çıxdı. Gedib qara yolun qiragında oturdu. Gördü yola bir dəriş gəlir. Dəriş gəlib salam verdi: – Ayağın yorulub, – soruşdu– ya için?

Xas igid:– İçim yorulub!– dedi.

Dəriş qarın üstünə oturdu!

Su duranda iylənir– dedi, – bir yerdə çox oturma!

Xas igid:– üç uşağım var– dedi. Dəriş dinmədi. Beləcə oturub ikisi də susdu. Sonra, dəriş ayağa qalxdı:– Mən özüm uşağam –dedi, – izin ver gedim!

Xas igid: – Get –dedi, – amma, bir məni başa sal, görüm, hara gedirsən?

Dəriş:– haqqa gedirəm!– dedi. Xas igid:– Yaxşı yol!– söylədi. Dəriş getdi. Xas igid bir il yatmadı. İkinci il beş qoyun götürüb, bazarda satdı, puluna at aldı, atı minib çobanın qızın-

dan qaşdı. At onu gətirib bir meşəyə çıxartdı. Meşənin girəcəyində atdan düşdü. Dizini qucaqlayıb yatdı. Beş gün yatdı, altıncı gün səsə oyandı. Gördü uzaqdan ona tərəf bir qoca gəlir, əlində güzgü, gözündə biclik, dilində söz. Xas igid ayağa qalxıb, qocayla görüşdü: – Əyləş – dedi, – baba!– Qoca torpağın üstündə oturdu. – Bala, – dedi, – mən qocayam, sən cavansan, səndə olan, məndə yoxdu, məndə olan səndə!

Xas igid:– nəyi deyirsən baba– soruşdu, – illərimi?

Qoca:– Yox!– dedi, – ayağımı deyirəm.

Xas igid:– Bildim– dedi. – Atı verdim, götür! Bəs əvəzində sən mənə nə verəcəksən? Qoca: – Mən sənə güzgü verəcəyəm, – dedi, – oturub baxarsan.

Xas igid razılaşdı. Qoca atı minib çapdı. Xas igid oturub güzgüyə baxmağa başladı. Bir il baxdı, iki il baxdı, az baxdı, çox baxdı, özünü görə bilmədi. Yanına bir quş qondu: – Özünü güzgüdə axtarma, – dedi. – Özün, özündəsən! – Xas igid ayağa qalxıb, güzgünü torpağa uzatdı. Əyilib güzgüyə baxdı. Gömgöy səma güzgüdəncə göyərirdi. Bilmək olmurdu hansı güzgüdü, hansı göy! Xas igid beləcə güzgünü göyə, göyü güzgüyə tapşırıb yoluna düzəldi. Göydə ağ– ağ çərpələnglər uçurdu. Xas igid çərpələngin birini dindirdi:– Sən quşsan? – Çərpələng çiyinlərini çəkdi: – Quş olmağına quş deyiləm, – dedi, – amma uçuram!– Xas igid əl çəkmədi:– İpin olmasa, özün uça bilərsən? – soruşdu. Çərpələng başını buladı: – Bizim hamımız ipdən asılıyıq dedi. – İpimizi tutan əl düzəldib bizi, o da idarə eləyir!– Xas igid çərpələngin sözlərini qulaqardına vurub sol tərəfə buruldu. Sol tərəfdə iri bir şəhərin darvazalartı durmuşdu. Darvazalar bağlıydı. Xas igid iri bir daşın üstünə oturdu. Darvazaların Xas igidə yazığı gəlirdi. Açıldılar. Xas igid qalxıb şəhərə girdi. Bu şəhər solda tikilmişdi. Evləri sola baxırdı. Ağacları sola əyilirdi. Adamları solaxay, quşları solaxay.

Bu şəhərin sağ tərəfi yox idi. Xas igid acmışdı, kisəsindən biralma çıxardıb dişinə çəkdi. Şəhər camaatı onu tutub qazının yanına apardı. Qazı ağa:– Almanı sağ əlində niyə tutmusan?– soruşdu, – cinsən?

Xas igid:– cin deyiləm– dedi, – xalis igidəm, Xas igidəm, sağ igidəm, düz igidəm.

Qazı ağa hirsləndi:– Biz əyriyik?– çağırırdı. Xas igid çiyinlərini çəkdi. – Mən də əyri deyiləm! – dedi. Qazı ağa fikrə getdi:– Sən gəl belə elə– dedi, – gəl sənün sağ əlini kəsək, sol əlinin yerinə qoyaq, sol əlini kəsək, sağ əlinin yerinə qoyaq, ol solaxay.

Xas igid: – Mənim təkcə əlim sağ deyil e, – özüm də sağam.

Qazı ayağa qalxdı! – Sən sağ olmayacaqsan– dedi, – sabah sənün boynunu sol əlimlə özüm vuracam! Sağlar, sağ olmalıdır!

Xas igidi zindana saldılar. Xas igid zindanda sağ gözüylə ağladı, sinəsinə sağ əliylə vurdu. Keşikçi işi belə görüb, zindanın qapısını açdı, içəri girdi, üzünü xas igidə tutdu:– Biz hamımız sağıq, ay igid – dedi, – bizi sol eləyən, sol eləyib. Sən nə qədər sağsan, durma qaç canını qurtar!

Xas igid sağ dabanına tüpürüb, sol yolnan qaçdı. Şəhərdən çıxıb özünü gücənin içinə saldı. Gecənin içiylə yol gedib səhərə çıxdı. Səhər dənizə açılırdı. Xas igid dizini dənizin sahilinə qoyubbalıqların padşahını çağırırdı: – Ey balıqların padşahı– dedi, – sənə bir sualım var– bir özünü göstər nə olar?

Balıqların padşahı başını sudan çıxartdı:

Nə olub Xas igid?– dedi, – Nə istəyirsən?

Xas igid:– Sən mənə de görüm, su çoxdu, quru?– soruşdu. Balıqların padşahı:– Su çoxdu, – cavab verdi. Xas igid:– Mənə icazə ver, suda yaşayım– dedi. Balıqları padşahı:– Boğularsan axı, – cavab verdi. Xas igid əl çəkmədi: – Sən elə elə ki, boğ-

ulmayım da!

Balıqların padşahı:– yaxşı – dedi, – gəl yaşa!

Xas igid özünü dənizə atdı, üzüb balıqlar ölkəsinə gəldi. Balıqlar ölkəsində ona yamanca hörmət elədilər. Ayrı yerin adamı deyib, bir böyük Balıqqulağı verdilər. Qırx incəbel balıq onun qulluğunda durdu. Bir hallı– vallı balıq ona vuruldu. Onlar evləndilər. Xas igid danışan, Barlı balıq susan. Beləcə yaşadılar. Bir gün Xas igid darıxdı. Yzüb– üzüb başını sudan çıxartdı, ürəyi axdı, əridi.

Mən bilmirəm Vətən nədi,
Amma darıxdım, darıxdım.
Göydə uçan boz sərçəyçün,
Çöldə yovşançın darıxdım.

Darıxdım suda qalmaqdan,
Darıxdım, göyə baxmaqdan.
Darıxdım yosun balıqdan,
Yaman darıxdım, darıxdım.

Belə deyib Xas igid quruya çıxdı. Bir daşın üstündə oturub, suyla quru arasında qaldı. Sudan balıqlar çıxıb onu çağırırdı. Qurudan adamlar. Xas igid – xalis igid, bir az oturdu, bir az orurdu, sonra ayağa durdu.

– Sahildə özümə ev tikəcəyəm– dedi, – həm suyu görürəm, həm qurunu. – Dediyni elədi. Beləcə bir az yaşadı. Sonra yenə darıxdı. Oturub saatlarla göyə baxdı. – Ay Allah məni quş elə– dedi, – uçmaq istəyirəm. – Bir gün qanadları çıxdı. Uçub–uçub uzaqlara uçdu. Uçub yerə göydən baxdı. Gedib o, biri planetləri dolandı, gəzdı, yenə yerə qayıtdı, bir buludun üstündə oturdu. Fikrə getdi:– hər şeyi gördüm– dedi, – hər yeri gəzdim.

Dənizin içinə girdim, göyün üzünə çıxdım. Dünyanı gəzdim–dolandım, Bir maraqlı zad görmədim! Görəsən bu insanlar necə yaşayır? Gedim bir ölümü də görüm. Beləcə deyib Xas igid buluddan torpağa düşdü. Dizi üstə ölümün qabağında oturdu: – Mən Xas igidəm– dedi, – yaşayıb yarımadım. Məni apar! Yaşaya bilmirəm!– Əzrayıl əlini ona uzatdı. Dur, bir oyna dedi, sənə əl çalacağam, oynayıb qurtaranda öləcəksən, nə qədər çox oynadın öz xeyrinədi, hə oyna!

Xas igid dirəndi:– Oynamaram– dedi, – apar məni!

Əzrayıl: yaxşı – dedi – gəl!

Xas igid bədənindən çıxıb Əzrayılla göyə uçdu. Uçdu bir budağa qondu. Gördü bədəni yerdədi. Özünü bəyənmedi. Mən buydummu, ə! – soruşdu əzrayıldan Əzrayıl– Buydu!0 dedi.

- Hə çirkliyəmmiş! – dedi bir də. Əzrayıl güldü: – Sən səbr eləmədin – dedi, – sənin təmizlənməyin səbrindən asılı idi! Doğulanda, yaradan sənə səbr də verdi, ağıl da, bəxt də. Hər şey öz əlində idi! İndi otur, bax, o təzə qazılan qəbir sənindi. O qəbirin üstündə ağlayan Çobannın ağ qızıdı! Oğlanların da uca dağlarda vuruşur. Onların da üzünü görmədin!

Xas igid darıxdı:– Ora qayıda bilmərəm? – soruşdu. Əzrayıl: – Onu mən bilmərəm – dedi, – hər halda səbr elə yenə!

Xas igidin yerdəki bədəninə yazığı gəldi, neçə nəfərə pislik eləmişdi, onlardan halallıq almaq istədi. Dünyada qalan o işıqlı sözün nə söz olduğunu bilmək istədi. Dəmirçi dostu üçün söz düzəltmək istədi! Amma nə fayda! Üzünü Əzrayıla tutdu:– Bilsəydim...

Əzrayıl onun sözünü kəsdi:– Bu sənin son sözündü– dedi. – Gəl gedək!– Onlar getdilər. Xas igid son dəfə dünyaya baxdı, ciyinlərini çəkdi!Dünyada səhər açılmırdı. Qəfil doğuluş misalı, qəfil ölüm misalı, mən də bu yazını qəfil yazıb qurtardım.

Vəssəlamu aleykum və rəhmətullahi və bərəkətuh.

ƏBDÜLƏZİM KİŞİNİN TAYGÖZ ATI

Əbdüləzim kişinin taygöz atı Qaf dağının ətəyində köndələn dayanıb kişnəyiri. Sinəsi dar, sağrısı gen atdı kənd içində ləngərli, ağır– ağır hər lənməyi vardı. Nalını Əbdüləzim kişi gümüşdən göydürmüşdü. Dədəsi, babası köklü nəsildəndi. Mayıf doğulsa da, təpəri ağayanaydı. Əbdüləzim illəri yorğan kimi sıyrıb bir– bir barxanaya yığsa da. ö nurlanmamışdı. At isə işıqlıydı. Hər gün məktəbin yanında otlayırdı. Bir suyu şəhər vəkillərinə oxşayırdı.

Əbdüləzim kişi atını minməzdi...

Atın görün gözü kəndə baxırdı. Kənd Qaf dağının ayağına yığılmış dörd daxma idi. Hər daxmanın beş ağajı, bir arvadı və tez– tez balalayıb ölənləri vardı. Yol üstündə birinci daxma Əbdüləzimindi. Əbdüləzim iki sinif oxuyub, anjaq saymaq öyrənməmişdi. Üç qoyunu, soyudujusu, əljəkləri, başlıqlı yaşılığı, bollu qayğıları vardı. Tənbəl, yumru adamdı. Dünyanın gərdeşini düşünməzdi. Özündən başqa heç kəsi tanımazdı. İkinci daxma Əsgərə baxırdı. Əsgər keçmişinə bağlı, sərt adam idi. İki il Rusiyada fəhləlik eləmişdi. Qayıdanda özüylə bir bağlama qəzet, üç dənə rus qazı, bir dənə rus qızı gətirmişdi. Qəzetləri anası tut ağajının altına sərrib tərək eləmişdi. Qazları rəhmətlik dədəsi meşədə kəsib, Əbdüləzim kişiylə kabab eləmişdi. Rus qızı da beş qarın doğub sallaq kənd arvadı olmuşdu. Əsgər bütün günü fikirlə oturub, xatirələrə dalardı. Kənddə anjaq onun xatirəsi var idi.

Üçüncü daxmanı Yusif tikmişdi. Yusif doğulandan başını yuxarı qaldırmamışdı. Dünyaya gələnlərin hamısı yavaş– ya-

vaş üzü göyə qalxsa da, bu elə əvvəldən yuxarıdan aşağı kiçilmişdi. Kənddə kimə daş atsan, ona dəyərdi. Sakit, yığivalsız, üzüyola kəsdi.

Dördünjü daxmanın qapısını Müzəffər açdı. Müzəffər üçün bu dünyada anjaq suallar vardı. Hələ bir sualına javab tapmadığından bərk darıxırdı. Kəndin itinə də, pişiyinə də sual verərdi. Marksı, hegeli oxuyub, bəyənmemişdi.

Qaya üstə siyahı– qələm üslubuyla şəkillər çəkərdi...

Əbdüləzim kişinin atı yerindəjə fırlandı. Gejə görən gözünə düşdü. ö o biri gözü səhəri görməmişdi, həmişə gejedəydi. Gejənin dərin yerində kənd adamını Yusifin səsi oyadı: – «Ay jamaat, günəş itib!» Əvvəl kəndlilər elə bildilər Yusifin ağı azıb. Ayağa qalxıb mərəkəyə çıxdılar. Yusif günəşin itməsini bir dəfə də deyəndə fikirləşdilər: – «Yox keflidir!».

Sonra kəndin ayıq inəklərini, xoruzlarını, quşlarını görən Müzəffər barmağını dişlədi. Xoruzlar boğazlarını yırtı– yırtı günəşi oyadırdı. İneklər örüşə gedirdi. Quşlar oxuyurdu. Günəşdən savayı hər şey səhərdən xəbər verirdi. Müzəffər daxmasına qaçıb təvqimə baxdı, sonra boylanıb saata baxdı, gözələrini silib bir də baxdı. Özünü çölə atıb, Yusifdən də bərk qışqırdı– «Ayın üçüdür, saat on bir, bəs günəş nejə oldu, a balam?».

Arvad– uşaq hönkürtüylə ağlamağa başladı. İneklər Yusifin çəpərinə söykənilb qəmli– qəmli böyürdülər.

Əsgərlə Yusif qıra götürüb, günəşi axtarmağa getdi. Dağın arxasına baxdılar, dərəyə boylandılar, çayın dibini qazdılar. Arvad hamamı, yeməxananın anbarını gəzdilər. Günəş yox idi. Bir– bir quyunun içinə düşdülər, ağajın başına çıxdılar. Axırda başıaşağı kəndə döndülər...

Beləjə bir il keçdi. Qaranlıq içində biri– birindən xəbərsiz yaşadılar. Nə o bunun üzünü gördü, nə bu onun! Vaxtı itirdilər,

işıqı xərlədilər. Kişilər üzlərini qırxmadı, arvadlar daranmadı. Uşaqlar böyümədi.

İnəklərin südü kəsildi.

Əsgər işıqda darıxandı. Qaranlıqda lap darıxdı. Qaranlıq içindən ora– bura boylanıb Allahı görmədi. Allah olmayan yerdə, borj da olmaz. Əsgər rus arvadını kənddə qoyub, əvvəl başını qırxdırdı. Sonra keçəl başıyla qaranlıq içində Qaf dağına aşıb xatirələrinə tərəf getdi. Əsgər gedən kimi, rus arvadı donunu qısaltdı. Əl halvasına kəndə çıxdı. Yusifi yanlayıb yumru dizlərini onun tüklü qıçlarına sürtdü. Düzəlişdilər. Yusif oğurluğa qurşandı. Gejə qara, Yusif qara, işıq yox, haqq yox. Bütün kəndi çapıb, zirzəmisinə yığdı. Meşədən ağajları, çaydan suyu, Qaf dağından qayaları oğurladı. İnəkləri, qoyunları beş– beş yeyib kökəldi. Əbdüləzimin soyudujusunu, Müzəffərin bir– iki sualını da oğurladı. Qaranlıqda nə böyük, nə kiçik? Get– gekdə Yusif qaranlığa çevrildi. Müzəffərə qaranlıq dinjlik gətirdi. Suallarını işığa yozub, qaranlıqda heç kimə sual vermədi. Gülə– glə yaşadı. Qaranlıq içində javablara nə həjət? Yeri qazdı, suyu içdi... Get– gedə nöqtəyə oxşadı.

Əbdüləzim günəşsiz əvvəljə özünü tirdi. Sonra bijləşib, gəjənin jəmnii tapdı. Diqqətlə gəjəyə baxıb səhərə gördü. Səhəri gəjə içində düşünə– düşünə işığı da hiss elədi.

Başə düşdü ki, qaranlıq içində də işıq var. Bu sirri heç kəsə açmadı. Kəndin qara göyündə yazı yaza– yaza Əbdüləzim kimi bu dünyadan çıxıb getdi. Əsgərin rus arvadı kəndir qara göyündə deşik açmaq istəyirdi. İstəyirdi o deşikdən günəşi tapıb yerinə qaytara. Yusifin elektrik mişarını götürüb bir– iki dəfə Qsaf dağının kəlləsinə çıxmışdı.

Amma göy kəsilmirdi.

Kəndin arvad– gəlini lüm– lüt soyunub, əvvəljə utana– utana, sonra açıq– açığına yola çıxmışdılar. Kişiləri arvad– gəlin

ayırmırdı. Əvvəllər arvadlar səslərindən tanınırdı. Sonra bijlə-şib səslərini dəyişdilər. Get– gedə nə yaya oldu, nə qış. Su da qurtardı. Külək də əsmədi. Ən axırda Yusif kənddən iyləri, hissələri də oğurladı.

Müzəffər yolları yorub, özü öz başına fırlanmağa başladı. Bir belə, iki belə, daha dayana bilmədi. Təzə doğulanlar, köhnələri tanımadılar. Nə dədə bəlli oldu, nə nənə. Lap axırda kənd adamlarının ayaqları quş ayağına oxşadı, saçları at yalına. Nə ad qaldı, nə Allah. Nə vaxt qaldı, nə dünya. Eləjə doğuldular, qaranlıq içində yaşadılar sonra yenə öldülər. Get– gedə fikirləri də qaraldı...

Haçansa işıqın olmağı yadlarına da düşmədi.

Əbdüləzim kişinin taygöz atı Qaf dağının ətəyində köndələn dayanmışdı. Yerindəjə fırlandı. Bir gözü yenə kəndə düşdü...

Günəşli bir gün idi. Əbdüləzim kişi dağ jıgırı ilə ata tərəf gəlirdi. Və gələ– gələ söylənirdi. «Demirsən səni qurd, quş parçalayar? at da gejə çöldə yatar? A, səni görüm çalağan apar-sın, ürək– göbəyim düşdü ki... »1

QATILIN GÜNDƏLIYI

Dünya fırlansa da, üzünə baxmışam. Qafar əmiyə oxşayır. Hara gedirəm üzümə qapı açmırlar. camaat dəyişib, sürətləri artıb. Hamı harasa qaçır. Söz gözdən düşüb. Daha heç kəs danışmır. Dünən Qasımı bıçaqladım, qanı çıxmadı. İndi qapını bağlayıblar. İndi qapını bağlayıblar, nə qədər döyürəm açmırlar. Qapı sarıdan əvvəldən bəxtim gətirmir. Bu dəfə kəsüb, gedə də bilmirəm. Burada mənimlə bir fərari var. Boyu da əvvəldən belə olub, ya da burda kiçilib. Yəqin kəşfiyyatçı imiş. Düşmən boyunu seçə bilmirmiş. Kəşfiyyata gedib– gedib,

axırda bezib, çıxıb gəlib nənəsinin yanına. Üzünü divara çevirib nəşə yazır. Yəqin padşaha ərizə yazır ki, “Burax gedim, boyum balacadı. Məni neynirsən?” Günortaya yaxın iki əsgər məni qabaqlarına qatıb bir eynəkli kişinin otağına apardılar. Eynəkli ilə öpüşüb görüşdüm. Xeyli söhbət elədik. Sonra Qasımı soruşdu. Əvvəl elə bildim qohumdur. Sonra başa düşdüm ki, dövlət adamıdır. Kağızla qələm istədim, gətirdilər. Eynəkliyə siqaret alıb çəkdim. Oturub yazdım: “Əvvəllər havadan payızgüllü çiçəyinini iyi gəlirdi. Bir gün yerdən bezib göyə çıxdım. Buludların belindən aşağıda fırlanan dünyaya baxdım. Adamlar elə kiçik idilər ki! Sən də deyirsən Qasım...”

“Gecə dincəlmək üçün deyil. Yuxunu insanlar özləri fikirləşib tapıblar. Hamısı darıxmaqdadır. Daha payızgüllü çiçəyinini qoxusu gəlmir. Ya qoxu itib, ya içimin işıqlığı. .”

Əvvəldən özümü hardansa qovulmuş hiss edirəm. Amma dünyadan heç kim heç vaxt məni qovmayıb. Bilmirəm nədi? Bir dəfə bir ovuc torpağı cibimə doldurub evə gətirdim. Çöldə elə qəşəng hava var idi ki, torpağı cibimdən götürüb qazana tökdüm. Qazın üstünə qoyub qaynatdım. Üstünə bir az duz səpib yedim. Sonra pəncərəni açıb eşiyə baxdım. Elə bil dünyanın nizamı pozulmuşdur. Özümü günahkar saydım. Dünyanı yemişdim. Mən hardansa gəlmişəm. Və gəldiyim üçün o yerin nizamını pozmuşam. Ölüm epidemiyadır. İlk xəstə Adəm olub. Sonra bu xəstəlik hamıya yoluxub. Məncə, bu xəstəliyi müalicə etmək lazım deyil. Hər bir insanın dünyada sonu olmasa, bura heç kəs gəlməz.

Ən dəhşətli insanları tanımaqdır. İnsan ölümü ilə maraqlıdır. Yaşamağı ilə yox!! İnsanın ən xoş anı ölümdür. Ölüm bayramdır. Sən də deyirsən Qasım... Mən bu bədbəxt Qasımı maraqsız ölümdən qurtardım. Axı yaşayıb nə edəcəkdin? Hamı kimi qorxaq, qorxaq bir ömür yaşayıb, yazıq, qorxaq bir ölüm

öləcəkdi. Mən onu xilas etdim. Sən elə bilirsən Qasım öldürdüyüm ilk adamdır? Bir dəfə günəşi öldürmək istədim. Pusquda durub, gözlədim. Gethaget vaxtında ona üç güllə vurdum. Dənizin içinə düşdü. Səhər yenə çıxdı. Deyəsən, Allahın günəşi şoxdur. Mən vurduğum günəş bir gecə yuxuma girdi. Razılıqla gülümsünürdü. Başa düşdüm ki, öldüyünə sevinir.

Sən də deyirsən Qasım!. .

İkinci səhifə

Deyirsən ki, “Qasımla bağlı nə olub, onu yaz. Sənin torpaq yeməyin məni maraqlandırmır”. O qədər gülmüşəm ki...

Bu balaca kəşfiyyatçını buraxmaq istəyirlər. Sən demə o bura da kəşfiyyata gəlmiş. Ona çoxlu məsləhət verdim. Çıxan kimi Allahı güdəcək. Əlimin içi qaşınır. İlahi Qasım kimdi? Deyirlər, Qasımı öldürüblər...

Üçüncü səhifə

Görəsən söyüd ağacına alma bağlasan nə olar? Daha zəifləmişəm. Ehtimal ki, heç kimi öldürə bilməyəcəyəm. Bəs bu bədbəxtlər mənsiz neyləyəcəklər? Bunları mənim kimi sevən ikinci adam qılacaq mı?

Dördüncü səhifə

Daha gülə bilmirəm. Bütün dairələrdən çıxdım. Vaxtdan çıxmaq olmur. Kimdən saati soruşuram, deyir ikidir, ya üçdür. Axı vaxt niyə iyirmi dörd saata bölünb? Bir eynəkli kişi deyir ki, guya mən kimi isə öldürmüşəm. Dünən Qasım yanıma gəlmişdi. Bir az pul verdi. Burda dükən olsaydı, özümə şəkillər alardım. Görəsən, dəniz şəkli neçəyədi? Dənizi görmək istəy-

irəm...

Bir də anamı!

Beşinci səhifə

Kəşfiyyatçını buraxdılar. Təkəm. Mən həmişə tək olmuşam. Daha izahat yazmayacağam... gedirəm.

Son səhifə

Özümü öldürdüm. Adım Qasım, atamın adı Həməzə. Mənim ölümümdə bircə günahkar var. O da söyüd ağacıdır.

KÜTLƏVİ ÇƏKİLMƏ...

(1997– ci ilə)

Nikalay padşah Təhlə kəndində olmayıb. Təhləlilərə Nikalay buta verilib. Təhlə aşağı Süleyman Nikalayın adına dastan bağlayıb. Təhlə mollası Mövlamverdi Nikalayı Axund Nikalay çağırır. Təhlə daxmalarının ən əziz yerindən padşahın şəkli asılıb. Təhlənin bu «Nikolayı» sevgisi əsrin əvvəlinə söykənib.

Nikalay Rus padşahıdır. Təhlə türk kəndidir. Əsrin əvvəli Nikalay Təhləyə dəmir yolu çəkdirib. Sevgisini ilk qatara yükləyib göndərüb Təhləyə. Padşahlıq çətin peşədi, nə bilənəs Nikalay Təhlədən nə umurmuş. Nikalayın Təhlə siyasətində bir nəfəslik açıq qalıb, bu nəfəslikdən də çərxi– fələk görünmüş. Çərxi– fələk hərlənib, təhləlilərin dəmir yoluna Lenin çıxıb. O vaxt Tapdığın babası Nəsibin nənəsini meşədə öpürmüş. Qulağına top– tufəng səsi gəlib. Öpüşünü ədəblə saxlayıb gedib çıxıb dəmir relslərin üstünə. Əlini gözünə çətir eləyib Təhlədən peterburqa baxıb. Görüb aj matros Oleq Qış sarayını dağıdır. Əlini gözünün üstündən çəkib ehmallıca

böyründə dayanmış Nəsibin nənəsini təzədən öpməyə başlayıb. Leninin inqilabını bu öpüşlə bir təhər yola verən təhləlilər Nikalayın taxtdan yıxılmağına əyri-əyri baxıblar. Şura Təhlənin dəmir yoluna toxunmayıb. İki-üç qatarı yuyub qaşqasına qırmızı ulduzu döyəndən sonra buraxıb Nikalayın yoluna. Təhləyə bu qatarlar «cenatdel Zibanı» gətirib, Çəp İsrafilı gətirib. «MTS»-i, süd zavodunu, on altı dənə əmək veteranı medalını gətirib. Təhləlilər sosializmi adamından tanıyıblar. Ağıllısı, gəzəyənlə, çəp olan bu məsələni yetmiş il bolluğa dolayıblar. Axırda görüblər ki, dolanan özləri imiş. Çərxi-fələk bir də hərlənib və Nikalayın yoluna xarici qatarlar çıxıb. İrənin, Turanın yolları açılıb. Təhləyə saqqız gəlib, güllü penjəklər gəlib, qışqıran saatlar gəlib. Təhləlilər yenə Nikalayın kürəyini yerə verməyiblər. «Bu saqqızlar gəldi-gedərdi» deyiblər, əsas yoldur, onu da bizə Nikalay padşah çəkdirib. Təzələ Təhlənin altını qazıb üstünə töküblər. Evləri qıfıllayıb, quyuları qumlayıblar. Ayaq yolların qırmızı işıq çəkdirib, aftafalara ilıq su doldurublar. Danışana pul, danışmayana nal bağışlayıblar. Təhlə jamaatı qoyun-quzusunu satıb əvəzinə kenquru alıb. Kenqurular hoppandıqja Təhlə evlərinin bərəketi çəkilib.

Nikalayın dəmir yolu kəndi iki yerə bölür. Sağ əldən birinci daxma Avdınıdır. Sol əldə Əcdər olur. Avdının qatar səmindən qulaqları tutulub, danışığı bərkdir. Səsinə təyyarələr boylanır.

Əcdər relsə oxşayır. Tərləyəndə janından maşın yağı çıxır. Avdı Təhlənin Alimidir. Üç il dalbadal idman lotoreyası oynayıb. Nərdivandan kosmik raket düzəldib. Arvadına «Kupejiyim» deyir. Hər bazar Avdı eşiyə çıxıb sağ əldən solə lə yavaşja qışqırır: «Əcdər, üç qatardan sonra ayağını bəri qoy, sənə ağıllı şey danışajam».

Üç qatardan sonra Əcdər geyinib-kejinib dəmir yolunu adlayır. Əlli iki ildir Avdı Əcdərə «İdeya inqilabları və Təhlə də-

mir yolu» mövzusunda mühazirələr oxuyur. Əcdər də əlli iki ildir ki, Avdıya gözlərini qırpa– qırpa qulaq asıb, eyni nəticəyə gəlir: «Ay Avdı, onda bu ağ qaşqa qatarla ideyadı! Nikalay bizə göndərib».

Bir səhər Avdı günorta üstü Təhlənin mərkəzinə çıxdı. Penjəyinin yaxasına taxdığı qızıl gülü iyləyib: «Təhlə və təhləlilər» – dedi. – «Allah Nikalay padşahın evini yıxsın. Nejə ki yıxdı! Bu qatar səsləri başımızı elə qatdı ki, göyün səsini eşitməyi yadırgadıq. Nənəm Ələvinin ağ qanadları var idi, hər səhər uçardı. Bəs bizə nə zaval gəldi belə?».

Təhləlilər Avdının sözlərinə ip atıb çəkдилər: «Nə təhər yanı göy? Ora haradı elə?».

Avdı əlini yelləyib daxmasına döndü. Təhləyə peşmançılıq çökdü. Təhləlilərin içindən bir uşaq başını yuxarı qaldırdı: «Ay jamaat» – dedi, – «bəlkə Avdı oranı deyir». Təhlə jamaatı el-liklə göyə dirəndilər...

Üç gün sonra Əcdər göyə çəkildi. Sonra Səlim yuxarı uçdu. Sonra Avdının özü qarışıq daxması. Jəmşidin quyusu ilə inəyi. Yavaş– yavaş alma bağları, Təhlə qəbiristanlığı, Nanəli bulaq göyə çəkildilər. Çox keçmədi bütün Təhlə hava şarı kimi yuxarı qalxdı. Təhləlilər əyilin yuxarıdan Təhlə yerinə baxdılar. Avdı, qurumuş çaya oxşayan Nikalay padşahın dəmir yoluyla qabağa– dala gəlib– gedən qatarların damına tüpürüb: «İlahi» – dedi, – «adama ordan– burdan nə qədər yad fikir göndərərlər. Burdan şər şey oyunjaq kimi görünür, gör bir neçə il nəyin əsiri olmuşduq e!» Göydə bir ağ bulud süzürdü. Bu buludun işığı dünyaya yol kimi düşmüşdü.

ADİLİN İTİRDİYİ HEKAYƏ...

Atam evimizi satdı.

Neçə gündü evimiz yuxuma girir. Atam təzə evə sığmır. Əli işə yatmır. Qız köçürmüş kimi nigarandır. Beli bükülüb. Gün batana kimi pənjərədən çölə baxır. Ona elə gəlir ki, pənjərədən o tayda yenə otaqları var. Atam təzə evdə bizdən utanır. Astadan danışır. Hər gün məndən daşın, kərpijin məzənnəsini öyrənir. Ev qiymətlərinin qalxdığını eşidəndə ağlamsınır.

Evimizin pənjərələri saralıb. Pillələri qojalıb. Qumru quşu kimi kövrəkdi.

Təzə evimizə qonaq gəlmir. Telefon da susub. Qulaqlarım səssizlikdən tutulub.

Hər gün yolumu evimizin yanından salıram. Evimiz də əminim üçün darıxıb. Dünən ona nal almışdım. Zirzəmisinə atdım. Təzə sahibi evimizi təmir elətdirir. İki kök usta evimizin burnunu döyöjləyir. Evimizin burnu boksçu burnuna oxşayır.

Anam təzə evdə bərkdən danışır. Təzə evin damı alçaqdır. Kiçik qardaşımın boyundan qorxuram. Qardaşım gündə bir bəhanı ilə köhnə evimizə gedib təzə sahibin xırda oğlu ilə dalaşır. Qayıdanda əlində kiçik daş, ya da şüşə kəsiyi olur. Qardaşım axırda evimizi söküb çarpayısının altına yığjaq.

Nənəm bu evdə yuxumuza gəlmir. Bajım qəbir evinə gedib nənəm xəbər yollayıb. Xeyiri yoxdur.

Anam bişirdiyi xörəkdən bir qab da evimiz üçün çəkir.

Uşaqılıqda döşəməyə uzanıb, uzaqlara getməyi arzulayırdım. İndi evimizə qayıtmaq istəyirəm. İlk dəfə öpüşdüyüm qızın adını evimizin zirzəmisindəki taxta oturajağa yazmışdım. İndi ürəyim paralanıb. Sən demə, ürəyim evimizin zirzəmisini imiş. Anam hər gün evimizə baş çəkir. Qayıdandan sonra uzun bir xatirə danışır. Bir gün annam: «Evimizin gözləri tutulub», – dedi. Ayağa qalxıb evimizə tərəf yüyürdük.

Evimiz beli bükülmüş qojaya oxşayırdı. Yaxınlaşıb başını tumarladım. Öskürdü...

Evimiz indii eynək taxır. Qardaşım onunla qol–boyun şəkil çəkdirib. Evimiz şəkildə başına örpək bağlamış nənəmə oxşayır.

Atam evimizdən küsüb. Dünən şikayətlənirdi:

«Evimiz vəfasız çıxıb, təzə sahibiyələ dostlaşıb, bizi unudub» – deyirdi.

Anamın gözləri yol çəkirdi. Səhər eyvanda durmuşdum. Qəfildən göy üzü tutuldu. Sonra yağış yağdı. Və mən yağışa baxa–baxa dərək elədim ki, eyvanımızın qarşısında bitmiş iri palıd ağajının da evi yoxdur!...

ALBALI AGACI

Güllü nənə çay kimi uzun ömür yaşamışdı. Suyu quruyana yaxın nənəsi Mürşüdü oxutmaq istədi. Ağsaqqala xəbər yolladı, kap eləyib şabalıdı kələğayısını başına bağladı. Ayı ötürüb, günü götürübalbalı bağlarını adladı. Səhər ququşkasına minib şəhərə vardı. Şəhər Güllü nənənin çay ömrünü bənd kimi kəsdi. Arvadın işığı bircə ləmpəlik işığa çatırdı. O ləmpədə Güllü nənənin kəndçisi, polis məktəbinin addım müəllimi Yurikin damından asılmışdı. Yurikin dədəsi Şamil sosializmi kişi bilib gədəsinin adını Yurik qoymuşdu. Biri Səlbi qarının inəyi, o biri Şamil kişinin oğlu. Ölüm ayağında qoca sosialist gözünü Kalinin kimi qıyıb, aşağı kəndin gödək mollasına Yurik adının mənasını axır ki, açılmış. “Yurik” – imya nəşeqo Fuçika. Bu kəlamdan sonra molla “İnternasionalı” oxumasa da, fərağat durub yumruğunu havaya qaldırılmış. Sən demə, gödək molla siyasi cəhətdən gödək deyilmiş. Fuçikin adının Yurik yox, Yulius olduğunu da bilirmiş. Amma sosialist Şamili o biri dünyaya peşman göndərməmək üçün səsinin çıxartmayılmış. Yurik Yulius olmasa da, sosialistcəsinə həyasız çıxdı. Adının əlindən tutub

əvvəlcə balaca, sonra böyük məktəbləri qurtardı. Lap axırda gedib polis məktəbində addım müəllimi işlədi. Şəhərin bütün polislərinə yeriməyi o öyrətmişdi. Yəqin elə ona görəydi ki, polislərin hamısı yeriyəndə bir az saola əyilirdilər. Güllü nənənin, nə gödək sosialist təlimi barəsindəki biliyindən nə də Fuçik adlı kepkalı inqilabçının varlığından xəbəri vardı. Onun fikri nənəsini “nəçənnik” eləməkdi. Yuriklə Güllü nənə tez rtazılaşdılar. Saziş Güllü nənənin üç inək, beş qoyun, altı min nağd pul və bir ksə albalı qurusu tumunda mülkiyyətinin Yulius olmalı Yurikin adına keçməyi ilə imzalandı. Əvəzində Yurik olmuş Yulius Güllü nənənin nəvəsi Mürşüd polis məktəbində oxudub, lap axırda “nəçənnik” eləməliydi. Sazişi pozanasa Allah göydən qənim olacaqdı. Mürşüd arıq, üzü sızanaqlı, şalvarı gödək, yumru bir uşaqdı. Arzusu– filanı yoxdu. Nağlı nənəsi Güllü, gülüşü səhər şəhi. Ayağına üç dəfə çəkmə geymişdi. Yurikin lopa vədləri də onu həvəsləndirirdi. Nənəsinin üzünə şax baxa– baxa gülümsündü. Yurik mal– qaranı satıb yeyəndən sonra sələfləri kimi sözünü çöndərdi. Güllü nənənin doqquz şifahi, bir fiziki xəbərdarlığından sonra nəvəsi Mürşüd ancaq dənizçilik məktəbinin quruda gəmiqayıma şöbəsinə qəbul oluna bildi. Güllü nənə küsü saxlamayıb, Yurikin dədəsinin ruhuna, pir dirəyinə üç qara kələğayı bağladı. Soruşana “gədəni” dənizə ! “nəçənnik düzəldib” – dedi.

Mürşüd məktəbin elə birinci günü bərk darıxdı. Burnunun ucu o qədər göynədi, göyərdi. Hara baxdı, Kəndlərini gördü. Güldü, gülə bilmədi. Durdu dura bilmədi. Nə qədər fikirləşdिसə quruda gəmiqayıma fikri başına batmadı. Axı suda üzən gəmini quruda niyə qayırmalıydılar? Elə bu havayla da Mürşüd kiril əlifbasıyla kənddə qalmış nənəsinə üç məktub yazdı.

Birinci məktub

Güllü nənə salam. Hələ dənizi görməmişəm. Deyirlər dəniz çoxlu sudur. İçində nə ev var, nə də quyu. Burada kənddən–kəsəkdən xeyli uşaq oxuyur. Onlar da dənizi görməyib. Hərə onu bir şeyə oxşadır. biri deyir dəniz ağappaq torpaqdır. Biri deyir göy kimidir. Mənə elə gəlir ki, dəniz yoxdur. Ona görə də ayıq vaxtı yuxunu necə görəcəyimi düşünürəm. Əslində quruda yaşayanların hamısının bir gəmisini olmalıdır. Axı nə qədər quruda yaşamaq olar? Adam yuxuya üzmək istəyir. Albalı bağları üçün yaman darıxıram. Gözümü yuman kimi Sədi kişinin ağaclarını görürəm. Quyumuzun dolama çarxının qulağından getmir. Çardaqda qaranquş yuva salmışdı. Məsiyə denən qaranquşlara daş atmasın, yazıqdırlar. Nənə, deyirəm bəlkə bu məkdəbdən sonra heç nəyin məktəbini oxumayım? Mənə elə gəlir yaman dəyişirəm. Burda hamı yalan danışır. Dünən iri məməli müəllimə bizə gəminin dor ağacından danışdı. Axırda dedi ki, gəminin dor ağacı adamın bel sümüyünə oxşayır. Deyirəm, bəlkə gəmi elə adamdı. Bəlkə elə burda bizi oxudub dənizə atacaqlar. Qorxuram. Axı evsiiz, quyusuz, adamsız su içində mən neylərəm? Görəsən dənizdə vaxt var? Şəhərdə quşların səsi eşidilmir. Nənə, albalı ağaclarına məndən salam de. Nəbi kişi ağ yolun ayağında oturanda bil ki, gün batır. Gün batın vaxt mən sizin hamınızı bir– bir görürəm. Sağ ol.

İkinci məktub

Güllü nənə, salam. Sən yəqin Sizi tanıırsan. Mən də əvvəl tanıırdım. Qulaq as, sənə Sizi fəndən danışıım. O bizim cəbi kimi Allahın qəzəbinə gəlib. Əslində Sizi fəndə hamımıza oxşayır. Sizi fəndə çiyində bir daş var. Ömür daşı. O çiyindəki daşın ağırlığından göyə qalxıb Allah ola bilmir. Yolun axırına çatanda

yükünün, günahının çəkisi onu yenə də aşağı yuvarladır. Nənə, mənə elə gəlir ki, o, yuxarı çıxanda xoşbəxt deyil, aşağı yıxıl-landa xoşbəxtidir. Çünki hər dəfə o aşağı yıxıla– yıxıla yuxarı qalxacağına ümid edir.

Yaşamaq ancaq elə ümid eləməkdir. Sizif heç vaxt göyə qalxıb Allah ola bilməyəcək. Sizif heç vaxt aşağı yıxılıb yıxıl-mış adam olmaq istəməyəcək. O artıq əzabı sevir. Mən Sizif olsaydım, çiyimdəki daşı atardım. Çiyinizdəki daşı ömür yo-ludur, nənə. Mən ömrümü atıb yaşamaq istəyirəm. Dənizi hələ görməmişəm. Üzmək bilməşəm də mənə əvvəl– axır o dənizə atacaqlar. Çiyimdə də ömür daşı. Axı mən də, sən də o daşı daşımaq üçün doğulmuşuq. Biz bir gün batacayıq. Ölüm insanı yaşamağa məcbur edən xofdur. Ölüm olmasa Yurik neyləyər? Sizif ölümü oğurlasaydı, biz necə öləcəkdik? Nənə, mən Sizifi sevirəm. Ölümü də heç oğurlamaq olar? Sədi kişinin quyusu quruyacaq. Ürəyimə damıb. Görəsən kəpənəklər qışda niyə ölür?

Üçüncü məktub

Salam, Güllü nənə. Bu gün səhər mənə məktəbdən qovdu-lar. Gedəndə onlardan soruşdum ki, gəmini düzəldib hara üzəcəksiz? Axı dünya bir dənədi. O biri dünyaya da gəmi üzür. Çoxdandı nə sevinə bilərəm, nə də ürəkdən gülürəm. Bilsəm hardasa sevinə biləcəyim bir yer var, lap üz– üzə də ol-sa ora gedərəm. Bu dünyada elə bir yer yoxdur axı. Sən mənə kəndimizdən nahaq ayırdın, ay nənə. Mən adam olmaq istə-mirdim. Ancaq olmaq istəyirdim. Sağ ol.

Mürşüdü şəhərdən də qovdular. İndi o, albalı ağacıdı. Gedib durub Niyal dağının ətəyində. Başının üstündə quşlar uçuşur.

Güllü nənə o vaxtdan “dənizin nəçənniyi” olacaq nəvəsini axtarır. Mürşüdü gördüm deyən yoxdur. Yazıq Güllü nənə, nə bilsin nəvəsi böyüyüb– böyüyüb qol– budaq atıb dünyanın “nəçənniki” olub. Bilsə, yaman sevinər.

VƏSİYYƏT Özümə

Əli kişinin evi kəndin axırında idi. Kəndin əvvəlində də evlər var idi. Nədənsə Əli kişinin evi axıra düşmüşdü. Anjaq ölməkdə kişi axıra düşmədi. Günlərin bir günü ürəyinə damdı ki, öləjək! Yaşayıb– yaşayıb on ağaj əkmışdi, dörd oğul. Ağajlarının üçü tutmuşdu, oğullarının dördü də. Oğlanları ağajlarından çox idi. Anjaq Əli kişi oğlanlarını ağajlarından ayırmırdı.

Əli kişi hay salıb uşaqlarını səslədi. Oğlanları ağajlarıyla boy– boya verib sıralanmışdılar. Əli kişi əlini ürəyinə qoyub dedi: “Mən bu gün dala qayıdıram. Sizə vəsiyyətim var, bədənim bu dünyaya basdırmayın!” Oğullarından böyüyü dədəsinin sözünü kəsib heyrətlə:

– Ay dədə, – dedi, – bu dünya bir dənə deyilmi?

Əli kişi güldü. Əlini ürəyinin üstündən götürüb buluddan tutdu. Əlinin içindən çıxıb buluda qondu. Bulud Əli kişini apardı. Əli kişi getdi. Bədəni yerdə qaldı. Sözləri uşaqlarının qulağında. Uşaları ağajlarıyla üzbəüz oturub fikrə getdi. Söz kəndə yayıldı. Kəndin başı papaqlısı başı örpəklisini qoltuğuna vurub gəldi. Əli kişinin öldüyü yerə. Əli kişinin oğlanları, ağajları və kəndin adamları kişini hara basdırmaqlarını fikirləşənə qədər söz qonşu kəndələrə də yayıldı. Ordan böyük şəhərlərə, böyük şəhərlərdən böyük ölkələrə, böyük ölkələrdən böyük dünyaya xəbər çatdı ki, Əli kişi ölüb və vəsiyyət eləyib ki, mənə bu dünyada basdırmayın!

Əli kişinin kiçik oğlu fikirləşib– fikirləşib ayağa qalxdı. Gözləri işim– işim yana– yana əlini əlinə vurdu:

– Tapmışam, – dedi. – Gəlin dədəmizi çiynimizə alıb dünyadan çıxacaq. Uzaq ölkələrdən xəbər gəldi ki, ey dili qafil, bu dünya yumrudur, bu dünyanın qapısı yoxdur, çıxıb gedəsən. Yolların hamısı əvəllə qayıdır, hara getsən ora gələrsən!

Kiçik oğlu susdu. Böyüyü dilləndi.

– Tapdım, – dedi, – gəlin dədəmizi göyə basıraç.

Bütün dünya ayağa qalxdı. Dərindən nəfəs aldılar. Sevindilər, gülüşdülər, göyə baxdılar, göyün yeri haradaydı görəsən? Göydə göyü neçə qazaydılar. Lap qazıb basdırsalar da yağış yağanda dədələri təpələrinə düşə bilərdi. Göyə qışığırdılar. Səsləri göydə itdi. Ox atdılar, oxları çatmadı, söz dedilər sözləri.

Ortanjıl oğul ayağa qalxdı:

– Gəlin dədəmizi basdırmayaq!– dedi: – Eləjə evə qoyub saxlayaq!

Kiçik qardaş etiraz elədi:

– O özü qalmaz, – dedi, – özü qalmaz! Qalxıb gedər, qalırıq belə, biabır olarıq.

Yenə hamı fikrə getdi. Qonşu kəndin mollası gəldi. Ağajları aşağı əyib, oğlanları yuxarı qaldırdı.

– Varisləri sizsiz?– soruşdu.

– Uşaqlarıyla ağajları bizik, – dedilər, – nə olub?

Molla hirsleş:

– Zəhrimar olub, çor olub dedi. – Ölüünüz ölüb yerə basdırın. Özüünüzdən nə hoqqa çıxarısınıız? Ölüünü torpağa gömmələr.

Uşaqları və ağajları başlarını aşağı saldılar.

– Biz dədəmizin sözündən çıxma bilmərik – dedilər.

Molla söylənə– söylənə atını minib üzü göyə çapdı.

Uşalların dördünjüsü dilləndi:

– Mən tapdım, – dedi, – gəlin dədəmizi dirildək!

Uzaqlardan xəbər gəldi ki, ölü dirilməz. Gedən jan bir də gəlməz. İstəyir dörd oğul, öz bədənini atasına qurban versin, yenə bu iş baş tutası deyil.

Bütün dünya yenidən fikrə getdi. Fikirləşib– fikirləşib qojaldılar. Qojalıb susdular. Susub kökslərini ötürdülər. Ah çək-dilər. Ağajlar Əli kişi ni əllərinə alıb göyə qaldırdı.

Bütün dünya kişinin vəsiyyətini çözləyə– çözləyə yaşadı. Yağış yağdı, qar yağdı. Doğuldular, öldülər, öldülər, doğuldular. Dünyanı daşı suya çevrildi, suyu daşa. Əli kişinin oğlanları oturduqları yerdən durmayıb qojaldılar. Ağajlarının qəddi əyildi. Bir gün günəş çıxmadı. Əli kişi çıxdı göyə. Bütün dünyanın başı üstündən ağajları ilə oğlanlarına baxdı. Baxıb– baxıb günəş kimi batdı. O batandan sonra günəş çıxdı. Günəş çıxıb balaja bir kəndin qırmızı– qırmızı damlarını qızdırdı. O qırmızı damların birinin həyətinə dörd oğul, yç ağaj üzü göyə oturmuşdu. Və heç günəş günəşdi, yoxsa onların dədəsidi!

QIRMIZI KÖYNƏK

Atam o geję mənə köynək aldı. Qırmızı. Anam dedi ki, yaxşı köynəkdi, amma gərək bir dəfə yuyum daralsın, sonra geyinsin. Daralmasa olmayajaq əyninə, uşaq yaman sınıxıb. Mən ağladım. Dedim ki, yox yuma! Anam mənə baxıb gülümsədi. Sonra atamı mətbəxə çəkdi. Onlar mətbəxdə üz– üzə durub pıçıladaşdılar. Mətbəxin qapısı açılanda anamın gözləri qıpqırmızı qızarmışdı. Atamın isə dodaqları əsirdi. Anam mənə köynəkdən heçnə demədi. Mən köynəyi çarpayımın yanındakı kəti lin üstünə qoyub uzandım. O, işığı söndürəndə mənə baxdı: – Sabah köynəyi geyinmə, – dedi, – yuyaram, sonra geyinərsən! Mən dinmədim. Onsuz da geyinəjəkdim. O səhər – gejędən

sonra gəldi. Ayağa duran kimi qırmızı köynəyi əynimə geyinib otaqdan çıxdım. Dəhlizdə çoxlu adam var idi. Kişilər papiros çəkirdi. Arvadlar ağlayırdı. Mən əynimdə qırmızı köynək ora– bura gəzirdim. Jiblərim yumruqlarımı qujaqlamışdı. Evdə heç kim mən tərəfə baxmırdı, hamı ağlayırdı.

Qapını açıb həyəət düşürdüm ki, anam arxadan məni qujaqladı. Yerə oturdu. Mən onun duzlu, yaş gözlərindən öpdüm. O məni dizləri arasına alıb, qulağımı nəfəsi ilə yandıra– yandıra: – Ayıbdır, – dedi. – köynəyini get çıxart, – nənən ölüb! Onun sözlərinə məhəl qoymayıb həyəətə düşdüm. Həyətdə uşaqlar məni dövrəyə aldılar. Uzaqdan gördüm ki, xalam gəlir. Ayağa qalxıb xalama tərəf yüyürdüm, xalam məni qujaqlayıb durdu: – Nənə neyədi? – soruşdu. Sonra çənəsini başıma dayayıb: Ay Allah, sən özün saxla anamı, – pıçilladı, – sənə qurban olum, ay Allah, sənə boyu səndən heç nə diləməmişəm bax, ayaqqabılarımı soyunub buradan kəndə qədər gedərəm, birjə dəymə anama. – Mən başımı qaçırdım xalamın əlindən çıxdım. Qırmızı köynəyimi ona göstərə– göstərə: – Nənə, – dedim, – nənə öldü! – Xalam qərməzə köynəyimə məhəl qoymadan evə yüyürdü. Mən dayanajağa qaçdım. Orada adam çox idi. Hamı mənə baxırdı. Mən də kişi kimi yeriyirdim. Bir ağ bantlı qıza göz də vurdum. Qız əvvəlçə çaşdı. Sonra güldü, gülüb anasının qulağına nəsə dedi. Anası çönüb mənə baxdı. O da güldü. Mən bu gülüşə sevinib yenə həyəətə gəldim. Həyəət qaynayırdı. Nənəmi aparırdılar. Uşaqlar boy sırası ilə düzülüb iri gözlərini kişilərə zilləmişdilər. Kişilər uşaqlara baxmırdı. Mən qırmızı köynəyimlə hamıdan seçilirdim. Uşaqlar mənim arxama keçdilər. Hər halda mənim nənəm idi ölən. Mən əynimdə qırmızı köynək, nənəmin ölüsüylə fəxr edirdim.

Dünən vuruşduğum oğlan da burada idi. Durub çəp– çəp mənə baxırdı uzaqdan; yaxına gəlməyə çürət etmirdi. Sonra

yaxınlaşdı utana– utana: – Olar mən də baxım, – dedi. Mən o saat razı oldum. – Bax! – dedim. O, diqqətlə mafəyə baxmağa başladı. Nənəmi apardılar. Xalalarım, anam, atam ağlaya– ağlaya məni növbə ilə sinələrinə sıxdılar. Xalam ağlaya– ağlaya: – Ay allah, – dedi, – adam heç inanmır axı! – Anamla xalalarım evə keçdilər. Atam kişilərlə nənəmi uzaqlara apardı. Axşam düşdü. Mən evə qalxdım. Jibimdəki xırda pulları ovjumda oynada– oynada nənəmin otağına keçdim. Tanımadığım iki arvad yerdə oturub susmuşdu. Nənəmin çeşməsi yerdə idi. Mən çeşməyi götürüb jibimə qoydum, lazım olar. Gün çıxanda biləyimi yandıraram. Arvadlardan biri o birisinə baxa– baxa:– dur, – dedi, – dur paltarları yığ! – O arvad bu arvad baxdı, bu arvad o arvada. Sonra nənəmin paltarlarını yığmağa başladılar. Nənəmin bütün paltarları burada idi. Bəs nənəm əyninə nə geyib getmişdi, görəsən?

Anam gejə məni soyunduranda, ağlaya– ağlaya:– Geyinmə, – dedi, – sən allah bunu, geyinmə. – mən o köynəyi sabah da geyinəcəkdim. Birisi gündə. Lap o birisi gün də. Çünki o köynək mənim idi. O köynəyi əynimdən soyundurana qədər geyinəcəkdim, ha anam ağlasın, ha desin ki, geyinmə!

ALMƏMMƏD KİŞİ

Taxta kazarmanı əsgərlər talada təzəyə tikmişdilər. Alməmməd kişi kürəyini kazarmanın hələ qurmamış tirlərinə söykəyib papiros tüstülədə– tüstülədə göy üzünə baxırdı. Göy üzü mis rənginə çalırdı. Havadan paslanmış ədmir iyi gəlirdi.

Hardasa yaxınlıqda mərmə partladı. Yaşıl otluğa uzanıb dincələn əsgərlər ayağa qalxıb, bir– birini itələyə– itələyə meşəyə sarı qaçdılar. Yağışdan daldalanan bağça uşaqları kimi ağajların arasından qorxa– qorxa göyə boylanan, bığ yeri təzəyə tər–

ləmiş, üzlərində həyəjan qarışıq təəjjüb donmuş bu jilız əsgərlərə baxa– baxa Alməmməd kişi öz oğlunu xatırlamaq istədi. Amma nə allah elədisə, halal uşağının gözləri yadına düşmədi. Oğlu iki aydı jəbhədəydi. Bu iki ayda kişi birjə gejə belə rahat yuxu yatmamışdı. Qabaqlar uşaqlarını düşünməyə vaxtı olmurdu. Səhər kəndin xoruzları oyanmamış mal– qoyunu qabağına qatıb haylaya– haylaya dağa qalxardı, axşam günbatanda mal–qoyun onu haylayıb kəndin ayağındakı daxmasında gətirərdi. Uşaqları çəpərin dibinə basdırdığı limon ağajı kimi özü– özünə böyüyürdü. Oğlu jəbhəyə çağırılan gün Alməmməd kişi yenə dağdaydı. Xəbəri ona kənddən qaça– qaça gəlmiş dəllək Üzeyir dedi. Kişi kəndə düşüb zabitlər üçün iki arıq qoyun kəsdi. Oğlunu zabitlərə tapşırıb yenə dağa qalxdı. İki zabit Alməmməd kişinin oğlunusəhər tezdən iri yük maşınınyüklüyündə rahatlayıb jəbhəyə apardılar. Alməmməd kişi oğlunu uzaqdan yola saldı. Dağdan kənd çıxırılı ilə ağır– ağır gedən yük maşını içində ürkək quzuya oxşayan oğluna baxa– baxa içində nəyinsə qırıldığını hiss elədi. Bu qırılan nəşə kişini iki ay rahat buraxmadı. Dünən səhər kəndədn çıxıb soraqlaş– soraqlaşsa, anjaq bu gün oğlunun qulluq elədiyi kiçik alayın yerini tapdı. Alayda oğlundan kişiyə bir əməlli söz demədilər.

O bunun üzünə baxdı, bu onun, sonra komandır meşənin dərinliyində olan kəşfiyatçılara baş çəkməyə və kişiyə oğlundan bir xəbər gətirəjəyinə söz verib, maşınına oturdu. İndi Alməmməd kişi oğlunun xəbərini gətirjək alay komandırini gözləyirdi.

Düşmən mərmiləri səngimişdi. Əsgərlər meşədən çıxıb, iki bir, üç– bir kazarmaya tərəf gəlirdilər. Aşpaz bir qıraqda təzəjə kəsilmiş quzunu soyurdu. Alməmməd kişi ayağa qalxıb aşpaza yaxınlaşdı:

– Elə yox, ay bala!

Alməmməd kişi quzunu soya– soya nədənsə yenə oğlunu düşündü. Oğlu isə əvvəllər əməlli– başlı oturub kəlmə belə kəsmişdi. Oğlu arıq, çəlimsiz, sözü geç anlayan, astagəl, saatlarla susan uşaq idi. Səkkizinji sinifdə məktəbdən qovulmuşdu. Əvvəl istəməmişdi oğlunu özü ilə dağa aparsın, sonra fikrindən vaz keçmişdi. «Qoy kənddə qalıb bir işin qulpundan yapışsın» – fikirləşmişdi. Oğlu jəbhəyə gedənə qədər heç bir işin qulpundan yapışmadı. Onun bütün ömrü boyu ən böyük işi elə o yük maşınının yüklüyünə qalxıb jəbhəyə getməsi oldu...

Alməmməd kişi quzunun dərisini yaşıl otluğun üstünə atıb, əllərini yumaq üçün çənə tərəf getdi. Puçu buranda maşın səsi eşitdi. Bu səsdən diksinən kimi oldu.

Alay komandirinin maşını kazarma qarşısında dayananda, aşpaz əyilib quzu dərisini otluqdan qaldırdı. Dəridən yaşıl otluğun üstünə damjı– damjı qan damırdı.

Komandir maşından düşüb yazıq– yazıq Alməmməd kişiylə tərəf baxdı. Alməmməd kişi əllərini kəsən suyun soyuqluğunu anjaq indi edib, kürəyi komandirə: «Nədi?»– soruşdu.

Komandir: – «Oğlun daha yoxdur, – dedi, – möhkəm ol!».

Alməmməd kişi əllərini bir xeyli yuyandan sonra aşpazın verdiyi məhraba ilə sildi. Ağır– ağır çevrilib, komandirə yaxınlaşdı. – «Oturun, – dedi, – əminiz sizə yaxın çoban bozartması bişirsin!».

Komandir qarşısında dayanmış, ağrısını gizlətməyə çalışan, tanımadığı bu adamın qabağında kiçildiyini hiss edib, qəfildən aşpazın üstünə qışqırdı:

– Rədd ol burdan!.

Sonra kişinin qarşısında niyə kiçildiyini, aşpazın üstünə niyə qışqırdığını özü də anlamayıb, maşınına sarı yüyürdü...

Alməmməd kişi oğlunun meyidini tapa bilmədi. Komandir minaya düşmüş əsgərinin qəlpələr diddiyi kəmərinə Alməmməd

məd kişiyə uzadıb: – Üstündə adı yazılıb, – dedi. – Əmin ola bilərsən, oğlunun toqqasıdır.

İki ay içində gəzdirdiyi qoxusuyla kişi əlini kəməyə tərəf uzatdı. Kəməyə barmaqlarına dəyəndə, hiss elədi ki, artıq qorxunun o tərəfinə keçib. Bir az sakitləşdi...

Alməmməd kişinin kənd yolunun ağzında arvadı ilə kiçik oğdu qarşılaşdı. Ərini uşağının arxasına yola salanda, arvad onun tək qayıdacağına inanmırdı. İndi ərini belə görüb dururdu: – Uşaq hamı? – soruşdu.

Alməmməd kişi nə deyəcəyini kəsdirməyib, nədənsə dağlar üçün darıxdı. Arvad ərinin qırımından bir şey anlamayb: – Südlü aş bişirmişəm – pıçıldadı. – Bə uşaq neyə oldu?.

Arvadın səsi elə bil hər şeyi başa düşmüşdü. Ürəyi isə başa düşüləni yaxına buraxmaq istəmirdi. Alməmməd kişi bağlamaçı açıb, oğlunun kəmərinə çıxartdı. Əvvəl istədi olanı açıb arvadına deyə, sonra bu iş onun jöjünə gəldi. Fikirləşməyini dağa saxladı. Arvadı qəlpələrin diddiyi kəməyə baxa– baxa ağlamsındı. –Bu nədi?– soruşdu. Alməmməd kişi elə bil yuxudan ayılıdı. Əlindəki kəməri xatırlayıb, kiçik oğlunu hayladı: – Bəri gəl ə, qaqaşın sənə kəməri yollayıb, bağla belinə!.

Kiçik oğlu kəməri dədəsindən alıb belinə bağladı. Kişinin belə arxayın danışdığına arvadı toxtadı: – Vallah adamlığın yoxdu e sən– dedi. –Ürək– göbəyim düşdü, dedim görəsən nə olub? Şükür Allaha, deyəsən salamatlıqdı.

Alməmməd kişinin kiçik oğdu belində kəməri kənd içi ilə qaçırdı. Arxada Alməmməd kişi və onun qoluna girmiş arvadı kirimişgə gəlirdi.

Alməmməd kişi bir ay dağdan kəndə enmədi. Bir ayın tamamında dəllək Üzeyir dağa qalxıb, kişini bir qumral quzuyla danışan gördü. Üzeyir nə qədər çalışdısa Alməmməd kişini kəndə düşürdə bilmədi...

Gethaget Alməmməd kişi: – Uşaqdan məktub gəlməyib?– soruşdu. Dəllək Üzeyir: – yox!– javab verdi. – Amma ayağını bir kəndə qoy, arvad təkdir.

DOQQUZUNJU HEKAYƏ

Azayın adına bağladım

Uşaq döşəmədə uzanmışdı. Bulanıq gözlərini gen açıb zarıyırdı. Ağzından köpük daşırdı. Boğaz damarları gərilməmişdi. Seyrək kirpikləri müxtəlif ölçüdə, ayrı– ayrı rənglərdə idi. Anası güzgü qarşısında durub çılpaq bədəninə baxırdı. Miz üstündə qalaqlanmış çirkli qablar sürüşüb döşəməyə dağıldı. Uşaq susub gözlərini yumdu. Anası qablara məhəl qoymadı. Uşaq çətinliklə qalxıbsınıq qablara sarı yüyüdü. Şalvarının düymələrini açıb qabların üstünə işədi. Anası yenə ona tərəf baxmadı. Uşaq utanjaqjasına gülümsündü. Aşağı çöməlib gözlərini köpüklənən sidiyə zillədi. Anası güzgüdən aralanıb yanını bura– bura yataq otağın keçdi. İçəridən ögüyə– ögüyə: – Alışqanla oyna– çığırdı.

Uşaq xəstə doğulmuşdu. Bədəninin rəngi çəhrayı, dərisi qırış– qırış idi. Saçları seyrək və ağımtıl bitmişdi. Dili ağzında durmurdu. Ağlı kəsəndən anası onu eşiyə çıxarmamışdı. Anası heç vaxt onu öpüb əzizləməmişdir. O, yediyi qablarda anası yemək yeməzdi. Sevdiiyi iş alışqanlarını yandırıb– söndürmək idi. Anası, anasının rəfiqələri ona jürbəcür alışqanlar almışdı. Alışqanları yandırıp saatlarla alovuna baxırdı.

Anası işləmirdi. Evdə olmağı, evdə olmamağı kimi idi. Səhərdən axşama qədər Sima xala ilə danışdı. Sima xalanın əri də var idi. Rəşid baba. Uşaq onu sevmirdi. O, uşağı “odla oynamağa” qoymurdu. Sima xala “odla oynamayan” bu kişi ilə neyə yaşayırdı, onu uşaq bilmirdi. Anası köynəyini ütüləyirdi.

Uşaq yenə döşəmədə uzanıb mızıllayırdı: – Bir... üç, on... bir... üç... doqquz, on...

Anası qışqırdı: – “Bəsdı”! Uşaq gözlərini qırıb ayaqların altında yığdı. Böyrü üstə çönüb mətbəxdəki qaz sobasına baxdı. Anası köynəyini ütüləyib üstünə atdı. “Geyin”, – dedi. Uşaq tərپənmədi. Anası hamam otağına keçib suyu açdı. Çilək xırıldayırdı. Qapını aralayıb: – “Dinj dayan” – qışqırırdı, – “Çimib çıxıram, alışqanıyla oyna”. Uşaq ayağa qalxıb dəhlizə çıxdı. Döşəməyə çöməlib, başını aşağı əydi. Hamam otağının qapısı altında çimən anasına baxmağa başladı. Anası onun başını hiss edib üşəndi. Əlləri ilə döşlərinin iri gilələrini gizlədib: – “Adam anasına baxmaz” – qışqırdı. Uşaq arxası üstə döşəməyə uzanıb uğundu. Dolabın qapısı jırıltıyla açıldı. Uşaq gülməyini kəsib: – “Ana” – pıçıldadı: – ”Allah mərhəmətlidir. O insana son nəfəsində nəşə deməyə haqq verir!!!”

Anası suyu şıppıldada– şıppıldada çimirdi...

Uşaq ayağa qalxıb anasının ütülədiyi köynəyi əyninə geyindi. Paltar dolabının içinə girib qapısını özünə sarı çəkdi. Alışqanı yandırıp köynəyinə yaxınlaşdırdı...

Sima xala əri ilə eyvanda oturmuşdu.

– Mən o bədbəxtə demişdim ki, uşağı odla oynamağa qoyma!

– O nə bilsin ev alışanda suyun altındaymış...

VAXT

Çopur, yosunlu qayalıqda ikimiz oturmuşduq. Balıqçı tilovunu suya atıb, gözləri içindədir. Mən dənihə baxıram. Dəniz sakit vələpəsizdir. Başımızın üstündə qağayılar uçuşur. Üfüqdə qırmızı qışqırtı var. Günəş gedir. Qayalığın ovulmuş sinəsinə dənizin suyu dolur. Gözə oxşayır. Elə bil qayalıq çoxgözlü, iri

heyvandır. Hardansa uzaqdan təyyarə səsi eşidilir. Arxamızda, çimərliyin qumlu sahilində iki qadın uzanıb. Balıqçının dəmir zənbilində iki balıq çapalayır. Mən ağır– ağır köksümü ötürürəm. Balıqçı çönüb mənə baxır. «Darıxırsan?» – soruşur. Darıxmağımı boynuma alıram. «Ayağın torpağa dəymədiyi yerdə vaxt gej keçir»– Balıqçı mənə təskinlik verir. İkimiz də susuruq. Beynim bir dəqiqə də olsun sakitləşmir. Bədənim yorulub.

Balıqçıya sataşmaq istəyirmə: – «Ömrümdə neçə balıq tutmusan?»– soruşuram, gülə– gülə. Balıqçı mənim süni gülüşümə təbii gülüşlə cavab verir: – «Heç tutmamışam, – deyir. – Mən balıq tutan deyiləm ki. Mən tilovu Günə atıram. O da heç vaxt qarmağa keçmir». Sonra da özü– öz sözlərinə gülür. Əyilmiş çiyini atılıb– düşür. Mən gözləmədiyim javabdan çaşıram. Pərt– pərt: – «Günəşi tutsaydın nə olardı ki, – soruşuram». Balıqçı gülməyini kəsib: – Qojalmazdım –deyir. Və susub üzünü dənizə tutur. Başımızın üstündəki qağayılar görünmür. Burnuma torpaq iyi gəlir. Qaranlıq o yandan, dənizin içindən gəlib torpağın üstünə adlayır. Balıqçı, mən, qayalıq, çimərlik və bütün dünya vaxtın içindədir. Ayağa dururam. Bəlkə mən də «ya baxt» dəryaya bir tilov atım?

YALQUZAQ

Özü biri kimə...

«Məni tək burax, TAMAŞA YİYƏSİ. Mən sizdən yaxşı yazılar yazıram. Sənin yazdığın tamaşada anjaq şeytana yazdığım gəlir. Mən bu tamaşada oynamadım. Sən də əmnim səhnəmə çıxma. Bu qızı ver başqasına. Mənim sevgimi düşmənlərimə payla... Şeytanı da aç burax, o da yazıqdı, mələkdi. »

Qapı döyüldü. Qələmimi ağ kağız üstə yazılmış yarımcıq

yazımın üstünə atıb, ayağa qalxdım.

– Kimdir?

Qapı arxasından gülüş səsi eşidildi. Qapını açdım. Dəhlizin gur işəgə gözümə düşdü. Qarşımda «O» dayanmışdı. Əsəbi barmaqları ilə üzündəki utanjaqlığı sinəsinə tərəf dartırdı.

– Sən kimsən?

– Biz bir– birimizi sevməliyik!

Səsində doğmalığ, gözlərində qığıljım var. Qapını çırpıdım. Qılımini ağ kağız üstə yarımçıq yazımın üstündən götürdüm. Yazımın davamına yazmaq üçün qələmi kağıza toxundur-
dum...

«Şeytani da aç burax, o da yazıqdı, mələkdir... Bu da qapı... Sən yenə gəldin? Hər şeyə təzədən baxmalı olajam! Mil– mil örtük, ağ buxaq, utanjaq çöhrə... Mən əyilən kişi olsaydım, qapına gələrdim...»

SÖNDÜR işıqlarını... Mən bu yazını oynaya bilmirəm...

SÖNDÜR işıqlarını... Mən bu yazını təzədən yaza da bilmirəm...

GECƏ POLİSİ

Qardaşının kefli xırıltısı bağlı qapı arxasından keçib, aynanın üstünə toz kimi qonurdu. Anasının əksi qardaşının «tozu» arxasında görünməz olmuşdu. Barmaqlarını uzadıb aynanın üzünü sildi... Anasının gözləri hələ də tozluydu...

Əlləri əsə– əsə papirosu odladı. Anası aynanın qarşısında durmuşdu. İç otaqdan qardaşının səsi eşidilirdi. Anasına tərəf gedib çiyinini qujaqladı. Anası gözlərini yumub, hıçqırdı...

Eyvana çıxdı. Qardaşının boynu yeyilmiş köynəkləri zivədən başı aşağı asılmışdı. Hamısından ujuz çaxır iyi gəlirdi. Köynəklər qardaşının müxtəlif vəziyyətlərə düşmüş üzünə oxşayırdı.

Qardaşı böyük olsa da, ömrü boyu onu arxalanmışdı. Müstəqil birjə addım belə atmamışdı. O, qardaşını həmişə nədənsə qorumuşdu. İndi qardaşı gözündən yayınıb nəyəsə uduzmuşdu. Və qabaqlar olduğu kimi, boynunu burub kömək gözləyirdi. Onun indii qardaşı haqda düşünməyə gücü yox idi. Uğursuz həyatı, jansıxıjı günləri, əsəbi ovqatı içində dərin boşluq yaratmışdı. Və o, özünə uduzub, məğlubiyyətinə gülməyə başlamışdı. Qardaşının ailəsini atıb içkiyə qurşanması və nəhayətbu gün səhər oğurluq eləməsi, onu yüngül şıltaqlıq kimi görünürdü.

Anası onu bura elə bu məsələyə görə çağırmışdı. Darıxdarıxa anasına, atasına QULAQ asmış, polisın, zərərçəkənin pullarını verib, ağızlarını yummuşdu. Qardaşına bir söz deməyib, olanı zarafata salmaq istəmişdi. Bütün günü anasının çiyini arxasından ona nifrətlə baxan qardaşı qəfildən: – «Məni bu günə sən saldın!» – deməşəydi, atasını da, anasını da, özünü də bu işin zarafat olduğuna inandıraraqdı.

Qardaşının sözləri ona sillə kimi dəymişdi. Və ən dəhşətli bu idi ki, anasının gözləri də qardaşının dediyini deyirdi.

Eyvanda durmuşdu. Ürəyi bulanırdı. Gejənin qaranlığı içində öləziyən fənərin işığı altında gejə polisi iştahla ağ turp yeyirdi...

Qardaşı zarafata gəlmirdi. Görünür həyatına jiddi qiymət verirdi. Udduğu– uduzduğu dəyərləri ölçüb– biçə bilirdi. Qardaşı uşaq kimi köməksiz idi, işin ağırlı tərəfi də elə bu idi. O, qardaşının nəyə və neyə uduzduğunu və bu məğlubiyyətin öz məğlubiyyəti qarşısında gülünj uşaq oyunu olduğunu bilsə də, onun kiçik dərdinə öz böyük dərdinə güldüyü kimi gülə bilirdi. Qardaşının məğlubiyyəti jiddi qarşılmasını öz günahı sayırdı. Gərək qardaşına bütün dəyərlərin puç olduğunu əvvəllər başa salaydı. İndi gej idi. Gücü də yox idi.

Eyvanın qapısını örtüb içəri keçdi. Anası döşəmədə oturmuşdu. Çevrilib eyvanın qapısı səmtə baxdı: – Sən qabaqlar evdə bərkdən mahnılar oxuyardın! – dedi.

Atası da yatmamışdı. Dəhlizdə gəzişirdi. Birdən qapıdan boylanıb anasına: – «Get uşağın üstünü ört, – dedi. – Deyəsən yatdı». Anası qalxıb otağa keçdi. Gözləri hələ də tozlu ydu...

Səhər evdən çıxanda qardaşı doqqazda durub papiros çəkirdi. Rəngi qapqara qaralmışdı. Xırda, qorxaq gözləri ilə üzünə baxırdı.

Gözlərini qaldırıb o da qardaşına baxdı. Qardaşı gülümsündü. Əlini qardaşının çiyinə qoyub: – Üzün mənə düşür, – dedi. – Arxamja bax, işim avand olsun!

Qardaşı köksünü ötürdü.

Tini burulanda çevrilib arxaya baxdı. Qardaşı yox idi...

SAAT BİRDƏN REPORTAJ

Babam Allahı görmüşdü. Mən nə Allahı gördüm, nə də babamı. Babam ayrı vaxta düşmüşdü. Ha getdim o vaxta varmadım, ha boylandım babamın vaxtını görmədim...

Mənim vaxtım o vaxta dirənmədi, yan keçdi. Mən əyalət şəhərində doğuldum. Əyalət adamı darıxan olur. Uşaqlığım dalı dənizə dirənmiş məmləkətdə keçdi. Bu yerin quşları göydən qorxurdu, adamları yerdən.

Saat birin yarısı vaxtdan çıxıb yuxarıdan dünyaya baxdım. Dünyaya aşağıdan baxanda ağlamaq istəyirsən, yuxarıdan gülməlidir...

Dünyanı qurd– quş basıb. Saat birə on dəqiqə qalanda nənəm dünyanı yuyub, günə sərdi. Məni haylayıb: «Tapdala– dedi, – bu mirəti bəlkə çirki çıxa, əldən– ələ düşməkdən rəngi də soluxub». Mən dünyanı tapdalamadım.

Öz vaxtına düşüb, ağ və qara şüşə arasıyla uzanan yoluma duzəldim.

Gözüm vaxtdır. Elə bil su altındayam. Tilovlu balıqçılar suya qarmaq atıblar. Gözüm əllərə baxır, hanı məni yola salıb, vaxta qovuşduran o əl?

Ya hu, vaxt olanda elə yekəyəm ki. Axı «mənim» nə oldu?

İndi nə hava var, nə boğulma.

Sirr onundur günah mənim.

Bağışla məni vaxt yiyəsi, sənə layiq ola bilmirəm, içimdəki ağrı «mənim» mənə qaytarır. Bu nədi belə? Axı bu ağrıyan nədi belə? Mən yoxam axı!

Nöqtə yoxdur. Yoxdur buralarda nöqtə– zad...

Saat bir oldu.

KEÇMİŞ

Orxan gəldi. O gəlməmişdən oturub özüm– özümlə şahmat oynayırdım. Özümü heç jür uda bilmirdim. Ürəyimdə, içimdə olduğu kimi, şahmat taxtası üzərində də, tam bərabərlik, əmin–amanlıq idi. Orxan qəşəngdir. Biz uşaqlıq dostuyuuq. Ondan da qəşəng adamlar var, anjaq mən tanıdığım dostlar içində ən qəşəngi odur. Durub çay süzdüm. Qəşəng Orxanı ürəyimə və şahmat taxtasının sol künjünə baxa– baxa dedi ki, çay– zad içmir, keçmişdən danışmaq istəyir. Ona mən güldüm, çünki mənim keçmişim yox idi, mənim keçmişim elə indi idi, onun da elə. Biz bir yaşda idik, mənimlə onun yaşını üst– üstə gəlsən və həmən bu rəqəmə böyüdücü şüşəylə lə baxıb, iyləsən, yenə də ondan keçmiş iyi gəlməzdi. Mən ona gələcəkdən danışmağı məsləhət gördüm. O razı olmadı. Keçmişdən danışmağı üstün tutdu. Mən susub, pəncərədən çölə baxdım, qar yağmış–

dı, yeri ağ kəfənə bürümüş böyük allahın qar örtüyü üstündə, iri okean heyvanları kimi, tənbel– tənbel gəzişən bu dünyanın Adəm övladları istidən tərlemişdilər. Yerdə qar vardı. Göydə gün çıxmışdı. Hə gün qar əriyirdi, nə qarın soyuduğu gün şüalarını dondururdu. İnsanlar isti ilə soyuq arasında qalmışdı, şahmat taxtası üstə yaşayan ağla qara arasında qalmış piyadalar kimi. Hər şey allahdan – oyunçudan asılı idi. Otağımız yaman soyuyub. Sevirəm soyuğu, çünki ürəyimdəki kədəri dondurur, bir də istinin qədərini bilirsən soyuqda, istini gözləyirsən. Orxan sərbətimiz alınmırdı. Onu hər gün görürdüm. Amma üzə heç vaxt yadımda qalmırdı. Orxan hər gecə ölüdü. Mənim xatirimdə milyondan çox üzsüz Orxanlar var. Mən onun keyfini soruşdum, dinmədi. Dünənki günü yadıma salmağa çalışdım. Alınmadı. Çünki dünən də elə– belə keçmişdi, bu gün kimi, sabah da belə olacaqdı, bir il sonra da, bir il qabaqda belə idi. Anamın saçları ağarırdı ancaq, bir də dırnaqlarım uzanırdı. Pəncərədən o tərəfdəki, dünya deyilən boşluqda ağ qar dənəciklərinin pıçılıtlarını eşitdim. Uşaqların üzünə qarın ağ sevinci hopub. Ruhlarda sevinir göylərdə, mələklər də. İnsan yaşlaştıqca sevinə bilmir ürəkdən. Mən də elə. çoxdandı sevinmirəm. Heç kədərlənmirəm də. Ancan iş burasındadır ki, mən hələ yaşlanmamışam, heç uşaq da deyiləm. Hər şeyə sevinib, hər şeyə kədərlə bilən adamlara da inanmıram. Yalandı bu. İnsan elə yaşamalardı ki, yalnız ölümə sevinir. Öz ölümünə. Bu gün də görməliydim, amma bilmirdim ki, o gələndə danışa bilməyəcəm onunla, söz tapmayacağam danışmağa. Mən onunla heç vaxt danışa bilmirəm, indiki kimi. Qonşuların hamısı köçüb təzə– təzə evlərə, odur ki, bütün binada ölüm sarılığı var. Yenə ürəyim dolub, ağlamaq istəyirəm. Ağlamalı bir şey də yoxdur. Yay gəlsəydi, tənha küçə itlərinin oxumağına qulaq asıb ağlayardım. Qışda itlər oxumur, heç hürmürlər də, yəqin soy-

uğa hümrülər, çünki soyuğun özü də lütdü, soyuğun özünə də soyuqdur. Soyuq özüdə soyuqdan mahnı oxuyur. İtlər bunu başa düşür, odur ki, soyuğun mahnısına qulaq asa– asa özlərini unudurlar. Yayda isə soyuğu yadlarına salıb, ağlaya– ağlaya oxuyurlar. Soyuğa ağı deyirlərtək itlər. İtlər mahnını tək oxuyurlar. Hər bir itin öz mahnısı var, taleyi kimi.

Başımı qaldırıb Orxana baxdım. O da mənə baxırdı. Mən gülümsündüm. Elə bu gülüş lazımsız ona, sən demə. Orxan sözlə başladı. Keçmişdən danışdı, o, özünü əsdirə– əsdirə. Gözüm onun geyiminə sağaşdı birdən, ağ köynək vardı əyində, ağappaq uzun bir köynək. Mənsə iki pencəyin üstündən kürk də geyinmişdim, isti– isti. Elə bu an mənə elə gəldi ki, Orxan, bu qəribə, qarlı– günəşli gündə, lüm– lüt də gəzə bilər. O, bizə bir köynəkdə gəlmişdi, ağappaq köynəkdə. Asılqan divarda darıxdırırdı, ağır– ağır iri kürklər üçün. Orxan keçmişdən danışa– danışa hava otaqda istiləşirdi. Mənəsə soyuq idi. Otaq iki hissəyə bölünmüşdü elə bil. O danışdıqca üzü gülür, bütün bədəni, yaya gündən yanmış salam qız döşləri kimi qabarırdı. Mən ona baxdım. O, gülümsünüb, köynəyinin düymələrini açdı. Mən keçmişimi yadıma salmağa elə bir şey yox idi. Yox idi mənim keçmişdim. Beynim zökküldəyirdi. Mən köksümü ağır– ağır ötürüb Orxana diqqətlə qulaq asmağa çalışdım. Biz onunla bir sinifdə oxumuşduq. onun, sən demə, keçmiş var imiş. Mən qulaq asırdım. O danışdı. Birdən Orxanın sözlərini yarımçıq kəsib bərkədən qışqırdım, qışqıran kimi də ağladım. Otaq çox soyuduğundan gözümün yaşı yanağımda donub qaldı.

Bir dəqiqə sonra, mən yanağımdakı, donmuş göz yaşlarını xatırlayıb ömrümdə ilk dəfə ürəkən güldüm və Orxandan keçmiş haqqında danışmasını xahiş etdim. O, mənim elə indicə ağarmış saçlarıma baxıb dərindən ah çəkdi. Mən birdə xa-

hiş etdim. O, artıq xasiyyətimdəki dəyişkənliyə adət eləmişdi, odur ki, sözümü yerə salmadı.

AYRILIQ

– Dünən nişanım idi!

– Bilirəm.

Qız ağladı. Alt dodağını dişləyib əlini dəri kürkünün cibinə saldı. Barmaqları nişan şirnilərinə toxundu. Əl dəsmalını çıxarıb burnunu sildi.

– Axı niyə belə oldu? Mən istəmirdim belə olsun.

– Bilirəm!

– Mən səni çox istəyirəm!

– Bilirəm...

Qız göz yaşlarını unudub gülümsündü. Oğlanın qoluna girdi. Uzaqdan onlar yaralı canavarlara oxşayırdı.

– Sən elədin hər şeyi. Mən uşaq istəyirdim.

– Bilirəm!

Şəhərin dolanbac küçələri ilə gedirdilər. Qızın dikdaban uzunboğazları daş döşənmiş səkiyə dəydikcə oğlan diksinirdi.

Qız yaşıl qapını görüb oğlana qısıldı.

– Qızlığımı da sən korladın!

– Bilirəm...

Sən məni saymırdın, istəmirdin...

–

Yaşıl qapı arxadan yaşıl deyildi. Qız çarpayıda oturmuşdu. Çılpaq dizlərini qucaqlamışdı. Ağ mələfə çarpayıdan döşəməyə sürünmüşdü. Otağın pəncərəsi yox idi.

– Nişanlım sənin kimi köhnə fikirli deyil.

– Bilirəm...

Qız döşəmədə ağ mələfə üstündə uzanmışdı. Oğlan kibritin

alıxıb yanan, yandıqca da əyilən çöpünə baxırdı.

– Mən səndən başqa hamıdan iyirənirəm!

– Bilirəm!

– Al da məni. . !

–

Oğlan qızıq uzun hörüklərini biləyinə dolamışdı. Qız iməkləyən uşaq kimi dizlərini döşəməyə sıxıb inləyirdi.

– Bir də... bir də... Mən səninem, məni heç kimə vermə...

– Səninem.

– Bilirəm!

– Yaxın ... lap yaxın gəl... Axı mən sənsiz ölərəm...

– Bilirəm!

Yaşıl qapının yaşıl üzündən çıxıb, dar küçəyə döndülər. Qız cibindən nişan şirnisini çıxarıb oğlana uzatdı. Oğlan yaşıl kağızlı iri şokoladı və qırmızı noğulu qızdan aldı. Qız yenə ağlamışdı.

– Sabah çalışacam gəlməyim...

– Bilirəm!

– Yaxşı deyil, xəbə tutsalar özümü öldürməliyəm.

– Bilirəm.

– Sabah neçədə?... Bəlkə axşam gəldim!

– Bilirəm!

Oğlan yaşıl qapını açıb içəri keçdi. Çarpayıya uzanıb ovcunda tutduğu qırmızı noğulu döşəməyə atdı. Sona özü də döşəməyə düşdü.

Miz üstə qıçalanmış qarpız var idi. Qardaşının Özbəkistandan göndərdiyi bağlamanın kəndiri ağ mələfə üstə qaralırdı. Divardan oyuncaq ayı balası asılmışdı.

Oğlan əlləri ilə ağzını sıxıb zarıdı... sonra əlini ağzından çəkib döşəmədə qızaran noğulun üstünə qoydu. Noğulu döşəməyə sıxıb, əzə– əzə: «QƏHBƏ», qışqırdı.

İKİ KİŞİNİN BİR GECƏSİ

– Sən allah, çıx, eyvanda çək siqaretini!

Eşiyə çıxıb alışqanı alışdırdım. Pəngərədən içəri baxdım. Mələk çarpayıda uzanmışdı. Qabarıq sinəsi körük kimi qalxıb enirdi. Ətli budları hələ doymamışdı...

«Qoy bunu çəkim»...

Qarqara pişik yuxarı mərtəbədən idayandığım eyvana hop-pandı. Belini qabardıb silkələndi. Dal ayaqlarını altına yığıb rahatca oturdu. «Kişi» heç sıxılıb eləməirdi. Yuxarıdan miyoltu eşidildi...

– Çəkirsən? – soruşdum.

Yaşıl gözlərini gözlərimə zillədi.

– Öz- özünlə nə danışırısan, gəl görək, soyuqdur?

Mələyin səsinə pişik diksini.

– Gəlirəm! – dedim.

Yuxarıdan qulaqlarını şəkələdi. Sonra nəfəsini dərib yazıq- yazıq mənə baxdı.

– Get, səninki də çağırır!

Pişik ayağımın üstündən keçib, yuxarı dırmandı.

Siqareti atıb, içəri keçdim.

Səhər Mələk üzündə xoş yorğunluq yatmışdı. Qonşuları «ayıltmamaq» üçün sakitcə geyinib küçəyə çıxdım.

«Dostum» qara pişik ağacın altında durmuşdu.

– Mən işə gedirəm, sağ ol!

Yaşıl gözləri par- par yanırdı.

– Sabah ayrı yerdə olacam! Bəlkə evə də getdim!

Tüklərini qabardıb, yay kimi gərildi.

– Yaxşı, sağ ol!

Damın üstündə xumarlanan ağ pişik gözünün birini qıyıb bi-

zə baxırdı...

Avtobusa minəndə, dostum qara pişiyi yenə gördüm. Dayanacaqda durmuşdu... Bir sarı pişiyə baxırdı...

NAHAR

Gözləri uzaqlara baxırdı. Uzaqlar görünmürdü...

Həyətdə toyuq– cücə avara– avara gəzişirdi. Xoruzlar kölgəyə çəkilib dırnaqları ilə torpağı eşirdi. Ağaclar istidən çat– çat olmuşdu. Həyətin çəpəri taxtadan idi, sökülüb böyrü üstə yerə yatmışdı...

Ayağa qalxıb əllərini önlüyünə sildi. Artırmanı keçib otağa girdi. Ərinin səhər kəsdiyi toyuğu ütməyə başladı. Toyuğun açıq gözlərini görəndə ürəyi bulandı. Toyuğu təstin içinə atıb aşağı çöməldi. Papiros kötüklərini yerdən yığıb ürəyində dədəsini yaxşıca söydü. Razılığını dədəsi vermişdi. Əri ürəyincə deyildi. Evin içini də, çölünü də, onun özünü də əlinin içində saxlayırdı. Simic idi. Kifir idi. İşi– peşəsi sınıq şeyləri düzəltməkdə... Çöldə, bayırda yorulmaq bilməzdi... Onun üçün bir uşaq da düzəlmişdi, hələ qarnındaydı. Nahara əri üçün yemək aparmalıydı. Vaxt idi. Səhərdən hazırladığı bağlamanı götürdü. Çəpəri aşib həyətdən çıxdı.

Əri qohum– qardaşını da başına yığıb çöldə təzə ev tikirdi. Uzaqdan evin qaraltısı göründü. Addımlarını yeyinlətdi. Əri dayısı oğlu ilə tərsinə çevrilmiş ləyən üstündə oturub papiros çəkirdi. Onu görüb duruxdu. Udqunub papirosuna qullab vurdu. Əlindəki bağlamanı ərinə uzatdı. Ayaqları titrəyirdi. Ərinin baxışından döşləri gizildədi. Əri layısı oğlunun qulağına nəsə pıçıldadı. Dayısı oğlu üst– başının tozunu çırpıb kəndə tərəf getdi. Əri dayısı oğlunun dalınca baxa– baxa: «Pivə almağa göndərdim», – dedi. – «Ürəyim pivə istədi birdən!». O, udqun–

du. Əri ayağa qalxıb: «Gətir, görüm nə gətirmisən», – dedi. Bağlamanın ağzını açdı. Əri iri badyanın içindəcə yuyundu. Üzündən su süzülə– süzülə gəlib süfrənin qırağında oturdu. Çöməlib əri üçün pomidor doğrayırdı. Paltarı yuxarı dartılmışdı. Ətli budları görünürdü. Qatığı fincana süzüb ərinə uzatdı. Əri qatığı içib əlinin dalıyla ağzını sildi. Fincanı almaq üçün əlini ərinə tərəf uzatdı. Əri fincanı tullayıb biləyindən tutdu. Onu özünə tərəf çəkib: «Öp məni, – dedi, – öp məni». O, əlləri ilə üzünü tutdu. Ərindən qorxurdu. Dizi üstə torpağa oturdu. Əri əllərini belinə doladı, onu yerdən qaldırıb qucağına aldı, ayaqlarını aralayıb: – «Çıxart», – dedi, – «çıxart bu zəhrimarı–nı»...

Əlləri ilə üzünü tutmuşdu. «Zəhrimarı» əri özü çıxartdı. O, barmaqları arasından yenicə suvanmış suvağa baxa– baxa içini çəkirdi. Əri işində idi. Nəsə deyə– deyə, tövsüyə– tövsüyə, onu qucağında atıb tuturdu.

Əri son dəfə boynundan öpüb onu qucağından buraxdı. Ərinin gözləri par– par yanırırdı. Ayaq üstə durub çəpərdən kəndə tərəf baxırdı. Birdən: «Burdan heç nə görünmür, – dedi. – Qorxma».

Evə qayıdanda yol üstə dayısı oğlunu gördü. Əlinə bir parç pivə çölə doğru gedirdi.

Daxmaların arasından keçib küçələrinə çatdı. Sınıq çəpəri adlayıb həyəətə keçdi. Evin qapısını araladı, içəridən papiros iyi gəlirdi. Otağa girib çarpayuya oturdu. Çarpayıda əri uzanmışdı. Əri tavana baxa– baxa «hardaydın?» soruşdu: O, dinmədi. Əri bir də soruşdu. O, yenə dinmədi. Əri tüklü sinəsini qaşayıb qolundan tutdu. Üstündən mələfən çəkib: «Səni istəyirəm, – dedi, – soyun!».

1995

ŞİRVAN ŞƏŞƏNGİSİ

Yol yola tuş gəlməz, dərd dərdə. Gor evinin günəş isitməz. Vaxt atdan sürətlidir, at otdan. Günün ənvəli– axırtdı. Xoruz banladı. Səhər açıldı. Falçı biliciyə baxdı, bilici görücüyə. Görücü güzgüyə baxıb məni gördü. Gözlərini qırqıb: «Sən ölməyəcəksən» – dedi.

Özümü götürüb güzgüdən çıxdım.

«Dumbur– dumbur nağaralar köklənsin, ağam. Gəlin– qız yaşmaqlansın, başmaqlansın. Böyüyə böyük xəbəri, uşağa uşaq. Padşaha elçi göndərin, qazıya çapar. Dərvişə bir işarə, sufiyə ayrı. Kəndçi– kündçü özü gəlsin xəbərə. Yolçuya yol, qəvvasa su. Qu quşu, su quşu, su quşu, qu quşu, qu quşu quq–qu quşu...» Mən ölməyəcəyəm».

«BU NƏ OYUNDU açırısan başımıza? Necə yəni ölməyəcəksən? Ölməsən darıxarsan! Yazıq deyilsən? Uzun– uzunnağı nə qədər yaşayacaqsan? Hamı necə, sən də elə! Doğulmusan, zəhmət çək öl! İlin, ayın ətəyindən tutub, düzü– dünyanı bezdirib nə vaxta kimi yaşayacaqsan. Ölməsən, səni özüm öldürəcəm!».

«AY ADAM, mən sizin hamınızdan yekəyəm. Düzdümü?... Hə, bu uşağın sözüne inanıb eləməyin. Əgər elə şey olsa, birinci mən eşidərdim. Hamı öləcək! Falçı özüyçün deyir, qələt eləyir...gedin işinizə, gücünüzə... Sən də oyun çıxartma, get bir işini qulpundan yapış, yazıqsan, vaxt keçir!».

«ÖLMƏMƏK ölməkdən yaxşıdır. Sən qədimiylə təzəni tutuşduracaqsan. Sən vaxtın axarını görəcəksən! Bax, gör, dəniz

necə quruyacaq? Mənim kiçik dayım dənizdə batıb. Sağ biləyində güllə yarası vardı. Onu tapıb kəməli– ədəblə basdırarsan. Ömrün uzundu, çoxlu ağac ək. Küləyə, qara məhəl qoyma. Tutdu, tutmadı ağac ək. Arvadı xas yerdən al, oğlan doğanını saxla. Qırğız qızlarının budları iridir. Qızı qırğızdan al. Küsdün barışma. Ərli arvadla yatma. Qıza naz öyrətmə, oğlanı tez evləndir. Padşah yanında qulluğa girmə. Özünü arvaddan, soyuqdan, itdən, bir də pis gözdən qoru. Adamlardan nə qədər uzaq olsan, xeyir taparsan. Dostun içindədir. Mürsəlin qızından tez ölsəm, o qancığı güd! Bilirəm, meyli kar İmrandadı. Onun hündür boyuna vurulub. Axırətdə qulağıma pıçıldarsan. İkisini də tir üstə əlimlə uzadacağam. Açıq havada çox gəz, qoz ye! Kişiliyini axıra kimi qoru. Sənin atan doxsan altı yaşında rəhmətlik Qasımı əkməmişdi. Gündən, saatdan oğraya bilsən, o biri dünyaya, ölümlərə göndər».

HƏRƏ bir söz deyib, kürək– kürək aralanıb yaşamaq üçün ölməyə getdi. Evimi dalıma şələləyib mən də ölmək üçün yaşamağa getdim. Dumbur– dumbur nağaralar kökdən düşdü. Vaxt bitmədi, düşmədi...

FALÇI min il idi ölmüşdü.

Yad dünyada, tanımadığım adamların arasında yaşayırdım. Nə vaxt dayanmışda, nə dəniz qurumuşdu. Darıxırdım. Yanımdan xırda– xırda adamlar keçib haralarasa gedirdilər. Bir gün xırda adamları başıma toplayıb bərkdən qışqırdım: «Mən sizə daha nağıl danışmayacağam». Xırdalar xımır– xımır gülüşdülər!. . «Bizə sənin nağılların lazım deyil», – dedilər. – «Biz nağılı neynirik?». Haçansa məni, bu xırda adamlar basdıracaqdılar. Xəbəri mən sənə dedim, sən də başqasına de.

UDUZMUŞ ADAMIN ŞTRİXLƏRİ

Birinci ştrix

Uduzmuş adam orta boylu, kök, ürəyi yuxa kişidir. Yolyerişi diyirlənən təkərə oxşayır. Dünyanın otunu, quşunu çox istəyir. Hansı işin qulpundan yapışır, qulp sınıır. Hər səhər günəşə göz vurur. Köynəyini özü yuyur. Bütün kişilərin «qalstukunu» çiçək kimi bağlayır.

Allahdan utanır.

İkinci ştrix

Uduzmuş adam oturub. Günəş pəncərədədir. O, günəşi görmür. Saçları söyüd yarpaqları kimidir. Qızı dırnaqlarını tutur. Gözü yaşarıb. Ürəyi yağış istəyir...

Üçüncü ştrix

Uduzmuş adam şam yarpaqlarını tumarlayır. Yarpaqların iynə ucları əllərini qanadıb. Uduzmuş adamın gözləri oğru gözləri kimi həyəcanlıdır. Divar saatının kəfkiri ahənglə yellənir. Uduzmuş adamın qızı əlində süpürgə atasının otağı ağzında dayanıb.

Uduzmuş adam bərkdən qışqırır...

Dördüncü ştrix

Uduzmuş adam pəncərədən çölə baxır. Qar yağır. Qar uduzmuş adamın gözlərini örtür. Soyuqdur. Qızı xəngəl bişirib. İştahası yoxdur. Qızı:

- Yeməyi gətirim? – soruşur.
- Hə, gətir, – deyir.

Beşinci ştrix

Uduzmuş adam toya getmir. Yasda ağlayır. Hamıdan qaçır, özündən də. Uduzmuş adam adamdır. Dünən onu gördüm. Görüşdük. Dedim:

– Axı, sən niyə uduzdun?

Çiyinlərini çəkdi.

Uduzmuş adamın çəkmələrinin altı tez yeyilir.

Altıncı ştrix

Uduzmuş adam heç vaxt şəkil çəkdirməyib, aynaya baxmayıb. Bir az yolun sağını gəzib, bir az solunu. Uduzmuş adam ölümü də uduzub. Ölə də bilmir.

İstədim ona qanad yazım. Bacarmadım. Adamın qanadı olmur axı...

Yeddinci ştrix

Uduzmuş adamın yükü də yoxdur, atası da. Ağlaya da bilmir. Söyüş də söymür.

Səkkizinci ştrix

Uduzmuş adam bağlı qapıları döymür.

Doqquzuncu ştrix

Uduzmuş adam necə oldu görəsən?

«HEÇ NƏ»

Meşədən quş cikkiltisi eşidilir. Xırdaca çay şırıltıyla açır...

Səhər evdən çıxıb həmişəki kimi işə gedəcəkdi. Dayanacağa qədər qarşdakı gününü çözləyə– çözləyə gəldi. Sonra birdən– birə «şəhərkənarı» avtobusa qaçdı...

Bakirə təbiət dumanlı başının, darıxan içinin, yorğun bədənin qırışığını açırdı. Qırışqlar xışıltılı açılırdı. Səsdən ağaclar, quşlar diksinirdi. Gözlərini yumub oturmuşdu. Təmiz meşə havasını ciyərlərinə aldıqca içi durulurdu...

Dünyanın gözü yumulanda, gözlərini açdı. Ay çıxmışdı.

Meşə cıdırı ilə avtobus dayanacağına qədər gəldi. Gözləri gördüyünü içi də görürdü. Dünya aydınlaşmışdı...

Avtobusda adam az idi.

Qapını arvadı açdı. İçəri keçib geyimlicə taxtda öyləşdi. Arvadı: – «Hardaydın?» – soruşdu. – «Səni işdən axtarırdılar!» Gülümsünüb: «Belə havalarda borc qaytarmaq olmur», – dedi. Arvadı otaqdan çıxmışdı. Arxaya qayıdıb: – «NƏ?» – soruşdu.

TƏKƏRLƏMƏ

Qar qaranlığa yağdı. Uşaq idim. Sevinirdim. Ağ qar qara qaranlığın başına dənə– dənə düşdükcə gecə ağarırdı. Qar o qədər yağdı ki, gecə səhər açıldı. Qarı nənəm, qarı gözümə tutdu.

– «Dünyaya qar içindən bax, – dedi, – Günün ağ olsun».

Qar içindən qarı dünyaya baxmağı xan nənəm öyrətdi mənə. Bir gün gözünün qarı əridi.

Ağladım...

– «Adə, ağlama, kişi ol, hamı öləcək».

Ağladım...

– «Ağlama, qurban sənə, sənın də göydən alman düşəcəək, nağılın bitəcəək. Onda məni görəcəksən. Görüşəcəyik».

Ağladım...

– «Mənlik deyil e...

Səni apara bilmərəm, zırıldama arxamca».

Xan nənəm çoxdan ölüb. Qar içindən qarı dünyaya baxıram. Yaxşıdı. Gözəldi. Göydə Allahı, yerdə torpağı. Gözümün qarı ərimir. Qar içindən gördüyüm dünyanı qardan nənəm yoğurub.

Xan nənə, xanım nənə... yəni, deyirsən göydən alma da düşəcəək?

Qafar adamdır. Kürkü də var. Qolu biləkdən ağrıyır. Hirslə-nəndə əlini yuxarı qaldırıb söyüş söyür. Allaha dua eləyəndə aşığı əyilir. Ona qəfildən bir həqiqət aydın olub. Deyir:

– «Allah göydə deyil, hardasa buralardadı...».

Qafar günəbaxan işləyir. Saçları tum kimidi. Dər çirtla. Gecələr barmaqları ucunda dikəlib günəşə baxır. Bir dəfə günəş dənizə yıxılıb, batırmış. Qafar əlini dənizə salıb günəşi suyu süzülə– süzülə çölə çıxardıb. Qaldırıb qoyub yerinə. Qafar günəşə baxa– baxa uzanıb. Uzundur. Arvadı yanına nərdivanla çıxır. Səhər nərdivanı göyə dirəyir. Axşama yaxın Qafarın çiyinə çatır. Gecənin qaranlığında dala qayıdır. Uşağını Qafarın dizinə yaxın yerdə doğub, altıncı pillədə. Ən uzun ağac Qafarın topuğundandır. İki qırıcı təyyarə Qafarın qarnına dəyib partlayıb. Hərə bir azara baxıb, böyüyür. Qafar da günəşə baxıb böyüyüb.

Mən uşaqlıqda onunla gizlənpaç oynamışam. Onda hələ uzanmamışdı. Bir yaşda idik. Ancaq sağ gözü çox işıqlı idi. Harda gizlənir gizlənsin, işığından seçilirdi. Onu tez tapardılar. Bir gün o bizdən küsdü. Elə o günün səhəri uzanmağa başladı. Odu– budu uzanır. Qonşusu Yəhya kişi uşaqlıqda cibinə məktub yazıb qoyub:

– «Böyüyəndə bu kağızı Allaha ver», – tapşırıb.

Qafar uzanmağındadır.

Dünya ondan gödəkdir.

Mən o qatarı yaşıl yamacda böyrü üstə uzanmış əkinçiyə oxşatdım. Şüşələri sınıq, canı çürümüş yük qatarı idi.

Bir suyu babama oxşayırdı. Babam «paravoz» əhvalı kişi idi. Şura onu «yük qatarı» eləmişdi. Qatarın sümükləri dağ döşündə yaşıl yamacda çürüyürdü. Bir yekə daşı dığırlayıb, qatarın başı üstə qoydum. Bıçaqla üstünə qatarın doğulmuş və ölüm tarixini yazdım.

Dünən cır mollaya otuz min verib, qatara dua oxutdurdum. Əvvəl mola hirsələndi. Sonra pulu cibinə qoyub qatarın qarşısında çöməldi. Köksünü ötürüb:

– «Düz eləyirsən, – dedi. – Mənim ağacdən, sənın quşlardan, nə bilim, Əhmədin sobadan nə fərqi var ki? Hamımız oxuduğuma möhtacıq, hamımız adamıq elə».

1996

DALANDAR «D»

Dalandar dar dalandan çıxıb açarlarını uddu. Dönüb diz– dizə durmuş daqqulbablı qapılara baxdı. Kilidliydi.

Dalandar yolun qapısını açıb düz getdi. Gedib bir yerə çıxmadı. Dünyanı dörd dəfə dörd dolandı. Su oldu, hava oldu, torpaq oldu. Yoruldu.

Dalandar dar dalana qayıdıb dizini divara dirədi. Gecə düşdü. Ay çıxdı. Qaranlıq papaq damların dumanı oldu, ay güvəsi. Dalandar dar dalanın papaqsız damından aya baxdı. Ay dünyanın dibində dar dalanda dayanmış dalandara soyuq göründü. Dalandar üşüdü. Dişi– dişinə dəyə– dəyə göyün dəmir darvazalarından keçdi. Buluda mindi. Od oldu, su oldu, hava oldu. Yoruldu.

Dalandar dar dalana qayıtdı. Dilini dişlədi. Dar dalanın dibi dəniz idi. Dalandar əlləri ilə gözünü tutub dənizə düşdü. Dənizin dibində əllərini gözündən çəkdi. Sağa baxdı, sağı gördü. Sola baxdı, solu gördü. Çevrilib dala baxdı, dalı gördü. Düz baxdı, düzü gördü. Düzdə Ustabaşısı divarı durmuşdu. Dalandar su oldu. Hava oldu, torpaq oldu. Yoruldu.

Dalandar dalana qayıdıb dabanı üstə durdu. Suyu qurumamışdı. Qurumaq üçün oda düşdü. Odun içi ilə yol getdi. Ustabaşının doqquz daxması qarşısında durdu. Birinci daxmanın qapısı açıldı. Daxma içindən Ustabaşı çıxdı. Dili dedi: – «SƏNƏ NAĞİL». Dalandar nağılı götürmədi. İkinci daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşı oda çıxdı. Dili dedi: – «SƏNƏ AĞİL». Dalandar ağılı götürmədi. Üçüncü daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşısı oda çıxdı. Dili dedi: – «SƏNƏ DÖVLƏT». Dalandar dövləti götürmədi. Dördüncü daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşısı oda çıxdı. Dili dedi: – «SƏNƏ HÖRMƏT, SƏNƏ LƏZZƏT». Dalandar hörməti, ləzzəti götürmədi. Beşinci daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşısı oda çıxdı. Dili dedi: – «MƏN DEYƏN OL». Dalandar durdu. Altıncı daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşısı oda çıxdı. Dili dedi: – «MƏN DEYƏN OL». Dalandar dəyişdi. Yeddinci daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşısı oda çıxdı. Dili dedi:

– «MƏN DEYƏN OL». Dalandar gülümsündü. Səkkizinci daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşı oda çıxdı. Dili dedi: – «SƏN MƏNSƏN». Dalandar işığa döndü. Doqquzuncu daxmanın qapısı açıldı. Ustabaşı oda çıxdı. Dili dedi: – «MƏN». Dalandar yox idi. Oddan havaya ağappaq tüstü qalxırdı... Göydən dar dalana açar topası düşdü. Topaya doqquz açar bağlanmışdı. Dar dalanda doqquz bağlı qapı diz– dizə durmuşdu. Dar dalandan göy üzünə qalxmış dalandar yazı olub bu kağıza qayıdanda doqquz idi. Əvvəl səkkiz olub. Sonra on olacaq...

– ƏLİNİ VER!

– VER ƏLİNİ!

– ƏLİMİ AL!

– AL ƏLİMİ!

– DALANDAR?

– ORXAN FİKRƏTOĞLU?

SƏS

(Musiqili fraqmentlər)

1– ci Fəsil

(İlk akkord)

Günah...

2– ci Fəsil

(Söz)

Allah...

3– cü Fəsil

(Musiqi)

Və Həvva Adəmin gözlərinə baxdı. Adəm bu baxışdan anladı ki, artıq hər şey bitib. İkisi də dizləri üstə torpağa düşüb, yaradana üz tutdular. Və ikisinə də birdən əyan oldu ki, bu böyük günahı sözlə izah eləmək mümkün deyilmiş...

4– cü Fəsil
(Orkestr)

İrigöz, xurmayısaqqal, çarmıxa çəkilmiş, başı haləli üzünü göyə tutdu: – “Mən bunlarla bacarmıram”, – dedi. – “Bunların hərəsi bir söz deyir”...

5– ci Fəsil
(Solo)

O hamını sevirdi. Onu heç kim sevmirdi. O, sıradan bir addım irəlidə, sıra ondan bir addım geridə durardı. O, sıradakılardan seçilirdi. Elə seçildiyinə görə hamı onu sevmirdi. Onlar arxada durub onun ensiz çiyinlərinə, ağappaq əllərinə, uşaq kimi parıltılı gözlərinə baxırdılar. O, onlardan deyildi. Bu fərqi sıradakılar ondan tez anlamışdılar. O, sıradakıları heç vaxt düşünməmişdi, özünü onlarla tutuşdurmamışdı. Sıradakılar bir addım irəlidə durub öz istədiyini oxuya bilən bu cılız adağma heç cür başqa gözlə baxmaq istəmirdilər. Axı o onlardan niyə fərqlənməliydi? Sıradakılar onun kimi oxuya bilməsələr də, onun kimi yeriyir, onun kimi gülür, ondan da yaxşə əsnəyirdilər. Özünü təsdiq üçün biri onu şahmatda udurdu. Biri aldadırdı, biri nəyinsə oğurlayırdı. Belə– belə sıradakılar ondan seçilmədiklərini özlərinə sübut edirdilər. O, sıradakıları başa düşmürdü. Növbəti xırda qabiliyyətlərindən sonra gözləri intiqam alovu ilə alışıb yanan sıradakılar onun ağ haləli üzünə baxa– baxa durardılar. O, gözləri yaşaranacan gülərdi, uduzmağından həzz alardı. Bu xırda adamlar niyə belə qan– tərə batıb,

onu nədəsə üstələmək istəyirdilər. Sıradakılar gözlərini o baxan yerə dikirdilər. O görün şeyi sıradakılar görə bilməzdilər. Çiyinlərini çəkib nəfəslərini ötürdülər. Arxada durub onun arıq çiyinlərinə nifrətlə baxardılar. O, arxaya baxmazdı.

Baxbeləcə durmuşdular. O, irəlidə, sıra ondan bir addım geridə...

6- cı Fəsil

(Xor)

Qızın arxasında durublar. Bu cızı keçməyə nə cürətləri var, nə də qüvvələri. Qabağlar irəliyə gedərlərmiş, sonra geriləyiblər. Arxaya çəkilə- çəklə cızın dalında ayılıblar. Hamısı bir geyinib, eyni cür danışib, eyni çür gülür. Qarşılarında biri var, əli çubuqlu. Gözləri onun əlindəki çubuqdadır. Elə bil kimsə əvvəlcədən onlara deyib ki, bu əli çubuqluya qulaq assınlar. Onlar da bu işi dərk eləmədən icra edirlər. Ətraflarını görmürlər. Gözləri çubuqdadır. İçlərində bir- iksi var, hərdən deyirlər ki, cızı o taya keçəcəklər, amma keçmirlər. Hamısının gözləri çubuqdadır. Çubuq qalxır, enir, enir qalxır. Gözlərini qırpmadan yaşayırlar.

7- ci Fəsil

(Rapsodiya)

Səhərin açılmasına bir az qalmış keçi ayaqlarını dirədi dünyaya ki, mən getmirəm, dayandı, durdu. Külək qalxdı, cumdu xəbərə, xəbər çatdı səhərə. Səhər yuyunurdu. Üz- gözü sulu, yaş gəldi yaş gəldi gecənin üstünə. Gecə qara, səhər ağ. Gecə ilə səhər tutaşdı. O bunu... bu onu... Gecə gecədən yorğun, səhərin ayıldığı indi, üzü sulu gecə basıldı. Səhər açıldı. Günəş çıxdı. Xoruz banladı. Qıraqda qaratikan kolunun dibində bir balaca çiək çiçəkləmişdi. O, gecədən çiçəkləmişdi. Qa-

ranlıqda hələ günəş çıxmamış...

8– ci Fəsil
(Antrakt)

Ölüm!...

10– cu Fəsil
(Son akkord)

O, özünü yel dəyirmanının pərlərinə bağladı. Üzü küləyə durdu. Külək əsdi. Yel dəyirtmanı fırlanmağa başladı. İndi o külək əsdikcə fırlanacaqdı. Gözlərini yumdu. Gecə– gündüzü qovdu, gündüz gücəni. Gecə gündüzü, gündüz gecəni...

FƏDAI

Əczaçı qızın qorxudan gözləri irilənmişdi. Onu görəni kimi üzü də yekəldi– Sizə də sevgi dərmanı lazımdır?– soruşdu.

– Hə, – dedi.

Qız çarəsizlikdən ağlamışdı. Əlini əttar dükəninin qarşısına yıxılmış insanlara tərəf uzadıb6– “Hamı bu dərmanı istəyir”– dedi. – “Axı belə bir dərman yoxdur”.

Dükandan eşiyə çıxdı. İnsanların hirsini havanı da qaraltmışdı. Bu qaralığın içində insanların ağaran dişlərindən savayı diri və ağ heç nə yox idi. İnsanların hirsini, içindəki hirsini qıcıqlandırdı. Ağrıdan uca barının üstünə çıxıb çığırdı. Xırıltısının arxasınca neçə illərdən bəri içində çabalayan sözlər bir– bir ağzından düşüb əttar dükəninin qarşısına dağıldılar. İnsanlar ayaqları atında çabalayan yarımcan sözlərdən üşəndilər. Get–gedə boğazından diri sözlər də çıxırdı: “Sizə sevgi lazımdırsa, arxamca gəlin!”

O, o, illərdə gedirdi. Sonra şəhər əhli gəlirdi. Şəhərdən çıxıb kəndi keçdilər. Çayı adılayı, arana çatdılar. Aranın dağa di-rəndiyi yerdə mağaranı gördülər. Özləri dayanmadı. Onları mağara saxladı. Yola çıxandan hara getdiyini bilmirdi. Dəyişən ovqatının, qorxusunun içində bir güc əmələ gəlmişdi, onu day-anmağa qoymurdu. Başa düşürdü ki, arxasınca gələn hirsli in-sanlara vəd etdiyi sevgini sevgini verməsə, onu öldürəcəklər. Mağaraya qədər bu fikir onu qorxudurdu. İndi isə qorxusunu və ölümünü unutmuşdu. Neçə illərdi sevgisiz yaşayırdı. O da bütün şəhər camaatı kimi haçandı hirsli və kinli idi. Mağara qarşısında olanda içinin dəyişdiyini hiss eləsə də hələ buna inana bilmirdi. O, hələ onu bura gətirən qüvvəni dərk etmə-mişdi. Bir şəhər insanı iki kəlmə sözü ilə necə inandırdığını da anlamırdı. İndi onun beynində ancaq bir sual var idi. Görəsən itmiş sevgini tapa biləcəkdimi?! Atdığı addımları da dərk elə-mirdi. Elə bil kimsə içinə girib onu idarə eləyirdi. İnsanlara baxdı. Şəhər əhli sevgisiz bir insanın arxasınca düşüb sevgi da-lınca gəldiklərinə görə özlərini və ətrafdakıları didib– parçala-mağa hazır idilər.

Mağaraya qalxan cığıra ayaq basıb səsləndi:– “Gün batana qədər sevginizin öldüyü anı xatırlayın, mən gülü dərib gəli-rəm”.

İnsanlar hirsle içərilərinə cumanda o, mağaraya tərəf qalxdı.

Gül mağaranın lap ağzında bitmişdi. Mağaranın nəfəsi gülü solmağa qoymurdu. Mağara gülə elə mehlə baxırdı ki, gül az qalırdı kəpənəyə çevrilə. Gül günəşi də batmağa qoymurdu. Yaxınlaşıb gülün ayağı altında oturdu. Adicə qızılgül idi. Nə qorxusu vardı, nə gözəlliyi. Ayağa qalxıb mağaraya tərəf get-mək istədi. Hansısa qüvvə onu mağaraya tərəf getməyə qoy-madı. Bu qüvvə onu göndərib öz gözüylə gülə baxmağa məc-bur etdi. İndi gül qoxulu və gözəl idi. Və o, qəfildən hiss elədi

ki, içi tamam dəyişir, gözü gördüyünü içi sevə bilir, kini, nifrəti daha yoxdur. Gülün gəzəlliyi başını elə qatdı ki, günəşin getdiyini də hiss eləmədi.

Gecə yenə qorxu gətirdi. Əgər sevgi yalnız güldəydisə, o, arandakı hirsli insanlara bu sevgini necə aparıb verəcəkdi! Gülü dərsə, solardı6 İnsanlar ona inanıb mağaraya qədər qalx-dırlarmı? Qalxsalar dəyişə biləcəkdilərmi? Başa düşdük ki, sevgi ətrafda deyil, insanın öz baxışındadır. Sevgi daxili vəziyyətin baxılanla təmasıdır. Ən iyrenc məxluq da, ən pis hadisəyə belə sevgiyə baxa bilsən, nurlanarsan. Daxilin necədirsə, baxdığını da o cür görəcəksən! İçindəki hissələrin təkanı öz dərinliyindən gəlsə, gördüyündə dərk edə biləcəksən. Sevgi yoxu var eləməkdir. Olmayı oldurmaqdır. Sevgi mağaranın gülə baxışıdır.

cıgırla insanlara tərəf enirdi. Birdən güclə çevrildi. Özü öz qoxusundan məst ola- ola aşağıda dayanıb ona hirsə baxan insanları gördü. Onlar deyəsən, sevgilərinin itdiyi anı xatırlaya bilməmişdilər:

Onu insan sifətində görüb üstünə cumdular. Əllərindəki daş, kəşəyi başına yağdıra- yağdıra:” bizi niyə aldatdın”- qışqırdılar.

canı qana bulaşa- bulaşa insanlara baxırdı. Onlar onu öldürdükləri anda da gözəl və sevimli idilər.

AYRIC

Gözlərini ovuşdurub:

– “Nə xəbər, – donquldandı, – bu vədə xeyir ola?

– Elanı oxudum. Kirayə ev axtarıram.

Doqqazda dayanmış iri göz adamın sözü də utanırdı. İsti yay səhərində yorğunluğunu gizlətməyə çalışsan bu adamın “bağ-

şlayın” nəvazişinə də məhəl qoymadı:

– Keç görüm müəllim kimi danışma !

Mətbəxdən otağa qayıdanda qonaq pəncərədən pəncərədən yuxulu şəhərə baxırdı. Kürəyi də geyimi kimi nimdaş və ütüsüz idi. Saçları yaş kəndir kimi çürümüşdü. Yağış qoxuyurdu. Sağ çiyini sola nisbətən bir qarış hündür görünürdü.

– Elanı elə indi oxudun?

Qonağı erkən gəldiyinə görə sancdı.

– Evində bir həftə qalsam da kirəni illik ödəyəcəm. Səndən bircə xahisim var. Kim olduğumu soruşma.

– İri göz elə bil seir deyirdi.

– Oğrusan?

– Yox! Razısansa daha mənə sual vermə. Yalan danışa bilmirəm. Düzünü desəm də sən inanmayacaqsan.

Qonaq üzünü çüvirib susdu.

Səhərlə gecənin toqquşacağında onu yuxudan qaldırıb bu vaxta qədər gərginlikdə saxlayan iri, göy gözləri kimi bədəni də işıq saçan bu adamın başqa güvə olduğunu elə bil indi dərk edib bir də yuxudan ayıldı. Və ayılan kimi də qorxdı. Elə qorxa– qorxa da:

– Sən kimsən ki? – soruşdu.

Qonaq:

– Mən mələyəm, – dedi, heç zarafat eləyən adama da oxşamadı.

– Pulun yoxdu çıx get, yoxsa bir azdan qar qız olacaqsan.

İri göz hirsələnib mizi pəncərəyə tərəf çəkdi. Pəncərəni çıxarıb mizin üstünə atıldı. Oradan da təkən verib havaya qalxdı. Sağ solundan bir qarış böyük olan qanadları ilə dolabın içinə düzülmüş çini qabları qıra– qıra bir xeyli uçub yenidən döşəməyə qondu.

Yaxınlaşıb əli əsə– əsə iri gözün qanadlarını dartdı. Tərli

qanadlar qopmurdu. Deməli qonaq doğrudan da mələk idi. Buna şübhəsi qalmadı. Amma mələk nəyə görə məhz onun evinə gəlmişdi? Danışığı mədəni, davranışı nəzakətli, uçuşu təhlükəsiz olsa da hər halda “bu nəşə” insan deyildi.

– İndi sən kişisən, ya arvadsan?

– Bizdə belə bölgü olmur– mələk gülümsündü.

– Əzrayıl deyilsən?

– Mən başqa tapşırıqla göndərilmişəm. Sizin görkəmdə özünüzü islah edəcəm.

– camaat göyə çıxır, Sən niyə bura gəlmisən? – Mələkdən bu yolla söz alırdı.

– Qəlblərə ədalət toxumu səpib, yenə geri qayıdacam.

– Mələk bu sözləri deyə– deyə işıqlanırdı.

– Bu işə görə sənə nə qədər pul verəcəklər?

– Biz mənəvi rahatlığa işləyirik. – Mələk diqqətlə onun gözlərinə baxa– baxa danışırdı.

– Sən ya gicsən, ya kommunistсэн, ya da mavi. Mələk– zad deyilsən! Nə mənəviyyat? Dünyada bircə mənəviyyat var. Güclünün özündən zəifi hərləyib varlanması. Mələk olmasaydın, sənə doğanaqdan bir– bir keçənləri göstərərdim. Nə qədər ədalətini itirməmişən qayıt dala... yazıqsan!

Mələk onun son sözlərindən doluxsundu. Peşman– peşman baxıb: – Sən mənim gücümə inanmırsan? – soruşdu.

– Uça bilsən də, yox.

Mələk əməlli–başlı əsəbləşdi. Otaqda var–gəl edib elə finxırdı ki, lələkləri döşəməyə töküldü. Sonra qəfil nəşə tapmış kimi durub:

– Gəl adamların arasına düşək, – dedi, – qarşımıza çıxan ilk bəni insanın qəlbinə mən ədalət toxumu səpim, sən də bax gör o necə dəyişir? Nə deyirsən?

– Pulumu indidən ver, sonra bilməz bir də gördün qaçıb ara–

dan çıxdın. Mələk əlini cibinə saldı.

Masac salonunun arxasında dayandı. Mələyin çiyinə toxunub “ içəri keç” işarəsini verdi.

Dəhlizdəki oturacağa oturub növbə gözləyirdilər. Mələk insanlara maraqla baxırdı. Sağ tərəfində oturmuş bir qoca mələyin bu marağına heyrətlənib ondan:

– Birinci dəfədir? – Soruşdu.

Mələk:

– Bəli, – dedi, ilk dəfədir.

Qoca əvvəlcə gülümsündü, sonra susdu. Bir azdan nə fikirləşdisə yerini də dəyişdi. Yenə ikisi qalmışdı. Uzaqdan onlara sarı gələn yarıçıılpaq qızı görüb mələyi dümsüklədi:

– Əsl mələksənsə o toxumundan bu qızın qəlbinə ək, görüm necə əkirsən, saati yüz dollardır!

Mələk qarşısında dayanmış qızın ağappaq dərisinə , dik döşlərinə, gözəl biçimli əndamına baxa– baxa adamlaşdı. Qız mələyə sıxıldıqca onun göydən gəlmə ədaləti də sıxılırdı. Handan– hana o, bədənində dolmuş istiliyi, özündən qovub qızdan:

– Sən də mələksən? – soruşdu.

Qız:

– Bunun mətləbə dəxli yoxdu, dedi, – saatım yüz dollardır, ver istəyirsən sənə üçün lap pəri olum!

Mələk özünü itirmişdi. Bilmirdi göydən gətirdiyi ədaləti hardadır. Ayağa qalxıb qızın əlindən tutdu. Nəsə demək istəsə də bacarmadı. Bir aydan sonra mələk salon qızından ölümcül xəstəliyə yoluxub yatağa düşdü. Beləcə mələk göydən gətirdiyi ədalətini təsbeh kimi çevirə– çevirə bir ay da susdu. İkinci ay mələk ona baxıb qorxa– qorxa

– Dünyada daha ədalət olmayacaq? – soruşdu.

Bir ay idi o da mələklə bağrıbadaş oturub susurdu. Gözü

qarşısında bircə amin içində salon fahişəsindən ölümə yoxluqmuş, göydən buyrulmuş, tapşırığı yerinə yetirə bilməyib insan əzabıyla ölən bu yazıq mələyə nə deyəcəyini, necə təsəlli verəcəyini bilmirdi. Mələyin verdiyi sual onu elə bil yuxudan oyatdı. Qəfil dərk etdi ki, özünü bihudə qınayır. Mələyin soluxmuş bənizinə baxıb:

– Sən uduzdun, – dedi, – sən insan cildinə uduzdun.

Mələk əməlli– başlı sınıxmışdı. Heç taqəti yoxuydu. Onun sözləri mələyi bir az dirçəltdi.

– Mən hardan biləydim ki, insanlar tez ölür, – dedi, – bilsəm insan olmazdım. Bircə günah nədir ki? Amma insan olmaq mələkləkdən yaxşıdır. Mələklər sevgi nədir bilmirlər... Mən onu görəndə kimi sevdim, bu sevgi mənə tapşırığı da unutturdu. Mən o qızı indi də sevirəm.

Neçə günün yorgunluğundan, yuxusuzluğundan ağırlaşmış kipriklərini qaldırdı ki, mələyi ürəkdən söyə. Gördü mələk tərənəm. Əlini onun alınına toxundurdu. Bumbuz idi. Mələk ölmüşdü.

Mələyi uca dağın döşündəki palıd ağacının kölgəsində basdırıb geri döndəndə salon fahişəsini gördü. Salonun qarşısında durmuşdu. Yaxınlaşıb qarşısında diz çökdü. Fahişənin əllərindən opdü, ayaqlarını qucaqladı. Fahişə hirsələnib:

– Bu nə deməkdir, – qışqırdı– axı siz neynirsiniz?

– Mən sənənin gücün qarşısında səcdə edirəm.

2004

SINQAPUR ŞARI

Hekayə

Qarıçı gələnləri maşından düşəndə gördü. Qaranlıq dəhliz-

dən civə kimi şürüşüb, gur işıqlı salona keçdi. Əlini yuxarı qaldırıb: “Gələn var” qışqırdı.

Bom– boş salon canlandı. Müdir üzünü ona tutub:

– Sən işində ol – dedi.

Dodaqlarını yaşlayıb qapıya sarı boylandı. Gələnlər üç nəfər idi. Arıq uzun kişi, yumru arvad və üzündə qorxu ifadəsi donmuş başıqırxıq uşaq. Müştəri adı eşidəndə dizləri əsən müdir, gələnləri gülə– gülə qarşılıdı. Gələnlər arxayın– arxayın yumşaq oturacaqlara yayıldılar. Yumru arvad ayaqlarını araladı. Xadimə çiyinlərini atıb, aşbaza xəbərə getdi. Bunu qarakəpənəkli “xörəkpaylayanlar” müqəddəs üçlüyü dövrəyə aldılar. Qapıçı dəhlizdən boylanıb içəri baxırdı. Arıq kişi boğazını arıtlayıb sifariş verdi. Kəpənəklər uçşudular. Müdir ona:

– Başla – dedi.

Başladı. Yumru arvad ayaqlarını bir azda araladı. Başıqırxıq uşaq əvvəlcə oturan yerdə qalxdı. Sonra ayağa qalxıb ayaq üstə darıxdı. Darıxa– darıxa ona yaxınlaşdı. Pencəyindən sallandı. Diqqətlə ayaqqabılarına baxdı. Boş salonda, ağ süfrəli mizlərin arasında tək– tənha dayanıb, saksafonu “yırtıb” bu eynəkli kişinin harasıa uşağa xoş gəlmədi. Və bu məsələ uşağa o dərəcə yer elədi ki, üzü üstə döşəməyə uzanıb bərkdən ağlamağa başladı. Səsə iki kilometr aralıda durmuş gecə polisi də qaçıb gəldi. Uşaq doyunca ağlayıb, qəfildən susdu. Ayağa qalxıb atasına:

– Bunu burdan itir – dedi.

Atası müdirə baxdı.

O, musiqini kəsib, saksafonun çantasına yığdı. yavaş– yavaş “üçlüyün” nizinə yaxınlaşdı. Arıq kişi yumru arvada baxdı. Əlini arıq kisinin çiyinə qoyub, gözü ilə uşağı göstərdi:

– Sənin oğlundu?

Arıq kişi razılıqla başını tərپətdi.

- Onun anasını...
- Qapıçı arxasınca:
- Müdir dedi ki, daha işə gəlməsin– qısqırdı.
- Həyətə girib pillələri qalxdı. Dostu son pillədə oturmuşdu.
- Sual dolu gözləri ilə ona baxırdı. Yarımilitirlik araş şüşəsi, beş– altı zoğal və duz dolu duzqabı oillələrin başındakı meydança üstünə düzülmüşdü. Dostu arınıb, daranmışdı.
- Sən zəng vuran kimi, arağı aldım!
- Arvadın evdən qovub deyəsən?
- Hə!. . Eybi yoxdu, elə burdada dərdləşərik!
- Dostundan bir pillə aşağı oturdu. Birinci qədəhi dinməzcə içdilər. Dostu zoğalı iynəyib qəzetin üstünə atdı:
- Hə, de görüm nə olub? – soruşdu.
- Sinqapura gedirəm.
- Dostu uğunub pillələrin üstünə yığıldı. Səsə qonşuların işığı yandı. Dostu arvadını xatırlayıb gülməyini kəsdi, pıçıltıyla:
- Orada nə işin var– soruşdu.
- Hava şarı alacam!
- Niyə?
- Sənnən toylara gedəcəm, sən səkil çəkəcəksən, mən də şarları filəyəcəm.
- Hə – dostu ciddiləşdi.
- Həmən şəkilləri çıxarıb, vuracağıq mən filədiyim şarların üstünə...
- hə, sonra...
- Şar qalxacaq səhərin üstünə. Yekə, rəngli şar. Lap yekə göy boyda...
- Hə, sonra...
- Sonra şar şəhərin üstündə həmişə qalacaq!
- Partlamayacaq?
- Yox... Kim darıxsə göyə baxacaq. göydəki şari görüb se-

vinəcək!

– Sonra?

– Sonra hamı sevinəcək!

– Sinqapur hardadır?

– Onu bilirəm ki, sinqapurda şar beş dollardır!

– Yox e... Sinqapurun özü haradadır, ora getmək mümkündür?

– Öyrənmişəm... İkimizə iki min dör yüz pul lazımdır. Turist firmasına gedirsən, pulu verirsen. Bakı– “Honkonq”– Sinqapur marşrutu ilə gedirsən Sinqapura...

– Kəraçidə almaq olmaz?

– Yox.

– Bəs saksafonu neyləyəcəksən?

– Saksafonu Fimaya satacam. Fima deyir ki, pulu xırda şeylə qazanmaq olar. Saksafon yox! Fima royalın satıb saksafon alır...

– Bu hesabla sən gərək “fıstırıq” alasan...

– Mən sinqapura gedəcəm, məni ələ salsan da, gedəcəm...

Dostu arağı fincanlara süzdü.

– Götür – dedi. İçək Sinqapur şarlarının sağlığına.

İçdilər.

Dostu yenə bərkdən gülə– gülə:

– Havadan da pul çıxarırsan ha... – dedi.

... Dostundan ayrılıb küçəyə çıxdı. İşıqsız, adamsız şəhər küçələri ilə yorğana qədər dolaşdı. Şəhərdən köçmüş, xaricə qaçmış dostlarının evləri qarşısında baş əydi. Şəhərin bütün küçələri dənizkənarı parka çıxdı. O da elə küçə kimi idi. Parka çıxdı. Qağayılar qışqırırdı. Oturacaqların birində öpüşən cütlük onu görəndə əvvəlcə qorxdu, sonra tanıyıb sevindi. Uzun müddət şəkili qəzüt və curnal səhifələrindən düşməyən, televiziya ekranında saatlarla solo konsert verən, keçmiş əyyamın

ən tanınmıçş caz ifaçılarından biri olan adamı, gecənin yarısı onlar üçün nə qədər qərribə idisə, onun üçün də bu iki gəncin tanınması qərribə idi.

– Məni tanıdız?

Qız gülə– gülə:

– Əlbəttə! – dedi.

– Sinqapura gedəcəm!

Qız oğlana qısıldı. Oğlan cingiltili, Yenice dəymiş səsiylə:

– Oralar gözəl olar! – dedi.

– Onlar müharibəni udublar! orda şar beş dollaradı...

– Nə baha? – qız oğlana baxdı.

Oğlan:

– Nəyi bahadır? – dedi.

Oğlan diqqətlə süzüb:

– Səndə otuz min var? – soruşdu.

Oğlan əlini cibinə salıb gülə– gülə:

– Bir “cücələrim” i çal görüm – dedi.

Qız gülümsündü...

Dənizlə üz bəüz durmuşdu, saksafonu dodaqlarına yaxınlaşdırdı.

Sonra bütün şəhərin işıqları yandı. camaat dəstə– dəstə dənizkənarı parka tərəf axışmağa başladı. Dəniz dəki gəmilər di-ngildədi. Yüngülcə külək qalxdı. Həştərxan mayakı işıqlandı.

Dostu yatmışdı. Arvadı onu silkələyib yuxudan oyatdı.

– Qalx – dedi. – Dənizdən səs gəlir, bütün şəhər ora axışıb.

Dostu arvadı ilə səs tərəfə gedirdi. Qəfildən göydə iri hava şarı görüb gözlərini ovuşdurdu... Şar yenə göydədi...

Əyilib arvadından:

– Səndə beş dollar olmaz? – soruşdu.

Arvad da göyə baxırdı. Dinmədi...

BAYRAM ŞAMI

Katibə qapını içəridən yumşaq bağladı. Gözü yumşaq, dizi yumşaq katibənin otağı yavaş– yavaş bürüyən həniri də yumşaq idi. Nöqtəni ağır daş kimi cümlənin axırına yuvarladıb başını yuxarı qaldırdı.

– İşçilər gedib?

– Çoxdan.

Qalsın sabaha, yorulmuşam.

– Mən bu gün istəyirəm.

Katibə yumşaq– yumşaq soyundu. Qıncanıb yumşaq yerləşlə ona sarı gəldi. Yerişi dişi tovuz quşunun mövsüm rəqsinə oxşayırdı. Qarşısında oturmuş katibənin gözlərindəki yumşaq ehtiras bircə anda ona yorğunluğu unutturdu.

Sonuncu pilləyə ayağını qoyanda çevrilib qapıçıya baxdı. Qapıçının qalın qolları gülüşünü gizlətməmişdi. Katibənin əri məşinində oturub qəzet oxuyurdu. Yolu tez keçdi ki, onunla üzləşməsin. Solğun gülüşü üzündən əskik olmayan, yay– qış tərləyən bu adamdan utanırdı. Katibənin əri də ondan utanırdı. İndi görsələr gərək utana– utana dərdləşsinslər. Bu üzücü mənzərəni gözləri qarşısına gətirən kimi nədənsə tərlədi. Təkərlə əlləşən sürücü onu görəndə kimi dikəldi. Sürücü uzaqdan havası yenicə vurulmuş təkərə oxşayırdı. Çox danışmaqdan çənəsi əyilmiş, üstü– başı kirli sürücünün üzünə ona darıxdığı dünyanı xatırladırdı. Birdən– birə başa düşdü ki, bu gün sürücünün üzünü görə bilməyəcək. Sürücünün sözünü ağzında qoyub avtobus dayanacağına sarı döndü. Və qəfildən hiss elədi ki, yenə möhkəm darıxır...

Bu gün ilaxır şərşənbəydi. Havanın qarası üzünə çökmüşdü. Küçələrdə novruz güllərini xatırladan tonqallar açmışdı. Tonqalların sap– sarı odu gecəni şəhərə buraxmayan kiçik ev itləri

kimi atılıb düşürdülər. Çoxdandı sevinə bilmirdi. İçinin mehri çəkilməmişdi. Sovulmuş kisəyə oxşayan canını evdən işə, işdən evə sürüyürdü. Yəqin , indi arvadı bayram süfrəsi açıb, onu gözləyir. Şəkərdən, şirnidən bişirib düzüb mizin üstünə. Arvadı bayram adamı idi. Sevinci üzdəydi. Nəyə desən sevinə bilirdi. O, isə yığnaqlarda darıxardı. Arvadı üçün onun özü bahalı bəzək əşyası idi. Geyindirib, tumarlayıb, “adam içinə” çıxarardı. Arvadını sevib almışdı. İndi aralarında çat vardı. Bilirdi ki, günah özündədir. Bu çatı araya özü salıb. Amma darıxmağı o çatı aradan götürməyə də mane olurdu...

Evə necə gəlib çıxdığını sezmədi. Pillələri qalxıb qapının zəngini basdı. Arvadı qapını açıb:– tort indi hazır olacaq – dedi. Elə o dəqiqə də dediyini unudub mətbəxə qaçdı. İçəri qaçıb çəkələklərini ayağına keçirdi. Arvadı mətbəxdən:– “Yuyun. Yeməyini gətirirəm– qışqırdı. Köynəyini soyuna– soyuna düşündü ki, belə aradan çıxıb harasa getsin. Sonra arvadının hay– küy salacağını bilib fikrindən daşındı. Yüngülcə yuyunub mizin arxasına keçdi. Üzünə yalançı gülüş çəkib:– “mənə zəng eləyən olmayıb?” soruşdu.

Arvadı:– “Sən kimə lazımsan” – dedi.

Dinməzəcə plobu yedilər. Çay içib, meyvəyə keçdilər. Arvadı susmaqdan bezib:– “Danış da bir”– dedi.

– Nə danışım axı?

– Dur heç olmasa şamları yandır!

Ayağa qalxıb dolabdan şamları çıxardı. Kibrit çəkib alışdırdı. Şamların arxasını əridib gümüş siniyə yapışdırdı: İkincini yandırıb sual dolu baxışlarla arvadına baxdı. Arvadı:– “Mən hansıyam”?– soruşdu.

– “Yaşıl”!

– “Bəs sən”?

- “Ağ”!
- “Niyə”?
- “Nə bilim... İstəyirsən sən ağ ol”.
- “İstəyirəm”.

– “Yaxşı sən ağsan, mən yaşıl. Görək birinci hansı əriyəcək”. Arvadı yaşıl şamı üfələmək istəyəndə qapı döyüldü. İkisi də qalxıb qapıya sarı yüyürdülər. Doqqaza papaq atmışdılar... .

Arvadı papağı elə doldururdu ki, elə bil uzaq səfərə çıxan adamın xurcununu doldururdu. Papağı qapının ağzına qoyub qapını örtüdü. Arvadı ilə itələşə– itələşə gözlükdən eşiyyə baxırdılar. Pillələri asta– asta balaca qızcığaz qalxırdı. Sovqat dolu “torbasını” götürməkdən ötrü qız aşağı əyləndə qapını açdı. Uçaq qorxsa da, gülümsündü. Qızın əlindən tutub içəri çəkdi. Arvadının diri gözlərində sevinc işarırdı. Qızı mizin arxasına oturdular. Arvadı: – “Nə qədər istəyirsən özünçün ye, Gedəndə papağını da apararsan”– deyib, qızın nimçəsinə aş çəkdi. Qız əlini məhrəmcəsinə süfrəyə uzatdı. Şəkərburaya bir dişdәм vurub nəşə xatırladı. Bu nəşə qızı elə utandırdı ki, o əlindəki tikəsinə mizin üstünə qoyub susdu. Arvadı plovun üstünə toyuq tikəsi qoydu. Qızın bu ovqatını görüb:– “Nə oldu?” soruşdu.

- Olar qardaşımı da çağırım?

İkisi də bir ağızdan “çağır” dedilər.

Qız dəhlizə çıxıb açıq qalmıə qapıdan eşikdəki qardaşını səslədi.

- “Gəl, qorxma uşaqları yoxdur”!

Qapının ağzında kök, çirkli köynəyi son düyməsinə kimi düymələnmiş oğlan dayanmışdı. Bacısının sözündən tutub ağır– ağır ləngərlənirdi. Ev sahiblərinin sevgi dolu gözlərini görən oğlan əda ilə “Bayramınız mübarək” deyib içəri keçdi. Onun bir anda vəziyyəti düzgün qiymətləndirilməsi arvadını

əməlli başlı əyləndirmişdi. Uğundurub kefini açmışdı.

Uşaqlar miz arxasında oturub xıdır– xıdır bayramlıqdan yeyirdilər. Çevrilib arvadına baxdı. Arvadının üzündə çoxdan yoxa çıxmış qəribə bir içiq vardı. Ayaqları titrəyə– titrəyə Ya-xınlaşıb başını arvadının üzündəki işığa söykədi. Üzü od tutub yandı. Alov köynəyinə keçəndə arvadı qorxa– qorxa su dalınca qaçdı. Sinəsinə, qollarına keçən odun istisi ağrıdsə da, içinə yüngüllük gətirirdi. Saçları yandıqca otağa qoxu yayılırdı. Uşaqlar mizin üstünə düzölmüş qazlı suları çiyinə, başına axırdırdılar. Yox idi. Bədəni yanırırdı. Arvadı özünü yetirib bir badya suyu başına tökəndə “Elə niyə eləyirsən”? soruşdu.

– “Yəqin darıxmaqdadır, fikir vermə”– dedi.

Arvadı son dəfə çevrilib od tutmuş ərinin canından ayaqları altına süzölən yaşıl rəngli şam ərintisinə baxdı. Bayaq yandırdıqları şamları xatırlayıb bir az toxdadı. – “qorxmayın uşaqlar”– dedi. Yanan əmi deyil, şamdır, yeməyinizi yeyin.

İşdən gec çıxdı. Hava qaralmışdı İçərişəhərin dolanbac küçələrindən keçib Fəvvarələr bağına dönəndə, uşaqlıq dostu ilə rastlaşdı. Dostu dəyişmişdi. Nimdaş ağ paltoda ümidi solmuş yaşara– yaşara onu onu görməyinə əməlli başlı sevinirdi. Çoxdandır su altında yaşayırmış kimi yaşayırdı. Dünyanın səsləri, rəngləri elə bil itmişdi. İndi dostunun sevinən üzü ona ötüb keçmiş, isti bir hissənin mövcudluğunu xatırladırdı. Dostunun illər əymiş çiyinə baxa– baxa bu hissi oyatmaq istəyirdi. İçi tərənəmirdi ki, tərənəmirdi. Dostu evlənməmişdi, işləmirdi də. Ağarmış tellərinə, çürümüş sarı dişlərinə, ağzından gələn çaxır qoxusuna acıya– acıya əlini dostuna tərəf uzatdı. Öpüşüb ayrıldılar.

İçində qımıldanan hissənin kökünü axtara– axtara bağın asfalt döşənmiş enli pillələriylə üzüyuxarı qalxırdı. Birdən0birə işdə

unutduğu eynəyi yadına düşdü. Kefi əməlli başlı pozuldu. Əvvəl istədi geri qayıda. Sonra tənbəllik elədi. Arvadı səhər balıq istəmişdi. Evdən çıxanda pulu öz əliylə hesablayıb dös cibinə qoymuşdu. Nahar edəndə bu pulu üstündən xərcləmişdi. Eynəksiz nə balıqların piştaxta üstə yazılmış qiymətlərini oxuya biləcəkdə, nə də cibindəki pulun miqdarında alacağı balığın çəkisini yoxlayacaqdı. Bunları satıcıdan soruşmağa da utanacaqdı, özü üçün yaratdığı mənasız qayğıdan əsəbləşdiyini görüb balıq almaqdan vaz keçdi. Yəqin ki, evdə yeməyə nəşə vardı.

İki nəfər idilər. Uçaqları olmurdu. Arvadı axır vaxtlar ancaq alma ilə dolanırdı. Özünü arıqladandan sonra uşağa oxşamağa başlamışdı. Görünür, arzular gerçəkləşməyəndə adam qocaldıqca uşağa dönür. Çoxtandı sevinə bilmirdi. Yəqin ona görə son vaxtlar arvadına hər gün hədiyyə alırdı ki, heç olmasa o sevinсин. Arvadı hədiyyələrdən doğrudan da sevinirdi. Əlini cibinə salıb pulunu yoxladı. Yerindəydi. Yolunu dəyişib bağın içinə doğru getdi. Bağın ətrafına əkilmiş küknar ağaclarının üstünə boyunbağı kimi şüşə şamlar düzülmüşdü. Şamların çoxusu yanmırdı. Küknarlar yolun qırağında dayanmış bir dəstə eynəkli, əcalı, dişləri tökülmüş qocanı xatırladırdı.

Daş səkinin üstündə oturub oyuncaq alver edən qoca yəhudi başını paltosunun boyunluğu içində gizlətmışdi. Satdığı oyuncaqlarından seçilmirdi. Piştaxtaya yaxınlaşdı. Oyuncaqları bir-bir qaldırıb nisbətən görən gözünə tutdu. Qoca yəhudi onun qəribə hərəkətlərinə maraqlı baxa– baxa: – Bir şey alacaqsan?– soruşdu.

Qırmızı arxalıklı “qar adamı”nı bəyənib aldı. Oyuncağı cibinə qoyanda arvadının gülən gözlərini düşündü...

Həyətə girəndə qonşusuyla üz– üzə gəldi. Qonşusu:– Bayramın mübarək ! –dedi. Yadına düşdü ki, bu gün milad gecəsidir. Başını qaldırıb eyvana baxdı. İşıqları yanmırdı. Pillələri

qaça– qaça çıxıb qapını döydü. Arvadı öskürə– öskürə içəridən:– Sənsən?– soruşdu.

Süfrəsiz miz arxasında oturmuşdu. Arvadı qarşısına çay qoyub ayaq üstə dayandı. Əlləri əsə– əsə “qar adamı” oyuncuğunu arvadına uzatdı. Arvadı “qar adamı” nı dinməzəcə o biri oyunaqların yanına qoydu. Yataq otağına keçib oradan:– Yataqda televizoru söndür! –dedi.

Şəhər yerindən qalxan kimi pəncərədən eşiyə baxdı. Qar yağmışdı. Şəhər ağ örtük altından yatmış nəhəng dəniz heyvanına oxşayırdı. Arxaya çevrilib çarpayıya tərəf boylandı. Boş idi. Dəhlizi keçib açıq qapıdan çölə çıxdı. Arvadı yun saçaq şalını çiyinə salıb, qarlı həyətin ortasında yaptığı iri “qar adamı”nın qarşısında durmuşdu. Kürəyi ilə ərinin baxışlarını hiss edib yuxarı boylandı. Gözləri işıq– işıq yanan arvadı elə bil cavanlaşmışdı. Sevinə– sevinə onu yanına çağırırdı.

Arvadının yaptığı iri “qar adamı” nın üstünə yumşaq– yumşaq qaryayırdı.

Pillələrlə aşağı enməyə başladı. Sonuncu pilləyə ayağını qoyanda hiss elədi ki, gözləri yaşarıb, bu dəqiqə ağlayacaq... Nə qədər elədi, yenə başa düşmədi ki, bu göz yaşları niyə axır... Axı hər şey yaxşıdır.

AVTOPORTRET

Ağanəcəfin evi göydədir...

Ağanəcəf dünyaya uca dağı aşıb gəlib... Quş başı qar bir il yağmadan yağan il. Kənd adamı göyə baxırmış, bir də görüblər qar içində göydən aşağı bir adam düşür. Ağanəcəf soyuq adamdır. Yayda tərləmir. Sobanın yanında çox oturmur. Novruz bayramında tonqal qalamır. O, torpağı bəyənmir. Bostanını göydə salıb, əkdiyini göydən yerə sulayır...

Meyvələr, tərəvəzlər dəydikcə bir– bir göydən aşağı düşür.
Kənd adamı Ağanəcəfin əkdiyini yeyə bilmir...

Ağanəcəf ağ adamdır. Gecələr bədəni işıq saçır. Qaranlıqda
küçəyə çıxmaq istəyən Ağanəcəfi özüylə aparır...

Toyda Ağanəcəf gəlinin üzünə baxır. Gəlin xoşbəxt olur...

Ağanəcəf yayda dağa qalxır...

İki buludu var, cütə qoşub bostanını şumlayır...

Ağanəcəf beləcə yaşayıb, əriyib gedəndi...

Dünya yumru məsəlidi. Yay olur, yazı, payızı, qışı olur.
Qışda qar yağır...

Bir qış qar yağmadı. Sonra beş qış qar yağmadı. Sonra on
beş qış qar yağmadı. Dünya tərəzi məsəlidi. Bir yanı əyəndə, o
biri yanı əyilir. Qar yağmadı. Dünya əyildi. Suları qurudu, ot-
ları bitmədi. İnəkləri kövşəmədi. Südləri qurudu.

Kənd adamı bilmirdi bu dünya nədi. Kənd adamı öz kəndini
bilirdi. Yığışlıb gəldilər. Ağanəcəfin ayağına ... “Göydən sən
gəlmisən”! –dedilər. Göyə sən gedə bilərsən, get gör, qar, ha-
nı?

Ağanəcəf göydən gəlmişdi. Göyü bilirdi. Ayağını ayağı
üstünə qoyub dalıqatlı torpağa uzandı. “Gedin insanlar” – dedi.

Bir azdan qalxaram göyə.

Kənd adamı getdi işinə...

Ağanəcəf göyə gedənə qədər fikrə getdi...

Qarın kəsilməsi də, yağması da birin əlində idi...

Ağanəcəf ayağa qalxdı. Buludlarını yəhərləyib qalxdı.
Göydən aşağı baxdı. Dünya çatlamış dodağa oxşayırdı...

Ağanəcəf bostanı dərin qazdı. Beli göydən yerə atdı...

... . E... .. hey... . yerdəkilər... belinin düşdüyü yerdə bir əl-
çim qar basdırırsınız, hər il üzü göyə dayanıb gülün! . .

Ağanəcəf qazdığı qalaya düşüb, üstünü torpaqladı...

Ağanəcəfin bostandan aşağı bir– bir qar dənələri yağdı...

Bir il quşbaşı qar yağdı...
Ağanəcəfin evi göydədir.
Ağanəcəfin qəbri hardadır?

01. 02. 1995– ci il

POVESTLÆR

ON İKİNCİ NƏĞMƏ

Kor evinin torpağı diri olur. O kəndin torpağını padşaha oxşayan kişilər korkahdan daşdılar. Yağışların sonra torpaq qayım ağaclar bitirdi. Dənizlərdən yorulmuş qağayılar kəndin göyünü görməyə gəldi. O, gözəlliyi yaşamaq üçün dəryanın balıqları da qanad açdı. Kəndin otu, çiçəyi uca boylu, yolları yumşaq idi. Oralara külək əsmirdi, ölüm girmirdi, adamlarının saçı çiçək– çiçək, çiyinləri qanadlı idi. Gecələri işıqlı, səhərləri ilıq olardı. O qız doğulan gün, əvvəlcə göy üzü tutuldu. Sonra canavar ulartısına oxşar səs eşidildi. Səs kəndin qapılarını taybatay açdı, adamları üşütdü. Qız böyüdükcə səs də böyüdü. Üç ilə ağacların yarpaqları qorxudan töküldü. Sonra qağayılar göydə uçduqları yerdə daşa döndü. Bir səhər qızın atası utana– utana dağı aşib yolun axırından tufəng aldı. Alınan tufənglə kənd kişiləri səs öldürdü. O günə qədər kənd ölüm bilmirdi. Səsin ölçüsü üç ay kənd içində toxunulmamış qaldı. Qoxuya qarğa– quzğun daraşdı. İtlər səsin çürüyən ətindən yeyib quduzlaşdılar.

İlk ölüm adamları dəyişdi. Hamı öləcəyini bilib, təkləndi. İtlər sevgini də, sevinci də yedilər. Kəndin istisi o leş çürüyənə qədər uçub göyə çəkildi. Padşaha oxşayan kişilər sevgilərini diişiyəndən sonra kəndi qoyub arana düşdülər. Kəndin yolları açıq kimi qaldı. Bu qapılardan içəri küləklər əsdi. O səs hamı gedəndən sonra yenidən dirilib özünə ev tikdi.

Üç gündü quşbaşı qar yağırdı. İki dağ arasındakı düzənlik ağ süfrə kimiydi. Düzənliyin sinəsindən qırış kimi uzanan dəmir yolunun böyrüylə yeriyan qoca dəmiryolçunun üzü göy üzü . kimi tutqun idi. Qoca aşağı enib harasa gedən bulida oxşayırdı. Bu küskün görüntünün təzadı babasının arxasınca sallana– sallana gələn uşaq idi. O, elə balaca idi ki, qarın soyuğ–

una, babasının yşorğun çiyinlərinə, göy üzünün qaralan qorxusuna hələ sevinə bilirdi. Qoca əlindəki iri açarla “Nikolay demirindən” olan relsləri dəyəcələyirdi. Qarın kar sükutuna dəyən açar relslərdən çox, göy üzünün silkələyirdi. Uşağa elə gəlirdi ki, qarın babası yağdırır. Qarğalar dağ döşündəki xarabə kəndə tərəf uçanda uşaq nədənsə doluxusundu. Boğazına qəddər qalxmış qəhdərdən qorxa– qorxa babasının əlindən ttudu.

Kəndin qara dərinliyi ona quyunu xatırladırdı. Onların səsi, qarlı çölün sükutunu xalça kimi toxuyurdu.

– Baba, göydə it var?

– Yox!

– Bəs o kənddə?

– O kənddə heç nə yoxdur!

– İşıq da?

– İşıq da!

– Bəs nə var?

– Bəsdi sual verdin. İndi qatar gələcək. Dedim axı, orada heç nə yoxdur!

– Heç nə nədi?

– Nənən!

Qatar səsi eşidiləndə uşaq dağa sarı boylandı. Ona elə gəldi ki, kənddə işıqlar yanır. Və sevinclə babasının haylayıb:– Orada işıq var ki?– şığırdı. Bom– boş qaranlıqdan üşünən qoca salavat çevirib hirsə nəvəsinin üzünə baxdı. Uşağın üzündə ilıq təbəssüm vardı. Qoca:– hanı işıq?– sıoruşdu. Uşaq işığı açıq– aydın görsə də, qorxusundan babasına heç nə demədi. Qatar keçib gedəndən sonra kəndin də, işığı da unudub, sevinə– sevinədəmiryolunun böyründə qar adamı yapmağa başladı.

Qar kəndə də yağırdı. Söz olmayan yerdə sükutun mənası olur. Kənd sözsüz adama oxşayırdı. Dayanıb nəyəsə qulaq

asırdı. Soyuq qış günəşinin öləzəyən işığı ağacların budaqlarından sallanmışdı. Gəl arabasını gölə tərəf endirən qızın gözlərindəki həyəcan arabada uzanmış anasına qədər dartılmışdı. Üzünə qar ağılığı çökmüş qarı ölüm ayağındaydı. Arabanın çarxı üstünü qar örtmüş iri daşa toxunanda qarı gözlərini açdı. Ucu– bucağı görünməyən göyün dibsiz uzaqlığına baxa– baxa gülümsündü. Qarının gülüşü gölün sularına dəyəndə, qız toxdadı. Hər halda ölüm ağrıdırsa, ölən adamın üzündə gülüş ola bilməzdi. Anasına yaxınlaşıb sinəsindən qarı təmizləyə– təmizləyə:– Bəlkə getməyəsən?– soruşdu. Anası hirsələndi. Sənəsi kimi, sözləri də soyumuşdu:– Məni qayğıya uzat, özün qayıt, gəllər açdı. Sənə hamilə olanda da beləydim, dənizə yerigləyirdim. Rəhmətlik atan tərs adam idi, dedi, elə bir dənizin çatmır... O heyvərə səsi də, kənd adamları elə o gün eşitməyə başladılar... Sonra sən doğuldun... eşidirsən səsi? Deyəsən qulaqlarım tutulub, heç nə eşidə bilmirəm!.

Qız anasının sənən gözlərini görmürdü və nə dediyini eşitmirdi. Qarı gözlərini yumanda ağlamadı da. Sakit– sakit döşəməsi buz bağlanmış qayğı gölə salıb anasını içinə uzatdı. Avarla qayğı gölün üzünü qar örtmüş donuq sularına tapşırıb arabasına tərəf döndü. Anasının son sözlərini yerə salmadığından ürəyində rahatlıq kəndə tərəf yol aldı. Yəni kəndə çatanda qız çevrilib gölə tərəf baxdı. Qayıq çox uzun getmişdi.

Qarı tapdaya– tapdaya gedən yük qatarının üstü açıq bölməsində şinelinə bürünüb yatmış kişinin qulağına hardansa səs gəlirdi. Bu səs onun yuxusundan dartıb gerçəkliyə gətirirdi. Kişi gözlərini açanda o səsi lap aydın eşitdi. Yuxuyla gerçəkliyi qarışdırı– qarışdırı göyə boylandı. Səs ordan gəlirdi. Buludlardan bir fərsəğ yuxarıda yolunu azıb haray salan durnanı görəndə kişi ayağa qalxdı. Durna dənizdə batan adama oxşayırdı. Yuxusuna qədər uzanan durnaya baxan kişi, heç cür

başə düşə bilmirdi ki, bu qədər hay–küy içindən durna səsi qulaqlarına necə çatır?

Qız su dolu çəlləyin içində oturmuşdu. Yaralı durnaya oxşayırdı. Qolu çəlləyin böyründən aşağı sallanırdı. Barmaqlarından süzülən damcılar qız içini çəkirdi. Damcılar döşəmədə kiçik gölməçə əmələ gətirmişdi. Gölməçədə qız qayığa uzanmış anasını görürdü. Anasının üzü rahat idi.

Qəfildən kənd içindən ətürpədicə çığırtı eşidildi. Qız döşəməyə düşüb pəncərəyə tərəf qaçanda anasının əksini ay-aqladı. Sudan gələn iniltidən eymənib, özünün də gözləmədiyi ağrı ilə ağlamağa başladı. Göz yaşları ayağına dolaşa–dolaşa pənşərəyə çatıb eşiyə baxdı. Zülmət gecə içində tərpeşən yarpaqlar və dirəyə bağlanmış göllər qorxa–qorxa səsə tərəf boylanmışdı. Və qız qəfildən dərk etdi ki, bayaqkı, çığırtı onun içindən çıxıbmiş, gəllərin də hürgüdən o imiş. Özü öz tapıntısından səksənib yavaş–yavaş döşəməyə çökən qızın üzündə elə ağrı vardır ki, döşəmədəki suyu da ağlamaq tutmuşdu.

Göydə qarğalar qarılşaırdı, kişi kimi quş kimi əllərini yanına açıb, göy üzünə baxırdı. Qarğalar dəyəsən onun oyuğa oxşatmışdı. Son illər özünü doğurdanda hiss edirdi. İçi boşalmışdı. Gözü gördüyünü ağı kəsmirdi. O, nəyisə dəyişmək istəyirdi. Amma dəyişiləsi heç bir şey yox idi. Əslində qatara minib harasa getməsi də özünə aydın deyildi. Hər halda, bir yerdə qalmaqdansa, hara getmək yaxşı idi. Sən dəyişməsən də, heç olmasa gördüklərin yeniləşir. Bunun özü də bir cür dəyişməkdir. Qatar qəfil əylənən də kişi kəlləmayallaq relslərin böyrünə yığıldı. Və sonuncu dəfə gördüyü dünya şəkli qarlı çöllə uçan qarğalar oldu.

Qız səhər yuxudan özündən qorxa–qorxa oyanmışdır. Anasından qalma ənənə ilə məscidə sarı gedirdi. Göy üzü açılmasa da, qar kəsmişdi. Gün yuyulub, zivədən asılmış köynək

kimi büzüşmüşdür. Qız Minarənin buz tutmuş pillələri ilə sürüşə– sürüşə yuxarı çıxıb qarlı çölə baxdı. Qatarların gələn vaxtı idi. Bir azdan sağ əldəki keçməliydi. Qatar səsi dünyada onun ən çox sevdiyi səs idi. Kəndin göyünü tutmuş ulartını qıza uonutduran bu səsi o sevməyə bilməzdi. Qatarlar özgə bir dünyanın çaparları idi. Qız o dünyanı görməmişdi. Dualarının çoxu da elə o başqa dünya ilə bağlı idi. Ona elə gəlirdi ki, anasının danışdığı allah da orada yaşayır.

Qız üzünü qöyə tutdu. Keçib gedən qatarın arxasınca:– “Bilmirəm hardasan, adın nədir? Anamın göyün o tərəfinə çatdırdın ya yox?– qışqırdı, sonra astadan:– mən tək darıxıram”– pıçıldadı. Minarədən enəndə o, dəmir yolunun böyründəki qaraltını gördü. Uzaqdan qaraltı kimi görünən qatardan yıxılmış kişi idi. Ona tərəf çölün ayağından bir sürü canavar qaçırdı. Ölüm soyuqluğunu duymuş kimi, nə illah eləyirdi. Küçədən düşmüş bədənini tərpedə bilmirdi. canavarlardan çox ona yer eləyən, ölümü ayaq üstə qarşılaya bilməsi idi. Həmişə ona elə gəlirdi ki, ölümündən güclüdür. Dünya içində qarşısına çıxan bütün əngəlləri əzməyə adət etmiş kişi, bədəninin zəifliyinə görə üzünü soyuq qara sıxıb, higgəsindən ağlayırdı. Ölüm onu nifrət və taqətsizlik sifətindən haqlamışdı. Son gücünü toplayıb ölüm gətirən canavarlara baxan kişi bığaltı gülümsündü. Bu onun aləmində ölümün üzünə şax baxmaq idi. canaavrlara bərk qaçırdılar. Hərəkətlərində qəribə bir ağayanılıq vardı. Ac olsalar da, özlərini ağgöz aparmırdılar.

Bu kişinin xo. şuna gəlmişdi. “Öləndə elə canaavr kimi öləsən” düşünən kişi, çölün göyündə ilqım kimi görünən arabaya baxırdı. Sonra o, heç nə görmədi. canaavrlar kişiyyə yetəndə qız arabadan düşüb, əlindəki çırağı onların üzünə tutdu. Alovun istisi canaavrları saxladı. Onlar dişlərini şıqqıldada– şıqqıldada kişiyyə baxsalar da, yaxına gəlməyə ürək eləmirdi–

lər. Ən ürəkliyə arabanın başına dolana– dolana ulayırdı. Qız özündən getmiş kişini sürüyüb arabaya qaldırdı. Nədənsə kişini qar üstündə qaldırdı. Nədənsə kişinin qar üstündə qalmış izi ona dəmir yolunu xatırlatdı.

canavarlar bu “dəmiryoluyla” kəndi çöldən ayıran körpüyə qədər gəldilər.

Sonra səhər açıldı.

Qız səsə oyandı. Əvvəlcə bu səsin haradan gəldiyini anırdı bilmədi. Get– gedə gerçəklik yaddaşında görümlü xatirələrlə canlandı.

Gecə kişinin canavarların dişlərindən xilas etməsi qancır bədəninə məlhəm qoyması, ayaqlarını isti su ilə yuması, çıxmış qolunu yerinə salıb, aansının yun şalıyla sarıması bircə anda gözləri qarşısından keçdi. Və qəribəsi budur ki, qız bu yaxşılığına görə sevinmədi. Kişi yəqin ki, uzun müddət qonaq olacaqdır. Axı o, kişi ilə necə danışmalı idi? Ona nə deməli idi, nə soruşmalıydı? Yad adamla bir kənddə yaşamasını heç cüə ağına sığışdırma bilmirdi. Anadan olandan tək yaşamağa adət etmiş qıza bircə adamın varlığı, meşə sıxlığı qədər dəhşətli görünürdü. Kişini iniltisi get– gedə artırdı. Qız bir müddət səsə məhəl qoymadı. Nəhayət, inilti xırıltıya keçəndə ayağa qalxıb ona yaxınlaşdı. Çırağı qonağın üzünə tutub onun şişmiş dodaqlarını, göy rəngə çalan çuxura düşmüş gözlərini, sapsarı saralmış yanaqlarını nifrətlə süzdü.

Kişinin görkəmi və bu görkəmdə doğan bəd ovqat qızı sinirləndirdi. Elə bu havayla da qız onu çölə çıxarıb, arabaya uzatdı. Kəllərin boyundurduğundan tutub arabanı yaxın daxmalardan birinin qarşısına çəkdi. Eşiyə çıxanda burnuna qəribə qoxu gəldi. Başını qaldırıb göy üzünə baxdı. Göydə iri bir qızıl gül bitmişdi, qoxu da onun qoxusu idi.

Kişi gözlərini axşam açdı. Zəif düşmüş canını daxma–

nın çürük dirəyini söykəyib dikəl-di. Bədəni hələ süst olsa da beyni aydın idi. Olmuşları saf- çürük edirdi. O, ömründə çox şey görmüşdü. Və bilirdi ki, dünyada təsadüf yoxdur. Ömrünü bu vaxta kimi heç bir adama, heç bir hissə, heç bir oyuna təs- lim etməmişdir. Hələ ki, sabit azad idi. canavarlarla baş vermiş, hadisə isə ona öz acizliyini, kiçikliyi bircə anda yox ola bil- məsini sübut etmişdir. Sən demə, bu dünyanın görünməyən gücü səni istəsə ən adi bir təsadüflə yox edə bilərmiş. Sənin gücün ancaq öz aqlının yaratdığı məkanda nə isə dəf etməyə qadirmiş. Dünya sənin deyil, s. ənin gücün, iradən burada adi bir təsadüfdən çox- çox aşağıdır. Sən saman çöpü qədər kiçik- sən. Kişi indi bunun fərqi deydi. Ömür boyu allahsız yaşayan kişi, dünyanın yiyəsi olduğuna görə və bu sahibə təslin ola bil- mədiyinə görə özünə nifrət edirdi. İndi isə bir anda o öz aciz- liyini dərk etmişdi. Və bundan sonra necə yaşayacağını bilmir- di. Kişi əlində süd dolu badya tutmuş qızın içəri keçməsinə gö- rəndə utandığından gözlərini yumdu. Amma hansısa qüvvə gözlərini yumulmağa qoymurdu. Qızın görkəmində bakirəlik, təmənnəsizlik var idi. O, bu günə kimi belə görkəmində adam görməmişdir. Qız bu dünyanın adamına oxşamırdı. Qız bu badyanı döşəməyə qoydu. Bu dəfə kişi də ona qorxulu görünmədi. Kişiyə baxa- baxa o, qarnı altından başlayıb, sinə- sinə qədər qalxan, indiyə kimi his etmədiyi, yuxuluğa yaxın başgicəlləndirici bir göynərtini yaşayırdı. Kişinin də get- ge- də qızdan xoşu gəlirdi. O, ağrısını unudub, peşəkar gözlə onun hələ dünya nəfəsi duymadığını sezmişdi. Amma bu cür gözəl, biçimli qızın ucqar kənddə nə etdiyini hələ ki. Anlaya bilmirdi.

Kişi dərindən nəfəs alıb, gülümsündü. Zəif gözlərini aşağı dikib udundu. Qız onun nəsə deyəcəyini başa düşüb, aşağı əyildi. O, şişmiş dodaqlarını güclə tərpedərək astadan:

– Sən ağappaq durnasan!– dedi.

Qız kişinin gözlərindəki naməlum qılgılımlardan qorxub, geri sıçradı, qaça– qaça daxmadan eşiyə çıxıb, kəndin qaralığında əridi.

Bir azdan qız ömründə ilk dəfə özünün də dərk etmədiyi həvəslə cələyin içinə girib səhərə qədər çimdi. Amma canının diri həyəcanını su soyuda bilmədi ki, bilmədi.

O ilin baharı gələndə qız artıq özünü onsuz təssəvvür edə bilmirdi. Ona yaxınlaşmağa özündə qüvvə tapmasa da, nə etdiyini, hara gedib, hardan gəldiyini, haçan yatıb oyanmasını artıq kənarından– kənara hiss edirdi. Kişi onun üçün üz– gözü öyrəşdiyi kəndin ağacına, daşına çevrilmişdir.

İçində mələ gəlmiş şirin qıdğın səbəbini, döşlərinin tez– tez bərkiməsini, kişini görəndə uçunmasını qız qorxuya yazsa da, ürəyinin dərinliyində bilirdi ki, bunlar nədəndirsə hər halda təkcə qorxudan deyil. Kişinin görkəmi onun əməlli– başlı həyəcanlandırır. Son vaxtlar saatlarla luturuyan güzgü qarşısında dayanıb bədəninə baxırdı. Və ən maraqlısı bu idi ki,

qız kişini bədəninə baxmasını istəyirdi. Bu istəyin hardan doğduğunu qız bilmirdi. Kişini görməyəndə onun üçün darıxsın da, görəndə onu acılamaq, sancmaq istəyirdi. Kişi üçün isə kənd çoxdan aradığı rahat ev idi. O, qızla birgə bu sakitliyə, kimsəsizliyə də öyrənmişdi.

Kişi heç vaxt ömrünü saf– çürük eləməmişdir. Niyə yaşadığın bilmirdi? Axına düşüb öz yalan məni ilə qürurlana– qürurlana ancaq yalan, kin, nifrət öyrənmişdir.

Səhərdən– səhərə ömrünü çıxırmış kişi bu sakit kənddə özünü elə bir aynada görürdü. Beyni qarış– qarış açıldıqca gözü gördüyünə sevinə bilirdi. Qabaqlar baxıb görə bilmədiyini, indi düşünüb açırdı. Ömrünü çözləyə– çözləyə təbiətə də təbiətin bir parçası olan qıza yaxınlaşırdı. Kişi dəqiq bilirdi

ki, Allah varsa, bir gün elə bu kənddən çıxacaq.

Qız balta səsinə oyanıb gecə köynəyində eşiyə yüyürdü. Səs meşədən gəlirdi. Körpünü adlayıb, yaşıl, sulu otluğa qaça– qaça qız dərk edirdi ki, qorxusu təkcə qırılan ağaclara görə yox, həm də “ona” görədi. Kişi meşənin kənarındakı yamacda ucalmış tənha şam ağacını baltalayır. Küləyi kəndə dayanmışdır. Qızın yaxınlaşdığını da görmürdü. Qız hirsindən əsirdi. Bütün meşə bədəni kimi idi. Və əlində balta tutmuş kişini görəndə dişinin birini ağırsız– filansız ağzından torpaq üstünə düşdü. Qız kişini gözlərinə baxsa sakitləşəcəyini bilirdi. Elə ona görə də arxadan yaxınlaşıb onun çiyinə hoppandı. Onlar təcikdən diyirləndilər.

Kişi əvvəlcə nə baş verdiyini anlamasa da, yaşıl otluqda arxası üstə uzanmış qızı görən kimi öpdü. Qız öpüş baltalanan ağacdən da pis təsir elədi. Ayağa qalxıb:– “Buralarda heç nəyə toxunma”– qışqırdı. Qızın sözü bitən kimi şam ağacı şarappılıyla torpaq üstünə düşdü. Ağacdən qalxan toz kişini saçlarına. Paltarlarına qondu. Səsdən bir dəstə quş pırıltıyla göyə qalxdı. Kişi bircə anda qocalmış kimi göründü. Şölünün tozu, içinin ovqatına tən gəldi. Quşların uçuşunu o nədənsə qızın ürəyindən çıxan bilən hisslərinə oxşatdı. Görəsən qız onu bağışlayacaqdımı? Əyilib baltanı qaldırdı. Qız kəndin girəcəyində özünü birdən– birə yerə yıxılmış şam ağacı kimi hiss elədi. Və bərkəndən olmasa da, pıçıltıyla təciciyə sarı çevrilib:– “Məni baltalama!”– dedi

Qız kətildə oturmuşdu. Ayaqları ağırıyır. Ağrısı onu yavaş– yavaş bayaqkı zəifliyindən nifrətə, oradan da kinə doğru aparırdı. Bir azdan o divardan asılmış qoşalüləni götürüb kişinin daxmasına tərəf gedəcəkdi. Amma ayağa qalxmağa macal tapmadı. Çünki kişi qapının cəftəsini balta ilə qırıb içəri girdi. Özünü itirmiş qız yerinədən sıçrayıb əlini qoşalülənin üstünə

qoymasaydı, bəlkə də uşaq kimi ağlayacağdı. Qız tüfənglə rəftarı yaxşı bilmirdi. Beləcə onlar bir–birinin gözünün içinə baxırdı. Kişinin əlindən balta döşəməyə düşəndə qızın ayaqlarından yenə ağrı tutdu. Kişi:– “Səni başa düşə bilmirəm”– dedi. Qız içindəydi. Və ürəyinin dərinliyində bəlkə də kişidən hücum gözləyirdi. Baltanın döşəməyə düşməsi ponu lap qıcıqlandırdı. Hirsle:– “Get burdan”– qışqırdı. Söz kişiye güllə kimi dəydi. O səntirliyə– səntirliyə:– “Çarpayı düzəltmək istəyirdim!”– pıçıldadı. Qız kişinin sözünü kəsib:– “Burada hər şey mənim canımdır”– dedi. Kişi qapıya sarı gedib:– “Sağ ol”– söylədi. Və əyilib baltanı döşəmədən qaldırdı. Kişi bu görkəmdə qızın xoşuna gəlirdi. Və o özündən ixtiyarsız onun arxasınca:– “getmə”– pıçıldasa da kişi qapını bərkədən çırpıb getdi.

Qoca dəmiryolçunun iki mərtəbəli evi çölün o tayındakı kəndin girəcəyində idi. Kişi qoca ilə miz arxasınca oturmuşdu. Nəvəsi pəncərədən quru ot tayasına burnu ilə eşən iri ağ ata baxırdı. Miz üstünə yarımçiq araq şüşəsi, doğranmış payız almaları, şoraba düzülmüşdü. Kişi qocaya nisbətən tez keflənmişdi. Qoca çağırılmamış qonağının halından istifadə edib sualı– suala calamışdı.

– Şəhərə gedəcəksən?

– Yox!

– Sənətin nədir?

– Sən başa düşməzsən!

– Niyə, a bala?

– Heç vaxt şəklim özümə oxşamır! Hamıya nifrət edirəm, sənə də, özümə də!

– Niyə ay bala!

Kişi ayağa qalxıb pəncərəyə tərəf getmək istədi. Ayaqları sözünə baxmadı. Yenidən çöküb qocadan:– “Sən günəşi görmürsən?”– soruşdu. Qoca sualı kefliliyə yozub qımışdı:–

“Günəşi hamı görüb!”– cavab verdi. Kişi güclə ayağa qalxıb:–
“O günəşi demirəm”– qışqırdı. Qoca qonağının hirsələndiyini
görüb sözlərini soyutdu:– “A bala, mən başaşağı adamam,
göyə göyə baxmağa vaxtım hanı? Ömrüm hökümət qulluğuna
keçib!” Kişi mizin üstünə əyilib qocadan:– “Neçə yaşın var?”–
soruşdu.

Qoca:– “Altmış altı”– dedi.

– Sən ömürlük həbsdəsən!

Dəmiryolçunun bayaqdan susmuş nəvəsi bu sözlərin-
dən sonra əlindəki oyuncaq tapancasını kişiye tuşlayıb, ağzı ilə
atəş səsini çıxardı. Qoca nəvəsinin hərəkətinə gülümsündü.
Kişi nifrətlə uşağı süzüb əlindən aldı. Çevrilib qocaya baxa-
baxa oyuncaq tapancanı ayaqları altına atıb təpiklədi. Sonra ki-
şi çıxıb gedəndə uşaq, babasının kürəyi arxasından ağlaya-
ağlaya:– “Sən pissən– dedi:– Çıx get! Sən elə bilmirsən”.

Kişi kəndə keçənin lap dibində qayıtdı. Kefli olsa da,
əvvəlcə dəmiryolçudan aldığı bir kisə unu qızın qapısı ağzına
qoydu. Sonra papirosu odlayıb. Stansiyadan dalınca düşmüş
küçüyü aldı. Beləcə kişi bir- birinin ardınca bacaya oxşaya-
oxşaya beş papiros çəkdi. Onun qayıdacağını qız əvvəlcədən
bilirdi. Ona görə də pəncərədən papiros tüstüsünü görəndə tə-
əccüblənmədi. Ürəyinə dolmuş sevinc qarışıq həyəcanını kiz-
lədə bilmədiyindən qız eşiyə çıxıb bilmirdi.

Kişi öz daxmasına tərəf gedəndən sonra çox- çox sonra
qız çölə çıxıb un kisəsini doqqaza saldı. Daxmasında xorulday-
an kişini həmirinə sevinən bu qayıdışın həyatını dəyişəcəyini
elə bil qabaqcadan hiss etmişdi.

Günəşin gedən vaxtıydı. Qız sapsarı tarla içində uzanıb
qanı qaralmış göy üzünə baxırdı. Göy üzünü qızdan, qız göy
üzündən qorxurdu. O, qorxusu ilə göyün qapısını döyürdü. qapı
açılmışdı. Amma nədənsə qız ayağa qalxmaq istəmirdi. O.

Dərk edirdi ki, üstündə uzandıği zəmi bir gün biçilməlidir. Və ən qəribəsi bu idi ki, qızın özü də o zəmi kimi biçilmək istəyirdi. Kişi axşamdan itilədiyi oraqla zəmini biçirdi. Əlləri güclü idi. Hər həmləsindən sonra incə telli buğdalar arxası üstə torpağa yatırdılar. Qıza yaxınlaşdıqca kişini nəfəsi darıxırdı. Özüylə qız arasında olan sapsarı sünbüllər biçib bitirəndən sonra kişi bircə onda dərk etdi ki, onları nəsə gözləyir. Qızın gözləri yumulu idi. Kişi əlindəki orağı yerə atıb biçilmiş zəmiyə oturdu. Qızı qucaqlayanda dizləri əsdi. Kişinin istisini duyan qız yarıaçıq gözləri ilə qaralan göy üzünə baxa– baxa fikirləşdi ki, qatarların getdiyi yerlərdə doğrudan da Allahlar yaşaya bilər. Kişi qızı soyundurub bərk döşlərini, toxunulmamış titrək bədənini, hamar dərisini, iri ətli budlarını sığallaya– sığallaya dizlərinə qayıtmış gücü hiss edirdi. Yavaş– yavaş güc kişini bütün bədənini isitdi. O, qadın üçün darıxmış əllərini, ürəyini bir azdan soyutdu.

Qız elə bir yuxudaydı. Qorxudan sonra belə bir halı yaşayacağını fikirləşə də bilməzdi. Sən demə, içindəki qapıları açıb onu– ona tanıtdırmaq üçün kişi mütləq bu gün zəmisini biçməliymiş. Kişinin ağırlığı hələ də üstündəydi. O. Bu ağırlığı bütün əzaları ilə hiss edirdi. Hərşey bitəndən sonra kişi ayağa qalxıb yenidən zəmini biçməyə başladı. Onun qızla yaxınlığı elə zəmi biçməyi kimi bir iş olsada da üzündəki narahatlıq qızdan doyamamamadan xəbər verirdi. Kişiyə qıza belə tez bağlanması az versə də ürəyinin dərinliyində o, sevinirdi. Qız zəmidə uzanmışdı. Sərin meh sapsarı sünbülləri və qızın açılmış tellərini sığallayırdı. Və qaralıq göy üzünü nədənsə ona kişinin üzünü xatırladırdı.

Qız daxmanın dirəyinə söykənil çəlləkdə çimən kişiyə baxırdı. Əlində durna çırağı vardı. Açıq qapının ağzına yığılmış yarpaqlar içəri boylanıb, kişinin zümzüməsinə qulaq asırdı.

Kən din göyündəki ulartı çəkilmişdi. Qız nəğmə oxuyurmuş kimi pıçıldayır:– “Anam burada qalmaq istəməirdi. Mən bu kınddən savayı heç nə görməmişdim, ona görə də anamı başa düşə bilmirdim. İndi o göydədir. Sənə gələndən içimdə nə isə qırılıb. Ağacıyla, daşıyla içimə hopmuş kənddən soyumuşam. Bu çırağı yandırıb dağa qalxardım. Durnalar azmasın deyə göy üzünə tutardım. Buralara heç vaxt durnalar gəlməmişdir. Sən gələn gün kəndin göyündə hardansa bir azmış durna göründü... Elə iri, elə gözəl idi ki... ”Onu mən də qatardan görmüşdüm”– Kişi əlindəki badyadan başına su töküdü. Qız gülümsünüb:– “Sonra sən gəldin. Mən sənə öyrəşə bilmirəm. Elə bil sən çıraqsan, mən də azmış durna”– pıçıldadı. Kişi qızın əlindəki çrağa baxıb:– “onu mənə ver!”– dedi.

Qız çırağı kişiyə uzatdı. Kişi çələyin içindəcə suyu süzülə– süzülə ayağa qalxıb çırağı aldı. Çıraq onun əlində ulduz kimi yanırdı. Qız qollarını süzə– süzə işığın başına fırlandı. Davanda onların ttrəşən kögələri bir– birinə qovuşurdu. Qız çələyin içinə girib kişi ilə sevişəndə çırağın işığı lap artdı.

Onlar beləcə o işıq altında payıza qədər yaşadılar. Dünyanın ayına, gününə öyrənmiş kişi qızın sərhədsiz vaxt axarına düşmüşdür. Bu vaxtda nə keçmiş vardı, nə gələcək, nə saat vardı, nə kölgə. Bu vaxt yalnız onları vaxtı idi. O qızı özü üçün günbəgün açdıqca, onun bakirə təbiətinin məntiqsiz burulğanında itirirdi. Bu məğlubiyyət hər halda ona işıqlı dinc ovqat gətirmişdi. Bəlkə də elə onun keçmiş ömründə yoran dünyanın məntiqli saydığı lazımsız gerçəklik içində yaşamasıydı.

Keçmiş ömründə onun min üzü vardı. Burda bir. Bu üzün adı sevgi idi. Qıza isə kişi qorxu gətirmişdi. O qabaqkı sakitliyin itirib, qazandığı qorxu qarışıq sevgidən əslində razı idi. Onun ən böyük qorxusu elə bu sevgini itirmək idi. O, kişinin

ağac eləyib, meşədə basdırmaq istəyirdi, gəl eləyib boyunduruğa qoşmaq istəyirdi. Təki kişi ondan başqa heç nə haqda düşünməsin. O kişini bir an görməyəndə belə darıxırdı, kişisiz artıq yaşaya bilmirdi. Qız qorxa– qorxa, kişi sevə– sevə bu böyük sevgini yaşayırdı. Uzaqdan onlara baxıb meşənin ağacları da bir– birini sevmək istəyirdi.

Güllə səsinə qız sarı xəzəllərin üstüylə ayaqların qaçırdı. Güllə qızın qorxusuna dəyişmişdi. Kişi talada tufənginə söykənib dayanmışdı. Qızın görəndə şeşələndi. Qız onun enli sinəsinə qısılib ağladı. Hıçqırtısının arasından:– “Qorxdum”– pıçıldadı.

Kişi gülə– gülə aralanıb, yaşıl yarpaqların içində çapalayan bir cüt qırqovullara sarı getdi. Qız qırqovulları görəndə dizi üstə meşənin yaş torpağına çökdü. Və qəribə bir maraqla kişiyə baxdı. Kişi onun gözlərindəki ifadəni sezməyə vaxt tapmadı. Çünki bu ifadədən qabaq qızıb burnundan qan gəldi.

O qan onların arasına damcı– damcı düşürdü. Qız. Kişinin artıq özü kimi hiss edə bilmirdi. Kişi bir gün onun olurdu, bir gün çölün, bir gün göyün. Onun fikrincə kişi daxmadan eşiyə çıxmamalıydı. Səhər– axşam oturub ancaq onunla danışmalıydı. Həmişə ovçuluq eləmiş kişi özünü qızın yanında ov kimi hiss edirdi. Sən demə qızın böyük sevgisi içində böyük təmənnə, üzücü sual– cavab, beyini ağrıdan minlərlə ovqat var imiş. Kişi bütün bunlarla hazır deyildi. Qız isə başqa cür sevə bilmirdi. O, günlərlə kişidən gizlənilib ovqatını eşləyirdi. Belə günlərdən birinin səhəri kişi qızın qapısını döydü. Qız qapını açmağa özündə güc tapmadı. Kişi qapını o səhər çox döydü. Axırda özündən də qızdan da bezib gölləri arabaya qoşdu.

Məscidə qədər kişi kəlləri qamçılıya– qamçılıya qovdu. Məscidin qapıları ağzına arabadan hoppanıb minarəyə qalxdı. Ölən gün şığı altında gecəyə köçən kənd içində baxa–

baxa:– “Mən səni görmək istəyirəm”– qışqırdı.

Kişi məscidin çat vermiş divarını hörürdü. Qızı görüb içini saxlamadı. Qız yenicə suvanmış divarın böyründən keçib pillələrin üstünə oturdu. Suvağı divara vursada, kişi sözləri qıza dedi:– Hamı şeytandan qaçır, mən Allahdan. Onun sözləri quşdadı, ağacdadı, günəşin doğmasındadır. Allahı ağılla dərk etmək olmur. Onun qapısı sənin daxmanın içindəymiş. Dünya-da məqsədlə yaşamaqdan pis iş yox imiş. Axırı fikirləşəndə mənə itir. Sən sevginin buxovda, çərçivəsini özün cızdığın kənd içində duyursan. Sən qazandığını qorumaq istəyirsən. Mən su kimi adamam, hara istəsəm ora da axıram. Ömrümün məqsədi, nəticəsi yoxdur. Allahı görməmişəm. Onun bu uçuq daxmasını bilirsən niyə suvayıram?

Qız çiyinlərini çəkdi:

– Ona görə ki, öz gözümlə Allahın evsiz olduğunu görüm!.

Qız yenə çiyinlərini çəkdi:

– Əgər Allah varsa, o daxmaya sığmalıdır. Çünki daxma içində sevgi də təmənnalıdır.

Qız ayağa qalxıb:– Bütün dünya məsciddir, – dedi, – Allah tövbə edilməyəndə Allahlıqdan çıxır!

Kişi suvağı vura– vura:– İnsanın özü elə məsciddir, tövbə insanın özünə lazımdır. Allaha yox. Mən sənin kəndini təzədən tikəcəm, sonra səndən oğlum olacaq. Sən tövbəmin məscidi olacaqsan. Oğlum sevgidən doğulduğu üçün pak olacaq. Bütün qadağaları o taya keçəcək. Allahdan da, şeytandan da o taya. Onun sonu olmayacaq. Çünki o axırı düşünməyəcək. Əsas məsələ böyük mənasızlıqdadır– pıçıldadı.

Qız kişiye sığınib boynundan asıldı. Ayağı ilə divarın suvağını dağıda– dağıda:– “Sən mənim sonumsan, – dedi, – sən mənimsən!”.

Kişi o gün işini yarımçıq saxlamalı oldu.

Qız kişinin çəkmələrinin silirdi. Yayın oğlan vaxtıydı. Günəş tərlemişdi. Çəkmələri silən qız nə fikirləşdisə ayağa qalxıb zirzəmiyə sarı qaçdı. Qız əlində bir cüt ayaqqabı bağı artırmaya tərəf qaşyıdanda kişinin nədənsə dizləri əsdi. Qız aşağı çöməlib bağları ilkəklərdən keçirdi. Çəkmələri kişinin ayağına gkeyindirib bağlarını bağladı.

Kişi onun gözlərinə baxa– baxa:– Mələklər qanadlarından deyil, Allah səsini eşitməyindən tanınır– dedi. Qız onu qucaqlayıb:– “Göy üzünə bax!– pıçıldadı– Mən buludlarla danışa bilirəm. Amma hələ mələk görməmişəm. Bir dəfə meşədə yaşıllığın qoxusunu hiss etməyə çalışdım. Alınmadı. Başımı göyə qaldırdım. Göydəki yaşıllığın qoxusu burnumu deşdi. O gün başa düşdüm ki, göy yerin əksi imiş. Əslində Allah da yerdədir, sadəcə oralarda əks olunur. Onu göydə axtarmaq düzgün deyil”.

Kişi qızı qucağına alıb daxmanın içinə apardı. Onlarda çarpayıda yerlə göy qovuşanda, kəndə isti yay yağışı yağdı. Qızın gözəl bədənini öpən kişi hərəkətiynən sözlərinin düz gəlməsinə heyrtlənsə də, danışmaya bilmirdi:– “Sənə baxdıqca heyrtlənirəm. Səhər oyanıb ən gözəl çiçəkləri ayaqlaya– ayaqlaya sənə sarı qaçmaq istəyirəm. Qatar başında işıq yandıran kimi, mən də işığı yandırır qaçmaq istəyirəm”. Qız kişiylə sıxılıb sözlərini söndürdü. Qızın istisi onu düşünməyə qoymurdu. O, işıq içindəydi. Işığın səsi, iyi olmur, işıq adamı elə işığıyla çağırır. İndi o işığın elə dərinliyində idi ki, buradan heç bir səs onu geriye çağıra bilməzdi.

Kişi meşəylə dəli kimi qaçdı. Sıx ağacları gecədən sonra vələsi təcəyi açmaq istədi. Amma nə illah elədi təcəyi yuxarı qalxa bilmədi. Yorulub torpağı dəyəcləyə– dəyəcləyə ağlamağa başladı. Kişinin başı üstündə minlərlə quş uçu-

şurdu. Əvvəl o quşların səsini eşitmirdi. Sonra ağlayıb boşalandan sonra, quş səsləri yavaş– yavaş beynini dimdikləməyə başladı. Nəhayət, səs onu üzü göyə çevirdi. Ağacların, quşların, göy üzünün səsini o, ilk dəfəydi belə yaxından eşidirdi. Səslər içinin çirkin sifətinə hopdurub, əvvəlcə bu çirki qorxuya, sonra sevgiyə, son barışığa və nəhayət təslim olmağa çevirirdi. O, bu səslərlə qovuşurdu. Bədəni, hissləri yox idi. İstəyi qalmamışdı. Torpaq üstə uzanmışdı. Əlinin üstüylə qarışqa karvanı keçirdi. Kişi o karvanı hiss edləmirdi. O artıq yolda idi. Əvəliylə– axırı içində qovuşmuşdu. Gömgöy göy üzü kiçik, qara sulu gölün üstündə çətir kimi dayanmışdı. Meşənin dərinliyindən gələn duman ağ, iri çiçək kimi gələ sarı süzürdü. Dumanı quçlar hərdən– hərdən dimdikləyirdi. Göldə çimən qız təbiətin ahəngindəydi. Onun cılpaq bədəni suyun bir parçası kimiydi. Kişi gözlərini qara örpəklə bağlayıb, gölün kənarında oturmuşdu. Kişinin varlığı qızı uçundururdu. Əslində bütün bu gözəllik bu bağlı gözlər üç. ün idi. O, kişiyə sarı üzüb, gözündəki sarğını açdı. Kişi qamaşan gözləri ilə gözəllik içində bir anda itib əridi. Sonra onlar su içində öpüşürdülər. Kişinin güclü təkənlərindən dalğalanan su sahilə çiçəkləri də sulayırdı.

Üç gün əvvəl başlamış külək sarı . xəzərləri idüpürləyib meşənin içində doğru aparırdı. Pəncərədən cansıxıcı kənd mənzərəsinə baxan kişi külək əsəndən özünə yer tapmırdı. Külək hardansa kənd göyündə qarqara buludlar gətirmişdi. Yəqin ki, yağış yağacaqdı. Duman kəndi əzirdi. Uzaqdan hərdən– hərdən qu səsləri eşidilirdi. Kişi pəncərədən aralananda cılpaq qız qucağındakı gülləri onun başına səpələdi. Güllər kişinin darıxmağa başlayan könlünün qubarını dəbərtmədi. Qəmli– qəmli qıza baxıb, gülümsündü. Qızın gözəl əndamı ona “gəl– gəl” deyirdi. O, ızın qarşısında diz çöküb, başını onun ti-

trək qarmına dayadı. Qızın bədənindən məstedici ilıqlıq axırdı. O, qızı qucaqlayanda külək daxmanın qarısını açdı. Döşəməyə səpilmiş gülləri külək bircə anda soldurdu. Qız qarını örtüb kişini yenə qucaqladı. Amma deyəsən külək qızın bədənini də soldurmuşdu.

Sonra qış gəldi. Kişinin ürəyini sıxan niskili lap böyütdü. Göyə baxdı, darıxdı. Yerə baxdı, kövrəldi. Yola baxdı, gözləri yol çəkdi. Bir səhər kəlləri boyunduruğa qoşub şum yerinə çıxdı. Amma nə buz əridi, nə ürəyindəki ağrı. Kişi kəllərin boyunduruğunu açıb, soyuq torpaq üstünə oturdu. Gəlin biri azad olan kişi şumun böyrü ilə tövləsinə qaçdı. O. Biri diz üstə çöküb, xırıldamağa başladı. Qız özünün yetirənə qədər, ikinci kəl oldu. Kişi ayağa qalxıb dəmiryolu tərəfə boylandı.

Uzaqdan qatar səsi eşidilirdi. Qız əyilib boyunduruğu torpaq üstündən qaldırdı. Onlar boyunduruğu ik tərəfdən tutub şum yerilə kəndə doğru gedirdilər. Hava qar havasıydı.

Qar yağırdı. Kişi minarədən dəmiryolu tərəfə baxırdı. Çölün uzaqlığı, göyün dibsizliyi, kəndin sükutu onu əzirirdi. Özünün tənha hiss etməyə başlamışdı. Soluxan sevgisi içini bürümüş kədərini ovucunda əriyirdi. Dünyanın min bir xırdalığı içindən, sonra günlər yadına düşən ancaq atasının köhnə pətifonundan eşitdiyi xırıltılı bir nəğməydi. O, nəğmənin sözləri aydınlaşmasa da, musiqisi açıq– aydın ovqatına hopurdu. Bu nəğmə onu qızdan ayırırdı. Güllə səsi eşidildi. Qız məscidin həyətində əlində tüfəng dayanmışdı. Kişiyə baxırdı. Güllə deyəsən kişinin qulaqlarını tutmuşdu. Heç nə eşitmirdi. Pillələri yuxarı çıxan qız qeybdən gəlmiş teyfe oxşayırdı. Qız kişinin bir gün gedəcəyini yuxusunda görmüşdü. İndi kişidən çox yuxusuna acıqlıydı. Yuxarı çıxıb kişinin qarşısında dayanan vaxt çöldə qatar görünürdü. Kişi onun çiyini üstündən gedən qatara elə həsrətlə baxırdı ki, Qız bu baxışdan ürpənirdi. Ha-

çansa bu baxışla kişi ancaq ona baxmışdı. Qatarın səsi itənə qədər qız kişinin sinəsini yumruqladı. S. onra ağlaya– ağlaya ona qısılib:– “Getmə!”– dedi. Qatar getmişdi.

Kişi özünü sonuncu vaqona çatdırıb yuxarı dırmandı. Qatra başdan– başa sirk ləvazimatı ilə yüklənmişdi. Kişi oyuncaq dünyanın mizi arxasına əyləşib, oyuncaq xanımların xəz bnoyunluqlarına baxdı. Başqa dünyanın mizi arxasında oturmuş iki kişi kart oynayırdı. Üzlərini ona tutub:– “Oynayırsan?”– soruşdular. O, razılığını verdi. İvə kart oyununa başladı. Üstü açıq yük qatarı üzü dünyaya sarı gedirdi. Kişi dekor dünyanın almasından dişləyib kartda bəxtinə çıxmış iki qara toxmaq qadına əməlli– başlı sevinirdi.

Qız ayılıb, sişinin soyumuş xatirəsinə baxdı. Çarpayıda daxmanın küncündə istisini axtardı. Kişi yox idi. Ayağa qalxıb geyindi. İti damdan çıxarıb, dəmiryolu tərəfə yol aldı. Kişinin izlri hələ qar üstündəydi. Çəkmələrindən açılmış bağlar ləpirlərin bir tərəfinə atılmışdı. Qız kişini ləpirlərini tapdaya– tapdaya gedirdi. Çiyindən qar üstünə ağır süzülürdü. Xırda ayaqları ilə qız kişinin qar üstündə və onun ömründə qoyduğun izi tapdalayıb əzmək istəyirdi. Amma o izin ölçüsü deyəsən, qızın ayaqlarından çox böyük idi...

Qız kişi gedəndən sonra, hər gün minarəyə qalxıb qarlı çöllə hərəkət edən qatarlara . baxırdı. o, “Hər güblər” iki il uzandı. Qatarların heç biri kişini kəndə qaytarmırdı. Günlərin biri, qız o qatarlardan küsdü. Bu küskünlük onu daha da tənhalaşdırdı. İçi bu təkliyə öyrəşdi. Sonra qız qoşalüləsini çiyindən asıb bir gün dəmiryoluna tərəf getdi. Şölu adlayıb qoşalülədən dəmiryoluna bolluca güllə atdı. Tüfəngin güllələri qurtarandan sonra q. ız yerə çöküb dəmiryolunu yumruqlamağa başladı. Gecə düşənə qədər qız dəmiryolunu yumruqladı. Sonra ayağa qalxıb daxmasına döndü. Qızın arxasınca kəndə qar-

qara qarğalar da gəldi. Qarğaların içində bir sarısı da var idi. O, sarı qarğa kəndə kəndə gələn kimi ölmüş ulartı yenidən dirildi. Qız o sarı qarğanı səhər gördü. Görən kimi də anladı ki, bu ayrılıqdı.

Yaz gələndə qız təkliyə dözməyib daxmasınının qarşısına öz dəmiryolunu çəkdi. Əvvəlcə meşədən ağacları kəsib, onları bir ölçüdə doğradı. Doğranmış kəsikləri bir– bir torpaq üstünə düzüb, məscidi relsə oxşar dəmir dayaqlarının çox gec gətirdi. Elə o gecliklə də həmin dəmirləri ağac kəsiklərinin üstünə qaldırdı. Onun dəmiryolu, düzənlikdəki bütün dünyanın hərlənən relslərindən çox hündür çıxdı. Amma bu yolun nə əvvəli vardı, nə də axırı. Öz əlləriylə düzəltdiyi dəmiryolunun bir ıqırağında oturub, haçansa ora gələcək işıqlı qatarını gözləyə–gözləyə qız kəndin göyündən gələn səsi eşitməyə çalışırdı...

Yenə yol qar altındaydı. Qoca dəmiryolçu nəvəsinin əlindən tutub. Gündoğana gedirdi. Qoca kiçilsə də, uşaq böyüsə də, səsləri əvvəlki kimiydi.

– Baba göydə it var?

– Bilmirəm!

– Düz deyirlər ki, nəyi lap çox istəsən mütləq olar?

– Arzulaya bilsən hə! Nədi ki?

– İstəyirəm bir yekə itim olsun!

– Olar!

– Haçan çox arzulasan, lap indi!

– Necə?

– Çalış hər an, hər dəqiqə onu düşünə bilsən! Ən çox istədiyini Allah mütləq adama verir!

– Baba, bəs deyirdin i kənddə heç kəs yoxdur? Ora bax!

Qoca çevrilib xaraba kənd içindən onlara sarı qaçan kişinin itini gördü. Gözləri qarşısında baş verən möcüzəyə hey–rətlənməyə macal tapmamış nəvəsinin sevinc dolu səsinə eşit–

di: “O, mənim itimdi, onu neçə ildi Allahdan istəyirdim”.

ÜÇÜNCÜ GÜNÜN ADAMI

Qatlama bücağı cibinə qoyanda qolu dolaba dəydi. Çevrilib səssizlik içində açılan dolabın güzgülü qapısını əliylə tutdu. Rəflərdə əl ilə üst– üstə yığılmış ütülü mələfələri, əl dəsmalları, süfrələri indicə öldürdüğü qadının birdaha işlətməyəcəyini bir daha dərk edib, divara qısıldı. Ütülü ağlar elə bil qadının haçansa çəkdiyi şəkilləri idi. Öldürdüğü qadının istisi otaqdan çəkilməmişdi. Evin bütün əşyaları ilə qarışıq onun özü də hələki qadının vaxt axarındaydı...

Boylanıb qorxa– qorxa qadıqna baxdı. Qadının özündə elə bil gülüş iyfadəsi donmuşdu. Dolabın qapısını təpiklə vurub örtüdü...

Yağışlı gecənin soyuğu onu içəridə br an kimi görünən vaxtın gerçəkliyinə saldı. Yolun o biri tərəfində dayanmış sifarişçiyə sarı gedə– gedə nədənsə son vaxtlar şəhərdən yoxa çıxmış ağ çətirləri düşündü. Yolu keçib maşına oturdu. Sifarişçi üzdən sakit görünsə də içinin əsəbi gözlərində idi. Çəkdiyi popirosun tüstüsü də əyri çıxırdı.

Tərs tərs ona baxıb :

– Rəqs edirdiz? Soruşdu.

Maşının şüşəsini aşağı salıb:

– Ağ çətirlər yoxa çıxmasaydı, mənəni öldürməzdim– dedi.

Sifarişçinin tarım dartılmış üzü havaşarı kimi boşaldı. Kiçik pul bağlamasını qoltuğ cibindən çıxarıb onundizləri üstünə atdı. Bağlamanı götürəndə baxışları siyfarişçinin baxışları ilə toqquşdu. Sifarişçinin gözündəki ifadə ona tanış idi. Nəfəsi tuncıxa– tuncıxa maşından düşüb öldürdüğü qadının mənzilinə

sarı qaçdı. Pillələri bir nəfəsə qalxıb, yarı açıq qapıdanıçəri keçdi. İşığı yandırıb döşəməyə çökdü. Həin ifadə öldürdüyüqadının üzündə idi. Əlləri əsə– əsə qadının gözlərini sığadı. Qadının gözündən çənəsinə tərəf bir bir damcı yaş axırdı... Qəfildən otağınışığı söndü... İşıq lampasının ölən şüləyi də qadının son gözü yaşı kimi qaranlığa axıb– axıb əridi...

Dəvə daxmaların qarşısında durmuşdu, ayağı yerdə idi, hürgücü göydə. Gözləri işım– işım yanırıdı. İki– üç adam dəvənin gözüdən kösöv götürüb tonqal qaladı. Qəbilə başçısının adamlar da, qazma daxmalar da, göyün özü də birdən– birə çox iri göründü.

Nökərləri haylayıb:

– Bu kimin dəvəsidir? – soruşdu.

Nökərlər : – Dünən şəhərə gəlmiş iri gözlü bir qəribin dəvəsidir, elə bil böyüdücü şüşədir, – dedilər, – harda dayanır, ora böyüyür.

Qəbilə başçısı :

– O, qəribi yanıma çağırın – qışqırdı.

Qərib hündür, dinməz adam idi. Sağ gözü, sol gözündən işıqlıydı. Başçının sözü bitməmiş özü gəlib çıxdı. Başçı Qəribin üzündəki qımışmanı görüb nə deyəcəyini unutmuşdu. Sükutu Qəribin özü pozdu.

– Mən söz deməyə gəlmişəm, o da mənim dəvəmdir. – dedi.

Başçı qəribin hələ verilməyən suala cavabını eşidəndə lap çaşdı, səsi titrəyə– titrəyə :

– Sən kimsən axı? Soruşdu.

Qərib :

– Məna o dəvədədir cavab verdi.

Qəbilə başçısı öz vaxtına görə çox qapılar açmışdı. Allahın, peyğəmbərlərin sözlərini çözləyə bilirdi. Qəribin sözü göyün

sözü idi, di gəl deyilişi başqaydı.

Başçı:

– Mən o dəvəni öldürtməsəm necə ? soruşdu.

Qərib:

– Onda mənə açılmaz, – cavab verdi. Başçı qəbiləni harayladı:

– Məni istəyən bu iri dəvəyə bir ox vursun.

Qəbilə adamları bir– bir yay çəkib o iri dəvəyə ox atdılar...

Başçı Qəribin böyründə dayanmışdı :

– Dəvə öləndən sonra neçə gün vaxtımız var? – soruşdu.

Qərib :

Üç gün dedi.

Səhər arvadı cırıq gecə köynyəində çarpayıda oturub pulları sayırdı. Yataq otağında dəmir çarpayıdan savayı heçnə yox idi. Üç ildi işləmirdi. Evində satıla bilən bütüneyşaları arvadı satmışdı. Nə qoca atası, nə anası, nə də arvadı işləyə bilməzdi. Üçünün də səhhəti– savadı işlik deyildi. Gündə bir yalanla evə pul gətirərdi. Bütündostlarına, tanışlarına borcu vardı. Çarpayıda sakitcə uzanıb arvadına sayılan pulların yalanını necə deyəcəyini düşünürdü, amma arvadı bu dəfə puları sayıb balıncının altında gizlədəndən sonra heç bir sual vermədi. Sadəcə alnından öpüb:

– Dur ayağa, yeməyini ye, – pıçıldadı.

Ayağa qalxıb arvadının arxasınca mətbəxə keçdi. Arvadı balıq konservilərini mizin üstünə boş boşqablarkimi düzmüşdü. Hər konseri qutusunun arxasında bir əli bıçaqlı adam oturtmuşdu. Anası əlindəki bıçağı tərs tutub təəccüblə atasına baxırdı. Mizin arxasına keçdi. Atası nə qədər əlləşirdi o konservi qutusunun ağzını açə bilmirdi ki, bilmirdi. Üz gözü pörtmüşdü. Atası hamıdan kömək umsa da heç kəsdən kömək gözləməyib yeməyə tələsdiyi o konservi qutusunu bıçaqla döyəcəliyirdi.

Əyilib qutunu atasının qarşısından götürdü. cibindən qatlama bıçağını çıxarıb açdı. Bıçağı konservin dəmir üzünə batıranda ürəyi sancdı. Dünənki hadisə bütün rəngləri ilə gözləri önünə gəldi.

Başını qaldırıb qorxa– qorxa atasına baxdı. İtstədi olanları açıb ona danışa. Atasını da ayağa qalxıb bu pis əməlinə görə onu möhkəmcə döyə.

Bununla da içindəki o sızıltı, yenicə əmələ gəlmiş, hələ cücərməyən küt göynərti yoxa çıxa...

Dodaqları əsə– əsə:

– Ata – pıçıldadı.

Atasını deyəsən onu eşitmirdi. Gözlərini döyə– döyə oturmuşdu. Qutunu atasına uzatdı. Atasını yenə ona tərəf baxmadı. Konservini alıb sevinə– sevinə qarşısına qoydu. Bir müddət təəccüblə balıq yeyən atasına baxdı. Sonra ayağa qalxıb yataq otağına keçdi.

Arvadını yenə də çarpayıda oturub pulları saydı.

Pencəyini geyinib eşiyə çıxdı...

Qız mələpəni pəncərədən pərdə əvəzi asırdı ki, içəri görünməsin. Üç gün idi burdaydı, eşiyə çıxmamışdı. Nə içgi, nə qız içini kiridə bilmirdi. Qorxusa azalmaq əvəzinə, daha da artırdı. Qız çarpayıya böyrünə qısıldı. Gözlərini yumub susdu.

Uşaqılığı pis keçməmişdi. Oxuduğu bütün məktəbləri fərqlənmələrlə bitirmişdi. Atasını tutulan il onu da işdən çölə atıb, Qarabağa yollamışdılar. İçindəki kin onu düşməne güllə atmaqdan çəkəndirmişdir. Müharibədən qaçıb geriye, şəhərdəki düşmənlərinə güllə atmaq istəmişdi. Bir neçə ay onun bunun evində gecələyib, yüksək vəzifəli düşmənlərini pusmuşdu. Sonra əlindən bir iş görməyəcəyini anlayıb, taleyi ilə barışmışdı. Atasının köhnə vəzifə dostlarına, öz tanış– bilişinə çoxlu pul borclu idi. Əvvəllər köhnə əlaqələrini işə salıb, dəllalliq

edərdi. Sonra yalançılığına görə onunla heç kim iş görmək istəmədi. Odur budur heç bir işlə məşğul olmurdu. Sifarişçi ilə onu qız tanış etmişdi. Sifarişçi keçmiş polis kapitanı idi, qızı da uşaqlıqdan tanıyırdı. Bir gecə qız ehtiraslı dodaqlarına qulağına dayayıb:

– İndi heç kimin, heç kimdən xoşu gəlmir– pıçıldamışdı– səndən nə gedir ey. Öldürdüyün hər adama gör xeyli pul alacaqsan. Çətin iş də deyil. Sənə ancaq sənədlərini düzəltməyə nə qədər pul lazımdır... cibini yırtmırki...

Qızın sözləri əvvəlcə ağılıma batmamışdı. Sonralar əli hər yerdən üzüləndə yadına ancaq bu təklif düşmüşdü. İndi isə atdığı bu addımı özünə heç cür bağışlaya bilmirdi. Axə o haradan biləydi ki, ölən öldürəndən getdiyi yerə nəsə apararmış. Qızı itələyib çarpayıdan döşəməyə yıxdı. Özü də döşəməyə hoppanıb qızı təpikləyə– təpikləyə:

– Onun gözləri niyə elə dinc idi? – qışqırdı.

Evində də rahat otura bilmirdi. Gətirdiyi pula ailəsi əməlli başlı dikəlmişdi. Haçansa suyu olub qurumuş quyuya elə bil göydən yağış yağmışdı. Quyunun dibində su olmasa da torpağı, daşı sulu idi. Atası keçmişini diriltməklə məşğul idi. Köynəyini ütülədik, qəzet oxuya– oxuya köhnə dostları ilə telefonla danışdı. Aqnası ilə arvadı bir yerdə kökə bişirirdi. Uşaqları səhərdən axşama kimi saqqız çeynəyirdilər. Deyəsən uşaqları saqqız tamının çeynəndikcə itdiyindən xəbərsizdilər. Bunu onlara deməyə həvəsi yox idi. Ailləsi brkidikcə o daha da incəlirdi. Bütün günü taqətsiz, yorğun olurdu. Öldürdüyü qsdının gözlərinin qapayandan dünya elə bil biraz da gözəlləşmişdi. Yaxınları, dostları onun üçün əziz olmuşdu. Elə bil hər şey əzilib– büzülüb kövrəlmişdi. Hamıdan kömək umurdu. Hamının başına toplaşıb ona bu vəziyyətdən çıxış yolunu göstərmələrini istəyirdi. Yad adamdan belə xoş söz gözləyirdi. Uşaq kimi öz–

özündən küsüb boş– boşuna küçələri veyillənirdi. İçindəki sirri açacaq bircə adamı belə yox idi. Axə bu sözü kimə deyəsən? Necə deyəsən? Demirsən içini deşir. Deyəcəksən, nə bilirsən nə cavab verəcək? Hərdən bu işin olduğuna heç inanmırdı. Ondan bundan belə bir hadisənin olub olmadığını soruşurdu. Qəzetlərə baxırdı. Deyəsən heç kim o hadisədən heçnə eşitməmişdi. Elə bil o hadisə heç yerli dibli olmamışdı. Bəlkə elə öldürdüyü qadını o yuxusunda görmüşdü. Bütün bu düşüncələr gözləri önünə gələn başı qırxıq oğlunun saqqız çeynəməyi ilə bitirdi. Axı saqqızlı havayı, lopağa uşağına heç kim verməmişdi. Son günlər özünə iş axtarırdı. Gözünə dəyən bütün idarələrə girib : – Sizə işçi lazım deil? – soruşurdu. Əslində bu idarələrdəki «yox» kəlməsini eşidəndə sevinəcəyinə özü hamıdan çox əmin idi. Bu addımda o günahı yumağın bir yolu idi. Pul verib sənədlərini düzəltməkdənsə, gecələr vağzalları gəzirdi. Saatlarla qatar cədvəllərini oxuyurdu. Hərdən iradəsini toplayıb içindəki peşmançılığını, hürgüsünü beynindən çıxarırdı. Ancaq iradəsi yenidən hisslərinə məğlub olanda qorxusu lap artırdı.

Döngəni burulub həyətə girdi. Ağ mələfə yenə qızın pəncərəsində idi. Qapını döyəndə içəridə işıq keçdi. Qız qapını çox gec açdı. Çiyinə dağılmış saçlarını tərli lləri ilə yığa– yığa : – Bağışla da – – pıçıldadı. Qızı itələyib otağa keçid Sifarişçi lüt anadangəlmə çarpayıda oturmuşdu. Bütünömrünü bu iki adama qurbanverib, aldandığını anlayanda siyarişçi gülə– gülə əlindəki tapançanı ona tuşladı. Bir an siyarişçi ilə baxşları döyüşdü. Sonra sinəsindən əsə– əsə qopan qorxaq səsi ilə döşəməyə çöküb : – Öldürmə qışqırdı. Sifarişçi gülə– gülə əlini aşağı saldı. Döşəmədə dizi üstə oturmuşdu. Gözü qızın iri ombasına sataşdı. Birdən birə hiss elədi ki, bədəninə həvəs gəlir. Amma bu hissın qorxumu, şəhvətmi olduğunu axıra kimiaşağı bilməy-

ib, yenə qıza baxdı...

Yeməxananın baş salonunda oturub, içində dəfnə yarpaqları üzən ucuz şorba içirdi. Yayın istisi, milçəklərin vızıltısı şorbanı lap «cansıxıcı» etmişdi. Yeməxananın divarındakı köhnə dövrün «qırmızı əsgərləri»harası irəli qaçırdılar. Yediyi şorbanın dadı da qaçmışdı. Ayağa qalxıb pulu mizin üstünə atdı. Eşiyə çıxanda əlini cibinə saldı. Popirosunu salonda unutmuşdu. Geri qayıdıb bayaq oturduğu mizə yaxınlaşdı. Xadimə qadınmizin üstünü yaş əski ilə silirdi.

– Buradan popirosun qalmışdı, görmədiz? – soruşdu. Xadimə hirsələnib özündən çıxdı: Nə papiros? Biz bu gün heç işləməmişik – qışqırdı.

Matdım– matdım xadiməyə baxıb gözlərini döydü:

– bəs on dəqiqə bundanqabaq yeməxanada yemək yeyən kim idi ? – soruşdu. – Mən deyildim?

– Yox ! Sən deyildin– Xadimə sözüneünüstündə möhkəm dayanmışdı. zarafat etməkfikrində də deyildi. Əlini üzünə çəkdi. Üzü doğrudanda yox idi. Güzgüyə doğru qaçdı. Güzgüdə öz əksini ona göstərmədi. Axı o haçansa vardı...

Qızla sifarişçi içəridə qızla sevişirdi. Sifarişçi həftədə bir dəfə ona sifarişlər təklif edirdi. Hələki təzə iş götürməmişdi. İçindəki ağrı nə durulurdu nə də keçib gedirdi ki, əlinə yenə bıçaq götürə. Öz pulunu xərcləyib qurtarmışdı. Qızın sifarişçidən aldığı pulla yaşayırdı. Mətbəxin pəncərəsindən yağışlı şəhərə baxırdı. Öldürdüyü qadının gözləri son vaxtlar hər gün yuxusuna gxişirdi. Bu qıpqırmızı gözlər onu yaşamağa qoymurdu. Son vaxtlar etdiyi hərəkətlərin məntiqsizliyi açıq– aydın özünü də çaşdırırdı. İçəri otağa keçib döşəməyə uzandı. Əvvəl axır onu tutacaqdılar. Neçə ay içində gəzdcirdiyi qorxu görəsən tutulmaq qorxusu idi? Axı o tutulmaqdan qorxmurdu. Bəs bu nə qırxuydu belə? Telefonun dəstəyini qaldırıb polisi

yığıdı. Ünvanı deyib dəstəyi asanda içində bir yüngüllük hiss etdi. Mətbəxə keçib soyuducunu açdı...

Küçə qapısı döyülənə qədər beləcə soyuducununaçıq qapıs qarşısında dayandı. Qapını polislər sındıranda soyuducudan iki alma götürüb qaça– qaça ayaq yoluna girdi. Qapını içəridən bağlayıb otaqdakı səs– küyə, atışmaya qulaq asa– asa almaları yedi. Ayaqyolunun qapısını açıb onu döyə– döyə eşiyə çıxarılanda qız da sifarişçi də döşəmədə qan içində uzanmışdılar. İkisində üzündə dinclik ifadəsi var idi. Polis maşınına minəndə üzünü mülki geyimli zabitə tutub : – dünya elə bil ayrı vaxta keçdi, hiss eləmədin? – soruşdu.

Zabit gülə– gülə başını aşağı salıb:

– Baxır kimin üçün – cavab verdi.

Kameranını dəmir barmaqlı nəfəslüyindən həbsxana həyə–tində gəzişən polislərə baxırdı. Fit çalıb aşağı öyildi. Beləcə hərəkətsiz dayanıb yenidən həyə–tə boylandı. Polislər öz işin–dəydi. Elə bil onun fitini eşitməmişdilər. Beyni sancdı. Dodaqların güclə bir– birinə sıxıb yenidən fit çaldı. Polislər yenə do–nu eşitmədi.

Barmaqlarını ağzına salıb fiti bu dəfə lap bərk çaldı. Polislər bu dəfə də onu eşitmədilər. Gözləri dold. Kürəyini kaieranını nəm divarına söykəyib aşağı çökdü. Xatirələrində ikilənmiş gü–zgülü kimiydi. An– an yaşamış bu üzücü xatirələrin heç biri elədiyi günahdan o taya keçə bilmirdi. Günah ömrünün deyə–sən ən dəyərli anı idi. Həbsxana özünü hiss etmək üçün ən yaxşı yerdir. Burada səndən başqa heç kim və heknə yoxdur. Dünyadan vaxtdan özünü yığıb içinə girmisən. Buyur əgər varsansa özünü ara, yoxsansa qayıt dünyaya. An– an parçalan, an– an it, əri. Həbsxanada sən varsan, bir də sən vaxtın var. Buranın səsi və rəngi ayrı vaxt içindədir. Bura sən öz həb–sxanandır, tövbəni elə...

«O dövəni öldürsəniz, vaxtınızınə pərdə çəkiləcəək və siz o pərdənin arxasında qalacaqsız. Kimin günahı dərk etməyə gücü varsa, o dövəyə ox atsın. Günahın dərdi də bizim yoldur. Görmədiyiniz haqqında min bir söz uyduracaqsınız, hamsı yalandır. Doğrunu görəni bili, düşünən yox. Yadınızda saxlayın sizəvvəllər hər şeyi görürdünüz».

Yuxudan pıçıldıya oyandı. Boş kamerada kiminsə pıçılıtısına qulaq asa– asa nəfəslıkdən həyətə boylandı.

Külək payız yarpaqlarını həyət boyu süpürləyirdi. Yarpaqlardan biri dəmirbarmaqlıqlar arasından keçib çiyinə yapışdı...

Sapsarı yarpaq idi. Üstünə mixəyi ləkələr düşmüşdü...

Qərib qəbilə başçısı ilə qabaq– qənşər durmuşdu. Başçı dövənin ölümündən sonra yata bilmirdi. Hamıya sual verən başçının içindəki qorxu indi Qəribə cavab verməyə məcbur edirdi...

– Siz onu niyə öldürdünüz?

– Dərinə getsən, heç özümdə bilmirəm. Atam o balıq konservini iştahla yeyəndə həm sevinirdim, həm də tənhalığımı dərk edirdim... Əslində bu işdə . günahkar elə o qadındır. Axı onun günahı olmasaydı, sifarişçi mənə bu işi tapşırmasdı. Mən o günahkar qadının cəzasını verdim. Həm də çiyələk aldım.

– Kimə?

– Uşaqlara. Öldürdüyüm o qadının evinə girəndə əvvəlcə özümü elə yüngül hiss etdim ki... Qadında məndən qrxmurdu. Gülə– gülə qarşımda dayanmışdır. Bilmirəm onun günahı nə idi? Amma güləndə pis adama oxşamırdı, yanaqları da dovşan kimi batırdı...

– Bəs dövə?

– Mən dövə görməmişəm... Heç vaxt.

– Sən odövəni öldürməseydin də, o öləcəkdi. Sənin üç günün səninlə birgə doğulub.

– Bəsdir, Qərib, çıx get.

– Mən sənə üç gün vaxt vermişdim, başçı.

Müstəntiq düyməni basıb, gözətçini çağırdı. Gözətçi gələnə qədər qovluqları yığa– yığa:

– Üç günlük kəndə gedirəm dedi. – Otur, yaxşı– yaxşı fikirləş, qayıdıram, yenə danışarıq. Bəlkə elə razılaşdıq. Onsuzda şahidlərin hamısı ölüb.

Gözətçinin qarşısına düşübdəhlizlə gədirdi. Gözətçi qoca kişi id. Belinin iki donqarı vardı. Addım atdıqca fısıldayırdı. Kameranını qapısı açılanda, gözətçi döşəməyə tüpürüb:

– Yadımdadır, – dedi. – dəvəyə sən də ox atmışdın.

Doqqazı keçib:

– Mən dəvə görməmişm. – qışqırdı. . Gözətçi gülə– gülə kameranın qapısını bağladı.

Görüş otağına gedə– gedə çaşqınlıq içindəydi. Məhkəməyə qədər məhbuslara yaxınlarıyla görüşməyə icazə verilmirdi. Görəsən gələnkim idi? Sağ tərəfi keyimişdi. O qədər tək qalıb, özü– özüylə danışmışdı ki. qulağının eşitmyinə şübhə eləyirdi. Son günlər öz səsini də eşitmirdi. Bilmirdi bərk danışır, ya yavaş danışır, ya heç danışmır...

Otağın qapısı açılan kimi kandarda anasını gördü. Anasının gözləri dəyişmişdi. Dodaqları əsə– əsə oğluna baxırdı. Gözətçi onu otağa salıb qapını arxadan bağladı. Birmüddət nə danışacaq– ağın bilmədi. Sonra eyni əzabı çəkən anasına baxıb:

– Uşaqlar necədi? Soruşdu.

Anasının gözləri doldu. Oğlunun sinəsinə qısılib:

– Yenə acıq – dedi.

Diqqətə anasının gözlərinə baxırdı. Və nə qədər dəhşətli olsa da, orda sevinc qığılcımları görürdü. Anasının gözlərini dəyişəndə elə bu idi.

– Bəs atam ? – soruşdu.

– Necə olacaq, elə.

Anasının bu elə «elə– elə» sindən bütün ömrü bircə anda ona aydın oldu. Sən demə anası neçə illərdi, belə bir addım atmağı atasından gözləyirmiş. Ancaq atası onun bu arzusunu doğruldacaq adam deyildi. Ömrü boyu heç bir sərhəd keçməyən atası, dünyadan intiqam almaq istəyən kinli anası ilə bu neçə ili necə yaşamışdı görəsən?

Anası gətirdiyi bağlamanı açıb, yeməkləri sahmanlayırdı. Hərəkətlərində sevgidən çox bərc vardı. Lap axırda anası mis qaşığı əli ilə silib çörəyin yanına qoydu. Keçib mizin arxasında anası ilə üzbəüz oturdu. Bir müddət ikisid dinmədi. Sonra anası döşlüyündən pul çıxarıb, mizin üstünə atdı:

– Nəbidən bərc almışam, allah qoysa çıxarıq, qaytararıq– dedi.

Anası çörək ovuntuların ovcu ovuntularını ovcu ilə mizin üstündən silib ağzına atdı:

– Çıxandı o qancığında öldürəcəksən? – soruşdu. – Yəqin kiməsə sürtünür indi, o dinc dayana bilməz.

Anası gəlinindən danışdı. Hiss elədi ki, gözünün yaşı özündən ixtiyarsız olaraq şorbanın içinə axır. Ağlamağını anasından gizlətmək üçün şorbanı içə– içə burunu çəkdi...

Anası ilə ayrılanda:

– Bu gün ayın neçəsidir? – soruşdu.

– Anqası :

– Bilmirəm, – dedi, – sən tutulandan atan televizoru yandır-mır.

Qaranlıq kmeranını nəfəsliyindən içəri düşən ay işığı gözünə zolaq– zolaq görünürdü. «İşığın özü də ikilidi»– düşündü. Sevincin içi qəmdir, sığının içi sevinc. Dinclik qurbanıdan sonra başlayır. Hər dincliyin içində bir qurban yatıb. Öldürdüyü qadın onun qurbanı idi, ya öldürdüyü qadının? Qur-

banlıq ölüyə— diriyə baxmır. Tövbə kimə çatmalıdır? Suçlu adamın bəhanəsi hansı məhkəmənin qorxusudur? Axı o deyəsən bu dünyadaheç nədən qorxmurdu. Anası gedəndən içini əolək— vələk eləmişdi, Axı bu günə kimi adicə bir toyuq başı kəsməyən adam, o qadını necə öldürmüşdü? Bir anlıq ürəyinə dolmuş o kin haradan idi?Təkcə pula gbörmü obu hərəkəti etdi? Səyəsiz sualların cavabını tapa bilmirdi. Onu kim və nə idarə edirdi? Hisslərimi? İradəsimi? Ağlımı? Bu addıma qədər o qəbul edilmiş qanunları adlamamışdı. Ağılıdanda şikayəti yox idi. Hisslərinin cilovu həmişə əlindəydi. Bəs görəsən o qadını kim öldürmüşdü?

Qərib üzü qəbilə komalarına sarı dapyanıb öldürülmüş dəvənini ikinci gününü yaşayırdı. Bu üç günün səhəri gecələrinədən uzun idi. Qəbildə adamları erkən oyansalarda mənanı itirmişdilər. Analar uşaqları, uşaqlar ağacları, ağaclar quşları anlamırdı. Hamı hər şeyi unutmmuşdu. Səhərlər unutmqlanlıqla açılırdı. Qəbilə başçısı günah pərdəsi arxasından Qəribi başqa üzdə görürdü. Onunlay ad kimi danışırdı. Qəribindəyandığı ucalıq başçının çiyindənən idi. Ölmüş dəvə də ucalığa yıxılmışdı. Başçı təcəccüblə ölmüş dəvəyə baxıb:

– Bū dəvəyə kim qıyıb belə, qardaş? Soruşdu.

Qərib:

– Çoxdankı işdi, kim öldürübsə, cəzasını çəkir. – cavab verdi.

– Nədi, onuncəzası?

– Mənanı itirmək.

– Məna nədi?

– İndi danışdığı söz sənin deyil, mənimdir. Onuñindəki məna sən artıq duya bilmirsən. O dəvə öləndən sən hər şeyin ölçüsünü cəsədini görürsən. Hər şeyin dirisi pərdə arxasındadır. Sözüñ də...

– İndi mən neyləyim başçı azqaldı ağlaya.

– Xatırla...

Başçı nə qədər xatırlamaq istəyirdi, yaddaş dirilmirdi. Axırda lap axırda gözləri önünə bir dəstə ucu qanlı ox gəlmişdi. Sevinə– sevinə üzünü Qərribə doğru çevirib:

– Xatırladım, – dedi, – içimdə bir dəstə qanlı ox var. Mən deyəsən kimi isə öldürmüşəm?

Qərrib başını aşağı saldı...

Yuxudan səşə oyandı. Sağ ayağı titrəyirdi... Son vaxtlar gərçəklə yuxunu qarışdırırdı. Vaxt əvvəli axırı ötürüb o yana keçmişdi. Hərdən ona gəlirdi ki, bütün bu əhvalat onun yox, başqa bir adamın başına gəlmişdi. Bu kameraya isə onu vaxtın dəyişəcəyi anı izləmək üçün salıblar. Buranın vaxtı göz görə– görə dəyişirdi. Keçmiş gələcəkdən sonraya, indi keçmişdən əvvələ keçirdi. Buranın vaxtı ancaq onun vaxtı idi. Bu vaxtın axarı ancaq günahı döyəcləyirdi. Burada sevgi– ümid yox idi. Bu vaxtın içində əqrəb sıfırdan başlayıb heç bir rəqəmə çatmırdı. Bu vaxt içində ancaq qaça– qaça irəli gedib, hansısa bir sonu gözləmək vardı.

Yuxudansəşə oyandı. Sağ ayağı titrəyirdi...

Dəvənin leşi təpəlikdə qaralırdı...

Qərrib bir qıraqda dayanıb ora– bura boylanan qəbilə adamlarına baxırdı. Onlar nəinsə gələcəyini dərk etməsələr də hiss edirdilər. Hamısının içində atdığı oxun xofu vardı. Yeyirdilər, yediklərindən qorxurdular. Gülürdülər, güldüklərindən qorxurdular.

İkinci günün günəşi batanda qərrib dəvəsini dirildib göyə qalxdı.

Qəbilə adamları dəvənin dalınca göyə boyladılar...

Göydə ağappaq bir bulud dəvə kimi ləngərli yerişlə üzünə sarı gedirdi...

Müstəntiqin otağı çoxışıqlı idi. Üzü işığa oturmuşdu. Onun

üçün hər şey öz mənasını itirmişdi. Nə ailəsi vardı ki, həbsxanadan çıxıb ora qayıda, nə cəzasını azılmaq həvəsi vardı ki, müstəntiqlə çənə boğaz– döyə. ö İçini də başlı başına buraxmışdı. Hissləri, ağına daha tabe olmurdu.

Yerində qurcalandı. Pəncərəningur işığı əllərinə düşmüşdü... Müstəntiq başını qaldırıb üzünə baxdı:

– Bütüdünyə əsrlərboyu, cəzasız cinayətlər üstə qurulub, sənin əzab çəkib, yaxşı adama çevrilməyin və yaxud əksinə daha da qəddar olmağın nə məni, nə də bu dünyanı maraqlandırır. Səni bircə şərtlə azadlığa buraxdıracam.

– Nə şərt?

Müstəntiq dikləib əllərinə düşən işığınqarşısını kəsdi:

– Sən yenə adam öldürməlisən– dedi.

Ayağa qalxıb:

– Razıyam qışqırdı...

Nəfəsləkdən qorx– qorxa həyəətə boylandı. Polislər yenə ordaydı. Qıraqda zibilləri süpürüb yandırmaq üçün toplamış qoca dustaq popiros çəkirdi. Onun həyasızcasına popiros çəkməsində, bayaq alçalıb zibil süpürməyinə qarşı qaldırdığı qiyam duyulurdu.

Polislər dustağın həbsxana qaydasını pozduğunu bilsələr də ona tərəf baxmırdılar. Qocanınqiyamı əslində ancaqözünə lazım idi.

Fit çalıb aşağı əyildi. Hərəkətsiz dayanıb yenə həyəətə boylandıhəyətin mənzərəsi dəyişməmişdi...

Qoca hələ də popiros çəkirdi... Ürəyi sancdı. Bütün gecəni müstəntiqə dediyi «razıyam sözünü düşünmüşdü. Bu söz bəyində bəlkə yüz dəfə təkrarlanmışdı. Bir ölümün ağırlığını yaşaya bilməyə– bilməyə axı o ikinci ölümə necə razı olmuşdu? Ən qəribəsi bu idi ki, «razıyam» sözü ilə içi yavaş– yavaş rahatlandı. Deyəsən bundan sonra o ömrünü ölüm– ölüm uzatmalıydı. Ölümdən– ölümə durula– durula əvvəlki rahatlığına

qayıtmalıydı. Ağlı ilə bu yolu cdərk edə bilməsə də deyəsən hissləri bü cur yaşayışa köklənmişdi. Bəlkə onun pərdəsi ölümlərin arxasından açılacaqdı? Əlini üzünə çəkdi... Yerin-dəydi... Əti ürpəşdi... Öz – özündən eyməndi...

Müstəntiq köksünü ötürüb pərdələri çəkdi. Otağın işığını yandırıb:

– Öldürəcəyin adam zabitdir, – dedi, – otuz səkkiz yaş var, birinci güllədən onu yıxmasın, osəni öldürəcək.

Ayağa qalxıb müstəntiqin ona uzatdığı tapançanı götürdü. Başını aşağı salıb gözlərini yumdu... Gözləri zülmət qaranlıq içindəydi...

Zabitlə üz– üzə gələndə əvvəlcə çaşdı. Silahını çıxartmaqə–vəzinə əl tutub onunla görüşdü. Zabitin mərd– dinc üzü ona ki–misə xatırladırdı. Deyəsən zabit də onu kitməsə oxşatmışdı. Qarşısında dayanıb mehriban– mehriban gülümsüyürdü. Nə–hayət: Oğlum hansı hissədənsən? – 0 soruşdu. Qorxa– qorxa əlini cibinə salıb müstəntiqin erdiyi tapançanı çıxartdı. Zabit onun əlindəki silahı görəndə gülməyini kəşib:

– Sınok– tı eto bros – dedi.

Zabitin sözləri ağzında qaldı. Tətiyi basıb güllələri onun qarnına boşaltdı...

Gözlərini qaldırıb çabalayan zabitə baxdı. Əyilməzlik və dinclik yenə zabitin üzündəydi. Tapançada bircə güllə qalmış–dı. Onu da öldürdüyünün üzündəki ifadələrə atdı... Amma o ifadələr yenə zabitin üzündəydi.

Səhər indicə açılmışdı.

Dağ üstü xiyabanın sıx ağacları arasından şəhərə baxırdı. Dalı dənizə dirənmiş, küləkli şəhərin boz səhərli küçəsi üstünə göydən ağappaq dəvəyə oxşar bir bulud sallanmışdı...

Fit səsi eşitdi...

Çevrilib arxaya boylandı. Heç kim yox idi.

Yenə fit səsi eşitdi... Bu dəfə arxaya çevriləndə nədənsə

yadına ox düşdü...

Və birdən– birə gözləri önünə leşini quzğunlar didiş dəvə gəldi... Ağlının çaşacağından qorxub yenə şəhərə tərəf boylandı...

Həmin şəhərdir. Nə dəvə vardı, Ö nə quzğunlar... Elə təzəcə sakitləşdi ki, yenə fit səsi eşitdi...

YEDDİ...

Qardaşlarıma...

Sənin adınla başlayıram bu yazımı...

Bütün yazıları yazan Sənsən. Məni də sən yazmısan. Sən görənsən, eşidənsən, hər əməli bilənsən. Salam olsun sənə. Son günün yiyəsinə. Təkcə sənə əyilmişəm. Kömək elə mənə. Duam sənədir. Doğru yola çıxart məni. Sevgilərinin yoluna. Sən təksən. Nə yerdəsen, nə göydəsen. Nə varsan, nə yoxsan. Səni görən yox, eşidən yox. Doğulmamısan, ölməyəcəksən. Sən məim könlümdəsen. Sən varı yoxdan yaratdın. Mən də yox idim. Məni yaratdın. Sən səbəbsən, mən nəticə. Sən böyüksən, bu quru sözlərimə ruh ver... Özümə heç nə istəmirəm. Məni pislərdən, sözü fikri, dolaşıqlardan eləmə...

Mən də təkəm...

Sıfırıncı...

Dünya yumru dünyadı. Ən əvvəl yaşayıb yaşını tutmuş Adsız qarının əkiz oğlu oldu. Adsız qarı oğlanlarını buludların üstünə uzadıb gözlərini atdı içinə.

Əlli dəfə yağış yağdı.

Oğlanlar böyüyüb dillərində söz tapdılar. Sözü analarına gətirdilər. Gördülər anaları eləcə oturub. Telləri dumanlı, barmaqları sazaqlı.

– “Sənə nə olub?” – soruşdular. – “Ayağın ağrıyır, ayağımızı

versək, ürəyin ağrıyır, ürəyimizi verək. Elə oturma”.

Adsız qarı sözlərini içindən çəkib oğlanlarından bir qarış aşağı tutdu: – “Atanızın adını sizə deyə bilərəm, – dedi.

Uşaqlar gülüşdü. Qıvrım tellisi: – “Mənim atamın adı Ağdı” – dedi. – “Mən özüm bilirəm, əvvəldən bilirəm”. Düz tellisi: “Mənim atamın adı Qaradı” – dedi. – “Mən özüm bilirəm. Doğulandan, səndən ayrıldan bilirəm”.

Qıvrım telli uşaq ağ yola düşdü, getdi atasını görə. Düz telli uşaq qara yola düşdü, getdi atasını tapa;

Adsız qarı əlini dizinə qoyub, gözlərini “bir” olan göylə qalırı. – “Sənə qurban olum, ey yaradan”, – dedi.

– “Mən sənə bir olduğunu olara demədim, sirri açmadım”.

Adsız qarı yumuldu; Dünya yumru dünyadı. Qıvrım telli düz tellini haylayıb: – “Qardaş”, – dedi, – “bir çevril, göyə bax”.

Göydən ulduz axdı...

Taxça üstə yumurlanıb yatmış pişik gözlərini açdı, döşəməyə hoppanıb gərnəşdi. Qalalanmış kasaların yanından keçib, yumşaq– yumşaq güzgüyə sarı yeridi pişiyin ağı gözündəydi. Gözü görmədiyini ağı kəsmirdi. Gördüyünü düşünürdü görürmədiyini yox. Yuxlarının içində azanda, ya gerçəklikdə canını his etməyib “özünü” itirəndə güzgünü önünə qaçırdı. Güzgü pişi üçün gerçəklik idi. Pişik güzgüdə yaşadığını gerçək, dünyada yaşadığını yuxu bilirdi. Yuxudan vara boylanıb, güzgüdə özünə sevinən pişik quyruğunu kasalara vurdu. Kasalar aşib qırılıdı...

Səsə çarpayıda yatmış uşaq oyandı. Yuxudan silkələnib ayağa qalxdı. Gözlərin ovuşturub pəncərənin önünə keçdi. Barmaqları ucunda dikəlib pəncərədən eşiyyə baxdı...

Yuxulu– gercəkli dünya uşağın gözü qabağındaydı. Uşaq o qədər balaca idi ki, hələ içindəki üzlərini görməmişdi. Eşik

uşaq üçün yalan idi. Əlinin əl olacağını, ayağının ayaq olacağını, su kimi axıcı, rəngli, səslə dünyadan süzlü daşlaşacaq bədəninin bədən olacağını uşaq hələ bilmirdi. Torpağın torpaq kimi, suyun su kimi, quşun quş kimi davranırdı. Dünyaya axşam düşmüşdü. Ayın quyruğu sallamışdı. Gecənin şər qarışan tərəfindən nənəsinin səsi gəlirdi. Qapını açıb eşiyə çıxdı. Nənəsi çəpərin boyründə durub qonşu ilə pıçıldışırdı. Onu görüb səsinə alçaltdı. Çiyinlərini atıb, gözlərini yerə dikdi. Uşaq nənəsinin qırımından söhbətin getdiyini hiss elədi və nə eləyəcəyini kəsdirməyib ağladı. Nənəsi hirsələnib: – “Nədi, – qışqırdı– yenə yarpaqlarını tökmüsən?” Nənəsinin hirsli içində gülüş sezildi. Hirsdən çox gülüş onu incitdi Qorxa– qorxa: – hə– dedi. Nənəsi yel kimi başının üstünü alıb, qolundan yapışdı. Onu sürüyə– sürüyə açıq qalmış qapıdan keçirib yataq otağına saldı. Dəmir çarpayıda üst– üstə yığılmış islaq əncir yarpaqlarına baxa– baxa: – qəhbənin doğduğu bundan artıq olmayacaq ki, – dedi, – Belə olacaq da, bəs necə olacaq? Sənin gorbəgər dayın gecələr uçarmış, hər səhər qanadlarını dəyirman pərlərindən asıb qurudarmış. Xalanın uzun saçları varmış, tor qurub balıq tutarmış. O qəhbə xalan bir dəfə saçları ilə bir tufan salıbmış ki, uç kişini külək aya aparıbmış. O kişilər indi də aydadır... Səndə onlara çəkəcəksən də. Mənə oxşamayacaqsan ki.

Nənəsinin danlağını uşaq ağlamaqla soyudurdu. Qəfil susdu. Nənəsi ürəyinin dərinliyində uşaqdan qorxurdu. Qışqırığı da qorxudan idi. Bu qəfil sükut arvadı üşəndirdi. Uşaq iri gözlərindəki qəribə işığı sıgallaya – sıgallaya:– Get, – dedi, – Get, babanı çağır. Mən sənin bu mərətlərindən iyənirəm.

Uşaq çarpayıda yaş əncir yarpaqları üstə oturmuş pişiyə baxıb otaqdan çıxdı. Pişik döşəməyə hoppanıb güzgünü önünə keçdi. Özünə baxıb yerində firlandı...

Baba evin arxasında salınmış bostanda, hörük kimi hörülmüş pomidor tağları arasında oturmuşdu. Dəymiş pomidora oxşayırdı. Qıpqırmızı kişi idi. Yalın ayaqlarını su dolu ləkin içinə sallayıb ustufca papiros çəkirdi. Papirosunun tüstüsü halqa– halqa qaranlıq göyə uçurdu. Göydəki buludların çoxu bu tüstüdən yaranmışdı. Yaqış yaqanda bu buludlar halqa– halqa geriyə, babanın sapsarı saralmış müştüyünə qayıdırdı. Onda baba öskürdü. Baba yerdə pomidor əkirdi. Göydə buludlara , yerdə pomidorla su çiləyirdi, yerdə pomidorların, göydə buludların dibini beləyirdi.

Çölündə yatmış, içində oyaq baba uzaqdan eşidilən nəril-tiyə: – “Köpək oğlu, – pıçldadı, – yenə balalayıb yəqin” Uşaq yaxınlaşıb dizi üstə torpağa oturanda tənbel– tənbel xumar gözlərini aşıb: – “Nə olub?”– soruşdu. Uşaq nə olduğunu dedi. Baba ayağa qalxdı. Evin tiinə qədər getdi, sonra dayanıb arxaya çevrildi. Üzünü göyə tutub:– “Mən padşah doğulmuşdum, – qışqırdı, – Mən bütün dünyanın yiyəsi doğulmuşdum. Məni sən yaratmışdın. Allah, mən özüm– özümü yaratmışdım. Mən qalalar qurub, şəhərlər salmalıydım. Mən bütün dünyanı bostan eyləyib pomidor əkməliydim... Mən dəryalar salıb, gəmilər düzəltməliydim : Barlı ağaclar, doğar arvadlar, qaynayan bu-laqlar yaratmalıydım... Mən insanları gülə çevirməliydim... Mənim ömrümdə sən oldun, Allah... Mən səndən nə gözəl dünya yaradacaqdım... uşaq qorxa– qorxa babasına baxırdı. Uşağın arxasından bostan boyu əkilmiş qırmızı pomidorlar da boyunlarını uzadıb gözlərini babaya zilləmişdilər. Göydə ildırım çaxdı pomidorlar diksindi. Uşağın gözləri doldu. Baba peşman– peşman geriyə dönüb uşağı boynuna oturtdu. – “Gəl, min boynuma, – dedi, – Bu dünyada hamımız yazığlıq”.

Baba ləngərlənə– ləngərlənə evə tərəf gedirdi. Uşaq göy üzünə baxırdı. Birdən şaqqanaq çəkib güldü. Gülüşü bir ulduz

za qədər dartıldı. Ulduz boylanıb yere baxdı... Yerde uşağın nənəsi iri döşəyin islanmış yununu didə– didə söylənirdi. Havadan tüstü iyi gəlirdi. Uşaq babası ilə sönmüş tonqalın yanında, üzərrik kolunun dibində oturub qarğıdan tütək ynurdu. Üzərrik kolu göz– gözə közərirdi. Babası gözlərini qırpa– qırpa onu ovdururdu. O dinməzcə oturmuşdu. Qəfil əlindəki bıçağı torpağa batırıb ayağa qalxdı. Babasının gülər gözləinə baxıb:

– Hamınız mənə ələ salırsız, – dedi. – Hamınız mənə gülürsüz. Axı mən neyləyim ki, belə doğulmuşam? Özüm–özümü yarada bilməzdim ki... Hamınızın acığına böyüyəcəyəm.

Böyüdü.

İkinci...

Gur sulu da çayının içində durmuşam. Ayaqlarım sürüşkən çay daşına dönüb, əllərim yaşıl çay otuna oxşayır. Gözüm çay daşına dönüb, əllərim yaşıl çay otuna oxşayır. Gözüm çayın baxarında, fikrim axarında dayanıb gözləyirəm.

Göydən çiynimə bir quş qonur, – “gözləmə”, – deyir. Çayla üzən bir balıq quyruqunu ayağıma sürüb– “gözləmə” – deyir. Üstümdən keçən vaxt –“ gözləmə”– deyir.

Günlərin bir günü gözlədiyimi çay gətirir. Arı çınqılları üstünə otururam... Suya göyün əksi düşüb... Üzümdən suyun üzündə ağaran buludlara ağ– ağ tər damlları süzülür... Gözlərimi yumuram. Rahatam. Gözlərimi açıram. Qaraca torpaqdı. Əlim hanı? Gözüm hanı? Torpaq canıma, canım torpağa qarışıb. canım dünyadı. Ürəyim də, fikrim də böyüyüb... Yenə nə sə gözləyirəm. Nəyi? İndi nəyi gözləyirəm? Bir güzgü olsaydı özümü görərdim. Günəş çıxır. Bu nə işıqdı? Gözüm qamaşır. Gözüm hanı? Bu nədi? Bu kimdi su töküb ayaqlarımı yuyur? Ayaqlarım hanı? Əllərim bir cüt budaq olub, ayaqlarım

kötüyə çevrilib. Bu nədi? Ağac olmuşam ? Ağacam. Yol üstündə durmuşam. Gözüm görür. Yenə “o” nu gözləyirəm. Başım üstən uçan quşlar – “gözləmə” – deyir. canımda yuva qurmuş cücülər – “gözləmə” – deyir. ciynim üstən keçən vaxt – “gözləmə” – deyir: “Gözləmə” – deyir hər şey hamı.

Gözləyirəm...

Üçüncü...

Gecedir. Oturmuşam. Qarşımda çırtacırla tonqal yanır. Tonqalın boz tüstüsü içindən nənəmin, babamın üzünü görürəm. Üzərikin iyi gəlir. “ Mənə siz gedəli heç göz dəymir, ay nənə”, deyirəm. Onların yerinə tonqalda qızaraq quru ağac budaqları çırtlayır. Günəşin gecənin arxasından gələn işığı tonqalda közərən quru budaqların canı rəngindədir. Əlimi sənə mən qoyub keçmişimə baş əyirəm. Əlim quru ağac budaqlarına dəyib yanır. Tonqala baxıram. Yoxdur. Yanan sinəm imiş. Dənizə tərəf qaçırım. Böyrü üstə yıxılıram. Sınıq qayıq sürü yüb dənizə salıram. Ayağımla təkən verib sahildən aralanıram. Göz işlədikcə sudur. Qayıq ləng – ləng yırğalanır. Avarları sahildə unutmuşam. Qayıq açıq dənizdə təkdir. Sahili görmür. Qayıqın altındakı deşiklərdən içəri su dolur. İsti canıma su dəydikcə cızıldayır. Döşəmədəki deşiyə ayağımı sıxmışam. Su barmaqlarımın ara sından özünə yol tapır. Başım üstə ağ qağayılar uçuşur. Qağayılardan arasından hardansa bir qara qarğa düşüb qağayılardan dalğalı qəhqəhələri içində onun quru “qar-qar”ı eşidilir. Göy üzümə görünür. Bu darıxdırıcı kimsəsizlik içində gözümə görünən ölümdür. Susamışam. Sakitəm. Hər tərəf sudur. Su canımın istisini soyudub.

Yadıma qonşunun ağ rəngli maşını düşür. Yaşaya – yaşaya gördüyüm milyon xırdaqlar içindən son anında gözlərimin önündə canlanan bu ağ rəngdi. Maşının adiliyi ölümün özü qədr adidir. Qayıq görünür. Əllərim heydən düşüb. Gücüm

qalmayıb. Su məni qucaqlayıb. Gözlərimi bərk– bərk sıxmışam. Dünya gözlərimin içindədir. Onu özümlə aparıram Ağzımı da yumuşam. Sözlərimi udmuşam. Beynimdə bir söz təkrarlanır... Su... Su... Su... Suyun bir hissəsiyəm. Su məndən yuxardadır. Mən suyam. Suyam. Su.

Göz işlədikcə sudur... Sinəm soyuyub.

Birinci görk...

Yolun ağı. Ağır– ağır yellənən dəvələri, zıncırovlu karvan. Lap qabaqda iri gözlü, ağ dəvəli, üzü niqablı karvanbaşı. Yollar yorulub, karvan yox. Karvanın axırında əlindənöqtə tutmuş yun əbalı qğ kişi. Karvandakılar hərdən– hərdən üzlərini göyö tutur. Göydən onlara baxan var.

Karvandakılar o göy üzündə olana baxanda karvanbaşı dəvəsini yeyinlədir, “Tez elə tez”, – deyir. – “Dəvəçiyəm, tez elə”. Mən o karvanı, ağ dəvəsi gözəl karvanbaşını, o göydən baxanı sevsəm də orada deyiləm. Mən hər şeydən kənarında, hamıdan yanda, o yolun qırağındakı, ucu biz ağacın üstündə ayaqlarından qan süzülə– süzülə durmuşam. Və bütün bu gördüklərimi sevə– sevə o bataqlı yolla getmək istəyirəm. Amma nbeyləyim ki, hər şeyə qıraqdan baxmağa məhkum olunmuşam.

Dördüncü...

Uşaq böyüdücü şüşəni cibindən çıxarıb babasına uzatdı. “Al, – dedi, – gözünə tut, göyə bax, bəlkə bununla istəyini gördün”. Baba böyüdücü şüşəni uşaqdan alıb ovcunda sıxdı, isidib üstünə tüpürdü. Əlinin ortası ilə tüpürçəyini silib təmizlədi. Gözünə tutub gömgöy səmaya baxdı. İri– iri buludlar yekələnmiş göy üzündə ayın – arxayın süzürdülər. Günəşin irilənmiş üzündə iri– iri işıq parçaları yığım kimi görünüb tüstülənirdi. Göy üzünün ağ boşluqlarının varılmaz dərinlikləri

irilənib vahiməli yarğanları xatırladırdı. Göy üzünün qorxusu da böyümüşdü. Baba şüşəni gözündən ayırıb uşağa uzatdı.

– Bunu sənə kim verib? – soruşdu;

Uşaq:

– Tapmışam – dedi.

Baba yaşarmış gözlərini ovcunun içilə ovuşdura– ovuşdura: – Tapılan şeydə halallıq olmaz, – dedi, – Arzulanan şeydə olar halallıq, sənin olmayanı yerdən götürmə, bu tapdığın dəvə gözüdür. Mən axtardığımı öz gözümlə axtarıram.

Uşaq əyilib böyüdücü şüşəni isti qum üstündən göyə baxan qarışqanın gözünə tutdu.

– Ay baba, sən o göydə nə axtarırsan? – soruşdu.

Baba qarışqaya baxıb gözlərini yumdu.

– Gedək – dedi.

Onlar tövləyə keçdilər. Baba qırını kilidləyib köhnə sandığın qapağını qaldırdı. Üstü tozlu dəvə stü tozlu dəvə gönünü çıxarıb üfürdü. Döşəməyə uzadob açdı. Qatlarını çirk qaraldıb kəsmiş, qıraqları quruyub burulmuş gönün üstünə üç bulud şəkkili çəkilmışdi. Bunların arasıyla yol uzanırdı. Babanın qaranlıq tövlədə parıldayan gözlərinin işığı altında tozcuqlar oynayırdı. Uşaq hörümçək torlarının arxasından sözlən babasının işıqlı gözlərinə baxırdı. Babanın gözləri dəyişmişdi, səsi də.

Baba quru səslə:

– Bu, o dünyanın xəritəsidir, – dedi. – Gedib özüm çəkib gətirmişəm. Ora iki yol var. Birini xəritəmə salmışam. O biri yolu görəni kimi unuttum. İndi axtardığım o yoldu. Göyə baxıram gözüm seçmir.

– Baba tövlənin qapısını kilidləyəndə uşağın içində nəşə tərpendi.

Beşinci...

Nənə üzdən qocalsa da, içdən qocalmamışdı. İçi qız idi üzü nənə. Ağarmış tellərinin dibi qapqara saç idi. Qızlıqdan nənəliyə qədər yol gəlmişdi. Çölündən içinə qədər gəlib çıxa bilirdi. İçində çiçəkləyib vaxtı ötmüş, dəstə– dəstə yığılıb bükülmüş arzuları boyunburuq durmuşdular. Dünyanı dada–dada nənə alxışdan çox qarğış öyrənmişdi. Uşaq gördü qarğışlayırdı, quş gördü səlbələyirdi, it gördü daşlayırdı. Qarğışlar içində zəncirli it kimiydi, yanından keçənə hürürdü. Nənə əvvəl səhərləri sevirdi, sonra gecələri sevdi. Əyri azdanişan adam idi. Evdə ancaq özü danışırdı. Adamtapmayanda divarnan, daşnan, suynan, odnan danışırdı. Nənə göyçək arvad idi. Ağappaq sürüşkən dərisi var idi, oturub– duranda xışıldayırdı. Səhərlər yuyunandan suyun ləkəsi üzündə qalardı. Xoruzlardan qabaq oyanardı. Yerindən qalxmazdı. Çəpərin o tayından günəş çıxana qədər çarpayısında uzanıb arzularının başının sığallayırdı. cavan oğlan görəndə qızarırdı. Toyda yaşmaqlı, yasda başmaqlı gəzərdi. Bir gün yuxuda sonuncu arzusunun başa varacağı yeri gördü. Səhər oyanıb çıxıb getdi. Bir həftədən sonra qayıdıb səfərə yığışmağa başladı. Soruşanlar soruşmaqdan yirulanda:– “Nəvəmi də götürüb gedəcəm– dedi. – Məni çağırıblar”.

Kəndin bütün kişiləri nənənin işığına böyümüşdülər. Hələ də onda gözləri var idi. Nənənin bu gedişi onları tərpətdi. Məsələnəni ayrı yerə yozdular:– “Ərinin bədəni soyuyub, – dedilər. – Arvad yəqin istiyə gedir”. Qocs– qoca arvadlar alt paltarlarını dəyişdilər. Nənənin gedişi onlara ər, kişi bağışlayacağı. Uşaqlar nənəyə qışda qar atdılar, yayda söz. Nənə səfərə yığışayığışaya gözəlləşdi. Gözləri kəndin işıqlarından işıqlı oldu. İçindəki itlərin zəncirlərini açıb çölə buraxdı... Təndiri odlayıb, xəmir yoğurdu... Yeddi gündə kəsdi, yetmiş çörək bişirdi... Belini yun örpəklə sıxıb təndirə əyildi. Ocağa düşmüş kütü götürüb gözünə tutdu... Gülümsündü...

Altıncı...

Qadın ərə gedəndə hərarəti qalxmışdı. Əri varlı, sağlam kişiydi, hərarətini saldı. Bir ilə qadın ərinə uşaq doğdu. Uşağın yeri qadının qarında boş qaldı. Sonra bu boşluğa kədər doldu. Qadın bu dəfə kədərə hamilə oldu. Uşağı qadın doqquz aya doğdu. Kədəri doğa bilmədi. Ağrısı tutdu. Ürəyi bulandı, güc verdi, təpik döydü, neynədi– nağayırdı, doğa bilmədi ki, bilmədi. Kədər qalıb, qalıb nifrətə çevrildi. Qadın ərini sevmirdi. Ondan olan uşağını da. Əri onu alanda qız deyildi. Toyunu qabaqcadan çaldırmışdı. O gecədən əri üç gün oyanmadı. Dördüncü gün oyanıb arıqlamağa başladı. Sonra hər şeyi unuttu. O, qırmızı toy çiçəklərini yengəylə anasına göndərdi. Yengə anasının üstünə qayıdıb ovcundakı qırmızı onluğu ona uzatdı:– “Mən orada lazım deyilmişəm”, – dedi. Anası qızardı. Qırmızı çiçəklərin ləçəklərini döşəməyə səpələdi. Pəncərələri taybatay açıb ağlaya– ağlaya göy üzünə baxdı. Günəş də qızarmışdı. Qadın əriylə öz arasında hündür çəpər çəkdi. Əri çəpərdən hündür idi. Hərdən boylanıb onun ürəyinə baxırdı. Q, kürəyini ərinin baxışlarına tutub dözürdü. İllər dözmürdü.

Yeddinci...

Qadın qabları yuyurdu. Gözləri içinə baxırdı. Toyuq– cücə kölgəyə çəkilib dırnaqları ilə torpağı eşirdi. Ağaclar istidən çat– çat olub quyuya tərəf əyilmişdilər. Quyunun suyu dərinədə idi. Ağacların əlləri nə suya çatırdı, nə də ayaqlarına.

Qadın soyuq idi. Əllərini önlüyünü silib, üşüyə– üşüyə ərinin səhər kəsdiyi toyuğu isti suyun içinə saldı. Bir əliylə toyuğu dəmir ləyənə sıxıb ütməyə başladı. Toyuğun canı ağır idi, yaş idi. İslanmış tükləri canından çıxdıqca qərribə qoxu gəlirdi. Ürəyi bulandı. Toyuğu ləyənə atıb önlüyünü belindən açdı.

Ərinin döşəməyə atdığı papiros kötöklərini zibil qutusuna boşaldanda gözləri yenə toyuğun kəsilmiş başına sataşdı. Ögüyüb eşiyə çıxdı.

Əri çöldə qohum– qardaşını da başına yığıb ev tikirdi. Yaşayıb, yaşayıb, yaşadığı yerdən bezmişdi. Gedib kəndin qurtaracağında təzə evin xımını qoymuşdu. Evin böyür– başına hündür çəpərlər çəkmişdi. Çəpərlərin çöl üzünə güzgü tutacaqdı. Çəpərə tərəf gələn özünü görəcəkdı. Gedən kölgəsini. Hər dəfə nahar vaxtı əri işini saxlayıb papiros çəkə– çəkə qadınını gözləyirdi. Qadın qapını örtüb kilidlədi. Əyilib kilidin qulağına pıçıldadı:– “İndi gəlirəm, vaxtı içəri buraxma”. Kilid qulağını örtüb yumuldu. Qadın evindən nigaran getdi, bir ayaq– bir ayaq yola çıxdı. Yolun ağına çatanda döngədən nigaran qaldı, sola burulanda sağdan, sağa burulanda soldan nigaran qaldı. Nigaran– nigaran yolu yarı elədi. Qadın istidə üşüyə– üşüyə ərini düşünürdü. Ərinin təzə ev tikmək istəyi əslində onun təzə həyat qurmaq istəyirdi. O, evini təzələməklə özünü də, içini də bütün həyatını da təzələmək istəyirdi. O arvadının kölgəli keçmişini və onu sevmədiyini başa düşürdü. O bu arvadı boşaya da bilərdi. Yənu həyat tikməkdənsə, yeni həyat da qura bilərdi. Ancaq o evdar kişi idi. Elə evdar kişi olduğuna görə də, evini qorumaq üçün, ilk öncə bu həyətdən çıxarıb yenidən tikməyə başladı. Ona elə gəlirdi ki, təzə evində o da, arvadı da, həyatı da birdən– birə dəyişib düzələcək. Onun içində hamıya nifrət var idi. Sevdiiyinə də, hörmət elədiyinə də ürəyində nifrət eləyirdi. Bu nifrətin kökü çox dərinləydi. Əvvəllər o hamını sevirdi və hamıdan da özünün sevdiyi qədər sevgi umurdu. Sonralar heç kimdə özünə qarşı bir çimdik boyda belə sevgi görmədiyindən içini dəyişdi. Və hamını gözləri yaşara– yaşara unuttu. Dünyanın, Allahdan, bəndələrdən küsdü. Bu müddət tək yaşadı. Hamıya gülüb, ələ saldı. Sonra gülüşü süni–

ləşdi. Bir müddətdən sonra heç gülə bilmədi. Ğzündən gülüşü itdi. Sonra o qədər təkləndi ki, sözləri unudtu. Və günlərin bir günü özündənvə sözündən qorxa– qorxa küsüb anası evinə getmiş arvadının telefon nömrəsini yığdı:– “Alo, – dedi, – evə gələndə. Qənd al”. Qadın ərinin nəfəsindən, kök qarnından iy–rənirdi. Q, heç bu cür adama öyrəşə bilmirdi. Əri nəvaziş üçün darıxanda, təklikdən bezəndə başını onun dizləri üstünə qoyub ağlayırdı. Onda ərinin başını kənara itələyib, ağzını tuta– tuta ögüyürdü. Əri ağzından su axa– axa ona baxıb:– Heç olmasa elə elə ki, mən hörməyim, – dedi.

Qadın yoldan çıxıb, qaça– qaça bataqlığa tərəf buruldu. Təpəciyi keçib durdu. Zənbildəki qazanı ağzı üstə əyib torpağa boşaltdı. İsti toyuq şorbasının buğu havaya qalxdı. Qadın əlləri ilə üzünü tutub ağlamağa başladı. Əri iri daş üstə oturub papiros çəkirdi. Burnuna isti şorba iyi dəydi. Ağzı sulandı. Evinin binəsinə baxdı. Ayağa qalxıb papirosunu torpaq üstünə ardı... Ayağıyla əzib taptaladı. Əlini əlinə sürtüb qohum– əqrabasına:– “Hə, – dedi, – yeməyinizi yediz, qalxın, axşama az qalıb. Qalın evin daşlarını qoyaq. ”

Qarabaxt evin tarixçəsi...

Buludlardan görünən tənha evin başı qaralır. Divarı sökük, hasarı uçur, həyəti kimsəsizdir. Evə gələndə cığırta ot basıb. Evdən gedəndə cığırın şırımını itib. Əlli ağac o yana, altmış ağac bu yana nə bir evə var, nə bir quyu. Bura quş uçmur, balıq üzür. Tənhaca evdi. Uzaqlarda dənizlər var, bu evdən xəbərsiz uzaqlarda qapılı, pəncərəli evlər var. Bu evin daşı– daş üstə durmur. Nə bir divarı var, söykənəsən, nə bir ağacı var, pəncəyini asasan. Qıfılı açıq, sandığı açıq, çəpəri uçur. Qarşısında gül əkirsən, tikan əkirsən, quş olub uçur. Pəncərələri qapanmış gözə oxşayır. Qapısı heyrdəndən açılmış ağıza. İçəridə saralmış dişlə-

ri, çürük dirəklərdi üstünə sərilib. Ayaqları quma ilişib, gedib ölə də bilmir. İçində bir sınıq çarpayı var, yorulanda uzanıb dincini alır. Bu gün ay işıqlıdı. Ev durub pəpros çəkir. Bacasından halqa– halqa üstünü gecənin üzünə üfürür...

Gecəydi, qadının əri siqaretini ovcuna basıb ayağa qalxdı.

Səkkizinci...

Uşaq ağını qar örtmüş tənha cığırda qaçırdı. Qolu üstünə basmasının köhnə pencəyini salmışdı. Cığır kəndin ortasındakı məscidən meşəyə qədər uzanırdı. Gecədən yağın qar torpağı örtmüşdü. Min ildə belə qar yağmırdı. Uşaq meşəyə girib ağacları salamladı. Ağacların çiynləri qar altında qalmışdı. O, ən kiçik ağacı, bir illik sərvə qucaqlayıb öpdü. Qolu üstünə saldığı pencəyin qarını çırpıb sərvin çiyninə saldı. Aşağı əyilib ağacın ayaqların ovxaladı. Ağzını sərvənin gövdəsinə dayayıb isti nəfəsi ilə onun donunu açdı. Q, ağacları isidib üstlərini ört– basdır edəndə artıq gecə çoxdan düşmüşdü. İşini qurtarıb cığırda çıxdı. Cığırın o biri başında, məscidin içində, babası əlində çırağ durub onu gözləyirdi. Çırağın işığı yola düşmüşdü. Yolun qırağına yığılan canavarlar da işıqlı gözlərini uşağın ayaqları altına tutmuşdular. Uşaq bu işıqların içiylə günəş altında qaçırması kimi qaçırdı. Və bu qaranlıq içində olan hər bir şeyin öz içi ağırlığında işığı var. Amma gecə bu vaxtsız işıqlardan güclü idi. Gecənin işıqları bir yerdən yandırılırdı. Və o işığı ancaq bir əl yandıra bilirdi. Biz o əldən aşağıda qaşayırdı. Yazını o əl yazmışdı. Biz yazılanlar idik. Biz hərf idik. Qandığımız söz, uzağı cümlə idi.

Doqquzuncu...

Kəndə xəbər yayıldı ki, uşağın babası daha danışmır. Hamı deydi bir– birinə. Gəldilər, dizlərini qatlayıb oturdular. Ağız–

larını ayırıb, gözlərini zillədilər kişinin ağzına. Haçandan– haçana babanın əvəzinə nənə dilləndi:– “Dünən gecə kişi dayan–dı, birdən hirsləndi, sonra getdi çıxdı dama, bərkdən qışqırdı, sonra dədəsinin goruna and içdi ki, daha danışmayacaq. Odur–budur daha danışmır Eləcə oturub nəfəs alır”.

Arvadlardan bir– ikisi içlərini çəkib hıçqırdılar. Bir kürən uşaq pıçıldadı. Kişilərdən biri nəfəsini udub, baba kimi susdu, tüzcə də dözməyib nəfəsini buraxdı:– “Bu necə dözüür?”– soruşdu. Nənə:– “Dözüür də”. – dedi. – “O dözüür. O elə əvvəldən tərs idi”. Həkimə qaçdılar. Qazıya qaçdılar. Həkim gəldi, bax–dı getdi. Hökumətin çiyini paqonlu adamı gəldi. Qışqırdı, hirsləndi, qızardı– bozardı, çıxdı getdi. Dünyanın çiyini əbalı mol–lası gəldi. Oturdu, fısıldadı, danışdı, durub çıxıb getdi. caduya qaçdılar, cadu boynuna götürmədi. Şeytana yozdular. Dincəlib oturdular. Bostanda pomidorlar, göydə günəş, yerlə göy arasında baba eyni rəngdə idilər. Üçü sırasıyla sıralanıb durmuş–dular. Günəş babaya, baba pomidorlara, pomidorlar babaya, baba günəş işıq verirdi. Qardaşa oxşayırdılar. Baba susmaqdan qabaq danışandı. Ancaq susmağı ilə məhşurlaşdı. Onun ziyarə–tinə gör bir kimlər gəldi. Yeddi dəfə susub danışan, yeddi qapı keçən, yeddi qapı keçən, yeddi düz söz deyən, yeddi qıfıl açan, yeddi nəhs söz deyən, yeddi dəfə dünyanı dolanan, fil dizli, şir biləkli çox danışan Ələsgər gəldi:– “İçində azma”, – dedi– “Kişi, mən gəlmişəm, gəl danışaq”. Sonra gör bir kimlər gəl–di. Durub– durub yığılan, qaçıb– qaçıb yorulan, dünyanı yuxu–da görən, yeri qazıb göyə çıxan, su içib söz deyən, az danışan yumar Dəmir kişi gəldi:– “ A baba, – dedi, – gəldim, həmsöh–bətın olum”. Sonra görüm kimlər gəldi. Dünyaya birdən gələn, gəlib əvvəlcə çaşan, həmişə aldanan, yeddi qapı döyən, yeddi dəfə gül olub gül olan, yuxuları düz, ürəyi yumuş, dili yalan, hamıya inanıb unudan, bu yazını yazan Orxan gəldi:– “A baba,

– dedi, – bu fəslin nöqtəsini gətirmişəm”. Bə nöqtəsi cümlənin sonuna qoydu.

Onuncu... .

Yaşayıb yaşını unutmuş Adsız qarının qıvrım telli oğlu gündüzü tapdı, düz telli oğlu gecəni. Gecəylə gündüzün sərhəddində durub bir– birini səslədilər. Gecə gedəndə düz tellini apardı, gündüz gedəndə qıvrım tellini. O bunun üçün darıxdı, bu onun üçün. Axırda qıvrım telli səhərdən gecəyə qədər, keçəndən də səhərə qədər bir sözü təkrar elədi: “Allah sağdır. Çərxi də fırlanır.” O gün səhərdən gecəyə qədər, gecədən səhərə qədər düz telli qeyibdən səs eşitdi: “Allah sağdır. Çərxi də fırlanır”. Amma səsini diyəsin seçə bilmədi.

Gecə gündüz üzünü görə bilmədiyi kimi, yaşayıb yaşını unutmuş Adsız qarının əkiz oğulları da bir– birinin qzqnq görə bilmirdi, səsini eşitmirdi... Günlərin bir günü düz telli vaxtın içindən çıxıb səhərə keçdi. Elə həmin gün qıvrım telli vaxtdan çıxıb gecəyə keçmişdi. O bundan, bu ondan xəbərsiz gecəylə yaşadılar. Bir anada birləşmişdilər. Bu boyda sonsuzluqlarda birləşə bilmirdilər. Birləşmək qçqn bir də doğulmalıydılar. Əllərini göyə qaldırdılar:– “Bizə atamızın yerini göstər, – dedilər. Biz onu tapa bilmirik axı”.

İkinci görk...

Ayağımız altında toplanmış kütlədən hündürdəyik. Onlar bizi öldürmək üçün başları üstünə qaldırıblar. İnsanlar qorxduğu, sevdiyi və öldürəcəyi adama aşağıdan baxmağı sevir. Kütlə bir yerdən idarə olunan, ləng yöndəmsiz, ölçüsüz varlıq kimidir. Kütlədəki insanlar, içlərində “mən”ləri və “kütləyə qatılma” savaşı, durub, altdan yuxarı bizə baxırdılar. Üç dar ağacı qurulub. Göydən günəş baxır. Dünyanın suları durub,

küləyi dayanəb. Biz üç nəfərik. Məryəm oğlu Məsih oğru Varavvan və mən. Məryəm oğlu insanlara hədiyyə gətirərdi. Oğru Varavvan insanlardan hədiyyə oğrayandı. Mən hədiyyəsi oğranan və hədiyyə gətirilənəm. Dar ağaclarının kölgələrini heç kəs tapdalamağa cürrət eləmir. Oğru Varavvan üzünü Məsihə tutur:– Allahın oğlu, – soruşur, – ay Allah oğlu, bu sevdiklərin səni niyə asır? Axı sən Allahın oğlusan. Mən oğruyam, mən bunlardanam, elə ona görə də bu sevdiklərin məni sənədən üstün tutur. İnsanlara pislilik elə qorxut ki, səni sevsinlər. Onlar aciz yazıq məxluqlardır. Sevdiklərini yox, qorxduqların sayırlar. Onkar indi də mənədən qorxubŞ məni sevirilər.

Məsih üzünü göyə tutur:

– Mən onları yenə sevirəm, – deyir.

Varavvan baxışıyla məni əzib:

– Gördünmü?– deyir, – insanlar mənim bağışlanmağımı istədi. Məsihin yox. Məsih pgeydir, yaddır onlara. Məsih göylərə lazımdır, onlara yox.

Mən dinmirəm. Oğru Varavvan:

– İnsan oğlu, sən elə bu darda doğulmusan?– soruşur mənə.

Məsih onun sözünü kəsib:

– O, darda doğulmayıb, – deyir. – O, bu dar dardan keçməyə doöulub. Dar ağacı onun yoludu.

Oğru Varavvan gülür:

– Allah da məni qorxusundan bağışlayacaq, deyir. – Gülüşü qar lopaları kimi izdihamlı kütlənin tərəsinə yağır. Kütlə də niz kimi təlatümə gəlir. Bu gülüşdən canlarına üşütmə düşür. Üşünə– üşünə, qorxa– qorxa kütlə, “ölüm– ölüm”– çığırır– onlara ölüm! Sağ tərəfimdə, mavigöz buludun kölgəsi altında Məsihin nurlu üzü, sol tərəfindən kinli gözləri ulə kütləni didən oğru Varavvan. Məryəm oğlu mənə baxmadan:

– Bu müqəddəs keçiddən keçməyə hazırsanmı, insan?– soruşur.

– Hələ hazır deyiləm, – deyirəm. – Hələ qorxuram. Məsih haləli üzünü mənə tutur:

– Sevin, – deyir, – bu müqəddəs ölüm bizi birləşdirir.

Mən bu keçiddən sonra nə görəcəyimi bilmirəm. Məsih sevinir. Oğru Varvvan qorxur. Əlimi Məryəm oğlu Məsihə tərəf uzadıram.

On birinci...

Anam məni qonşu uşaqları ilə oynamağa qoymurdu. Evdə oturmaqdan darıxanda onun gözünü oğurlayıb eşiyə qaçırdım. Təkcənə isti günün altında avaralanırdım. İtləri daşlayırdım, alçaq çəpərlərdən həyətlərə boylanırdım. Bir gün yenə evdən qaçıb veyillənirdim. Qonşunun başı qırxıq, ağzı sulu oğluna rast gəlməsəydim bu günüm də boş, keçəcəkdə. Qonşunun oğlu çəpərə söykənilib papiros çəkirdi. Məni görüb yanına çağırırdı. “Gedək, əncir yeyək”, – dedi. O mənə oğurluq təklif edirdi. Mən qorxaq olmadığımı sübut etmək üçün:– “Gedək”, – dedim. İcimdəki isti qorxunu uda– uda qonşunun başı qırxıq oğlunun dalınca gedirdim. Onun gün işığında parlayan daz başında ağaran müxtəlif ölçülü çarıqlar məni əyləndirsə də, gülmək halında deyildim. Torpaq yol göy darvazalı həyəətə qədər uzanırdı. Biz açıq darvazadan içəri keçdik. Yaşıl yarpaqlı, Əyri–üyrü əncir budaqları qarıya qədər əyilmişdi.

Bura əncir bağı idi. Torpaq üstə sərilməmiş əncir yarpaqları rəngbərəng xalını xatırladırdı. Quşların cəh– cəhi hardasa yaxında axan arx şırıltısına qarışmışdı. Ağaclar əllərində çəlik tutmuş qozbel qocalara oxşayırdı. Bağın havasından da əncir iyi gəlirdi. Qaçıb özümüzü əncirə vurduq. Yeyib doyduq. Ağ–acların altındakı nəm yarpaqların üstünə uzandıq. Qonşunun

oğlu cırıq köynəyinin cibindən papiros kötüyü və kibrit çıxartdı. Papirosunu yandırıb gözlərini yumdu.

Elə bu vaxt haradansa yuxarıdan səs eşidildi. Biz səsin sözə çevrilməyini gözləməyib götrüldük. Asfalt yola çıxanda qonşunun oğlu gülü– gülə:– “Qorxma, – dedi, – bizə çata bilməz, şikəstdir!” Mən dayanıb arxaya çevrildim. Şikəst adamdan qaçmağım mənə oğurluğumdan da eybəcər göründü. Ömrümdə ilk dəfə üzr istəməyə gedə– gedə düşündüm ki, dünən belə deyildim. İndi isə günahkaram və bu günahın çox qorxulu olmadığını görmüşəm. Bundan sonra nəfəsimlə vuruşa biləcəyəmmi?

Qonşunun oğlu arxamca qışqırırdı. Mən hasarı aşıb, həyəətə tullandım. Taxta küləfəringidə qaralan qaraltıya sarı getdim. Pillələrlə qalxıb ayaqlarımı əncir yarpaqları ilə döşənmiş döşəməyə qoydum. Əncir ətri içində, dəmir ayaqlı çarpayıda, gözləri rəngində olan tarı sinəsinə sıxıb, orta yaşlı bir kişi oturmuşdu. Məni görüb tarı dizləri üstünə qoydu. Gəlib qarşısında durdum. Çarpayıya döşək əvəzinə əncir yarpaqları salınmışdı. O, arıq, sümükləri seçilən əlini mənə uzadıb:

– “Məndən üzr istəmə, – dedi– özündən istə!Bura öz bağındı, ürəyin istəyəndə gəl əncir ye, tar çal”.

Sonralar biz dostlaşdıq. O mənə tarda nağıllar çaldı. Sevdiyi qızdan, dostluqdan rəvayətlər söylədi. Bir gün mən ondan nə üçün yeriyyə bilmədiyini soruşdum. Onun gözləri doldu, əynindəki ağ, uzun köynəyini yuxarı çəkib, qalın çapıqlı kürəyini göstərdi. “Məni bıçaqlayıblar– dedi. – yaram ağır olub, o qədər yatmışam ki, ayaqlarım tutulub, indi nə qədər yeriyyərim açılmır!”.

On ikinci...

Gözlərimi açanda tavandan su axırdı... Qardaşım:

– “Yaxşı qurtardın, – dedi. – Üç yerdən bıçaqlamışdı səni!”.

Mən iki gündən artıq yatmadım. Kürəyimi qoruya bilməsəm də, ayaqlarımı qorudum. Ancaq ayaqlarım məni özümdən çox uzağa apardı. Mən nə tarda nağıllar çala bildim, nə də bağma oğurluğa gələn bir yalançı uşağı sevə bilən ürək yiyəsi oldum. Uşaqlarda gördüyüm o ağ köynəkli kişi üçün həyat hərəkətsiz nağılvari əncir bağı idi. Mənim həyatım isə ayaqlarım üstündə keçdi. Dəyişən, sürətlə ötüb keçən vaxt içində gördüklərimi dərk eləyə bilməyə– bilməyə yalan gerçəkliyə sığımb guya ki yaşadım...

On üçüncü...

Qadın həyətdə iri tut ağacının altında paltar yuyurdu. Əlləri sudan isti idi. Quyudan su çəkən motorun səsi günortanın istisi ilə birgə həyətdə süslük gətirmişdi. Havada isti ölgünlük, məstedici yuxu vardı.

Qonşunun səsinə eşidən kimi əri evdən eşiyə çıxıb:

– “Nədi?”– xəbər aldı.

Qonşu külüng istəyirdi. Qadın qəddini dikəldib çit xalatını sahmanladı. Əri külüngü gətirənə qədər çəpərdən boylan qonşunu gizlicə süzdü. Qonşu kişi də utana– utana onun ətli əndamına baxırdı. Əli külüngü gətirib çəpərdən qonşuya uzatdı. Qonşu qadın son dəfə baxışıyla tumarlayıb çəpərin arxasında görünməz olanda əri:

– “Kişinin külüngü olar da, dedi. – Bu yazıçı tayfasında mən bur kişi görmədim!”.

Qadın istehza ilə gülümsünüb aşağı çöməltdi. Çit xalatının düymələrini açıb qonşunun çəpərinə sarı oturdu. Çəpərin o tayından gülünc səsi eşidilirdi...

Külüng hər dəfə torpağa dəydikdə qadın:– “Ağacım, – deyirdi, – mənim ağacım, sən mənim ağacımsan, ağacım”.

On dördüncü...

Qadın içəri keçəndə yazı yazırdı. Qadının rəngi ağappaq ağ-armışdı, tövşüyürdü. Əlindəki qələmi mizin üstünə atıb ayağa qalxdı:– “Eşidirəm”, – dedi, – “nə olub?”.

Qadın ona yaxınlaşdı iri döşlərini sinəsinə sıxıb, gözlərinə baxdı. O qadının nə istədiyini anlayıb:– “Ərin bilsə nə eyləy-əcəksən?– soruşdu.

Qadın:– “Ərim bilir”, – dedi və gözlərini aşağıya dikib özündən çox, ərimə görə utandı.

Onunla utana– utana yaxınlıq elımlıq istədən bu günahlı və eyni zamanda günahsız qadını qucaqladı.

“Səni mən özüm yazmışam, dedi, – sən həyatda yoxsan”. Səhərə yaxın qadın onu belini qucaqlayıb öpə– öpə:

– “Bir az barmaqlarının ucu saralıb”, – dedi. ”Gülümsünüb gözlərini yumdu.

O gecə sevgilə yazdığı vərəqi səhər cırıb zibil səbətinə tulladı.

On beşinci...

Yuxuda görürəm yamyaşıl çəmənlikdə uzanmışam. İndicə uşağım olub. Ağappaq uşaq əsgiləri qızılı iplərdən asılıb. Qıvrım telli mələklər əskiləri piləyib qurudurlar. Sən də oradasan, dayanıb külürsün! Atam da oradadır. Dizi üstə oturub Allaha dua edir. Uzanıb uşağımın gələcəyini düşünürəm. Yaşıl çəmənlikdə dörd balıq çapalayır, balıqların biri tərsinə düşüb. Uşağım uğullayıb gülür. Qap– qara gözləri var. Toppuş əllərini sulu ağzına salıb, başı üstündə ağca bulud durub. Uşağımın balıqlardan qorxmasından ehtiyat edib ayağa qalxıram. Balıqları torpağa basdırıram. Qayıdıb yenə yaşıl çəmənliyə uzanıram. Sən hardansa bir dəstə qızıl gül dərib ləçəklərini başıma səpir–

sən. Çəmənliyin yaşıl sulu canlı isti bədənimi soyudur. Əlimi uşağımın bələyinə uzadıram. Uşaq əvəzinə əlim çabalayan balağa deyir.

O, əlini qadının ağzına tutdu. Qadın barmaqlarının arasında:– “Uşaq istəyirəm səndən” – qışqırdı. – “Mən səndən uşaq istəyirəm, uşaq!”.

Otaqdan çıxdı. Yazı mizinin arxasına oturdu. Qələmi əlinə götürdü. “Mənim qadımdan dörd oğlum var” yazdı. “Mənim dörd oğlum var!”. Qələmi yazı mizinin üstünə atdı. “Allah”, – qışqırdı, – “sən məni niyə yalançı yaratdın?”.

Yağış yağdı. Qadın çarpayıda lüm– lüt uzanmışdı. O, şəbəkəli pəncərədən çölə baxırdı. Həyətdə iri ağ pişik islanmış bədənini rəngi yuyulmuş ağacın gövdəsinə çıxıb isinirdi. Yerə düşmüş qırmızı kirəmit parçasını döyəcəyəm yağışın səsi, göydə pərən– pərən düşüb uçuşan quşların səsinə qırılmışdı. Qadın xırıltılı səslə:

– “Ürəyim quruyub”, – dedi. Qadın ağzı balıncıca uzanmışdı. Sözləri balıncan keçib eşidildi. Balınc sözləri atlayıb, öz süzgəcindən keçirib ona çatdırdı. Sözü mehri balıncın canında qaldı. O, üzünü qadına sarı çevirdi. Qadın quyu dibindən danışmış kimi yenə də. – “Ürəyim quruyub, – dedi. – Eibil çatlayıb ürəyim!”.

O, qadına yaxınlaşdı soyunub çarpayıya uzandı. Qadın çevrilib onu qucaqladı. “İstə məni, – dedi, məni istə, məndə heç nə bitmir!qurumuşam!”.

Onlar üzü tavana uzanmışdılar. İksinin də ürəyinə yağış yağdırdı...

Yağış altında cücələr otları üzə– üzə hardansa bir araba gəlirdi.

Dördüncü körk...

Yumşaq qar yağır. Göy üzü qar– qar əriyib yerə düşür. Yuxarı baxırsan, baxa bilmirsən, elə bilirsən, indicə göy üstünə düşəcək, qorxursan! Aşağı baxırsan, baxa bilmirsən, eə bilirsən indicə yer ayağının altından qaçacaq, qorxursan! Kəndiri atıb, ayın quyruğuna ilişirdi. Yuzarı dırmanmağa başladım. Ayağım altındakı itlər dalımca hürə– hürə durublar. Üstümə tullananı da var! Kəndir əlimi sürtür. cibimdən yaylığımı çıxarıb ovcuma bağlayıram. Göyə yaxınlaşdıqca nəfəsim daralır. Özümü sındırmayıb fit çalırım. Ayaqqabımın bir tayı ayağımdan çıxıb aşağı düşür. Ayağımın altındakı dünya ayaqqabım boydadı. corabımın deşiyindən keçən hava ayağımı qıdıqlayır. Kəndir möhkəm kəndirdir. Keçən həftə bazardan bir lənkəranlı balasından almışam, istəyim də möhkəmdir. Təki ayın quyruğu davam gətirsin! Yuxarı qalxdıqca yüngülləşirəm. Dolça bürcünü keçib birinci fələyə çatıram. Birdən uçan meteorid qoluma dəyir. Qolum ağrıyır. canım yadıma düşür. canıma yazığım gələn kimi kəndir qırılır və oradan aşağı düşürəm. Düşə– düşə düşünürəm ki, bu boyda yüksəkliyi görəndə sonra ayağım boyda yerdə necə yaşayacağam? Göyə baxıram elə bil orda nəyimsə qalıb.

Yerə yaxınlaşdıqca canım ağırlaşır.

On altıncı görk...

Baba ləpədöyəndə durub. Ayağı sudadır. Çiyini göyün altında. Başı üstündə qağayılar uçuşur. İki– üç ağac qıraqda, çöpür qayalığın ayağında iki gəlin kilim yuyur. Dənizə uzanan yolun qırağında beli palanlı ulaq üzü göyə durub. Avara itlər sahil boyu hürüşə– hürüşə qağayıları qovur. Qağayılar göylə uçar, itlər yerlə. Baba topuğuna qədər suyun içinə girib gülümseyir. Uşaq denizin suyunu şappıldada– şappıldada babasının əlindən tutub. Baba uşağın əlini buraxıb, dənizin sürüşkən, daralı tor–

pağına oturur. Gözlərinə qədər suyun içinə girir. Dənizin hamar üzüylə üfüqdə qızaran günəşə baxır. Günəş narın köpüklü dalğaların arasında qızarır. Dalğalar günəşə dəyib isinir. Baba ayağa qalxır, bədənindən damcı– damcı işıq süzülür. Günəşə əl eləyir. Günəş gözlərinə qədər dənizin içinə girir. Suyun hamar üzüylə sahilə durmuş babaya baxır. Dənizin o tayında günəşdir, bu tayında baba, aralarında dəniz dalğalanır. Vaxt dənizin üstünə axır. Baba bu tayda, günəş o tayda vaxtdan çıxıb. Baba batır, günəş çıxır, günəş batır, baba çıxır. Beləcə oynayırlar.

Sonra günəş yorulub yatmağa gedir. Baba sahilə çıxır. Yaş qumun üstünə oturur. Gözlərindən aşağı bütün bədəni çiçəkləyib, güldükcə burnundan ipək ləçəklər tökülür. Nəvəsinin dizləri üstünə oturdub, gözlərini üfüqə zilləyib. Günəşin oyanmağını gözləyir.

On yeddinci...

Nənə qapını çırpıb kilidlədi. Nəvəsinin əlindən tutub: "Getdik", – dedi, – "evdən arxayınam!" Yola çıxdılar. Sınıq körpüdən keçdilər. Üç qar gördülər, üç yay gördülər, şərə düşdülər çıxdılar. İri– iri şəhərlərdən keçib, uca– uca dağların dalına çatdılar. Nənə iri qara daşın böyründə torpağı qazmağa başladı. Uşaq: – "Neynirsən?" – soruşdu. Nənə: – "Bu gün gedirəm", – dedi. "Bədənimi bura basdır!".

Əvvəldən göyçək nənə indi lap göyçəkləşmişdi. Bu sözləri deyəndə iri, ala gözlərindən güz alması kimi qırmızı yanağına bir cüt qara damla düşdü. "Altımda at gedirəm", – dedi, – "üstündə mat gedirəm, çürüyüb göyçək canım çatıb nobat gedirəm!".

Uşaq nənəsinin soyumuş gözlərinə baxıb: – "Ay nənə", – soruşdu, – bu qara daşın böyründəmi öləcəksən?". Nənəsi: – "O, qara daş deyil, – dedi, – ay bala, o mənim baxtımdı. Ölən–

də üstümə adımı yaz. Qoy hamı bilsin!”.

Nənəsini qara daş altında basdırıb dünyaya qayıtdı. Əlləriylə gözlərini qapayıb: – “Görəsən mənim bəxtim nə rəngdədir?” – soruşdu.

Göydə qara– qara qarğalar uçurdu. Gözlərinin içi də qarayırdı. İçində qara qar yağacaqdı.

On səkkizinci...

Qar kəsmişdi. Uşağın qardaşı yolun kənarında ağac əkirdi. Uşaq birillik sərbə soykənmişdi. Əkilən ağ, şumal çubuq idi. Əkilməmişdən boy atmışdı. Qardaşı çubuğu torpağa basdırıb, uşağa yaxınlaşdı. Bir popiros yandırdı. Dincini almaqdan ötrü oturdu. Uşaq: – “Niyə oturdun?” – soruşdu. – “Ağacını əkdin, çıx getişinə– gücünə, vaxtdan çıxma, ömürdü bu!”.

Qardaşı gülümsündü: – “Ağac əkmisəm, – dedi, – barını gözləyirəm, iyə gedim?”. Uşaq: – “Yaşının çoxluğuna baxma, – pıçıldadı, – “sözümü eşit, hər əkdiyin ağacın barını gözləmə, əkiqlər yemisən, əkirsən ki, yesinlər. Hər anın öz hökmü var, bu əkdiyin sənə deyil, özgənindir, dur get!. Qardaşı ayağa qalxıb əkdiyi ağacı qucaqladı. Ağac da yenicə çıxmış əlləri ilə qardaşının belinə sarıldı, göz yaşlarını onun çiyinə axıtdı. Öpüşdülər. Qardaşı ağacdən ayrılmaq istədi. Ayrıla bilmədi. Ağac onu buraxmadı. Qardaş: – “Ay uşaq, – dedi, – bu mənə buraxmır axı! Neyləyim mən?”. Uşaq onlara yaxınlaşdı:

– “Necə yəni buraxmır, – dedi, – sən onu əkmisən, ya o sənə əkib?”. Qardaşı çiyinlərini çəkib: – Nə bilim, – cavab verdi. – “Mən deyəsən ağac olmuşam”. Uşaq qardaşının ayaqlarına baxdı. Qardaşının ayaqları ağacın kötüyü ilə düyün düşmüşdü. Ağacın kötüyü onun ayağı yerindəydi, onun ayağı ağacın kötüyü yerində. Uşaq qaçıb mişar gətirdi. Sinəbəsinə, dizbədiz birləşmiş qardaşıyla ağacı mişarlayıb bir– birindən ayırdı. Qardaşı qurquru quruyub bir yana düşdü, ağac olmuş şumal çubuq

bir yana. Uşaq ağacı qardaşının yanına uzadıb onların nəfəslərini yoxladı. İkisi də ölmüşdü. Uşaq: – “Ağac hansıdı?” – soruşdu. Birillik sərv dinmədi. Ağacın gövdəsindən qan damırdı. Qardaşının da çiyini qaralamışdı.

Uşaq iki qəbir qazdı. Ağlına nə gəldisə üzünü birillik sərvə tutub: – “Bu ağacı basdırım”, – dedi, – “Yenidən bitəcək”. Bəs qardaşıma neyləyim?.

Uzaqda durmuş birillik sərv: – “Sən onlara bir qəbir qaz!”, – dedi.

Bir ildən sonra uşaq qardaşıma oxşayan bir ağac sulayırdı.

On doqquzuncu...

Quşqovanın papağını götürüb başıma qoydum, Nimdaş kürkünü əynimə geyindim. Əllərimi yana açıb durdum. Bir saat durdum. Quşlar uçub gəldi. Biri çiynimə qondu, biri qoluma qondu, biri üzümü dimdiklədi, biri üzümdən su içdi. Bostanı ələk– vələk elədilər. Qovunu– qarpızı dimdiklədilər, pomidorların üzlərini cırmaqladılar. Gedib arxdan su içdilər. Bir– birinə xəbər verdilər, yenə gəldilər. Əllərimi aşağıya saldım. Əsil quşqovanın taxta əndamı soyuqdan göyərmişdi. Qıraqda durub tərs– tərs mənə baxırdı.

Kürkünü əyninə geyindirirdim. Papağını başına qoydum...

Quşlar uçub getdilər. Quşqovanın üzü gülürdü. Mən də gədim işimə– gücümə.

İyirminci...

Çölə çıxdım. Tini burulan kimi dostuyla üz– üzə gəldi. Dostu sınıxmışdı. Ovurdu– ovurduna dəyirdi. Barmaqları uzanmışdı. Saçları söyüd yarpaqları kimi saralıb çürümüşdü. Əlini dostunun saçlarına aparıb: – “Rəngləmişən ?” – soruşdu. Dostu gülümsünüb: – “Bir günə saralıb, – dedi, – bircə günə!”.

Dostuna nəşə olmuşdu, danışığında, davranışında sezilirdi. Dostu rəssam idi. Əvvəl yaxşı şəkillər çəkərdi. Sonra şüar yazmağa başladı. O qədər şüar yazdı ki, özü də şüarla danışdı. Sonra düşüncəsi şüarlandı. İndi canlı şüar kimi qarşısında duran dostuna baxıb: – “Eşq olsun, sarı saçlı söyüd rəssama” – qışqırdı. Dostu: – “Gedək” – dedi. – “Mənimmzarafatlıq halım yoxdur”. Dostunun emalatxanası əncir yarpağı rəngindəydi. O, əlləri ilə bədənini yoxladı. Dostu üstü ağ mələfə ilə örtülmüş iri tablunu gətirib divara söykədi. Mən bu şəkili çəkənə qədər yaşamamışdım”, – dedi. Dünən bunu çəkəndə doğuldum. Adım hələ yoxdur. Səni də tanımıram, özümü də!”.

O, Üzünü dostuna çevirib: – “Çərənləmə, – dedi, – işini göstər!” Dostu ağ mələfəni şəklin üstündən götürən kimi sarı rəng iliyinə işlədi. Sarı dənizin içində dostu üzü göyə durmuşdu. Ürəyindən damla– damla axan sarı rəng döşəməyə süzülürdü. O, şəklə baxıb gülümsündü: – “Bu kimdir ki:” – soruşdu. Dostu: – “Bu mənəm, – dedi, – həm də anamın qəbridi!” O, dostundan: – “Sən başdaşısan?” – soruşdu. Dostu inciyib: – “Yox, – dedi. – Sən elə bilərsən, qəbir ancaq torpaq üstə olur?”.

O eşiyə çıxanda sarı gün çirtlamışdı. Qonşusunun tikdirdiyi güzgülü çəpərin böyründən keçəndə, durub güzgüyə baxdı. Saçları sap– sarı saralmışdı. Əlini saçlarına çəkdi. Əlləri də sarı idi. Dünyaya baxdı, o da saralmışdı.

Əlini cibinə salıb, cib dəsmalını çıxartdı. Gözlərini bağlayıb: – “Mənim anam ölməyib”, – dedi. – “Ölməyən qəbrini də olmaz!”.

Kimşə çiyinə toxundu. Dəsmalı gözündən açıb sarı dünyaya baxdı. Dostu idi! “Necə cəkmişəm?” – soruşub, gözlərini yumdu. Ayaqlarını sürüyə– sürüyə ondan uzaqlaşdı. Arxadan dostu başdaşına oxşayırdı. Gedib– gedib uzaqda qəbristanlığın içində durdu. O dostunun arxasınca: – “Başa düşdüm,

– qışqırdı, – indi başa düşdüm!”.

Və dostuna sarı bir addım atdı. Dostu yox idi. Qıraqda alverçiyə arvad rəng satırdı. Bir badya sarı rəng alıb yazımın üstünə atdı. “Arxasına yazma” – dedi. Mən də yazmadım! Qələmimdən sarı rəng süzülürdü. Qələmimi dəyişdim. Ağrı götürdüm.

İyirmi birinci...

O yay mənə nəşə olmuşdu.

Hər şey adiləşib gözümdən düşmüşdü. Hərəkətsiz uzanıb saatlarla tavana baxırdım. İçim boşalmışdı. Dünyanın rəngləri solmuşdu, səsləri itmişdi. Fikirlərim qırıq saplara oxşayırdı, ayağım axara, gözüm baxara getmirdi. canım əzik köynək kimi boğazımdan asılmışdı.

Bizi tələbə yoldaşım tanış elədi. Sən saçı kəşik sarı qız idin. Güləndə yanaqlarında çökəklər əmələ gəlirdi. Mənə sənənin döyülmüşlüyün, yorğunluğun xoş gəlirdi. Sən mənə oxşayırdın. İkimiz də bu böyük oyunda uduzmuş oyunçular idik. Sənənin evin albalı bağının arxasında idi. Mən elə birinci gün sənənlə elə bu bağda öpüşdüm. Sən atandan qorxurdun, mən Allahdan. Sənə qədər mən heç kimi sevməmişdim və heç kimlə öpüşməmişdim. Qorxa– qorxa sinəmə dolan ılıq, qıdıqlayıcı sevgi toxumunun sevinci, içimin odunu çoxaldırdı. Səni tam dərk etmək üçün canım və aqlım bərkiməmişdi. Kor adam barmaqları ilə düşünən kimi, mən də hissimə arxayın idim. Bəlkə də mən səni yox, səndə uydurduğum bir qızı sevdim. Sən elə hey gülürdün, güldükcə də həməən o uydurduğum qıza çevrilirdin. Qadın hissiyatınla sən məni özümdən yaxşı duyurdun. Mən o yayı yuxu kimi yaşadım. Sən məni sağaltmışdın. Çiçəkləri, quşları, buludları görməyə başlamışdım. Dünyanın min bir rəngini mən ancaq o vaxtı gördüm. Sən uydurduğum o qız şəklinə çıxanda, özümü görməməzliyə vurdum. Kəşişən yolları–

mız müxtəlif qaranlıqlardan keçib gəlmişdi. Sənin öz ağrıların, mənim öz itkilərim var idi. Birlikdə biz bu ağrıları unuduruq. Sən mənim söykənəcəyim idin. Bir gün albalı ağacları arasında öpüşürdük. Birdən əlimi qaldırıb, xırda bərk döşlərinin üstünə qoydum. İçimdə nəşə qırıldı. Sən birdən– birə gözümdə adiləşdin. O, gün sənə heç nə deməyib köhnə tanışlarımdan birinin evinə getdim. Səhər ayılıb içimi ələk– vələk elədim. Səni orda tapmadım. Sən orda yox idin.

Yenə təkləndim. İçim boşaldı. O, gecənin səhəri biz yenə albalı bağlarında görüşdük. Səni ilk dəfə evimə gətirdim. Sən buna hazır idin. Biz birlikdə çarpayuya uzandıq. Sən məni aldatmışdın.

İndi bunun mənim üçün elə bir əhəmiyyəti yox idi. Çarpayıda oturub bir– birimizin üzünə baxmağa utanırdıq.

İtirdiyimiz sevginin ağrısını isti– isti dərk etmirdik. Sən qəfildən gölməyə başladın. Bir– birimizə təmiz görünməyimizi lağa qoyurdun. Mən sənə uydurduğum o qızdan utanırdım. Ancaq özümü bərkə– boşa düşmüş adam kimi aparırdım. Sən məni çılpaq halda daha çox sevirdin. Yəqin sənin məndə uydurduğun o xilaskar kişi çılpaq imiş. Biz sevgini və onun iztirablı ovqatını soyunub çarpayuya çılpaq oturmuşduq. Sənin dərin qəşəng idi. Mən sənə nifrət eləməliydim. Ancaq eləyə bilirdim. Sən gülə– gülə məni çarpayuya yıxdın. Üstümə çıxıb iri, qəşəng gözlərini gözlərimə zillədin.

– Axı sən kimsən, – dedin. – Kimsən ki, məni mühakimə edirsən?

Sonralar biz yenə görüşdük. Mən səni o hadisədən sonra heç öpmədim. Sən ərə gedən il isə papiros çəkməyə başladım. Axı mən sənə necə deyəydim ki, Qumru quşları vəfalı olur?

İyirmi ikinci...

ciblərimi eşələyirdim, nəşə itirmişdim! Hə itirmişdim? İtli hissi məni əldən salmışdı, nəşə itirmişdim! Köhnə evimə getdim. Orada qalan əlyazmalarımın içini, kitablarımın arxasını axtardım. Dolabı, yazı mizinin siyirtmələrini, mətbəxdəki divar rəflərini ələk–vələk elədim. Eşiyə çıxıb eşikdə axtardım. Babamın ağzı bağlı daxmasını açdım. Heç nə tapmadım. Küçədə, bazarda meydanlarda axtardım itiyimi? İşdə axtardım! Nə axtarırdım? Nə itirmişdim axı? Nəşə itirmişdim! Nə? Dünyanı əldən salmışdım. Nəşə axtarırdım. Axı mən nə axtarırdım? Nə itirmişdim?

Beşinci görk

Min ildi üzü divara oturmuşam. O taydan məni şağırılar. Əlimi torpağa dayaq eləyib qalxıram. Divar aralanır. Eşiyə çıxıram Dünyanı görürəm. Günəşi çıxıb, suyu axır. Bir addım atıb dururam. Gözlərim qamaşır. Gözlərini ovuşdura–ovuşdura məni səs-ləyənlərə: – “hə” ? deyirəm. Heç kəs dillənir. Aldandığımı hiss eləyib ayaqlarım altına baxıram. Çirklənib. Əyilib əllərimlə ayaqlarımın çirkini silirəm. Çirk getmir, bir də silirəm, yenə getmir, bir də sailirəm, yenə də getmir!

Daha silmirəm. Keçib bir qıraqda otururam. Hardasa pişik miyoldayır. Ayaqqabılarımın bağını sıxıb bərkidirəm. Üzümü divara çevirirəm. Dünyanın divarı bu tərəfdən görünür.

İyirmi üçüncü...

Baba əvvəlcə sözlərini itirdi. Sonra arvadını. Sonra da dünyaya marağını. Oturub eləcə boş gözləri ilə göyün qapılarına baxdı. Göydə quş uçdu, görmədi. İldırım çaxdı, eşitmədi. İllər onun yanından bir–bir ötüb keçdi. İllərin biri babanı da götürüb özüylə apardı. “Drixar”, – dedi, – yazıqdır, qoy aparım yerinə, yurduna. Baba göyə getdi, sözü yerdə qaldı.

O gündən qırmızı pomidorlar mehrlərini günəşə saldılar. Günəş də pomidorları babanın övladları kimi sevdi. Hər səhər dənizdən boylanan günəş, sahilə babanı görməyib dünyanı könülsüz işıqlandırdı. Dünya babasız soyudu. Dənizin bir tərəfi kimsəsizləşdi.

Babanın dünyada qalan xatirəsi də qırmızı rəngdəydi. Günlərin bir günü dünyaya qırmızı yağış yağdı. Dedilər: “Babadı, dili açılıb!”.

İyirmi dördüncü...

Ləpədüyündə, sınıq qayığın içində iki qağayı oturub. Narın qumun üstündə qayığın avarları ağarır. Avarlar qağayı qanadlarına bənzəyir. Qağayılar sınıq qayığın içindən göyə uçar. Sınıq qayıq avarlarına baxır, avarların canından qum üstünə su süzülür. Sınıq qayıq qağayı kölgəsi boydadı. Sahildən biri– iki ağac qıraqda bir daxma var. İçində qoca xarrat qara qatranla rənglədiyi qayığın artıq– urtuğunu rəndələyir. Yonqarlar dalğalar kimi döşəmədə çırpınır. Ocaqdan quru qatran iyi gəlir. Qoca xarrat yonqarları çalaya töküüb üstünü torpaqlayır.

Uşağın nənəsi torpaq içində üzü qibləyə uzanıb. Bədəninin yağı damla– damla torpağa süzülür. Sinə daşının üstündə bir cüt qağayı oturub. Nənənin sinə daşı elə qağayılar boydadır.

Qağayılar uçar. Sinə daşı da qalxmaq istəyir.

Dəniz buralardan uzaqlardadır. Buralarda dəniz batır.

İyirmi beşinci...

Yatmışdı. Çəpərin o tayından eşidilən güllə səsinə oyandı. Ayağa qalxıb, eşiyə qaçdı. Çəpəri aşdı. Qonşunun işıqları yarırdı. İçəridən qadının ağlamaq səsi gəlirdi. Açıq qapıdan içəri keçdi. Qadının əri döşəmədə uzanmışdı. Sinəsində yumruq boyda güllə yarası var idi. Baş barmağı hələ də qoşalülənin tər-

tiyindədi. Ağzından qanlı köpük daşırdı. Keçib çarpayıya oturdu. Otaq adamlarla dolu idi. Qadın ayağa qalxıb taxçadan qalan yorğanı götürdü. Gətirib ərinin üstünə saldı. Üzünü onun tükli qıçlarına tutub: – “Neçə il idi yerdə yatırdı”, – dedi. – “Çarpayıda, yanımda yatmağa qoymurdum onu, içirdi də. Üç gün idi bərk soyuqlamışdı, burnu– başı tutulmuşdu, öskürürdü, yəqin indi də soyuğu canındadır, qoy tərləsin, məndən niskilli getməsin!”. Qonşu arvad qadının sözünü kəsib: – “Kəs səsini qəhbə! – dedi. – “Sən peyğəmbər kimi kişini çərlətdin”. O, döşəmədə qızaran qana baxırdı. Birdən baxışları qadının baxışları ilə toqquşdu. Qadının gözündə sevinc qığılcımları işıqlanırdı. Açıq– aşkar sevindiyinə qadının özünü də məətəl qalmışdı.

Ayağa qalxıb otaqdan çıxdı. Çəpəri aşıb öz həyətinə keçdi. Qarğı yelləncəyə oturdu. Səbri çatmadı. Ayağa qalxıb tövləyə girdi. Bir qıraqda atılıb qalmış, indi yiyəsi qan içində canını tapşıran, külüngü götürüb geri qayıtdı. Çəpərə çatıb durdu. O taydan ağlamaq səsi eşidilirdi. Bir addım geriyə çəkilib, külüngü o taya tulladı.

Qayıdıb yenə qarğı oturacağa oturdu. Bir saat oturdu, sonra üzünü çəpərə tərəf çevirib: – “Axı onu kim öldürdü?” – pıçıldadı...

İyirmi altıncı...

Qadın güzgünün tozunu silirdi. Əvvəlcə yaş əski ilə sildi, sonra quru əski ilə sildi. Qadının güzgüdə görünən üzünə ləkə düşmüşdü, bütün güzgünü silib parılatmışdı. Amma nə illah eləyirdi güzgüdən ləkə getmirdi. Onda qadın əliylə üzünü tutdu. Barmaqları arasından güzgüyə baxdı. Ləkə orada idi. Qadın daha güzgüyə baxmadı. O gündən bütün dünya qadına ləkəli göründü. Suyu baxdı ləkə gördü. Qara baxdı, ləkə gördü.

Axırda ləkə o qədər böyüdü ki, qadının gözlərini tutdu. Onu həkimə apardılar. Həkim qadının ürəyini yarıdı, gördü ürəyində dırnaqca ləkəsi var, kəsib atdı. O gündən qadın ləkəsiz yaşadı və elə o gündən də qadının ürəyi ağrıdı. Günlərin bir günü o qadın məni gördü və dəhşətlə üzümə baxıb: – Sən yenə gəldin!” – qışqırdı.

İyirmi yeddinci...

Qar yağdı. Mizin arxasında oturub nahar edirdilər. Atası yağlı əllərini dəsmalla silib ayağa qalxdı:– “Yığışın”, dedi, – “gedək şəkil çəkdirək!”. Şəkilçinin qarşısında oturmuşdular. Arıq şəkilçi gözlükdən onlara baxa– baxa: – “İlahi, – pıçıldayırdı, – bunlar niyə görünməzlər?.

Atası şəkilləri almağa gedənəndə sıx geyinmişdi. Qayıdanda qalstuku cibindən çıxdı. Qızının gətirdiyi soyuq suyu birnəfəsə başına çəkib: – “Şəkilləriniz çıxmayıb, – dedi. – “pulu geri aldım. O soxulcanın da abırını бүkdüm ətəyinə...”

O yazı mizinin arxasında oturub yazı yazırdı. Çarpayuya əncir yarpaqlarından sırımış döşək salınmışdı. Döşəyin üstündə pişik oturmuşdu. Döşəməyə səpələnmiş əncir yarpaqlarından süd iyi gəlirdi. Qələmi mizin üstünə atıb güzgüyə yaxınlaşdı. Güzgüdə özünü görmədi. Pişiyi gördü, yazı mizini gördü, özünü yox! Özü yox idi.

İyirmi səkkizinci...

Ərini basdırandan sonra qadın özünü asdı. Əvvəlgə yuyub–ütülədiyi alt paltarlarını əyninə geyindi. Dırnaqlarının artıq–urtuğunu tutdu. Saçını daradı. İşığı, qazı keçirtdi. Sonra mizin üstünə çıxıb külüngü çil–çıraq üçün tavandan asılan ilgəyə keçirdi. Döşəməyə hoppanıb paltar ciyəsindən kəsdiyi yağun

kəndiri götürdü. Yanıdən mizin üstünə çıxıb, kəndiri, külüngə doladı bə gülə– güləözünü asdı. Yeddi gün sonra o, qapını sındırıb içəri girəndə otağın işığı yanırı. Qadınsa tavandan asılmış şam kimi əriyib döşəməyə dağılmışdı.

Qadını ərinin yanında basdırdılar. Onların qəbriüstündə albalı ağacları bitdi.

İyirmi doqquzuncu...

Yaşıl– yaşıl ruhlar budaqlar qonmuşdılar. Qadının ruhu bədənindən çıxanda diksindilər. Yanlarından güllə kimi keçən qadını ruhu sonsuzluqlara çəkilib görünməz olanda babanın ruhu üzünü mənə çevirib dedi: – “Bala, birinci, ruh bədənə yox, bədən ruhun quludur. İkinci, bu gerçəklikdən sənə o yazın–mazın çox gülünc görünür. Üçüncüsü, ölümdən bu yana girişmə, sənə işin deyil. Sən öz dərdlərini yaz! O, dünyadakılara da salam de, de ki, bura yüngül gəlsinlər!”.

Otuzuncu...

Üzünü çimdikləyirdi, silkələyirdi, ağzının büküşlərində, alınının qırışlarında, gözlərinin içində axtarırdı, yox idi axtardığı, tapılmırdı!

Səhər evdən çıxanda üzündəydi. Deməli bu gün itib. Bu günün içində axtardı, dənənə keçdi, nsabaha keçdi. Vaxtdan çıxıb, görüntüdə soruşdu. Tapmadö! Dükana baxdı, bazara çıxdı, tapa bilmədi. Daşa dönmüş üzülə güzgüyə baxmağa qorxdu. Evinə girib işıqları keçirdi. Sonra ayağa qalxıb qaranlığın içiylə bir il yol yeridi. Axırda dözmədi, üzünü mənə tutdu:

- “Yaz ki, – dedi, – gülüşüm itib!”.

Otuz birinci...

Dünən ağzımı açıb dişimi qurdalayırdım. Bir adam ağzımdan sözlərimi götürüb qaçdı. O, qaçdı, mən qovdum, o qaçdı. Dünyanı beləcə dolandıq. Axırda gedib girdi bir qaranlıq mağaraya. Mağaranın ağzını quru çır- çırpiyla tutdu. Nəfəsimlə çırpını yandırdım. Gördüm budu sözlərimin təzə ağası eşiyə çıxdı. Boynunu burub qarşımda durdu.

Dedim:.....

Dedi:

– Səni eçitmirəm!

Dedim:.....

Dedi:

– Mən sənə nə

– Dediğini anlamıram, bir söz de, görək nə deyirsən?

Söz hanı? Sözlərim bunda. Qolundan tutub gətirdim qazıya. Qazı oturub kağız yazır. Başımla “salam” verdim, dilindən “salam” aldım. Oturdum. Sözüüm yox, səsım yox. Qazı dedi: – “hə var?” əlimlə, qolumla qazıya sözüümü dedim. Qazı heç nə anlamadı. Üzünü sözlərimin yiyəsinə tutdu:

“Hə, – dedi, – sən bilirsən bu kişi nə deyir, yenə lalın dilini anası bilər!”. Söz oğrusu: – “ Qazı ağa bu dəlidi, – dedi – hə deyəcək? Deyir ki, mən onun sözlərini oğurlamışam. Söz də oğurlanarmı?” qazı hirsəndi: – “Bunu tutun, – dedi, – ölüncə vurun!” Öldüm. Qarıdan keçəndə Əzrayıl qolumdan tutmuşdu: – “Hə, – dedi, – gördüm ki, hər şey düz imiş?”. Mən qorxa-qorxa sözlərini itirmiş dilimi tərptədim: – “Sözlərim orda qalıb, – dedim. – Mən danışa bilmirəm!”. Əzrayıl güldü: – “Mənə sən lazımsan, – dedi. – Söz yox, söz haqqındır, nə sənindir, nə də o, bədbəxtin!. . Arxayınlaşdım. Gülümsünüb Əzrayıla baxdım. “Gedək”, – dedim. Gedirik, Əzrayıl dalımca gəlirdi. “Oralarda söz yoxdu deyirdi. Sırr yiyəsinə söz lazım deyil!”.

Altıncı görk...

Gecənin ayağında durmuşam. Zirvəsində bir əlçim işıq ağ-
arır. Bu işıq gecəni nurlandırır. Gecənin canında sırıq ipi kimi
nazik işıq zolağı közərir. Bu zolaqla gecənin o tayına keçmək
istədim. Keçə bilmədim. Qaranlığın içində durmuşam. Gecə-
nin o tayı səhərdir. Bəlkə bu dəfə gecənin o tayına keçə biləcə-
m. Hər közərən işıqlı zolaq içində ümid oyadır. Hər cırtlayan
zölmət mənə gücsüzlüyümdən xəbər verir. Durub gecəyə
və gecənin içində tutana baxdım. Öz kiçikliyiimdən və zəifliy-
imdən utanıram, darıxıram. Bu uzun gecəni yaşaya- yaşaya
ışığı unuttum. Fdaha o nazik işıq zolağına çıxmağa dizlərimdə
taqət yoxdur. Hə burda yaşaya bilərəm, nə də səhərə keçməyə
gücüm çatar. Bədənim ağır, nəfəsim təng, dizlərim taqətsiz,
yolum uzun.

Bu gecəni mütləq aşacağam!

Axı mən ordan, o səhərdən gəlmişdim!

Otuz ikinci...

Yaşayıb yaşını uutmuş Adsız qarı uzaqdan oğlanlarını səş-
lədi: – “ Ay gecəylə- gündüz arasında sərhəd balalarım, qıvrım
təllim, düz təllim, gecə balam, gündüz balam, atanızın sir-
rini bildizsə, susun! Atanız özü sirr açmamışdı!”.

Gecədə gecədəki gündüzdə gündüzdəki sirri bilmişdi. Məna
açmamışdı. Analarının səşini eşidib gülümsündülər. Hərə öz
yükünü çiyinə şəlləyib yoluna düzəldi. Qara torbası belində
düz telliydi...

Ağ torbası belində qıvrım telliydi.

Dünya fırlanırdı.

Otuz üçüncü...

Bir gün günəş çıxmaı göyə, baba çıxdı. Göydə durub, dəni-

zə baxdı, pomidorlarına baxdı. Kəndinə, daxmasına, nəvəsinə baxdı. Baxdı– baxdı kəndin girəcəyində iri tut ağacının başında oturmuş Ələsgəri səslədi. “ Məscidə get, – dedi, – beş rükət namaz qıl və allaha şükür elə ki, insan yaranmısan!.

Otuz dördüncü...

“Sən bizdən deyilsən, – dedilər, – sən ayrısan!”. O, tək böyüdü. Sevmək istəyən könlünü hamıdan gizlətdi. “Mən Allah olacağam”, – dedi. – Allah yalançı deyil. Ağac əkdi, ağac bitdi. Quyu qazdı. Suyu çıxdı. Günlərin bir günü bir quş yaratmaq istədi. Üzünü göyə tutdu: – “Allah – dedi, – Allah hər şeyi sən yaratdın! Qoy bu quşu da mən yaradım!”. Quşu pəlçiqdən düzəltdi. Üstünə su vurdu. Odda qurutdu. Acıq havaya qoydu. Yanında oturdu. Quş dirilmədi. Beləcə xeyli oturdu. Qocaldı. Öləndə ömrünü boş yerə xərclədiyinə heyfslənib üzünü Əzrayıla tutdu: “ Mən yaradan deyilmişəm!” – dedi.

Əzrayıl gülümsündü: – “Sən adi insan idin”, – dedi.

– “ Bu yalan ömründə necə istəyirdingörürdün! Gerçəklikdikdisə sən və bütün dünya Allahın bütün dünya Allahın müxtəlif üzlərinin əksi idi. Allah təkdi və təklikdən darıxmır...”.

Otuz beşinci...

Daşdan körpü tikirdilər. Tikib qurtarmışdılar. Daşın biri çatmırdı. Orda durmuşdum. Məni aparıb daş yerinə körpünün canına hördülər. Daşlara birləşdim. İndi körpünün bir daşıyam. Əvvəldən axıra uzanan körpünün üstündən vaxt keçir. Mən daşam. Mən olmasam da körpü durar. Ancaq nizamı pozular. Görəsən, dogrudanmı məni ancaq nizam xatirinə körpüyə hördülər? Hər halda mən varam! Durmuşam və üstümdən vaxt keçir! Məndən qabaqda bir daş durub, arxada bir daş. Mən or-

tada durmuşam.

Otuz altıncı...

Nənə qəbirdə diksindi. Baba üfüqdən dünyaya boylandı. Göydən bir ulduz axdı. Pəncərəni açıb çölə baxdım. Qarşıda durmuş əncir ağacları ağlayırdı. Qanad şalıb uçdum. Yavaş–yavaş torpağa düşdüm. Yanımda yatmış əncir yarpaqları məni salamladı. canım üşüdü: – “Bəsdı, – dedim. – “Gizlənmə, mən səni görürəm!”.

Yeddinci görk...

Qaranlıq dəhlizi keçib göy üzünə çıxdım. Bədənimı soyunub çıxardım. Göydə durmuş buludun üstünə uzandım. Buludu ayağımla itələdim və pillə– pillə yuxarı çıxmağa başladım. Qat– qat yüksəldikcə yüngülləşirdim. Yeddinci qatın işıq selini uzaqdan gördüm. canım da bu işıqdan idi. Bu işıq hələ də “mən”imdə ilişib qalmış ümitsizliyimi, nigarançılığımı, yarımcılığımı əridib yox elədi. Evinə qayıdan yorgun adam misalı dizimi qatlayıb oturdum. Yerdəki sevincə bənzər bir hala çevrilə– çevrilə bütün görüntümü itirdim.

ŞƏKİLLƏR

Birinci şəkil

Mənim şəklım. Ayaq üstə durmuşam. Yuxarıya baxıram. Gözlərim nəyi isə axtarır.

İkinci şəkil

Yenicə açılmış səhər. Üfüqdə qırmızı örtük. Əlləri ilə üzünü tutub durmuş lüt uşaq. Yulğunluq. Uşağın ayaqları alta yerə düşüb parçalanmış nar...

İndicə günəş də çıxacaq...

Üçüncü şəkil

Yarpaqları tökülmüş qara– qara ağaclar. Ağacların

böyründən harasa uzağa uzanan yol. Sarı səma. Yuxarıdan dünyaya səpələnən notlar...

Notların birinin üstündə yazı:

“ Mən səni görmək istəyirəm, Tanrım! ”

Dördüncü şəkil

Məscidin həyəti. Göydən həyəətə düşən şülək. Qol– bu– dağı qurumuş tənha ağac. Çarşablı qarılar. Əlini göyə qaldırıb, üreyində Allahla danışan qoca. Məscidin minbərində bitən yabanı çiçək. Yerə qonmuş sərçələr. Su quyusu. Boş satıl. Şəklin lap axırında qara mafə...

Beşinci şəkil.

Üz– üzə oturmuş iki kişi. Kişilərin başları üstündə dayanmış əli baltalı cəllad. Qırmızı çəmənlik. Qırmızı səma. Qırmızı göydə uçuşan qırmızı quşlar. Kişilərin gözlərində yalvarış, çiyinlərində süstlük. Şəklin bir qərağı cırılıb, həməən yerdən bir damcı qan süzülür...

Altıncı şəkil

Bu şəkil yanıb...

Yeddinci şəkil

Çarmıxa çəkilməmiş başı haləli peyğəmbər. Üst– başları qanlı icma başçıları peyğəmbəri dövrəyə alıb. Şəklin əvvəlindən– axırına uzanan yol. Yolla yzyğ bizə çapılan ağ at. Ağ atın yedəyində ağ bayraq. Bir qıraqda əyilib torpağı öpən kəndli. O biri qıraqda iri köklü ağacı yerdən dartan quşlar. Yerə basdırılmış nizələr. Bulud. buluddan sallanmış əl. Peyğəmədərin əli bu əllə tutuşub.

İndicə külək əsəcək.

Səkkizinci şəkil

Qənbər daşlar döşənmiş küçə. Külək əsir. Küçə aşağı diyirlənən dəmir təkər.

Ağacları yazılı, oturacaqları sınıq baxımsız bağ. Bağın sınıq— söküq qapıları ağzınrdı durmuşqoca qarı. Külək qıfillı, kip bağlı qarıyla, qarının ör tülü gözlərini döyöcləyir. Nə qarının gözləri açılır, nə də bağın qapıları.

Doqquzuncu şəkil

Özünü yel dəyirmanının pərlərinə bağlamış kişi. Kişinin gözləri yumuldular. Göydə durna qatarı.

Yerdə qarışqa karvanı. Yerlə göy arasında yel dəyirmmanı. İndicə külək əsəcək.

Onuncu şəkil.

Güzgü. Yenicə döşləri çıxmış qız güzgü önündə güzgülənir. Döşəmədə ağ xalat ağarır... qızın üzündə utancaqlıq, bədənində istək. Yarı açıq çarpayı. Açıq pəncərə. Pəncərədə gül dibçəyi. Otaqda tozlu işıq seli.

Güzgü istədən tərləyib...

On birinci şəkil.

Suyu qurumuş quyu. Hörümçək toru. Böyrü deşilmiş satıl. Yanmış, qrsımış otluq. Ucu— bucağı görünməyən yol. Yolla qaçan axsaq uşaq.

On ikinci şəkil.

Günəş. Səhralıq. Dəvə karvanı. Adamsız, yüksüz harasa baş alıb gedən dəvələrin ləpirləri. Yorğun— arğın dəvələrin iri gözləri. Dəvələrdən biri başını şəkildən çıxarıb bir balaca uşağın ovcundan su içib. Uşağın gözləri gülür. Qıraqda bir satıl su durub. İndicə dəvələr üçün səhraya yağış yağacaq.

On üçüncü şəkil

Göydə uçan ağ quşlar. Paltarlarını soyunub çayda çimən iki

qız. qızların su üzünə sərilmış telləri. Yam– yaşıl çəmənlik, güllü– çiçəkli bağça. Uçuşan kəpənəklər, gəzişən böcəklər. Çaya gələn yolun qırağında durmuş ürkək

Ueyran. İri qara daşın üstündə oturub qızlara baxan kor qoca.

On dördüncü şəkil

Yazımizi. Siqaret kötökləri. Yazıl kağızlar, yarımçıq şüşələr, əsəb, ağcaqanadlar və bir də oturub şu şəkilləri çəkən mənim şəklim.

KİNOSENARİLƏR

KÖÇƏRGI

Səhər. Rejim.

Zibilli küçələr. Küçələrin biriylə stadion səmtə qaçan qoca. İki hərbcı kameranın qarşısında dayanan maşından aşağı düşür. Onlardan biri ağsaqdır. Ancaq hərbcı yavaş– yavaş qaçan qocanın arxasınca gedir. Çox keçmir axsaq hərbcı qocaya çatır. Bu təzada baxan o biri hərbcı heyrət içindədir. Nəhayət o özünə gəlib kameraya səmt gəlir...

Ağacdan hoppanıb hərbcı ilə üz– üzə dayanan Kərəm. Hərbcı hardansa «göydən düşən» bu qərribə geyimli adamdan, onun sınımış ruhundan, tüklü üzündən və gözündəki işıqdan eymənir.

Hərbcı: Sən kimsən?

Kərəm: Heç nə!

Hərbcı bir müddət onun üzünə bixıb, cibindən pul çıxarır.

Hərbcı: Al!

Kərəm əliylə hərbcinin çiyninə toxunur.

Kərəm: Lazım deyil!

Hərbcı: Bəs sən nə istəyirsən?

Kərəm: Heç nə!

Hərbcı: Mən gedim?

Kərəm: Özün bilərsən!...

Hərbcı yavaş– yavaş Kərəmdən uzaqlaşır. Kərəm hərbcini gözüylə müşayiət edir. Birdən o əlini cibinə salıb, nəşə tapmış kimi sevinir. Və bu tapdığını hərbciyə vermək məqsədi ilə ona səmt qaçır. Kərəm hərbciyə çatıb durur. O əlini cibinə salıb, cibindəki kiçik qutu çıxardır. Və bu qutunu hərbciyə uzadır.

Kərəm: Aç!

Hərbcı qutunu açır. Qutu açıldıqda musiqi sədaları eşidilir. Qutunun içindəki qara fraklı və qara kiçik kəpənək– qalstukla pianoçu.

Hərbçi pianoçuya baxır.

Kərəm: Mənəm!

Hərbçi nimdaş geyimli və üzündən işsiz və evsiz sərkərdanı xatırladan Kərəmi süzür.

Hərbçi: Bəs royalın hanı?

Kərəmin işıqlı gözləri bu sözdən sönür...

Kərəm çevrilib üzü aşağı gedir...

ZTM

Qul bazarı.

Ona yaxın pis geyimli və arıq fəhlə daş səki üstə oturub. Bir o qədər də fəhlə elə indicə onlara yaxınlaşmış maşına səmt qaçır. Maşındakı ilə fəhlələr arasında sövdələşmə gedir.

Maşının içi.

İki kök və bir arıq iş adamı oturub qullara baxırlar. Arıq iş adamı gözüylə Kərəmi göstərib: «Məncə ən incəsi, ziyalıdır budur!» – deyir.

Köklərdən biri: Bu ən eşşəyidir!

İkinci kök: Çağır onu bura!

Arıq başını maşının pəncərəsindən çıxarır.

Arıq: Bura gələ!

Arıq iş adamının bu sözünə bütün «qul bazarının» fəhlələri maşının üstünə gökölüşür. Təkcə Kərəm heyrətlə durub bu mənzərəni süzür. Arıq iş adamı fəhlələri qovlayır.

Arıq: Dağılışın ə! Dağılışın demədim!

Fəhlələr deyinə– deyinə uzaqlaşır. Arıq maşından aşağı düşüb Kərəmin qoluna girir.

Onlar birlikdə yaxınlaşıb maşına oturlar. Araya sükut çökür. Sükutu əvvəlcə köklərdən biri pozur.

Birinci kök: Neçə sinif oxumusan?

Kərəm: On il 190– 1, sonradan konservatoriyanı!

Arıq: Rastropoviç deyilsən?

Kərəm: Yox!

Köklərdən ikincisi: Bura bax, Rastropoviç, o boyda konservatoriyanı bitirib, burda niyə dayanmısan?

Kərəm: Bəs harda dayanım? Avropa otelinin qarşısında? Pulları siz sökürsüz, bizə də qalan ancaq buradır!

Birinci kök: Müxalifətsən?

Kərəm: Yox! «Martin Lüter Kinqəm»! İşini de, pulunu ver! Telefonçu zadsan, bu qədər sual verirsen?

Arıq: Bircə sualım var. Uavab xoşumuza gəlsə səni özümüzlə aparacağıq! Gününə də 100\$ verəcəm!

Kərəm: Buyur!

Kökün ikincisi: Sən bu geyimdə, bu qiyafədə rəqibimiz olan bir insanı öz ağılnla «na koleni» qoya bilərsən?

Kərəm: Baxır nədə?

Arıq: Lyuboy söhbətdə!

Kərəm: Nə desəniz edərəm! Pulumu qabaqcadan verin ancaq!

Arıq cibindən pul çıxarıb iyrənə– iyrənə onu Kərəmin cibinə qoyur!

Maşın tərənir. Maşını sürən köklərdən biri Kərəmdən gələn qoxuya üzünü turşudur.

Bağ evi.

Villanın qarşısı...

Kərəmi beş– altı şırnaqdan çiləyən ev qulluqçuları (kişilər). Onlar Kərəmi çimdirlər. Kərəm lüt– madərzad durub, antik heykəllər kimi dinməzdir.

Su damcıları onun üzündə aşağı süzülür...

Kərəmin çimməyi bitir.

Ona köhnə, nimdaş bağban geyimi gətirirlər.

Kərəm paltarını geyinir.

Bizə yaxşı tanış olan iki kök iş adamı Kərəmə yaxınlaşır.

Birinci kök: Rastropoviç! Sən burda güllərin yanında duracaqsan! Guya mənim bağbanımsan. O hərif! (Kök cibindən şəkil çıxarır.) Bax, bu hərif gəlib mütləq sənə şillə vuracaq! Onda sən onu söyərsən! Oldu? Ağılınan, məntiqnən! Yumruqla yox ha... Söyə bilərsən?

Kərəm: Puluna minnət!

Köklərdən ikincisi: Öz aramızda. Pulu neynirsən?

Kərəm: Sinqapura gedəcəm!

Kök adamlar kimi isə dolamaq məqamı olduğunu görüb, sevinirlər.

Birinci kök: Sinqapura? Orada nə var?

Kərəm: Hava şarları!

1– ci kök: Hava şarlarının mətləbə nə dəxli var?

Kərəm: Var!

2– ci kök: Bəlkə sən həmdə kosmonavtsan? Titovsan?

Kərəm: Mən pul yığıb o hava şarlarından birini alacam.

1– ci kök: Neçəyədi orda?

Kərəm: Min dörd yüz altı dollar! Qum kisələri özündən! Onlar ancaq şarın özünü, hava balonunu, birdə kiçik özək meydançanı hesablayır!

1– ci kök: Yaxşı tutaq ki, bu şarı aldın, onu harda uçuracaqsan?

Kərəm: Şarı alıb gətirəcəm bura. Patamdar tərəfdə dağ vardı ha, üstünə sovet vaxtı «Lenin s nami» yazılmışdı. Bax o dağda filəyib şişirdəcəm. Sonra qu bazarından Fəridlə Toliki də çağıracam... Minəcəyik şara. Uçacağıq Bakının üstünə. Tolik hirsindən istəyəcək aşağı yenicə dəyən bu küt insanların

üstünə işiyə. Mən qoymayacağam!

2– ci kök: Niyə?

Kərəm: Olmaz. Ayıbdır. Mən sadəcə bu həyata yuxarıdan baxıb bərkdən çıxıracam: «Ayılın! Ölüm var!»

Köklər gülüşür...

1– ci kök: Sən lap prikolsan ki, başdan– ayağa!

2– ci kök: Bura bax, bəlkə samolyot alasan?

Kərəm: Pulum çatmaz! Mən elə yuxarıdan gedə bilmərəm!

Kök (1– ci): Yaxşı, gəl bura! Güllərin yanına!

1– ci kök Kərəmin qoluna girib onu iri çəhovuzun yanından keçirir. Hovuzda çimən lüt qızlar.

Bir tərəfdə at şəkilli keçən ilxıçı.

Həyətdə qızıl quş, tovuz və beş iri alman ovçarkası gözə dəyir.

Kök Kərəmi baxçanın ortasındakı güllərin yanına gətirir.

1– ci kök: Bura mənim o dostum gələnə qədər sənin iş yerin olacaq! Güllərə bax, bir də o adamı iç eləməyi düşün. O səni iç eləsə, səni öldürəcəm, daha hava sarı ala bilməyəcəksən!

Kərəm güllərin gözəlliyindən və ətrindən xoşhal olub torpaq üstünə çökür. Kök ona baxıb başını bulayır.

Villa.

Yataq otağı. Divarda 1– ci kökün ailə şəkli. «Özü, qadını və iki oğlu». Çarpayıda yorğan altında sevişmə kadrları. Səslər və ahlər eşidilir. Kamera bir az hündürdən bu səhnəni seyr edir. Çox keçmir yorğanın altından bir qadın başı çıxıb dərinədən nəfəs alır. Baş yenidən yorğanın altına girir. Bu şəkildən bizə tanış olan 1– ci kökün arvadıdır. Bir azdan yorğan altından bir baş çıxır. Bu başın üz cizgiləri bizə tanış deyil və güman olunur ki, bu kadrla 1– ci kök iş adamının arvadının pozğunluğu nəzərə çatdırılır. Amma çox keçmir, yorğan altından 1– ci

kökün öz başı da görünür...

Yorğan altındakı səslər bütün evi başına götürüb.

Villa birinci kökündür.

Daha bir otaq. Bir gənc oğlan «ağdan» dişlərinə sürtüb eşiyə çıxır. Bağın içiyə keçib güllərin yanında kətildə oturmuş Kərəmi görür. Oğlan Kərəmi görən kimi bərkədən gülməyə başlayır. Sonra əl telefonu ilə kiminsə nömrəsini yığır.

Oğlan: Naza, tez bura gəl, sən elə bu xarabada belə prikol görməmişən! Yox, bacı! Düz deyirəm! Papa canı!

Oğlan telefonu söndürüb Kərəmi süzür.

Oğlan: Sən kimsən?

Kərəm: A bala, sən bilməzsən mən kiməm, bunu get anandan soruş!

Oğlan bu sözlərdən sonra qəfil Kərəmin üstünə cumub onu döyməyə başlayır... Oğlan döyə– döyə qışqırır... Mənim anam qəhbə deyil... elə deyil, bəsdirin... elə deyil.

Səsə 1– ci kök, onun qızı, qızının əri də qaçıb gəlir. Qız qardaşını qucaqlayıb villaya doğru çəkir. 1– ci kök isə Kərəmi hovuzla tərəf dartır. 1– ci kök: Nə olub ki? Onunla niyə vuruşursan?

Kərəm: Oğlundan soruş!

1– ci kök: Otur burda!

Kök Kərəmi hovuzun kənarındakı daş səkinin üstünə oturdub villa səmtə qaçır.

Hovuzda çimən lüt qız...

Hovuzda çimən qız elə bil Kərəmi tanıyır. Yzə– yzə ona tərəf yaxınlaşır. Kərəm hovuzun kənarında oturub. Qız yaxınlaşıb yuxarı dikəlir. Günahkar– günahkar Kərəmə baxır.

Qız: Salam müəllim? Niyə bu günə düşmüşsüz?

Kərəm: Elə sən də yaxşı gündə deyilsən!

Kadr itib, yenidən əmələ gələn effektlə ağ– qara xatirələrə səmt dəyişir.

Konservatoriyanın dərs otağı.

Hovuzdakı qız Kərəm müəllimdən musiqi nəzəriyyəsi dərsi alır. Kərəm gənc, səliqəli geyimli və gözəldir. Qız auditoriyada təkdir.

Kərəm: Musiqi sevgi hissinə yaxın olan vəziyyətdir. Sevməyən insan heç vaxt qəlbindəki sözü çevirib musiqi eləyə bilməz! Musiqi sözün sıxılıb– sıxılıb başqa vəziyyətə keçməsidir. Böyük Motsart sadəcə sevgi ilə və ya sevgisi içində doğulmuşdur.

Qəfil qız auditoriyadakı mizin arxasından qalxıb Kərəm müəllimə doğru qaçır. Onlar üz– üzə durub. Qız əliylə Kərəmin ağzını tutub, onun üzündən öpür.

Onlar öpüşürlər.

Kərəm qızıl dükanından nişan üzüyü alır.

Qız geyim dükanından gəlinlik paltarı bəyənir (retrospektiv).

Müəllimlər otağı. Özlərini tox tutub oturan altı nəfərli rəyasət heyəti. Söz dekadadır.

Dekan: Bizim anlayışımızda heç vaxt baş verməyi ehtimal olunmayan çox dəhşətli bir hadisə baş verib! Müəllim adını daşıyan bir şərəfsiz peşəmizə ləkə salıb. Bu əcinnə, mən onu insan adlandırma bilmirəm. Bilirsiniz neyləyib? Öz şagirdini sevib! Mən Kərəm Əliyevdən danışırım.

Araya sükut çökür. Sükutu bir qadın müəllimə pozur.

Qadın müəllimə: Siz özünüz qızlarla gəzmirsiniz bəyəm?

Dekan: Gəzmək ayrı, evlənmək bir ayrı! Gəzməyin səsi çıxmır... nə təklif edirsiniz? Neynəyək?

Müəllimlər yerlərindən: İşdən qovulsun! Bizim sıralarımızda belə bir insan ola bilməz! Evlənmək ha...

Dekan: Fikriniz aydındır! Çağırın onu!
Qarı açılır. Kərəm otağa daxil olur.
Dekan: Siz işdən azad olunursunuz! Gedə bilərsiz!
Kərəm: Niyə? Mənim günahım nədir?
Dekan: Ona görə ki, siz müəllim şərəfini ayaqlar altına atıb, öz tələbənizi sınımsız! Ayıb olsun!
Kərəm: Sevmək günahdır bəyəm?
Dekan: Mənimlə söz güləşdirmə! Poşol von!
Gecə. Kərəm təpiklə vurub qapını sındırır.
Qarı arxasında çarpayı...
Dekan və onun sevdiyi qız çarpayıda sevişir. Kərəm qaça-qaça otaqdan çıxıb pilləkənləri düşür.
Retrospektiv bitir.
ZTM
Qız dikənib Kərəmin dizini qucaqlayır.
Qız: Məni yenə sevirsən?
Kərəm qızı itələyib hovuzun içinə salır.

Villada qonaqlıqdır.
Bizə tanış olan iki kök biznesmen, 1–ci kökün arvadı, onun oynaşı, oğlu, qızı və qızının əri də buradadır. Arıq iş adamı tost deyir.
Arıq: Həyat puldur. Mən bu respublikaya gələn bütün uzun tərəvəzlərin yiyəsiyəm! Xiyardır, badımcandır, balqabaq və digərləridir, bunun hamısı mənə baxır... Amma, mən xoşbəxt deyiləm. Ona görə də ancaq oyunları sevirəm. İndi yenə də bir təklifim var. Gəl!
Mizin qarşısına dovşan geyimli bir oğlan çıxır.
Arıq: Payla!

Qulluqçular və nöqərlər rəng atıcısını qonaqlara paylayır. Qonaqlar rəng atıcısını əllərinə alıb ayağa dururlar.

Arıq iş adamı: Kim bu dovşanı öldürsə, ona bir maşın verəcəm! Ey! Haydı... qaç...dovşan qaç! Başladıq... Dovşan...

Bütün həyət boyu qaçan dovşan– oğlan və onu qarabaqara izləyən qonaqlar. Qonaqların aldığı rəng gülləsi biri– birinin üst başını, işıq dirəklərini, mizin üstündəki süfrəni, nöqər– nabi müxtəlif rənglərə boyayır. Bütün bu oyun izləyən Kərəm küncdən kameraya baxır. Rəng onun da üzünü bir az dəyişib. Dovşanı tutub gətirən bir qonaq. Onun köynəyi cırılsa da üzündə bir fərəh var. Qonaq gətirib əzilmiş və nəfəsi güclə çıxan dovşanı arıq iş adamının qarşısında yerə cırpır.

Qonaq: Bu da sənin dovşanın!

Arıq qayışın arxasından asılmış tapançanı çıxarıb dovşanın boğazına dirəyir. Arıq qonaqlara baxır. Qonaqlar qədim rimlilər kimi «qladiatoru öldürməmək» işarəsi olan baş barmaqlarını yuxarı qaldırırlar.

Arıq tapançanı dovşanın boğazından çəkib yenidən qayışa keçirir. O cibindən maşın açarını çıxarıb dovşanı tutan qonağa atır. Qonaq açarı tutub cibinə qoyur.

Qonaqlar yenə mizin arxasına keçirlər.

Səhər .

Xaş mizi. Bizə tanış olan üç iş adamı və digər beş qonaq. Onlar xaş yeyir.

Arıq iş adamı: Xaş yeməklərin ən dadlısıdır! Xaş yeyən ən güclü adam olur.

1– ci kök: Görəsən Napalyon xaş yeyib?

2– ci kök: O kimdir?

Arıq: Almandır, ya da fransız...

1– ci kök: O Napalyon deyil, onun adı başqadır. Deyəsən Feliksdır. Napalyon qədim roma rahibidir. Müsəlmanları qırıb, xaçpərəst eləmək istəyirmiş!

Görəsən o xaş yeyib?

Arıq: Məncə o vaxt qoyun olmayıb!

Qonaq: Bəs onlar nə yeyib?

Arıq: İt!

2– ci qonaq: İtin xaşı dadlı olmaz. Çünki həmişə burnundan və ağızından su axır!

Arıq: Suyun dada nə dəxli var?

2– ci qonaq: Var! Qoyunun burnu axmır axı...

1– ci kök: Deyir daha ölkədə dəmir qalmayıb, hamısını Zaur yığıb göndərib Rusiyaya!

2– ci kök: Ağ eləmə!

Qonaq: Mənim kreditimdə qurtarmır da...

2– ci qonaq: Nə qədər qalıb?

Qonaq: Beş– altı milyon qalıb...

Arıq: Mənə bax, kimsə mənim bazarıma girir. O gün görürəm bazarda təzə xiyar var...

Qonaqlar gülür.

Qonaq: Sənin də işin lap kefdir e... xiyar nədə?

Nökər yaxınlaşıb xaş qazanını dəyişir...

Nökər: Kimə əlavə verim?

Hamı qabını irəli uzadır...

Balet məktəbi. Rəqs edən qızlar. Onların müəlliməsi taxta kətil üstə oturub rəqs edən qızlara baxır.

İri planda qızlar.

İri planda müəllimə: Bu günlük bəsdir, qızlar!

Qızlar qaça– qaça zaldan çıxırlar.
Müəllimə hamamda şırnaq altında durub.
Müəllimə rəqs edilən binadan çıxır.
Müəllimə qapını açarla açıb evinə girir.
Tənhalıq duyulan ev. Müəllimə geyimlə divana yayxanır.
Divarda Kərəmin iri şəkli...
Kərəm şəkildə piano çalır.
Müəllimə divandan qalxıb küncdəki pianonun arxasına keçir.
Müəllimə pianoda Aninskinin «Polonezini» çalır.

Musiqi keçidi. Həmin səs Kərəmin üzündə oynadır.
Yaşıl otluq üstündə yatmış Kərəm qəfil səsə oyanır. Səs daha eşidilmir. Kərəm ayağa qalxır.
Gecə. Müxtəlif güllərin fonunda Kərəm çox kiçik və əzilmiş görünür.
O, güllərin qarşısında baş əyir... Güllər də elə bil Kərəmin qarşısında baş əyib.

Sauna. İki kök iş adamı üzü üstə uzanıb. Onları massac edən yarımçılpaq massacist qızlar. Arıq iş adamı buğluqda oturub.
Daş üstünə bir badya su atan saunaçı.
Su daşa dəyib cızıldayır.
1– ci kök: Dedim ona, gəlmədi!
2– ci kök bir müddət sükutdan sonra: Dedin ki, mən də ordayam?
1– ci kök: Dedim!
2– ci kök: Eybi yox! Elə bil nəşə hiss eləyib!
1– ci kök: Bəşdir, özünü ağıllı apardı. O, qul bazarından tutduğumuz var a... Mən onun gözlərində nəşə qəribə bir işıq görürəm... Sökəcək qardaşımızı...

2– ci kök: Bircə dəfə o it günündə olan sənin guya ki bağbanın o oğraşı iç eləsə, bilirsən mənə nə ləzzət eləyər?

1– ci kök: Gəlmir də! Deyir işim var!

2– ci kök: Zəng elə!

1– ci kök mobil telefonla nömrəni yığır.

1– ci kök: Abış qağa, nətərsən, bu Abışlar yekədir də, nəhəngdir! ABŞ olsun, axırı yekədir də! Sabah Qasım səni kortda heyrtləndirmək istəyir! Gəl də... qardaş bizi niyə saymırsan?

Başqa söhbətim də var! Öpürəm...

1– ci kök telefonun düyməsini basır.

1– ci kök: Oğraş! Gələcək!

2– ci kök: O bağbanı hazırla! Abdul!

Arıq iş adamı saunanın buğluğundan çıxıb kök iş adamlarına yaxınlaşır.

Arıq iş adamı: Nədir?

1– ci kök: Abış gələcək!

Arıq iş adamı: Əla, konsert var ki... (Abışın ağzını əyir) «Mən Moskvada oxumuşam, Vaşinqtonda kurs keçmişəm», indii gör bir bağban onun başına nə oyun gətirəcək! Zor olacaq!

İş adamları gülür...

Kərəm kətıl üstə oturub.

İri miz arxasında bizə tanış olan üç iş adamı oturub.

1– ci kök: Sən boynuna düşən işin ağırlığını dərk edirsən?

Kərəm: Görmürsən ərimişəm!

2– ci kök: Sənin na koləni qoyacağıın adam uşaq– muşaq deyil! Əgər onun pulu varsa deməli ağılı da var! Ona görə də çox arxayın olma! O bizim ölkənin ən ağıllı adamlarından bi-

ridir. Pulunun sayını bilmir. Ölkənin yarısı onun mülküdür.

Kərəm: Bəs siz kimsiz?

Arıq iş adamı: Biz heç nəyik! Əsas olan odur!

Kərəm: Bu oyunu niyə oynayırsız? Qorxmursuz o sizi itirər?

1–ci kök: Bui şin oyun olduğunu dörd nəfər bilir.

2–ci kök: Və ölənə qədər biləcək!

Arıq iş adamı tapançanı mizin üstünə atır.

Arıq: Sən yoxsan! Yəqin özün bilirsən də...

Kərəm: Min beş yüz dollar!

Arıq: Min dörd yüz altı dollar hava şərinə gedəcək. Bəs doxsan dörd dolları neynirsən?

Kərəm: O mənim işimdir! Verməsəz məni öldürə bilərsiz!

1–ci kök: Yaxşı, get hazırlaş!

İş adamları otaqdan çıxır.

Kərəm ayağa qalxıb otaqda gəzişir. Və qəfildən Kərəm rəqs etməyə başlayır. O rəqs edir, edir və döşəməyə çöküb ağlayır.

Kiçik daxıldan pul götürüb sayan rəqs müəlliməsi.

O pulları sayıb yenidən daxıla qoyur.

Müəllimə geyinib eşiyə çıxır.

O avtobiletlər satılan Aerokassaya yaxınlaşır.

Müəllimə «Aerokassaya» daxil olur.

Üstündə «Sinqapur, Hindistan və Pakistan» yazılmış 13 №-li kassaya yaxınlaşır.

Müəllimə: Sinqapura bir dənə bilet verin!

Biletsatan: Ancaq bir tərəfə bizdə bilet satılmır!

Müəllimə: Necə yəni? Bəlkə mən elə orda qaldım!

Biletsatan: Elə bizim hökumət də bunu istəmir də...

Müəllimə: Sizin hökumət bunu fikirləşməsin e... qoy o ele işləsin ki, Sinqapur kimi naməlum ölkə bizim arzumuz olmasın!

Biletsatan: Sən mitinq eləyirsən?

Müəllimə: Yaxşı bir dənə ora bilet ver, bir dənə də geri bilet ver!

Biletsatan: Bizness klass ya ekonom klass istəyirsən?

Müəllimə: Mənlik olsa Sinqapura ayaq üstə uçardım! Yəqin ki, qoymazsınız?

Biletsatan: Ayaq üstə olmaz! Ancaq oturaq halda!

Müəllimə: Yaxşı nə qədər verməliyəm?

Biletsatan kompyuterdə alacağı pulun miqdarını hesablayıb müəlliməyə baxır.

Biletsatan: Altı yüz səksək Amerika dolları!

Müəllimə çantasından pulları çıxarıb sayır.

Nəhayət o çantasından çıxartdığı pulları biletsatanın qarşısına atır.

Müəllimə Ayın axırına yaxın olsun!

Biletsatan biletləri yazıb müəlliməyə uzadır.

Müəllimə biletləri alıb çantasına qoyur.

Müəllimə «Aerokassadan» eşiyə çıxır...

Müəllimə küçələrdə ayın– arxayın gəzişən insanlara qoşulur.

Bankın içi.

Kassalara növbəyə düzülmüş insanlar.

Miz üstündə blank dolduran insanlar.

Adi səs– küylü iş recimi. Xronikaya yaxın çəkilməli.

Qəfil qapılar açılır.

İçəri qara maskalı qarətçilər girir.

Onlardan biri göyə atəş açıb, mizin üstünə hoppanır.

Atəş açan: Durduğunuz yerdə durun, tərپənməyin! Bircə addım atanı güllələyəcəyəm! Bizim sizinlə işimiz yoxdur. Biz bankı yarıırıq!

O biri maskalılar bank işçilərinə iri dəmir seyfləri açıdır.
Pulları kisələyə dolduran qarətçilər.
Qarətçilər pullarən hamısını yığıb bankın binasından çıxırlar.

Onların əl– qolunu bağladığı gözətçilər döşəmədə vurnuxurlar.

Qarətçilər maşınlara minib, maskalarını çıxarırlar.

Qarətçilərin maşını sürətlə şəhər küçələri ilə şütüyür.

Sürətli maşın şütümə planları...

Maşınlar bizə tanış olan villanın qarşısında dayanırlar.

Açılan darvazalar.

Maşınlar sürətlə villanın ərazisinə girirlər.

Qarətçilər maşından düşüb, oğurladıqları iri, qara kisələrlə pilləkənləri yuxarı çıxırlar.

Onlar iri zala girən kimi naməlum istiqamətlərdən üstlərinə güllələr açılır.

Qarətçilərin hamısı aldıqları güllə yaralarından ölürlər...

Otaq tüstü içindədir.

Döşəmədə qan gölməçələri və qara kisələr görünür...

Zalın arxa tərəfindən qapı açılır.

Villa yiyəsi 1– ci kök iş adamı zala daxil olur.

O ölmüş qarətçiləri rişxəndlə süzür. Sonra qara kisələrdən birinə yaxınlaşıb ağzını açır. Bir qalaq pul götürüb hər ölü qarətçinin üstünə yüz dollar pul atır.

1– ci kök: Bu da danışdığımız kimi, sizin faiz... Qalanları ilə də işiniz olmasın! Necə demişdim, elə də etdim. Bundan sonra sizi heç kim, heç vaxt tapa bilməz! Çünki siz yoxsuz...

1– ci kök iş adamı bu sözləri deyib otaqdan çıxır. Kamera onu izləyib qapıdan ötürəndən sonra pəncərədən aşağıdakı gülləri sulayan Kərəmi tutur...

Kərəm qorxa– qorxa atəş səsləri eşidilən səmtə baxır.

İri bir dövlət müəssisəsi. Müəssisə müdirinin qəbul otağının qarşısı. Katibə «Müdür» yazılan otağın qapısını döyüb içəri girir.

Katibə yanını bura– bura telefonu qulağına tutan müdirə yaxınlaşır. Əlində tutduğu sinidən çayı və müxtəlif mürəbbələri müdirin qarşısına qoyur. Müdir telefonu o biri əlinə ötürüb, boş qalan əliylə bir böyründə durmuş katibəsinin əvvəla qıçını, sonra arxasını sığallayır.

Katibə irişir.

Müdür telefona: Oldu– oldu, indi işim var! Vse!

Müdür tələsik ayağa qalxıb katibəni qucağına alır.

Müdür katibə qucağında istirahət otağına keçir.

Qapının arxasından səslər eşidilir. Sevgidən zarıyan katibə və hərdən bir bərkdən gülən müdirin səsinə otağa daxil olub, iclas mizinin arxasında oturmuş işçilər də eşidir.

Çox keçmir saçları pırtlaşıq katibə istirahət otağından çıxıb, miz arxasına oturub başlarını aşağı salmış işçilərə baxır.

Katibə: Siz mənə səsini eşidirdiz? – soruşur.

İşçilər başını tərpədirirlər.

Katibə: İndi mən sizin səsini eşidəcəm!

İçəri otaqdan müdirin səsi eşidilir.

Müdür: Kimdir orda?

Katibə: Saat on birə iclas çağırmışız axı!

Müdür: Hamı gəlib?

Katibə: Hamı!

Müdür: Qoy oxusunlar!

Katibə: Hansı mahnını?

Müdür: Əcdər əmini!

Katibə: Oxuyun indii... oxuyun...mən yaxşı qurtardım ca-

nımı...

İşçilər bir ağızdan «Əcdər əmi» mahnısını oxumağa başlayırlar...

Arıq iş adamı istirahət otağında çarpayıda uzanıb gülümsəyir...

Villa. Kərəm gülləri sulayır. Pəncərədən onu izləyən ev yiyəsi 1–ci kök iş adamının arvadı. Arvad qulluqçusunu yanına çağırır.

Arvad: Ged onu hamama sal, çimdir. Görüm necədir?

Qulluqçu: Baş üstə! – deyib otaqdan çıxır.

Hamamda çimən Kərəm.

1–ci kök iş adamının arvadı girib çilək altında durmuş Kərəmə baxır.

Arvad Kərəmə yaxınlaşır. Arxadan Kərəmi qucaqlayıb öpməyə başlayır...

Kərəm onun əlindən çıxıb qaçır.

Çilək altında qalmış arvadın üz–gözündən su süzülür...

Villanın qarşısında durub iri kətillərin ortasındakı təbii kötük üstündə kart oynayan iki kök, bir arıq iş adamı.

Onların yanında bir təzə böyük rütbəli polis zabit idə var. Kart oyunu altında söhbət gedir.

1–ci kök: Miting olacaq?

2–ci kök: Seçkilər də düz olsa, daha nə oldu? Ərəblər kimi hərə öz qəbiləsini deputat edəcək! Kim çoxdur və pulludur o ölkəni sökəcək!

Arıq: Güc və əzmək! Dövləti qoruyan bu iki zaddır...

Zabit: Qoymarıq!

1–ci kök: Pul lazım olsa, utanma!

Zabit: Lazım olacaq!
2– ci kök: Killerlər də bizdən, istənilən vaxt papağınızı yel-
ləyin göndərim!
Zabit: Düz oyna!
1– ci kök: rəis düzdür ki, adaları Bəkir alıb?
Zabit: Düzdür!
1– ci kök: Mənə niyə satmadılar, mənim pulum pul deyil?
Zabit: Onun pulu arxalıdır! O, vəzifə adamıdır!
Arıq: Rəis, altı deputatı mən orda oturtmuşam. Əlimin altın-
da üç– dörd nazir və bir pir var. Gəlirlərini də bilirsən!
Zabit: Onu bilirəm!
Arıq: bəlkə mənə də bir iş versinlər? Hər halda mən də
qüvvəyəm də...
Zabit: danışaram! Amma bir şərtlə!
Arıq: Nə şərt?
Zabit: O pirin ikisi mənə işləyəcək.
Arıq: Olsun!
Zabitin telefonu zəng çalır. O, telefonu qulağına tutur.
Zabit: Nədir? Gəlirəm... Sən qarışma!
Zabit telefonu söndürüb ayağa qalxır.
Zabit: Uduzduğum pulların hamısını göndərəm. Mən get-
məliyəm!
1– ci kök: Birinci gün deyil ki, birlikdəyik!
Zabit kötüyə yaxınlaşan maşına oturur.
Maşın yerindən tərənir.
Üç iş adamı maşının arxasınca əllərini yellədirlər. Maşın
uzaqlaşır, darvazadan çıxandan sonra hər üç iş adamı tapança-
dan zabitin oturduğu kətilə atəş açırlar...
Kətil parça– parça olub yerə dağılır.
Güllərdən qalçan tüstü kətilin qəlpələrinin üstündə
görünür...

Kərəm gülləri sulayır.

Villanın işıqları sönüb. Təkcə ev sahibinin oğlunun birinci mərtəbədəki kiçik otağının işığı yanır.

Kərəmin gözüylə kamera otağı izləyir.

Çarpayıda oturub damarını tutan ev sahibinin oğlu.

O, damarını tutub, özünə iynə vurur...

Qolundan rezini açıb, gözlərini yumur...

Çox keçmir oğlan rahatlaşıb uyuyur...

Kərəm gözünü pəncərədən çəkib gülləri izləyir.

Kiçik güllər...

Güllərin üstüylə onları əzə- əzə gələn 1- ci kök iş adamı. O yaxınlaşıb Kərəmin qolundan tutur.

1- ci kök iş adamı: Sən kimsən?

Kərəm: Kərəm! Məni özünüz bura gətirmisiniz!

1- ci kök iş adamı: Kərəm! Sənin ailən var?

Kərəm: Yox! Mənim heç nəyim yoxdur!

1- ci kök iş adamı: Sən itsən!

Kərəm: Yox!

1- ci kök iş adamı: Niyə? Tənha deyilsən?

Kərəm: Mən heç hürə də bilmirəm. Mən itdən də pisəm!

1- ci kök iş adamı: Mən də eləyəm! Sən hazır ol... Sən bizə hələ lazımsan! Yadıma düşdü... Baxma e... bir az vurmuşam... səni xatırladım... Sən bu görkəmlə bizim şefi ağılda yeməlisən, amma s. . ss.... sıs. . heç kəs bilməsin ha....

1- ci kök iş adamı sözünü bitirib, uzaqlaşır. Kərəm güllərin böyründə yerə salınmış boz brezent parçasının üstünə uzanıb, gözlərini yumur... Qəfildən 1- ci kök iş adamının buraxdığı iri doberman sürətlə Kərəmə səmt qaçır...

İt Kərəmə yaxınlaşıb hürür...

Kərəm gözlərini açıb key– key itin üzünə baxır...
İt bu baxışdan qərribə şəkildə heyrətlənib hürməyini kəsir. İt yavaş– yavaş hürüb Kərəmə baxır...

İt Kərəmin yanında yerə çöküb zingildəyir...

Kərəm yanında uzanmış iti sıgallayır...

Uzaqdan heyrətlə onlara, yəni bu iki tənha canlıya baxıb gülümsəyən 1– ci kök iş adamı...

Bu gülüşdən hirslənib ayağa qalxan doberman bayaq Kərəmin üstünə qaçdığı sürətlə indii 1– ci kök iş adamının üstünə qaçır.

Doberman 1– ci kök iş adamının əlini dişləyir...

1– ci kök iş adamı tapançasını çıxarıb iti güllələyir...

Güllə səsində villanın bütün pəncərələrində işıqlar yanır...

İt zingildəyib ölür...

Pəncərələrin birindən 1– ci kök iş adamının arvadı boylanıb ərindən: Nə olub? – soruşur.

1– ci kök iş adamı: Heç nə! – deyir – iti öldürdüm!...

Həyəət doluşmuş cangüdənlər bu sözdən sonra yenidən otaqlarına qalçırırlar...

Güllələnmiş iti qucağında güllüyə gətirən Kərəm...

Kərəm güllüyün bir qırağında kiçik bir qəbir qazır.

Kərəm iti qazdığı qəbirə basdırır.

Kərəm iti basdırıb, torpağa çökür...

Kran çəkilişində boş həyəət, yuxarı nöqtədən güllük, itin qəbri və qəbir üstündə oturmuş Kərəm görünür...

Təyyarənin içi. Stüardessa sərnışinlərə sərinləşdirici içkilər paylayır.

Rəqs müəlliməsi stüardessanın ona verdiyi sərin suyu içir...

Rəqs müəlliməsi təyyarə pəncərələrindən aşağı baxır...
Buludların arxasından görünən simmetrik xətlər.
Rəqs müəlliməsi əlindəki məlumat kitabçasını açır. Kitab-
çanın iç qabığında iri hərflərlə «Sinqapur» yazılıb.
Rəqs müəlliməsi kitabçanı bağlayır... Rəqs müəlliməsi
təyyarənin salonuna boylanır...
Sərnişinlərin çoxusu yatıb...
Rəqs müəlliməsi düyməni basıb «stüardessanı» çağırır.
Stüardessa tələsik özünü rəqs müəlliməsinə çatdırır.
Stüardessa: Eşidirəm sizi!
Rəqs müəlliməsi: Bağışlayın, Sinqapurda hava şərlərini har-
da satırlar?
Stüardessa: Vallah bilmirəm! Bu haqda mənim məlumatım
yoxdur! Hava şərləri ümumiyyətlə deyəsən satılmır axı! Bu si-
zi niyə maraqlandırır axı? Siz təyyarəçisiz?
Rəqs müəlliməsi? Yox, mən yox! Mənim ərim təyyarəçi
olmaq istəyir... Hava şəri onun arzusudur...
Stüardessa: Axı Sinqapurda hava şərləri olmamalıdır...
Rəqs müəlliməsi: O bunu təqvimin arxasında oxumuşdu...
Stüardessa: Hansı təqvimin?
Rəqs müəlliməsi: 1992– ci ilin təqviminin...
Stüardessa: Xanım, indii 2005– ci ildir... Hər şey dəyişib...
Rəqs müəlliməsi: Hər şey dəyişsədə, ərimin uşaq həvəsi
dəyişməyib... Hava şərləri da yenə var...
Stüardessa: Xanım, başqa sifarişiniz var?
Rəqs müəlliməsi: Sinqapura hələ çox var?
Stüardessa: Hələ bir xeyli var! Sağ olun!
Stüardessa hirsələ geriyyə qayıdır...
Rəqs müəlliməsi başının üstündəki işığını söndürüb, gözlə-
rini yumur...
Təyyarə yoldadır...

Sürətlə uçur. Çöldən təyyarəyə baxış...

Villanın qarşısındakı gül baxçası. Kərəmi qul bazarından gətirmiş iki kök iş adamı, bir arıq iş adamı və yüksək rütbəli zabıt dinməzəcə durublar.

Villanın darvazaları açılır.

Qara rəngli mercedes həyətə daxil olur.

Uangüdənlər maşının yanı ilə qaçır.

Maşın gəlib onu gözləyən dəstənin qarşısında dayanır.

Güllərin əyər– əskiyini kəsən Kərəm dayanmış maşının içindən düşən hündür kişini görən kimi onun bura gətirildiyi sazişin mahiyyətini xatırlayır.

Hündür kişi maşından düşüb bir– bir onu gözləyənlərlə görüşür.

Dəstə Kərəmin güllüyünə səmt gəlir.

Hündür kişi gəlib düz Kərəmin qarşısında dayanır. Hündür kişinin arxasından boylanan 1– ci kök iş adamı, yəni ev yiyəsi, Kərəmə göz– qaş edib, dillənməməsini xahiş edir.

Kərəm hündür kişinin qarşısına keçir.

Hündür kişi onun qarşısına çıxmış və sözlü adama oxşayan bu naməlum bağbanın düz gözlərinin içinə baxır.

Hündür kişi: Yolumdan çəkilin!

Kərəm: Sən kimsən ki, mənə bu sözləri deyirsən? – deyir.

Kişi: Mən bunların böyüyü!

Kərəm: Səndən böyük kimdir?

Kişi: Ölkənin böyüyü!

Kərəm: Bəs ondan böyük kimdir?

Kişi: Allah!

Kərəm: Bəs Allahdan böyük kimdir?

Kişi: Heç kim!

Kərəm: Mən o heç kiməm, və elə ona görə səndən də böyüyəm...

Hündür kişi birdən– birə kiçildiyini, bağbanın qarşısında aciz olduğunu və söz yarışında ona uduzduğunu hiss edib, zəifcəsinə arxasındakı dəstəyə tərəf fırlanır. Dəstə özünü pis olmuş kimi göstərsə də, şeflərinin bağban qarşısında aciz qaldığına sevinən kimidir...

Və qəfildən hündür kişi qoltuğundakı cibində gizlətdiyi tapançanı əlinə alıb, arxasındakı dəstəni bir– bir güllələyir...

Güllə yarasından yerə yığılan arıq iş adamı...

Atəşdən yerə yığılan 1– ci kök iş adamı...

Yerə yığılan 2– ci kök iş adamı...

Yerə yığılan yüksək rütbəli zabıt...

Hündür kişi bircə anlıq tapançanı çevirib Kərəmə də tuşlayır...

Hündür kişi bir– birinin ardınca yerə yığılmış öz adamlarına nifrətlə baxır. Sonra əlindəki tapançanı aşağı salıb, zəhmli gözləri ilə Kərəmə baxır.

Hündür kişi: Sən doğrudanda bağbansan?

Kərəm: Mən musiqiçiyəm... sadəcə ehtiyac ucundan buradayam...

Hündür kişi: Bu ölənlər ölməli adamlar idi... Sən yaşamalısansa! Onlar ölməyi bacarmadıqları kimi, sən də yaşamağı bacarmırsan... ən böyük arzun nədir sənin?

Kərəm: Sağ qalmaq!

Hündür kişi: Neynirsən sağ qalmağı...

Kərəm: Hələ işlərim var!

Hündür kişi: Yaxşı! Məni inandırdın. Deyirsən musiqiçisən?

Kərəm: Bəli!

Hündür kişi: Onda arxamca gəl!
Hündür kişi çevrilib maşına səmt gedir.
Hündür kişi maşınına minir.
Kərəm ayaqlarını sürüyə– sürüyə hündür kişinin arxasınca
gedir.
İri cangüdənlər Kərəmi maşına oturdur.
Qara maşın vıyılıyla villanın ərazisindən çıxır...
Gülləri solmuş baxçanın ətrafında yerə sərilmiş dörd cə-
səd...

Qara maşın başqa bir geniş və dəbdəbəli villanın həyətinə
girir.
Maşından düşüb sürətlə yuxarı çıxan hündür kişi.
İki cangüdən Kərəmin qoluna girib onu pilləkənlərlə yuxarı
çıxarırlar.
İki cangüdən Kərəmi bir zala salırlar.
Zalın düz ortasında iri ağ royal durub.
Uəngüdənlər Kərəmi royalın qarşısındakı kətilə oturdurlar.
Uəngüdənlər bir kənara çəkilib dururlar...
Zala hündür kişi daxil olur. O keçib bir qıraqda qoyulmuş iri
yumşaq kresloya yayxanır.
Hündür adam: Deyirsən musiqiçisən?
Kərəm heç nə demir. Əllərini royalın dillərinə basır...
Hündür adam: Çala bilməsən səni öldürəcəm!
Kərəm royalda Motsartın əsərlərini çalır...
Diqqətlə Kərəmin çalğısına qulaq asan hündür kişi.
Hiss olunur ki, Kərəmin çalğısı ona xoş gəlir. O, əlindəki
tapançanın «güllədanını» çıxarıb cibinə qoyur. Ayağa qalxıb,
Kərəmə yaxınlaşır. Hündür kişi Kərəmə çatıb durur. Kərəm
çiyində onun iri əllərini hiss edir
Hündür adam: Sən musiqiçisən! Özü də istedadlısan!

Kərəm: Çox sağ olun!

Hündür adam: Sən həyatın bütün sınaqlarından çıxmısan! Bircə sınaqdan başqa!

Kərəm: Mən bütün çətinlikləri görmüşəm!

Hündür adam: Yox! Sən ən çətin sınaqdan hələ çıxmamısan! Mən pul sınağını deyirəm! Sənin heç vaxt çoxlu pulun olmayıb! Ona görə də belə təmiz qalmısan! Pulla belə yaşamağı bacararsan?

Kərəm: Bacararam!

Hündür adam: Bacarmazsan!

Hündür kişi əlini Kərəmin çiyindən çəkib ondan uzaqlaşır...

Hündür adam zalın sonunda durub...

Hündür adam: Sabah ölkənin ən böyük zalında sənin konsertini təşkil edəcəm! Biletlərdən yığılan pulları da özünə verəcəm! Görək o pulları hara xərcləyəcəksən? Görək pul ilə vuruşa biləcəksən?

Hündür kişi çevrilib otaqdan çıxır...

Kərəm tənha zalın ortasında oturub gözlərini bir nöqtəyə zilləyib.

Sinqapur...

Azərbaycan səfirliyi. Səfirliyin ikinci katibinin otağı. Otaqda oturub söhbət edən ikinci katib və rəqs müəlliməsi. İkinci katibin sol tərəfində Sinqapurun polis zabidləri ayaq üstə durublar...

İkinci katib: Xanım! Mən Azərbaycan səfirliyinin ikinci katibiyəm! Bu cənablar iddia edirlər ki, siz Sinqapurun aerotexniki nailiyyətlər sərgisində bütün Sinqapur xalqını təhqir edib, onların hava şarlarını istehsal edə bilməməklərini pisləmişiz... Olub belə bir iş?

Rəqs müəlliməsi: Mən bura hava şarı almğa gəlmişəm! Keçmiş ərim təqvimin arxasında öz gözləri ilə oxuyub ki, Sinqapurda hava şarları istehsal olunur... Və nisbətən ucuz qiymətlərə satılır... Mən də təyyarəyə minib bura gəlmişəm! İndi isə məlum olur ki, Sinqapurda ümumiyyətlə hava şarları buraxılmır... Niyə?

İkinci katib: Xanım! Siz çox qeyri– ciddi adamsız! Siz bu əməlinizlə Sinqapur və Azərbaycan xalqlarını qarşı– qarşıya qoya bilərsiniz... O təqvimin dalını kim yazıb? Sinqapur hökuməti?

Rəqs müəlliməsi: Xeyr? Sovet hökuməti yazıb, özü də dağılan vaxtı!

İkinci katib: Yaxşı, onda siz Sinqapur hökumətindən beşcə ilə kosmik ölkə olmasını niyə birdən– birə tələb edirsiniz? Siz Sialkovskisiniz...?

Rəqs müəlliməsi: Mən aldanmışam... Ona görə də Sinqapurdan maddi təzimat istəyirəm...

İkinci katib mizin altındakı düyməni basıb katibəsini otağa çağırır...

Katibə otağa girir...

Katibə: Eşidirəm!

İkinci katib: Volodya ilə Nemətə de... bu xanımı səkkiz saat ərzində Sinqapurdan xaric etsinlər. Yoxsa...Azərbaycan yenə müharibəyə cəlb olunacaq... Özü də bu dəfə kosmik müharibəyə...

Rəqs müəlliməsi qəfil ayağa durub ikinci katibin üstünə şığıyır...

Sinqapur polisinin biri onu tutmaq məqsədilə irəli cumur. Polis qadını tuta bilməyib iri akvariuma dəyir...

Akvarium yerə düşüb sınır...

Üstü– başı yaş olmuş ikinci katib mizin üstünə çıxıb bərk–

dən: Onu tutun! – qışqırır ... – O təxribatçıdır!

Otaqda xeyli çarpışıb süpürüşəndən sonra katibə və iki Sinqapur polisi rəqs müəlliməsini tuturlar...

Əlləri bağlı halda otaqdan çıxarılan rəqs müəlliməsi....

İri işıqlı salon...

Ağ, eleqant frakda, qara kəpənəkdə, royalda solo ifa edən Kərəm...

Ağzına qədər dolu zal...

Hamı diqqət və heyrətlə Kərəmin çalğısını dinləyirlər...

Zaldakı iri locada oturub Kərəmin çalğısına diqqətlə qulaq asan hündür kişi və onun xanımı...

Kərəm musiqini bitirib ayağa qalxır...

Gurultulu alqışlar...

Kərəm baş əyib səhnədən çıxır...

Gecə...

İri miz ətrafında oturmuş Kərəm və hündür kişi... Mizin üstünə çoxlu pul səpələnib... hündür kişi istehza ilə Kərəmə baxır...

Hündür kişi ayağa qalxır...

Hündür kişi: Mən edə biləcəyim ən böyük pisliyi sənə edib gedirəm! Bu pulların hamısı sənindir... Sabah da sənə yeni konsert təklifləri olacaq... Sən pullanacaqsan... Bütün arzularına çatacaqsan... Amma sən bir də zeç vaxt əvvəlki istedadlı və təmiz musiqiçi olmayacaqsan! Mən sənə bəxtəvərliyini və əminliyini pozdum...

Hündür kişi çevrilib otaqdan çıxır...

İri miz qarşısındakı pullara baxıb gözlərini yuman Kərəmi izləyən kamera...

Kərəm əliylə pulları əzir...

Təyyarənin yumşaq oturacağında oturmuş rəqs müəlliməsi...

Onun yanında oturmuş və əlini əlinə dəmir həlqə ilə bağlamış Sinqapur «konvoiri»...

Rəqs müəlliməsi azad qalmış əlini yumruq kimi büküb ucdan şüarlar qışqırır...

Rəqs müəlliməsi: Sinqapur dövlətinin kiçik dövlətlərə hava şarı satmaması məsələsinə BMT baxsın! Ar olsun hava şarlarının istehsalına dayandırmış ölkələrə... Hava şarı, çörək və günəş! Çiçəklənən dünyamızın hər bir vətəndaşının öz şəxsi hava şarı və bu şardan ürəyi istədiyi kimi istifadə etmək hüququ var. ceneva konvensiyasına uyğun olaraq Azərbaycanın hər bir vətəndaşı öz hüquqlarından istifadə edib uça bilər!...

Rəqs müəlliməsi yorulub stüardessanı çağırır düyməni basır. Stüardessa ona yaxınlaşır.

Rəqs müəlliməsi: sizdə rus arağı var?

Stüardessa: Əlbətdə var!

Rəqs müəlliməsi: İki yüz qramm süzün!

Stüardessa: Bəlkə «selyodka da» gətirim?

Rəqs müəlliməsi: Zarafat eləməyin! Mən insan hüquqları uğrunda mübarizə aparıram. Siz isə məndən iki yüz qramm rus arağını əsirgəyirsiniz!

Stüardessa: Axı bura bar deyil!

Rəqs müəlliməsi: Yüzcə qramm! Heyim yoxdu daha...

Stüardessa axırı ki, razılaşıb araq dalınca gedir...

Rəqs müəlliməsi: Yaşasın Azərbaycan və stüardessa dostluğu ənənəsi... İnsan birliyinə eşq olsun! Ar olsun hava şarı istehsal etməyən, arzuları qıran ölkələrə.

Stüardessa əlində iki bokal qaça- qaça özünü rəqs müəlli-

məsinə çatdırır.

Stüardessa: İç!

Rəqs müəlliməsi araq rumkasını götürüb Sinqapur konvoirinə üzadır.

Sinqapur konvoiri arağı içib ayağa qalxır.

Sinqapur konvoiri: Ha va ...şarı... Dostluq... Şayba...

Rəqs müəlliməsi: Afərin...

Kərəm iri ağ kadillakda oturub.

Kadillak ağ villanın qarşısında durur. Uangüdən düşüb maşının qapısını açır. Kərəb maşından düşür. O ağ kostyumdadır...

Kərəm villasına qalxır...

Kərəm keçib pencəyini çıxarır...

Kərəm mizin arxasında oturur...

Divarda Kərəmin müxtəlif tanınmış şəxslərlə çəkdiyi şəkillər asılıb. O videomaqnitafonun düyməsini basır.

Ekranı Kərəm danışır.

Kərəm: Mənə inanıb, etimad edib, deputat seçdiyiniz üçün sizə minnətdaram! Bundan sonra mən yalnız sizin üçün yaşayacağam! Sizin maddi rifahınızı dirçəltməyə çalışacağam!

Uangüdən içəri keçir: Kərəm müəllim, sizin qəbulunuza bir qonaq gəlib! Buraxım!

Kərəm istehza ilə: Nə istəyir?

Uangüdən: Deyir bir şikəst oğlu var! Ona toy eləmək istəyirəm. Xahiş edir ki, siz də toyda iştirak edəsiniz!

Kərəm: Bunun qələt eləməyinə bax a... o kimdir ki, mən gedib onun toyunda oturum! Qov getsin! Axmaq oğlu axmaq!

Uangüdən çevrilib otaqdan çıxır. Kərəm ayağa qalxıb həmmam otağına keçir...

Kərəm soyunub köpüklü vannaya uzanır...
Hamam otağının qapısı açılır.
İçəri çox gənc bir qız girir. Qız yarımçılpaq vəziyyətdədir.
Hiss olunur ki, onu içəri kimsə zorla salıb. Qız həm utanır, həm də qazanacaq pulun xətrinə burada qalmaq istəyir!
Kərəm: Sən kimsən?
Qız: Mən təzəyəm!
Kərəm qıza baxır... Kərəm qızdan razı qalır...
Kərəm: Gəl kürəyimi ovxala...
Qız yaxınlaşıb Kərəmin çiyinini ovxalamağa başlayır...
Kərəm: Bütün işləri belə eləsən heç nə...
Qız utana– utana başını aşağı dikir...
Kərəm qızı qaldırıb vannanın içinə basır...
Vanna köpüklənir...

Rəqs müəlliməsi qul bazarının önündə durub qullardan biri ilə söhbət edir.

Qul: Vallah bir yeddi ay olar ki, yoxdur! Axırınıcı dəfə on uqara mersedesə minən vaxtı görüblər! Odur– budur ondan xəbər yoxdur...

Rəqs müəlliməsi: Necə yeni xəbər yoxdur! Bəlkə başına bir iş gəlib. Bura bax, sən onu görsən de ki, mütləq mənə zəng vursun. De ki, Solmaz Sinqapurdan qayıdıb...

Qul: Görsəm, deyərəm! Amma çətin! Bilmirəm hardadır e...! Burda bir uşaq var, deyir respublika sarayında kassanın qarşısında divarda onun afişasını görüb. Mən inanmıram, elə iş ola... Amma yenə bu işi də yoxlayın...

Rəqs müəlliməsi: Yaxşı, polisə zada da deyərəm... Görüm nə olur, təki salamatlıq olsun...

Rəqs müəlliməsi quldan ayrılıb yolla üzü yuxarı qalxır.

Qul özü kimi qul bazarına toplanmış həmkarlarının yanına qaçır...

Kamera bayaqdan bəri bu səhnəni izləyən nöqtədən tərپənir. Bütün bu səhnəni ağ, iri və bizə tanış kadillakda oturub izləyən Kərəm...

O öz həyat yoldaşını və qul bazarındakı dostlarını görsədə onlara heç bir reaksiya vermir...

Kərəm özü oturduğu arxa oturacağın qarşısındakı şüşəni bağlayır...

Maşın qul bazarında dayanmış qullara yaxınlaşır...

Kərəmin cangüdəni maşından düşüb bütün qulları döyməyə başlayır...

Maşından yenə cangüdəni düşüb qıraqda qalan qulları döyməyə başlayır...

Bu səhnəni uzaqdan maşından izləyib gülümsəyən Kərəmin istehzalılı üzü...

Kadrdan belə məlum olur ki, bu qulları döydürən Kərəmdir...

Çox keçmir qul bazarı boşalır...

Ağ kadillakda oturmuş Kərəm işin bu cür gedişindən razılı qalıb sürücüsünə «sür» – deyir...

Ağ kadillak qul bazarının boş qalmış yerindən uzaqlaşır.

Maşının arxasınca cangüdənlər qaçır...

Kərəm iri konsert zalında locada oturub...

Səhnədə rəqs edən cütlik...

Aşağıda oturub teatr durbini ilə locanı izləyən rəqs müəlliməsi...

Rəqs müəlliməsi teatr durbini gözünü ilə Kərəmi izləyir...

Rəqs müəlliməsi ayağa qalxıb zaldan çıxır...

Səhnədə rəqs edən cütlük...
Rəqs müəlliməsi cangüdənləri itələyib locaya daxil olur...
Rəqs müəlliməsi keçib Kərəmin yanında oturur...
Kərəm handan– hana üzünü rəqs müəlliməsinə tərəf çevirir...

Kərəm: Biz tanışıq?

Rəqs müəlliməsi: Biz ər– arvadıq!

Kərəm: İdik!

Rəqs müəlliməsi: Hava şarları sənin hələ yadındadır?

Kərəm fikrə gedir. Onun üzündə qəribə bir ifadə əmələ gəlir. Amma Kərəm bu iştartını tez üzündən itirir.

Kərəm: Yox!

Rəqs müəlliməsi ayağa qalxıb Kərəmə bərkdən sillə vurur...

Kərəm üzünü tutub ayağa qalxır.

Uangüdənlər locaya daxil olub rəqs müəlliməsini döymək istəyirlər...

Kərəm əlini yuxarı qaldırır...

Uangüdənlər əl saxlayırlar...

Kərəm rəqs müəlliməsinin üzünə diqqətlə baxır. Elə bil o müəllimənin üzündə nəşə çox nadir bir ifadə axtarır...

Kərəm: Elə bilirsən, sən məndən daha vəfalısan? Bu gün mənim üçün sənin o hava şarını almaq o qədər asandır ki... Amma mən daha o hava şarını almaq istəmirəm... Bilirsən niyə? Çünki mən daha uça bilmərəm... Elə bil içimdə nəşə sımb...heç nə istəmirəm...

Rəqs müəlliməsi: Gedək mənimlə...

Kərəm rəqs müəlliməsinin əlindən tutub locadan çıxır...
Uangüdənlər onun arxasınca gedir...

Gecə barı...

İri miz arxasında oturub biri– birinin üzünə baxan Kərəm və rəqs müəlliməsi...

Lirik musiqi eşidilir...

Ağ köynəkli ofisiant miz üstünə yemək düzür...

Ofisiant gedir...

Araya sükut çökür... Sükutu nəhayət Kərəm pozur.

Kərəm: Mən daha heç vaxt əvvəlki Kərəm ola bilmərəm. Elə bil ürəyimi dəyişiblər. Heç hirslənə də bilmirəm. Sevinməkdən ümumiyyətlə danışma...

Rəqs müəlliməsi: Heç nə eləmə! Sadəcə özünü xatırlamağa çalış, fikirləş gör, neçə il bundan qabaq nəyə sevinirdin, nəylə fərəhlənirdin? Sənin arzun nə idi:

Kərəm: Arzum?

Rəqs müəlliməsi: Hava şarını yadına sal! Biz ayrıldıqdan əvvəl sən Sinqapura gedib hava şarı almaq istəyirdin. Sonra bu şarla harasa uzağa uçmaq istəyirdin... Xatırlayırsan?

Kərəm: Yox! Çörəyini ye...

Rəqs müəlliməsi qəfildən ayağa qalxıb Kərəmin dodaqlarından öpür. Bir neçə dəqiqə çəkən bu öpüşdən əvvəlcə bayılan Kərəm sonra elə bil özünə gəlir... Kərəm müəlliməni itələyib, dərindən nəfəs alır...

Kərəm: Hava şarı!...

Rəqs müəlliməsi: Sinqapurda yoxdur! Amma Fransada yüz faiz var... Sadəcə mənim ora getməyə pulum yoxdur...

Kərəm ayağa qalxıb qoltuq cibindən pul qabını çıxarır. Pul qabının içində olan bütün pulları mizin üstünə atır.

Kərəm: Get, ürəyin nə istəyir özünə al!

Elə bu an hündür kişi öz cangüdənləri ilə gecə barındakı Kərəmlə rəqs müəlliməsinin oturduğu balaca otağa daxil olur.

Hündür kişi: Kimdir bu? (rəqs müəlliməsinə göstərir).

Kərəm: Tanımıram!

Hündür kişi cangüdənlərə: Bunu ötürün!
Rəqs müəlliməsi mizin üstündəki pulları götürüb üzünü
hündür kişiye tutur.

Rəqs müəlliməsi: Özüm gedərəm!

Rəqs müəlliməsi otaqdan çıxır...

Hündür kişi Kərəmə yaxınlaşıb onunla üz-üzə durur.

Hündür kişi: Çox vermədin?

Kərəm: Yox!

Hündür kişi: Pullu olmaq necədir? Kimə istəyirsən əl tutur-
san! Amma kim olduğunu xatırlayıb kövrəlmə! Kövrəldin! Heç
nə! Oldun arvad! Mənə xəbər çatıb ki, bu arvad səni yoldan çı-
xarmaq istəyir...

Kərəm gülür...

Kərəm: Mən arvadam yoldan çıxım?

Hündür kişi: Mən bilmirəm...

Hündür kişi çevrilib otaqdan çıxır. Kərəm gecə barının içi-
dəki otaqda tək qalıb. O, mizin üstündəki yarımçıq şüşəni
götürüb başına çəkir...

Kərəm bir şüşə arağı içib, boş şüşəni divara vurub çındırır...

Kərəm bərkdən qışqırır...

ZTM

Kərəm trenacor zalında məşq edir.
O axırıncı dəfə ağır ştanqanı qaldırıb bir müddət əlində sax-
layır.

Kərəm əlindəki ştanqanı yerə qoyur.

Kərəm hamam otağına keçib çiləyin altında durur...

Kərəmin üzündən su süzülür... O gözlərini yumur. Onun
gözlərinin içində retrospektiv...

Kərəm indii rəqs müəlliməsi olmuş o vaxtkı sevgisi ilə də-

nizkənarı parkda oturub.

Onların ikisi də ağ kostyumdadırlar. May bayramıdır...

Göydə ağ hava balonlu diricabrlar uçar...

Küçələr plakatlarla bəzənib...

Kərəm rəqs müəlliməsinin əlindən tutub park boyu qaçır...

Çiçəklərin arasında gəzişən Kərəm və rəqs müəlliməsi

Kərəm və rəqs müəlliməsi öpüşür...

Keçib...

Hamam otağına iri cangüdən daxil olur.

Uangüdən: Sizi çağırırlar...

Kərəm gözlərini açıb əvvəlcə donuxmuş halda cangüdənin üzünə baxır...

Uangüdən: Sizi şef çağırır! – deyir.

Kərəm çiləyin puçunu burub cangüdənin arxasınca gedir.

Onlar iri dəhlizi keçib müdirin otağına girirlər...

Müdirin otağı.

Hündür kişi və ətrafdakı daha beş bazburutlu kişi döşəmədə xalçanın üstündə dizi üstə oturmuş, ağzi–burnu qanlı nisbətən cavan bir kişini döyürlər. Onlar Kərəmin içəri girdiyini görüb, döşəmədəkinə daha güclü şillələr vururlar.

Hündür kişi döşəmədəkini təpiklə döyür...

Döşəmədəki: Vallah mənim taqsırım yoxdur! – qışqırır...

Hündür kişi: Mənim «ideyalarımı» satan adamın axırı bax belə olur, Kərəm!

Hündür adam cibindən tapançanı çıxarıb döşəmədəkini güllələyir.

Döşəmədəki adam sonuncu dəfə nəfəsini alıb canını tapşırır...

Hündür adam: O, bizi satmışdı! Mənim çörək verdiyim Adam məndən ancaq bir şərtlə ayrıla bilər. Ölümlə! Sənə də bu dərstdir... Hamının gözü qarşısında özünə qadın silləsi qə-

bul elətdirən kişidən mən nə gözləyim?

Kərəm döşəmədə uzanan adamın iri açılmış gözlərinə baxa– baxa dayanıb və deyəsən hündür adamın bayaqdan bəri nə danışdıqlarını da heç eşitmir...

Kərəm: Nə?

Hündür adam: Həmkarların işinə bu gündən sən nəzarət edəcəksən! Üç qanunu bizim xeyrimizə həll edə bilmədiyinə görə isə cəzalanacaqsan! Get, əyninə paltar geyin!...

Kərəm çevrilib otaqdan çıxır.

Hündür adam üzünü cangüdənə tutur.

Hündür adam: Bunu burdan rəddə! (ölünü nəzərdə tutur)

Uangüdən ölünü xüsusi iri torbaya salır...

Hündür kişi qapını açıb dəhlizə çıxır...

Uzun boz dəhlizlə yeriyən hündür adam...

Hündür adam çoxdan gedib, amma onun ayaq səsləri dəhlizdən hələ də çəkilməyib...

Boş dəhliz...

İri, təyyarə anqarı...

Hündür dəmir nərdivan üstə dayanmış rəqs müəlliməsi, təyyarə konstrukturu və bir fəhlə...

Rəqs müəlliməsi: Mən hava şarı düzəldirəm... Termos yox! Bu şarın ən əvvəl qaz borusu olmalıdır... Sonra iki nəfər üçün bir il zad göydə qalmaqdan ötrü ərzaq qutusu...

Konstruktor: Ağ eləməyin, ay xanım! Bir il göydə qalmaq olar? Bəs ayaq yolu məsələsi? Həkim? Başqa elementar işlər?

Rəqs müəlliməsi: Onu da düşün, düz deyirsən! Sən mənə sual vermə e!

Konstruktor: Belə hava şarı olmaz! Siz artıq təyyarə istəyirsiniz... Mən isə təyyarə düzəldə bilmirəm...

Rəqs müəlliməsi: Pulunuzu verirəm də...

Konstruktor: Yaxşı... Görək nə edirik, qoy düşünüm! Siz kapitan Nemo kimi deyəsən uzun illər dünyadan təcrid olunmağa çalışırsız!

Rəqs müəlliməsi: O mənim işimdir... Sən hava şarını düzəlt!

Konstruktor iri dəmir nərdivandan aşağı düşür. Əllərini dalına qoyub iti addımlarla təyyarə anqarından çölə çıxır...

Rəqs müəlliməsi də dəmir pilləkənlərdən aşağı düşür. Fəhlə rəqs müəlliməsinə kömək edir. Rəqs müəlliməsi də konstruktorun arxasınca anqardan çıxır...

Göydə uçan uçaqlar...

Rəqs müəlliməsi maşına oturub təyyarə meydanından uzaqlaşır...

ZTM

İri, geniş və işıqlı zal. Arxa cərgədə dayanmış şık geyimli adamlar arasında Kərəm də var. Tribunada çıxış edən Hündür kişi. İri zalda oturmuş insanlara baxır.

Hündür kişi: Məni nazir təyin etmiş hökumətdən çox sizə minnətdaram! Çünki mən sizin vergilərinizlə işimi qururam...Mən sizə xidmət etmək üçün burda dayanmışam. Bu gün kapitalının çox mühüm bir hissəsi bizim ölkəm izdə müxtəlif işlərə yatırılıb... Amma mən istəmirəm ki, xalqım investorların qulluğunda dursun. Elə bu məqsədlə mən və mənim «komandam» ölkənin bir çox mühüm obyektlərini özəlləşdirib sizin xidmətinizə vermək qərarına gəlmişik.

Tamaşaçı zalından alqış sədaları eşidilir...

Hündür kişi əlini qaldırıb alqış sədalarını kəsir.

Hündür kişi: Bu ölkə sizindir!...

Tamaşaçılar ayağa qalxıb əl çalırlar. Hündür kişi iti addımlarla zaldan çıxır.

Onun arxasınca tribunun arxasında dayanan bütün insanlar da zalı tərək edir.

Zalı tərək edən insanlar arasında Kərəm.

Kərəm zaldan çıxıb pilləkənlərlə zirzəmiyə enir.

Kərəm zirzəmidəki qapını döyür.

Qapını Kərəmin özü açır...

Otaqdakı güzgü önündə durmuş hündür kişi.

Kərəm içəri otağa daxil olub hündür kişinin qarşısında dayanır.

Kərəm: Təbrik edirəm!

Hündür kişi: İş hələ indii başlayır. Kərəm, mən sənə nə dedim? Pul...pul...yenə pul. Kütlə ona yalan danışanı yox, kütlə onu fəth edəni də yox, kütlə yalnız onu dolandıranı sevir... Mən bu kütləni fəth etdim. Çünki mən onların hamısını dolandırırım. Mən onlara çörək verirəm.

Kərəm: Mən artıq yalan danışa bilmirəm... Buraxın mənı gedim!

Hündür kişi: Sən heç nə idin! Səni mən hər şey elədim. İndi sən varsan! Səni sayırlar, tanıyırlar, səndən qorxurlar. Bunlar az iş deyil!

Kərəm: Yorulmuşam... Buraxın mənı...

Hündür kişi qəfildən Kərəm sillə vurur...

Hündür kişi çevrilib otaqdan çıxır...

Kərəm əlini üzünə tutub güzgüyə baxır. Kərəm güzgüdə daha görünmür...onun əksi elə bil yoxa çıxıb.

1– ci kök iş adamının qadını öz «dostu» ilə küçədəki açıq yay kafesində oturub...

Villadakı hovuzdakı qız da onların yanındadır. Bu qız o qızıdır ki, Kərəmi ona görə işlədiyi ali məktəbdən qovmuşdular.

Kərəm uzaqdan bu mizə yaxınlaşıb oturur.
Kərəm «qarsona» bir fincan kofe sifariş verir.
Kərəm üzünü köhnə rəfiqəsinə tutub.
Kərəm: Eşidirəm səni!
Qız: Biz pis gündəyik! Mənə pul lazımdır! Bunun əri öləndən nəyimiz var satmışıq!
1–ci kök iş adamının arvadı: Özümüzü də...
Qız: Nəyimiz var satmışıq! İndi heç nə qalmayıb! Sən mənə pul verərsən?
Kərəm: Bircə şərtlə!
Qız: Nə?
Kərəm: Hamıya elədiyindən! Amma bax bu su köşkünün arxasındı, elə indi!
Qız: Nə?
Kərəm: İntim qovuşma... Nə olacaq?
Qız əvvəlcə key–key Kərəmə baxır. Sonra ayağa qalxıb su köşkünün arxasına keçir.
Qız lüm–lüt soyunub arxasını Kərəmə çevirir.
Kərəm də su köşkünün arxasına keçir.
Kərəm qızla intim əlaqədədir.
Qız hərdən–hərdən çevrilib Kərəmə baxır...
Qız: Necəyəm, müəllim, çox pis deyiləm?
Kərəm: Qabağa bax! – deyir...
Kərəm qəfil ağlamsınır...
Kərəmin gözündən yaş axır.
O intim əlaqəni yarımçıq kəsib, cibindən bir xeyli pul çıxarırdır.
Kərəm pulu qızın dişləri arasına heyvancasına keçirib, o məkandan uzaqlaşır...

Təyyarə anqarı...(yuxarı nöqtədən)
Uca borunun üstündəki dəmir pilləkənlərin üstündən aşağı buraxılan hava şarı...

Şarın içində rəqs müəlliməsi görünür...

Hava şarının şar hissəsinə hava proporsional vurulmadığından şar normal vəziyyətdə uçmayıb, sürətlə üzə aşağı enməyə başlayır...

Hava şarı bir xeyli uçandan sonra ağır daş kimi aşağı düşür...

Hava şarının dördkunc özəyi sol tərəfə əyilib.

Rəqs müəlliməsi əzilsə də, göydə qanını oynadan adrenalindən xoşbəxtdir. O gücnən ayağa qalxıb, dördkunc özəkdən çölə çıxır. Rəqs müəlliməsi ona doğru qaçan təyyarə konstruktorunu gözləyir. Konstruktor ona çatan kimi gözlərini qıyıb onun üzünə baxır.

Rəqs müəlliməsi: Ölmədimsə, deməli özül möhkəmdir... Amma şara hava pis doldu... Bu əyintini aradan qaldırmaq lazımdır... Get işlə!

Konstruktor: Əzilmədiniz, xanım?

Rəqs müəlliməsi: Əzildim... Amma boş şeydir... Mənim işim getsin... Tez bu işi qurtar sən Allah...

Konstruktor təəccüblə bu qəribə qadına baxıb anqara doğru gedir...

Rəqs müəlliməsi axsaya– axsaya onun ardınca gedir.

Göydə müxtəlif təyyarələr uçurlar...

Hündür kişi kabinetində oturub müxtəlif kağızlara baxır. O mizin altındakı düyməni basıb katibəsini çağırır.

Katibə iri kabinetə girir. Qorxusundan qapının ağzından irə-

li gələ bilmir.

Hündür kişi: Mən sənə deməmişəm mənim qolum heç bir sənədə düşməsin? Mən sənə deməmişəm ki, bütün sənədləri Kərəmin adına qeydiyyatdan keçir!

Katibə: O, son sənədlərə qol çəkməkdən imtina etdi! Ona görə də sizin imzanızı özüm saxtalaşdırdım... Axa vergi sənədləridir...

Hündür kişi hirsələnib ayağa qalxır.

Hündür kişi: Sən burdan rəd dol! Çıx get bu işdən! O oğraşı da tapıb bura göndər...

Hündür kişi mizin arxasından çıxana qədər, katibə qaçıb otaqdan çıxır...

Çox keçmir Kərəm qapını döyüb içəri keçir... hündür kişi onun içəri keçməsinə heç bir reaksiya vermir. Kərəm ayaq üstə durub hündür kişinin ömrünü gözləyir...Nəhayət hündür kişi sükutu pozur.

Hündür kişi: Mənə bax, niyə belə edirsən? Yadından çıxıb sən kim idin?

Kərəm: Mən bağlı qapı dalında qala bilmirəm... Həbsxanaya düşsəm o dəqiqə ölərəm! Bu pul sənədləri başdan ayağa gülləlikdir...

Hündür kişi: Ay qoduq, bəs mən səni neynirəm? Sən mənim bəs nəyimə lazımsan? Pianinoda çalmağa? Sən mənə elə buna görə lazımsan da... Evinin, villanın, maşının pulu bəs hardandır? Yaxşı yaşamaq elə bilirsən hasandır? Hamı yaxşı yaşamaq istəyir də... Amma sən yaxşı yaşayırsan...buna görə də qurban olmağı da bacarmalısan... Ora sən düşsən, səni mən ordan çıxardacağam, bəs mən ora düşsəm məni kim ordan çıxardar?

Kərəm: Yorulmuşam... Qorxu ilə, yalanla yaşamaqdan yorulmuşam... buraxın məni...gedim...

Hündür kişi ayağa qalxıb Kərəmə yaxınlaşır. O, dolabı açıb, içindən iri rom şüşəsini çıxardır. Hündür kişi özünə və Kərəmə rom süzür. Qəfildən hündür kişi əlindəki rom şüşəsini qaldırıb Kərəmin başına vurur. Kərəm zərbədən yerə yığılır...

Hündür kişi cibindən mobil telefonunu çıxarıb nömrə yığır.

Hündür kişi: Başqa rol çəkən tap! Bunu da...bu zibilini də gəl burdan yığışdır. Apar başa... Axşam özüm gələcəm...sən əl vurma...

Hündür kişi telefonu bağlayıb cibinə qoyur. O, pencəyin əy-ninə geyinib istirahət otağından kabinetinə keçir...

İşığı söndürüb kabinetindən çölə çıxan hündür kişi...

Qaranlıq otaqda. Açıq qalmış istirahət otağının qapısı ağzında yerə uzanmış Kərəm...

Hündür kişinin bağ evi...

Kərəmi düzbağın ortasındakı iri qara rənglə rənglənmiş tirə bağlayıblar. Onun qarşısındakı kiçik hovuzun qırağındakı oturacaqlarda oturmuş hündür kişi və əsabələri Kərəmə baxırlar...

Hündür kişi: Açın onun əllərini...

İki cangüdən Kərəmin qollarını açır...

Hündür kişi: Bura bax! Sən mənə atmısan! Sən bizim hamımızın ümumi işi olan, hamımızın gəlir mənbəyi olan bir sənəddə qol çəkməməklə kodeksimizə tükürmüşsən! Bu addım bizim ailəmizə xəyanətdir. Bizim kodeksimizdə xəyanətə görə işə bircə hökm var, ödüm! Nə deyirsiniz?

Hündür kişinin əsabələri ayağa qalxıb, baş barmaqlarını aşağı öyirlər. Hündür kişi gülümsəyir...

Hündür kişi: Gördün? Sən bircə imzanın və bircə fitvanın badındasan... Bizim ailədə nə arzı var, nə xəyal! Bizim ailə-

miz çox qəddardır! Bircə səhv ölümlə bitir! Sən özün nə fikirləşirsən?

Kərəm: Heç nə! Mən artıq fikirləşə də bilmirəm.

Hündür kişi Kərəmə yaxınlaşır.

Hündür kişi Kərəmin biləyindən tutu bonu hovuza atır...

Hündür kişi: Onu ölüncə döyün!

Hündür kişinin cangüdənləri Kərəmin arxasınca hovuza hoppanırlar...

Uangüdənlərdən biri Kərəmi sudan çıxardıb hündür kişinin və əsabələrinin gözü qarşısında döyür...

Əsabələr əl çalır...

Uangüdənlər Kərəmi döyürlər...

O halsızdır...

Kərəmin taqəti yoxdur. O üzü üstə yerə yıxılıb... hündür kişi qayışının altından tapançanı çıxarıb Kərəmə tuşlayır...

Elə bu vaxt göydən aşağı düşən hava şarının qumm kisələ-rindən biri hündür kişinin təpəsinə dəyir...

Hündür kişi səntirləyir. Onun əlində açılan atəş Kərəmin yanında dayanmış cangüdənin dizinə dəyir...

Hava şarı villanın həyətinə enir...

Rəqs müəlliməsi Kərəmi qucağına alıb hava şarına tərəf sürüyür...

Hündür kişi özünə gəlib əlindəki tapançadan Kərəmə atəş açır...

Bu dəfə güllə Kərəmə dəyir...

İkinci güllənin qarşısını rəqs müəlliməsi kəsir...

Rəqs müəlliməsi yaralı olsa da Kərəmi bir təhər hava şarına qaldırır...

Rəqs müəlliməsinin özü də hava şarına minir...

Rəqs müəlliməsi hava şarının yükünü boşaldır.

Şar küləyin səmtinə düşüb buludlarla bir üzü şərquə tərəf

süzür...

Aşağıdan hava şarına güllə atan hündür kişinin əsabələri...

Hava şarının içində gözləri açıq halda uzanmış rəqs müəlliməsi və Kərəm...

Onların ikisi də yaralıdır...

Kərəm və rəqs müəlliməsi biri– birinin əlindən tutub hava şarının dördkünc özəyinə uzanıb...

Artıq hava şarı güllələrin çatmadığı bir yüksəklikdədir...

Hava şarından görünən yer kürəsinin kiçik cizgiləri...

YALAN

Uca dağın döşündəki yaylaqda qoyun sürüsü.

Gün batıb. Amma hələ gecə düşməyib.

Alaçığın taxta dirəyinə söykənib papiros çəkən çoban Yavər. Kəndin ayağından dağ boyu yuxarı qıvrıla– qıvrıla qalxan yola baxır. Yolla üzü yuxarı üstüaçıq yük maşını qalxır...

Dağın döşündə təzəcə doğulmuş, görünür Yavər və köməkçiləri tərəfləndən tutulub, ayaqları bağlanmış quzular mələşir...

Yavərin köməkçiləri alaçıqın ayağında bardaş qurub oturub. Onlar iki nəfərdir, bədənləri kimi baxışları da xırdadır.

Yavər papirosu torpaq üstə atıb tapdalayır.

Yavər:

—Durun, quzuları sayın, Səfər gəlir!

Yavərin köməkçiləri ayağa qalxıb, ayağı bağlı quzuları bir– bir sayırlar. Köməkçilərin əli quzulara dəyən kimi sürüyə vəl– vələ düşür. Qoyunlar mələşir, itlər hürüşür...

Yavər laqeyd– laqeyd sürüyə baxır.

Quzular analarına tərəf dartmıb qaçmaq istəyir.

Amma ayaqlarındakı kəndir onları tərpnəməyə qoymur.

Yavər:

—Tez eyeləyin, sürünün ağzını bir yerə yığml Çər dəymişlər qaçar! Qoyuna bax e, oda bilir bala nədir?

Köməkçilər qoyunları qayanın altına haylayırlar.

Kənddən yuxarı qalxan yük maşını gəlib alaığının qarşısında dayanır. Sürücü Səfər maşının kabinkasından aşağı düşüb Yavərlə görüşür.

Səfər:

—Sabaha da, danışmışam, yenə əlli baş istəyən var...

Yavər:

—Vallah bu istədiyini də güclə düzəltdim, əlim gəlmir, elə mələşirlər ki, deyirsən ağlayırlar...

Səfər:

—Kim ağlayır ə? O boyda iş tapmışam, sən də burda boş-boş çərənləyirsən. Bəs, Eedəki quzuları saxlamaq lazım deyil?

Köməkçilərin quzuları maşına yükləndiyinə baxan Yavər üzünü Səfərə tutub deyir:

—Bu boyda quzuları neynirlər, sən allah?

Səfər:

Neynəyəcəklər? Ətini kəsib kabab çəkirlər. Harınlıqdandır da... Deyir kababxanalarda bu quzuların əti üstündə davadır...

Səfər maşınının yüklüyünü bağlayıb, kabinaya minir.

Səfər:

—Sabaha əlli baş hazır elə! Pulunu evə verəcəm.

Yavər:

—Evdə nə var nə yox? Uşaqlar neynir?

Səfər:

—Yaxşıdırlar... Böyük oğlunu müharibəyə aparırlar...

Yavər:

—Nə? Nə tez?

Səfər:

Vaxtı da, tez niyə olur...

Yavər donuxur.

Səfər məşımını işə salıb qıvrılan yolla üzü aşağı düşür.

Quzular məşımın yüklüyündə qorxaq, ürkək baxışlarla ətrafa baxır. Və onların bütün görkəmlərindən bilinir ki, harasa kəsilməyə, ölümə gedirlər...

Yavər bu görüntüdədən elə bil diksinir... Quzular ona nədənsə oğlunu xatırladır.

Köməkçilər qoyunların başını bir yerə yığıb alaçağın içinə keçirlər.

Köməkçilərdən biri:

—Yavər, itləri aç!

Yavər:

—Qardaş, bu uşaqlar haçan böyüdü axı, heç xəbərimiz də olmadı... Deyir uşağı əsgər aparırlar?

İkinci köməkçi:

—Uşaq elə öz- özünə böyüyər də, atalarımızın bizdən xəbəri olub bəyəm?

Birinci köməkçi:

—Düz deyirsən, atanın səndən yüz faiz xəbəri olmayıb.

Çobanlar gülürlər...

Yavər alaçaqda davam gətirməyib, çölə çıxır. Gedib çoban itinə qarşısında çöməlib oturur. İt neçə illərdən bəri tanıdığı Yavərə üzündəki ifadəsinə görə, tanımayıb hürür.

Yavər əlləri ilə üzünü tutub oturub.

Gecədir.

Yolun üstündə duman əyilib...

Səhər, həmin alaçaq.

Yavər çöldə daşın üstündə oturub papiros çəkir.

Yavər məşım səsində diksinir. Kürkünü əynində düzəldib ay-

ağa qalxır.

Səfərin maşmı qıvrılan yolla üzüyuxarı qalxır. Maşının yüklüyündə quzu boyda və quzu görkəmində bir oğlan uşağı dayanıb. Maşın sürünə– sürünə üzüyuxarı qalxır. Yavər maşınmm gedişini izləyir.

Maşın nəhayət alaçığm qarşısında dayananda, ayağa qalxır.

Uşaq yüklükdən torpaq üstünə hoppanıb, qoyunlarla, itlərlə oynadır. O, yaşmdan böyük görünmə də, xasiyyətə hələ uşaq olduğu sezilir. Yavər ona baxıb doluxsunur.

Sürücü Səfər:

—Oğlunu gətirdim halallaşasın, sabah aparırlar.

Yavər:

—Hara aparırlar?

Sürücü Səfər:

—Ə, dünən demədim sənə? Müharibəyə erməniləri qırmağa...

Yavər:

—Ə, bu xırda deyil? Bu lap uşaqdı axı... Ə, bəri gəl görüm...

Uşaq qaça– qaça gəlib dədəsinin qarşısında dayanır. Arıq, çəlimsiz, quzu kimi uşaqdır. Utana– utana dayanıb atasına səmt baxır.

Yavərin gözü dolub:

—Ə, sən neçədə oxuyursan?

Uşaq:

—Dədə, iki ildir ki, məktəbi bitirmişəm! Kənddə poçda işləyirəm...

Yavər oğlunu qucaqlayır...

Köməkçilər dünəndən danışılmış əlli quzunu maşınmm yüklüyünə yığırırlar.

Sürücü Səfər:

—Yaxşı görüşün, vidalaşın, mən də tərənəm! Vaxtım azdı,

məni gözləyirlər...

Yavər oğlunu yenə qucaqlayıb.

Yavər:

Anam nə deyir?

Uşaq:

O da səni gözləyir... Qorxma... Heç kimə də heç nə demə...
Özüm vuruşmaq istəyirəm...

Yavər:

Vallah bala, mən də elə– belə deyirəm...

Uşaq:

—«Qorxma dədə, sən evdən göz ol! Anamı ağlamağa qoy-
ma. Dıbışa da de ki, ona əsgər toqqası göndərəcəm!»

Yavər nə işə demək istəsə də nitqi quruyur.

Sürücü Səfər maşından uşağı çağırır. Ə, gəl görüm, erməni-
lər qırıldı qutardı... Sən də burda dədəni ağladırısan...

Yavərin oğlu dədəsindən aralanıb, maşının yüklüyünə qu-
zuların yanma qalxır.

Sürücü Səfər əvvəlcə maşının siqnalı, sonra işə qazı basır.

Maşın qıvrılan yolla üzü kənddə səmt tərənir.

Yavər əvvəlcə key– key maşının arxasınca baxır. Sonra nə-
sə fikirləşmiş kimi, arxaya çevrilir. Və nəhayət maşının arxa-
sınca qaçıb onu aşağı qobuda əylədir.

Yavər maşının yüklüyünə çıxıb oğlunu bir daha qucaqlay-
ır. cibindən pul çıxarıb onun cibinə basır.

Yavər:

—Yeməyinə yaxşı bax! Papiros çəkmə! Komandirinə de ki,
sən Qasımovlardansan... Bibim oğlu Faiqin də adını ver, bəlkə
tanıdı... Di get, allah amanatı. Çatan kimi məktub yaz...

Yavər maşından aşağı hoppanır.

Maşın tərənir.

Yavər siqaret çəkə– çəkə üzü aşağı düşən maşının

yüklüyündəki quzulara və oğluna baxır.

Maşmın içndəki oğlu da dağın kəlləsində dayanıb, papiros tüstüsü arasından atasına baxır.

Yenə səhərdir. Qoyunlar ayın– şayın otlayır. Yavər və köməkçiləri səhər yeməyi yeyirlər.

Alaçığm dirəyindən radioqəbuledici asılıb. Radioda diktör xəbərləri oxuyur.

Diktör:

—İşğal olunmuş Azərbaycan əraziləri milli ordumuz tərəfindən qəhrəmancasma geri qaytarılır. Tovuz bölgəsinin Əli-mərdanh və Bozalqanlı kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə ağır itki vermiş düşmən geri oturdulub.

Yavər:

—Düz deyir bu?

Köməkçilərdən biri:

—Düz deyər də! Görəsən sənın Vasifin hansı tərəfdədi?

Yavər:

—Yazır! Laçın tərəfdədi! Bu üç aydır evə beş dənə məktub yazıb, tənbel köpəkoğlu.

Birinci köməkçi:

—A kişi, pul verib saxlayaydın da oğlunu! Odey, Yunusun oğlu altı ildir «Ne qodnu» çıxır!

İkinci köməkçi:

—Vallah, indikilərdə heç vicdan yoxdur. Mənim arvadım indidən başımı xarab edib! Deyir, uşağı qaçırt.

Yavər:

—Hamı vuruşmalıdır, bu torpaq hammm deyil?

Birinci köməkçi:

—Yox, bu torpaq hamının deyil, elə kasıblarıdır! Əşşi nə-sə, bu gün sənın hamam günüdür, dur yığış! Səhər gələndə də

çörəyi çox gətir.

Yavər:

—Allah haqqı, evdən də qorxuram. Anası o qədər deyir ki, heç evə getmək də istəmirəm.

Birinci köməkçi:

—Dur, görüm fors eləmə! İstəyirsən növbəmizi dəyişək.

Yavər:

—Yox, qoy görüm Nisə neynir.

Yavər alaçıqda paltarlarını yığıb çölə çıxır.

Yavər köməkçilərlə vidalaşb qıvrılan yol ilə kəndə səmt düşür...

Axşamüştü. Recim...

Artıq gecədir.

Tüstülü kənd mənzərəsi.

Yay klubunda hərbi film göstərilir.

Taxta oturmaqlarda yalnız qızlar və xırda uşaqlar oturub. Hiss olunur ki, kəndin cavanları müharibədədir.

Bir qoca eşşəklə odun daşıyır.

Bir qapmm ağzında əsgər geyimli oğlan papiros çəkir. Anası pencəyini gətirib əsgərin çiyinə atır ki, ona soyuq olmasın.

Bütün bunları görüb keçən Yavərin fikri qarışıqdır.

Kəndin əzvaşiyindən bilinir ki, qadmı kişisindən çoxdur.

Quyudan su çəkən qan...

Çəpər rəngləyən iki qadın...

Çəpərlərini düzəldən qonşu qadın Yavəri uzaqdan gören kimi yaşmaqlanır. Yavər onun qarşısından keçəndə başı ilə qadma «salam» verir. Qadm Yavərin salamını alır.

Qadın:

—Ay Yavər qardaş, sən allah Nisə bacını evdə tək qoyma!

Yavər:

—Niyə?

Qadın:

—Nəsə bir– iki saat bundan qabaq Nisə sənin üçün su qızdırırdı ki, qəfil göydə təyyarə göründü!

Yavər:

—Hə, olsun ki? Burda erməni var? Öz təyyarələrimizdir də...

Qadın:

—Nədənsə o təyyarəni görünən kimi Nisə həyəətə çıxıb, bərkdən– bərkdən ağlamağa başladı.

Yavər:

—Niyə? Bəlkə Vasifdən məktub– zad gəlib?

Qadın çiyinlərini çəkib – tövləyə tərəf gedir. Qadınm tövləsindəki inək açılıb çölə çıxıb. Qadın inəyi əli ilə vura– vura içəri salır.

Yavər həyəətə keçir. Açıq qapıdan içəri girib, arvadını miz arxasında geyimli vəziyyətdə oturmuş görür. Arvad dinməz oturub bir nöqtəyə baxır. Üzü heykəl kimi sərtidir.

Dəhlizdə yığılmış iri əl çantası da Nisə arvadın əhvalından xəbər verir.

Arvad:

—Vasifə nəsə olub, mən ora gedirəm!

Yavər keçib mizin arxasında oturur.

Yavər:

—Nə gic– gic danışırısan? Məktub almısan?

Arvad:

—Sənə deyirəm ki, ona nəsə olub! Ata deyilsən? Bir tərpen də!

Yavər:

—Neynim axı?

Arvad:

—O vaxt o zəhrimar qoyunlarmı, o qurda tuş gəlmişləri,

dağda qoyub aşağı düşsəydin, indi uşağım da yanımdaydı. Heç aşağı da düşmədin e?

Yavər:

—Hamı vuruşmalıdı... Vətən hamı üçündü. Mən qoyum qaçım, sən qoy qaç, bəs erməni ilə kim vuruşacaq?

Arvad:

—Mən ora gedirəm. Vasifin yanma. Ürəyimə nəsə damıb!

Yavər matdım– matdım arvadma baxır.

Arvad qəfil ayağa qalxıb, qapıya tərəf sıçrayır. Əlini əl çantasına uzadanda Yavər ona çatıb bir sillə vurur. Arvad üzükuyulu döşəməyə uzanıb ağlayır.

Arvad:

—Sən ata deyilsən! Sən vəhşisən!

Yavər heyrətlə arvadına baxır.

Arvad döşəmədən qalxıb Yavərin ayaqlarını qucaqlayır.

Arvad:

—Get uşuğımı gətir də, sənə qurban olum a kişi, uşağımı istəyirəm...

Yavər qapını çırpır, çölə çıxır.

Qaranlıq kənd.

Yavər qapının ağzıdakı artırmaya oturur.

Yavərin kiçik oğlu onun iri uzunblğazlarını gətirib qarşısında cütləyir.

Kiçik oğlu:

—Ata, get qaqaşı gətir.

Dəmir relslər.

Əvvəlki sürətlə kamera önündən keçən qatar.

Qatarın tamborunda papiros çəkən Yavər.

Vaqonun müxtəlif geyimli mülki və hərbi adamlar.

Bir qoca kişi vaqonların içiylə keçib xırdavat alveri eyləyir.

O Yavərə çatıb, ondan siqaret istəyir. Yavər qocaya siqaret verib yandırır. Qoca:

– Yolun haradör Yavər?

—Döyüş xəttinə gedirəm, oğlumun yanına! Qoca:

—Səni ora buraxacaqlar? Deyir kütləvi hücumu keçmişik!

Yollar bağlıdır.

Yavər:

– —Yəqin ki, buraxarlar.

Qoca:

—Oğluna nə aparırsan?

Yavər (çiyinlərini çəkir:) – Nə bilim vallah? Arvad pay– puş yığıb da...

Qoca:

—Kart al! Dalında qız şəkli də var...

Yavər:

—Yox, o elə uşaq deyil! Sakit uşaqdır...

Qoca:

—Onda eynək al!

Yavər qocadan qara şüşəli eynəy alır. Əlində çevirib oraburasına baxır. Nəhayət onu cibinə qoyur. Yavər qocaya pul verir.

Vaqonların birində bir əsgər meyxana deyir, o birilər onun başına toplaşib çırtma vururlar.

Meyxana deyən əsgər:

—İstəyirsən lox olasan,

İtib– batıb yox olasan,

Ay erməni ox olasan,

Yenə yerin zaxotdu,

Çünkü adın Aşotdu...

Dəmir relslər. Sürətlə gedən qatar...

Meşə.

Bir dəstə Azərbaycan əsgəri xüsusi komuflyaclarda kötöklər üstə

oturub. Yavərin oğlu Vasif də burdadır. Hamı komandirə qulaq asır. Komandir ayaq üstədir.

Komandir:

—Ermənilər mümkün hücum pozissiyalarını minalayıb. Səbah nizami ordumuz bu ərazidən hücumla keçməlidir. Səkkiz saat vaxtınız var. Kəşfiyyat minaları müəyyən edib, sapyorlara işarə verməlidir. Sapyorlar da minaları zərəsizləşdirəcək. Bu bölgədə ermənilər bizdən güclüdür. Vaska başını cəncələ soxma. İlk savaşıdır. Sən hələ çox erməni öldürəcəksən. Məqsəd minaların yerini aşkar etməkdir. Mirzəyev, Sadıqov və Quliyev... Dəstənin başçısı Mirzəyevdir. Haydı... Mən sizə inanıram.

Komandir əsgərlərlə bir– bir görüşür, kəşfiyyatçılar meşənin cəngəllikləri içində gözdən itirlər...

Meşənin içiylə irəliləyən kəşfiyyatçılar...

Yağış yağır.

Kəşfiyyatçılar pozissiyaya çatıb, mövqe tuturlar.

Vasif binokla ermənilərin işğal etdiyi kəndə baxır. Yamyaşıl ağaclı, mənzərəli dağ kəndidir.

Bir qıraqda mal– qara otlayır. Boynu zmqırovlı keçi çayı keçir. Vasif kəşfiyyatçı yoldaşlarına əli ilə işarə edib, kəndə tərəf sürünür.

Meşədən kəndə səmt cığır uzanır. cığırın axırında ermənilərin qurduğu post görünür. Bir erməni əsgəri, belində tüfəng ayaq üstə dayanıb. Vasif sürünə– sürünə yaxınlaşıb erməninə badalaqla yerə sərir. Onlar bir qədər vuruşur. Nəhayət Vasif onu bir zərbə ilə zərəsizləşdirir. Vasif bıçağı erməninin boğazına çəkir. Meşədən çıxıb Vasifə səmt qaçan o biri iki kəşfiyyatçı cığırın ətrafında və üstündə aşkar etdikləri minaların

qarşısına bayraqlar basdırır.

Vasif artıq ikinci posta yaxmlaşır...

Bu dəfə ermənilər çoxdur və onlar keşikdə üç– üç dayanıblar. Vasif qumbaranın halqasını çəkir, sürünə– sürünə keşikçilərə yaxmlaşır. Ermənilər nədənsə duyuq düşmüş kimi orabura boylanır. Vasif qəfildən ayağa qalxıb əlindəki qumbaranı havaya qaldırır:

Vasif:

—Yat, aşağı, dığa! Yat, bu dəqiqə partladacam!

Ermənilər qorxudan silahlarını yerə atıb, əlləri də dizi üstə torpağa çökürlər. O birisi kəşviyyatçı da erməniləri qundaqla vurur.

Köməyə gələn kəşfiyyatçılar yenə öz qaydası üzrə minaları aşkar edib, torpağa bayraqlar basdırırlar...

Vasif cibindən fişəng tapancasını çıxarıb göyə fişəng buraxır.

Azərbaycan ordusu tanklarla hücumə keçirlər...

Vasif və digər iki kəşfiyyatçı erməniləri qarşıma qatıb meşədəki qazmaya gətirirlər.

Komandır erməniləri bir– bir qazmaya sahr.

Komandır:

—Bu bölgəni də, allah qoysa alacağım! Daha az qalıb.

Vasi:

—Komandır, içlərində biri vardır, elə qorxmışdu ki, gözünün qarası tərənirdi. Nədənsə ona yazığım gəldi... İnsan dır da...

Komandır:

—Düşməne yazığım– zad gəlməsin. Haydı, get dincəl!

Vasif və digər kəşfiyyatçılar meşənin içində gözdən itirlər.

Komandır papiros yandırıb, kötüyün üstündə oturur.

Qəfildən göydən atılan bombaların partlayış səsləri eşidilir...

Komandir ayağa qalxıb, meşənin dərinliyində itir.

Qatar iskələyə çatıb dayanır.

Yavər qatardan aşağı enib, əlindəki məktubu cibindən çıxarır. O oğlu üçün iki iri çamadana doldurduğu sovqatı itirməməyə çalışır. Hiss olunur ki, evdə arvadı bu işi ona bərk–bərk tapşırıb.

Yavər əlindəki məktubu bir–bir vəğzaldakı insanlar göstərir ki, oğlunun göndərdiyi məktubun üstündəki hərbi hissənin ünvanını dəqiqləşdirsin. Heç kim Yavərin oğlunun qulluq etdiyi hissəni tanımır.

Yavər bir cavan oğlana yaxınlaşır.

Yavər:

—Bacıoğlu, bu məktubun üstündəki «№» nömrəli hissə Laçında hardadır? Mən indi ha tərəfə gedim?

cavan oğlan:

—Ay əmi, «№» nömrəli hərbi hissənin yerini heç kəs bilməz! «№» nəmalum deməkdir.

cavan oğlan sözünü deyib, uzaqlaşır.

Onun arxasınca da qatar sürətlə İskələdən çıxır.

Yavər perronda tək qalıb.

O bilmir hara getsin.

Perronun lap axınnda bir kişi beş–altı kisəni üst–üstə yığıb, özü də üstündə oturub.

Yavər o kişiyyə yaxınlaşır.

Yavər:

—Salam, a kişi!

Kişi:

—Salam!

Yavər:

—Bir bu məktuba bax gör, üstündəki hərbi hissənin yeri sənə tanış gəlir, gəlmir?

Kişi məktubu alıb üstünü oxuyur. Sonra heç nə demədən onu Yavərə qaytarır.

Kişi:

—Oğlunun adı nədir? —soruşur.

Yavər:

—Quliyev Vasif Yavər oğlu!

Kisələrin üstündə oturmuş kişi ciblərindən beş– altı siyahı çıxarıb oxuyur. Yavər səbrlə ona baxır.

Kişi:

—Necə? Quliyev?

Yavər:

—Quliyev Vasif Yavər oğlu!

Kişi:

—Quliyev Vasif Sərdar oğlu var, amma Yavər oğlu yoxdur!

Yavər:

—Yox, mən Yavərəm, oğlumun da adı Vasifdir. Sənin oxuduğun o siyahı nə siyahıdır elə?

Kişi:

—Bu kisələri görürsən?

Yavər?

—Hə, görürəm! Nə olsun ki?

Kişi:

—O kisələrin içindəkilər ölmüş əsgərlərimizin pal– paltarıdır. cibimdəki siyahı da o əsgərlərin siyahısıdır!

Yavər kişinin bu sözlərindən və ümumiyyətlə vəziyyətin qəribəliyindən donub qalıb.

Yavər:

—Necə yəni, ölmüş əsgərlərin siyahısı?

Kişi:

—A qardaş, indi hərə bir cür pul qazanır da, mənim də çörəyim bundan çıxır! Hələ şükür elə ki, oğlun ölməyib!

Yavər:

—Sən nə oğraş adamsan ə? Adam da qəhraman əsgərlərin adıyla pul qazanar?

Kişi:

—Get işinə– gücünə kişi, qanımı qaraltma. Mən lap yalan da olsa, gör nə qədər adama təsəlli verirəm. Sən neynirsən bəs?

Yavər:

—Başına dəysin sənin o təsəllin. Onlar Vətən uğrunda ölüb, şəhiddirlər, elə ona görə də döyüşdə öldükləri paltarlarda basdırılır... Sənin bütün bu alverin yalandır...

Kişi kisələrin üstündən yerə hoppanıb Yavəri vurmaq istəyir. Yavər kişinin əlini tutur. Və çevrilib ona bir tutarlı yumruq vurur. Kişi dalıqatlı kisələrin üstünə yığılır. Kisələrdən biri açılır. Kisənin içindən boş perona şəkillər səpələnir...

Yavər şəkillərin içində nədənsə qorxa– qorxa öz oğlu Vasi-
fin şəklini
axtarır...

Kənd.

Tüstülü bacaların və dumanın arxasında kəndin məhrəm və təbii səsləri adama boğuc çatır.

Kənd yolu ilə bir səfil kiçik qaçır.

Yavərin arvadı Nisə dağın döşündəki qəbirstanlığın kənarındakı çəmənliliyə «mıxça» basdırır.

Nisə:

—Sənə qurban olum, ay allah, basdırdığım bu çubuğu tez

göyert, çubuq arzumdur. Oğlumu sağ– salamat evimə qaytar. Hər il kişiyyə deyərəm, bir erkək kəsib aca– yalavaca paylar. Uşaq təkdir, gedim daha...

Nisə arvad dikəlib kənd yolu ilə evinə tərəf gedir.

Doqqazın qarşısında onu kiçik oğlu qarşılayır.

Kiçik oğlu:

—Ay ana bəs qaqaş niyə gəlmədi? Dedin bəs gələcək!

Nisə:

—Gələr oğlum, bir– iki günə gələr! Sən niyə yatmırsan?

Qorxmursan?

Kiçik oğul:

—Mən yatmışdım e, sonra ayıldım, gördüm yoxsan! Qorxdum, qaqaş evdə olanda heç qorxmurdum. O, gün Nənəşin nəvəsi də mənə döydü. Qaqaş burda olanda, biz tərəfə hərlənmirdi.

Nisə:

—Qaqaş burda olanda heç mən də qorxmurdum.

Nisə oğlu ilə içəri keçib, uşağı çarpayıya uzandırır. Uşaq gözlərini geniş açıb tavana baxır. Tavanda kölgələr tərپəşir. Nəfəsləkdən içəri düşən ağac kölgəsindən uşaq üşənir. Nisə də uşağın gözü ilə çevrilib tavana baxır və tavadakı kölgədən qorxub bərkdən qışqırır...

Meşə.

Dağ relyefi.

Vasif yanmdakı kəşfiyyatçı ilə (Mirzəyev) düşmən arxasına keçib. O, əl işarəsi ilə Mirzəyevə soldan düşməyə həmlə etməsini başa salır. Özü sağ tərəfə sürünür. Qəfil meşənin xəzəlləri arasından çökək görünür. Və Vasif müvazinatını saxlaya bilməyib üzəaşağı bu çökəkə yuvarlanır. Səsə ermənilər duy-uq düşüb, Vasifə tərəf avtomatlardan atəş açırlar. Vasif yum-balanıb dərənin dibinə düşür. Ona köməyə gəlmək istəyən

Mirzəyevi ermənilər öldürür. Vasifin bundan xəbəri yoxdur. O, meşənin içiyə tövşüyə– tövşüyə qaçır. Hiss olunur ki, o bərk əzilib. Onun ardınca ermənilər də qaçır. İtlər hürüşür. Vasif bir daldalanacaq tapıb orda gizlənir...

Vasifin ürkək, amma sərt gözləri meşə cıgırı üstündən açıq–aydın görünən minaya sataşır...

İriplanda mina...

Ermənilər Vasifi artıq mühasirəyə ahblar.

O, bayaq yığılanda silahını da itirib.

Ermənilər çoxdur və hamısı da Vasifin gözünün zillədiyi minanın ətrafında dayanıblar. Onlar Vasifin gizləndiyi yeri müəyyən edib ora avtomatlardan atəş açırlar.

Qəfil Vasif ayağa qalxıb ermənilərin güllələrindən yayma–yayma minaya səmt qaçır.

Ermənilər əllərindəki avtomatlardan onu atəşə tuturlar. O, yaralansa da inadından dönmür. Səntirləyə– səntirləyə irəii gedir. Nəhayət, Vasif özünü bayaqdan bəri baxdığı minaya çatdırır. Vasif həppənib qarnı ilə özünü minaya sıxır. Dəhşətli partlayış səsi bütün meşəni silkələyir... Vasiflə bərabər onun ətrafında olan bütün erməni əsgərləri də ölür...

Vasifin açıq gözləri göy üzünə zillənib...

Vasifin gözündə bir damla yaş donub qalıb.

O göz yaşını Vasifin gözündən aşağı süzülüb, damcı şəklində yaşıl otun

üstünə düşür...

Kənd.

Göydən yağış yağır.

Nisə qonşuları başma yığıb, lənpə işıqda şəkərbura bişirir.

Vasiflə bir sinifdə oxuyan sarısaç qız Nərgiz də burdadır.

Nisə şəkəburaya naxış vurur. Nisə üzünü sarısaç qıza tutur:

Nisə:

—Şəkərbura həm də məktubdur axı! Üstünə nə istəsən yazıla bilərsən!

Sarısaçlı qız utanıb başını aşağı dikir.

Şəkərbura bişirməyə gəlmiş qonşu arvad:

—Ay Nisə, allah qoysa gələn kimi Vasifi evləndir, daha şəkəburanın xəmirini uzun yoğurma!

Nisə:

—Bəs kim yoğursun?

Arvadların hamısı sarısaçlı qıza baxır. Sarısaçlı qız utanıb otaqdan

eşiyə qaçır.

Nisə əllərini göyə qaldır:

—Qoşa qarışm ay allah! Sən özün muradımı gözümdə qoyma! Yavərə

də demişəm, iki cöngə alıb, bağlayıb qarıya! Qoy gəlsin...

Yavər tək–tənha İskələnin gözləmə salonunda oturub.

Artıq gecədir.

Salonda zəif işıq yanır.

Salonu süpürən yaşlı xadimə qadın, yavaş–yavaş yaxınlaşıb, Yavərin qarşısında dayanır.

Qadın:

—Hara gedirsən, a kişi?

Yavər heç nə demir.

Qadın:

—Sənnənəm ay kişi, hansı tərəfə gedirsən?

Yavər məktubu cibindən çıxarıb qarıya göstərir.

Qarı:

—Mən oxuya bilmirəm...

Yavər:

—Oğlumun yanına gedirəm, hərbi hissəyə!

Qadm Yavərin əlindən tutub onu ayağa qaldırır. Onlar oturaqların arasından keçib eşiyə çıxırlar. Qadın nəhayət Yavəri İskələ komendantınm otağma gətirir. Onlar içəri birlikdə girir.

Qadın:

—Qadan alım, ay Nəsib bu kişiyyə yiyə dur, çöl adamı deyil, oğlunu axtarır!.

Komendant ayağa qalxıb özünə çay süzür. Sonra pəncərədən eşiyə baxa– baxa dillənir.

—Ay kişi niyə qoymursan, oğlun əsgərliyini kişi kimi çəksin? Nə istəyirsiniz bu uşaqlarımızdan? Birdəfəlik bilin ki, onlar daha uşaq deyillər. Müharibəyə getmiş kişilərdi».

Xadimə qadm:

—A, Nəsib bu kişiyyə kömək elə, sən allah kömək elə, pəncərələrini yaxşı– yaxşı siləcəm.

Komendant gülümsünür:

—Nə danışsın, ay arvad? cəbhə bölgəsinə mən heç kəsi buraxa bilmərəm. Hansı hissədədi oğlun ay kişi?

Yavər əlindəki məktubu komendanta uzadır. Komendant məktubu alıb, üstündəki ünvanı oxuyur.

Komendant:

—A kişi, yaxşısı budur, elə burdan qayıt geri, sənin oğlunun qulluq etdiyi hissəyə heç mən özüm gedib çıxma bilmərəm. Çünkü o hissənin yeri– yurdu heç kəsə belli deyil. O hissə gizli kəşfiyyat hissəsidir. Bildin? Qayıt evinə. Allah qoysa oğlun da qayıdacaq.

Xadimə qadın:

—Ay Nəsib, nə olar?

Komendant:

—Ay Əsmər xala, and olsun allaha mənlik deyil!

Xadimə qadın və Yavər eşiyyə çıxırlar. Komendant mizin arxasına keçib oturur. Sonra o, əlləri ilə başını tutub flkrə gedir...

Yavər maşın yolunun kənarında dayanıb maşın gözləyir. Yol bom– boşdu.

Uzaqdan bir araba görünür. Araba gəlib Yavərin tuşundan keçəndə Yavər arabaçını dindirir.

Yavər:

—O meşələrdə hərbi hissə var?

Arabaçı dinmir.

Yavər keçib gedən arabanın arxasına düşüb gedir. Bir xeyli belə yol getdikdən sonra arabaçı arabasını saxlayır.

Arabaçı:

—Hara gedirsən?

Yavər:

—Bilmirəm?

Arabaçı:

—Bəs bilmirsənsə, niyə gedirsən?

Yavər:

—Bəs neynəyim?

Arabaçı:

—Ay qardaş, mən nə bilim ki, sən neynəyəsen?

Yavər:

—Səndən söz soruşdum da, niyə cavab vermədin?

Arabaçı:

—Ay qağa, mən sənə heç nə deyə bilmərəm, başıma cəncəl açma! Buralar cəbhə zonasıdır, qayıt geri!

Yavər:

—Bəs sən hara gedirsən?

Arabaçı:

—Ölməyə!

Yavər:

—Sən sözlü adama oxşayırsan, orda yəqin ki, hərbi hissə var!

Arabaçı:

—Ay qağa, məni işə salma! Çıx get öz işinə!

Arabaçı atm yüyənini çəkib, onu bir qədər yeyin tərpedir. Araba bərk gedir.

Yavər arabanın arxasına düşüb qaçır. Bir azdan araba göz-dən itir. Yavər isə yolla getməyindədir. O üzü dikə qalxan meşə yoluna ayaq basan kimi ağacdən üstünə milli ordumuzun iki əsgəri hoppanır. Yavərin başma torba keçirib, qollarını bağlayırlar.

Əsgərin biri Yavəri qabağına qatıb, meşədə yerləşmiş hərbi hissənin ərazisinə gətirir. Ərazidə təzəcə əsgərliyə gətirilmiş sütül uşaqlar təlim keçirlər.

Qıraqlarda səngərlər və qazmalar nəzərə çarpır.

Əsgər Yavəri üzü divara dirəyib, «tərpənmə» qışqırır.

Əsgər qazmanın içinə girir. Qazmanın içi hərbi hissənin qərrəghıdır.

İri xəritə önündə dayanmış komandirin kürəyi bizədir. O üzünü arxaya çevirməmiş, içəri girmiş əsgərdən:

—Nədir? – soruşur – məruzə elə!

Əsgər:

—cənab komandir, hərbi hissənin ərazisində naməlum kişi aşkar edilmişdir. Biz onu zərərsizləşdirib, tutmuşuq!

Komandir:

—Hardadır?

Əsgər:

—Çöldə!

Komandir:

—Ermənidir?

Əsgər:

—Oxşamır!

Komandir:

—Bəs onda o kişini niyə tutub, gətirmisiniz?

Əsgər:

—Dedik bəlkə cəsusdur?

Komandir:

—Gətir görək nə tutmusan!

Əsgər əşiyə çıxır, komandir kameraya tərəf çevrildə biz onun Vasifin komandiri olduğunu görürük. Əsgər Yavəri komandirin qazmasma salır. Əsgər Yavərin başından torbanı çıxardır. Yavər işıqdan qamaşan gözlərini qıyıb, komandirin üzünə baxır. Komandirin işıqlı, mərd üzü ona xoş gəlir:

Yavər:

—Aslan kimi əsgərlərin var, şükür!

Komandir:

—Ssağ ol! Sənədlərini göstər görüm!

Yavər əlini cibinə salıb, sənədlərini çıxardır. Onları komandirə uzadır.

Komandir sənədləri alıb oxuyur.

Komandir:

—Quliyev Yavər sən mənə de görüm bu cəbhə zolağında neynirsən? Buralara hansı məqsədlə gəlmisən?

Yavər:

—cənab komandir oğlumu axtarıram!

Komandir:

—İndi mən səni əks– kəşfiyyat idarəsinin uşaqlarının yanına göndərəm, onlar sənin üçün o erməni oğlunu üç dəqiqəyə taparlar! Yekə kişisən, utanmırsan, ermənilərə işləyirsən!

Yavər:

—cənab komandir, bizim nəsildən hələ satqın çıxmayıb.

Babam da, atam da müharibələrdə ölüb. Mən həqiqətən oğlum axtarıram ... Siz niyə mənə inanmırsınız?

Komandır:

—Kişi, mən indi heç kimə inanmıram. Yaqubov!

Bayaqkı əsgər qazmaya daxil olur,

Komandır:

—Apar bu aktyoru mayor cəfərovun qulluğuna. De ki, komandirin gözü bundan su içmir. Bunu yaxşı– yaxşı yoxlaşm, görsün kimdir! Oğlunu axtarana bax?

Neynirsən oğlunu?

Yavər:

—cənab komandır, mən təəssüf eləyirəm ki, bizim orduda sizin kimi ürəksiz komandirlər var. Ay kişi, neçə aydır ürəyim dözmür, atayam... cəbhəyə bap– balaca quzu göndərmişəm... İndi onun üzünü bir dəfə görüb, geri qayıtsam nə olacaq ki? Axı mənə niyə inanmırsan?

Komandır:

—Mən heç kimə inanmıram.

Yavər cibindən oğlunun məktubunu çıxarıb komandirin misinin üstünə atır. Məktubda Vasifin şəkli də var!

Komandır:

—Bu nədir? Bu şəkil səndə hardan?

Yavər:

—Məni hara aparırsız aparm, amma sən allah sonuncu dəfə oğlumun qulluq elədiyi hissənin yerini göstərin ki, heç olmasa o torpağa uzaqdan baxım!

Komandır məktubu qaldırıb oxuyur və üzündəki sərtlik itir. Komandır yaxınlaşıb Yavəri qucaqlayıb öpür.

Komandır:

—Sən Vasifin atasısan?

Yavər:

—Bəli! onu tamyırsan?

Komandır:

O, iki gündür ki, düşmən arxasında kəşviyyatdadır. Axşam allah qoysa qayıtmalıdır... Belə oğula görə sağ ol, kişi! Yaqubov! Yeməxanaya tapşırıq ver ki, iki nəfərlik yemək hazırlat-sınlar, kişini çox incitdim, gərək indi könlünü alağ!

Əsgər:

—«Baş üstə»! – deyib qazmadan çıxır...

Yeməxana.

Yavər və komandır oturub şam yeməyi yeyirlər. Yavər ay-ağa qalxıb çamadanım açır. İçindən quru qaysı və başqa kənd sovqatlarını çıxarıb mizin üstünə düzür, yeməxanadakı əsgərlərə paylayır. Yavər qayıdıb yenə komandirlə yanbayan oturur. Onlar bir müddət dinməzəcə çörək yeyirlər. Hiss olunur ki, komandır Yavərin ona verəcəyi sualdan qorxur, ona görə də sükuta üstünlük verir. Yavər bir– iki dəfə söhbəti başlamaq istəsə də, komandır hərəkətlərlə onu damşmağa qoymur.

Nəhayət Yavər dözməyib qaşığı əlindən mizin üstünə qoyur.

Yavər:

—Bəs Vasif qayıtmadı?

Komandır də bayaqdan bəri qorxduğu işin baş tutduğunu görüb, məğlub olmuş kimi sütləşir. O da əlindəki qaşığı mizin üstünə qoyur.

Komandır:

Bir azdan qayıtmalıdırlar.

Yavər:

—Axşama qayıdılar?

Komandır saatma baxır. O çox həyəcanlıdır!

Komandır:

—Yüz faiz.

Yavər:

—Vasif düşmən tərəfə birinci dəfədir gedir?

Komandır:

—Yox! O qayıdacaq, fikir eləmə!

Yavər:

Bu az vaxtda o necə kəşfiyyatçı oldu axı?

Komandır:

—Bu artıq qandır, sən bizim bu hissəni necə tapdın?

Yavər gülümsünür...

Yavər:

—Hə bizim nəsil inaddır...

Bir əsgər yeməxanaya daxil olub, komandirin qulağına nə-
sə pıçıldayır. Komandır özünü tox tutsa da, həyəcanı hiss olu-
nur. O ayağa qalxır.

Komandır:

—Kişi sən burda çörəyini ye, mənə «general» çağırır!

Yavər:

—Nədir, yoxsa Vasifdən bir xəbər var?

Komandır:

—Ürəyini sıxma kişi, özüm gedib o dığaların arasından sə-
nin Vasifini gətirəcəm!

Komandır yeməxanadan eşiyə sakit– sakit çıxsa da, ona
xəbər gətirən əsgərin eşikdə yaxasından yapışır.

Komandır:

—Bu ola bilməz! Bu ola bilməz! Kim dedi sizə?

Əsgər:

—Telefonaqramma almışıq, onların arxasınca kəşfiyata
getmiş mayor Əliyev onun meyidini öz gözü ilə görüb!

Komandır:

—Koordinatlarını mənə deyin? Deyin mənə koordinatları?

Öz gözümlə görməsəm, mən onun öldüyünə heç vaxt inanmaram.

Əsgər çiyinlərini çəkir.

Komandır hərbi vertolyota tərəf qaçıb, kabinəyə minir. Komandır

vertolyotu hərəkətə gətirən pilota nəsə deyir, vertalyot havaya qalxır. Səsə

bütün hissə eşiyə cumur...

Kənd.

Yavərin balaca oğlu iri qoçun buynuzuna qırmızı əski bağlayır.

Nisə arvad və qonşuları yol ayrıcında oturub Yavərin qayıdışını gözləyirlər...

Yol bomboşdur.

Kənd üstündə qara buludlar tərپəşir.

Qəfildən buynuzu bağh qoç uşağın əlindən sivişib çıxır. Və kənd yolu ilə üzü aşağı qaçmağa başlayır. Kəndin bütün itləri hürə– hürə o qurbanlıq qoçu qovurlar. Yavərin kiçik oğlu da qoçun arxasınca qaçır.

Yuxarıdan dərəyə səmt gedən yolda bu qaçışı seyr edən Nisə arvad salavat çevirib, qonşusu Məsmə arvada:

—Bıy, başımıza xeyir! – deyir – bu qoç niyə belə elədi? Yoxsa uşağın başında bir iş var!

Məsmə arvad:

—Bəsdir ay qız, sən də hər gördüyün hadisəni pis tərəfə yozma! Burda nə var ki? Qoçdur da dəlilik eləyir.

Nisə arvad:

—Bu Yavərdən də bir xəbər yoxdur? Elə astagəl, elə biçərə adamdır ki, vallah heç tayı yoxdur. Ay kişi getmişən, getdiy-in yerdən qayıt gəl də daha. Ya uşağı gətir gəl, ya da ondan bir

xəbər gətir ki, ürəyimiz daha partlamasında...

Məsmə arvad:

—Az yəqin uşağı tapıb, dədə– bala danışırılar da... Baxma o da atadır, onun da ürəyi ağrıyır... Adam baladan doymur axı!

Nisə arvad:

—Ağəz daha on beş gün?

Məsmə arvad:

—Gələrlər, fikir eləmə. Ürəyimə damıb ki, Vasif də böyründə qayıdacaq!

Nisə arvad:

—Ay Məsmə, dediyin başa varsa, allah haqqı nənəmin palazını gətirib qarına özüm sərəcəm!

Məsmə arvad:

—Odey kiçiyin qoçu da tutdu.

Yolla üzüyuxarı qırmızı bantlı qoçun buynuzundan tutub qalxan

Yavərin kiçik oğlu.

Komandir Vasifin öldüyü yerdə dayanıb.

Ətraf erməni leşləri ilə doludur. Komandir nə qədər axtarır Vasifin əsgər toqqasmdan savayı heç bir xatirəyə çevriləcək əşyasını tapa bilmir.

Vasifin bədəni də tikə– tikə olub təkə göy üzünə baxan gözləri san xəzəllər içində diri kimidir. Komandir şokdan çıx-sın deyə bıçaqla əlini kəsir. Sonra bir ağaca söykənib hönkür–hönkür ağlayır...

Alayarıncıq tikilmiş əsgər kazarmasının hələ qurumamış yaş tirlərinə söykənib papiros çəkən Yavər kişi...

O papiros çəkə– çəkə göy üzünə baxır. Göy üzünə mis rəng–indədir. Göydə hərbi təyyarələr uçuşur. Bir əsgər təzəcə kə–

silmış bir quzunu yağışdan sonra işıldayan meşə xəzəllərinin üstüylə sürüyə– sürüyə yeməxananın qarşısmdakı ət doğranan yerə apapır. Aşpaz, əsgərin gətirib ona verdiyi quzunu əwəlcə heyvan soymaq üçün nəzərdə tutulan dəmir haçadan asır, sonra iri balta ilə quzunu şaqqalayır. Elə bu vaxt haradasa iri yaxmılıqda bir mərmə partlayır. Səsdən bığ yerləri təzəcə təriəmiş əsgərlər bir– birini itələyə– itələyə meşəyə sarı qaçırırlar ki, mərmə qəlpələri onlara dəyməsin. Əsgərlər ağaclarm arasmdan göy üzünə elə baxırlar ki, elə bil düşmənlər təyyarələri ordan aşağı bomba yox, su atırlar. Əsgərlərin ölümlə belə tez və gərəksiz yerdə üzləşməsi Yavərə pis təsir edir. Dəmir halqadan asılmış quzunun qanı damcı– damcı sarıxəzəllərin üstünə damcılayır...

Yavər kişi yerdən bir avtomat götürüb ağaca söykənir. .
Təyyarələr

elə bil Yavərin əsgərləri sonra göy üzündən çəkirlər. İki bir,

üç bir bığ yerləri təzəcə tərləmiş, lütcə əsgərlər qazmadan, meşədən çıxıb kazarmaya tərəf qaçırırlar.

Aşpaz əsgər dəmir halqaya yaxmlaşıb quzunu tikələməyə başlayır. Bayaq mərmə altında o da öz işini atıb qaçmışdı.

Yavər aram yerişlə aşpaza yaxınlaşıb bıçağı onun əlindən alır.

Yavər:

—Elə ət doğramazlar, a bala, niyə ətə incidirsən?

Aşpaz:

—Sən də söz danışdm da, ay dayı? Ət də inciyər?

Yavər:

—Dili olmasa da, ət də canlıdır, bala... Niyə incimir ki? Dala dur!

Aşpaz dala çəkilir. Yavər peşəkarcasma əwəlcə quzunun

artıq– urtuğunu, dərisini soyur, sonra əti doğrayır...

Hərbi hissənin ərazisində nisbi sakitlikdir.

Düşmən mərmiləri səngiyib.

Əsgərlər bir– biriləri ilə zarafatlaşırlar. Gah güləşirlər, gah bir– birinin papağını götürüb qaçırlar. Yavər bu əsgərlərin uşaq olmağına, belə erkən əsil ölümlə üzləşmələrinə acıyan kimidir və əsgərlərin bu uşaq oyunları onu bircə anlıq müharibə reallığından uzaqlaşdırır.

Yavər üzünü aşpaza tərəf çevirir.

Yavər:

—Oğlum da sənə kimidir elə... Əlindən heç nə gəlmir... Uşaqdır da... Köpək oğlu, anasını da incidirdi... Mənə bax, cəzabların da ona anası geyindirirdi... Yerini də yığa bilmir e... » Yavərə bu fakt lap ləzzət eləyir, uğunub gedir. Aşpaz diqqətlə Yavərə qulaq asır. Yavərin uğunduğuna o da gülür.

Aşpaz:

—Əmi Vasif məktəbdə yaxşı oxuyurdu?

Yavər tutulur. Çünki nə illah eləyirsə, oğlunun məktəb illəri yadına düşür. Ancaq yadına o düşür ki, ömrü boyu dağ döşündə qoyun otarıb, və hər il özü– özünə böyüyən oğlunu ancaq ona yemək gətirəndən– gətirənə görə. .

Yavər:

—Belə də, a bala. Yaxşı oxuyub!

Yavər çevrilib doğradığı quzu ətinə iri tasa atan zaman komandirin mindiyi vertalyotun səsi eşidilir. Vertalyot hərbi hissəyə daxili olub, düz qazmanın qarşısında yerə enir. Əsgərlərin üzünü ciddiləşir. Bəzi əsgərlər isə o yerdən sürətlə uzaqlaşırlar.

Komandir vertalyotdan aşağı düşür.

Yavər komandirin təkcə qayıtmasından bir şey anlamayıb, quzu asılmış haçaya tərəf çevrilir. Quzunun sallaqxana halqa-

sından asılmış kövrək sümüklərini qırıb bir– bir torpaq üstə sərilmiş meşin süfrənin üstünə atır. Komandir uzaqdan Yavərin iş gördüyünü görüb, ona yaxınlaşır. Nəhayət Yavər bıçağı və bal-tanı torpaq üstə atıb əllərini yumağa keçir. Əslində Yavər komandirin ona nəsə bir bəd söz deyəcəyindən qorxub, onun üzünə baxmaq istəmir. Komandir isə bayaqdan bəri içini didən o bəd xəbəri Yavərə deməyə qorxur ki, kişiyyə bir şey olar.

Yavər kürəyi komandirə durub əllərini yuyur. Əllərindən süzülən ətin qanı suya qarışıb ayaqlarının arasından keçib komandirin maşınma tərəf özünə şırım açır. Komandir bu şırımdakı qanı tapdalaya– tapdalaya Yavərə tərəf gəlir.

Komandir:

—Kişi, möhkəm ol, oğlun daha yoxdur. Yavər bu sözdən sonra bir xeyli əllərini yuyur... Sonra asta– asta mələfə ilə qurulayır.

Əsgərlərin sükutu və donuqluğu içində çevrilib düz komandirin gözlərinin içinə baxır. Sonra o yavaş– yavaş komandirə yaxınlaşır. Onlar göz– gözə, üz– üzə dururlar.

Yavər:

—Oturun a bala, əminiz sizə yaxşı bir çoban bozartması bışirsin!

Komandir oğlunun ölüm xəbərini belə mərd qarşılayan Yavərin qarşısında kiçildiyini hiss edib, haçandan haçana niyəsə onun bu zəifliyini görəndən aşpazın üstünə qışqırır...

—Rədd ol, burdan aşpaz! Əsgər vuruşar və ölər! Əsgər ölər... Eşidirsən...

Komandir bu söziəri niyə dediyini heç özü də dərk etmir və kömək üçün çevrilib Yavərə baxır. Yavərin üzündə elə bir ağrı var ki, onu dilə gətirmək mümkün deyil. Komandir çevrilib yenidən vertalyota sarı qaçır. O vertalyota minib:

—İyirmi dəqiqəyə hücumə keçirik! Hamı hazır olsun! Tri-

bunal altında

cavab verməli olsam da, onların hamısını bu gecə qıracam...

Döyüş səhnələri...

Komandir vuruşda...

Artıq gecə düşüb...

Göydə təyyarələr uçar.

Qazmanın içi.

Yavər və komandir uzun miz arxasında oturub, hər ikisi bir dəmir qabdan xörək yeyirlər.

Komandir:

—Minaya düşmüşdü, çox axtardım... Əti ələ gəlmirdi... Təkcə ağacın dibindən kəməri tapdım... Nə qədər qərribə ol-
sa da, kəməri tər- tər qalmışdı. Bax, adı da üstündə yazılıb.
Bilirsən nə qədər erməni gəbərtmişdi...

Yavər:

—Heç olmasa, isinişə bilmişdimi uşaqlara? Çox utancaq idi
axı... Məndən də utanırdı...

Komandir:

—Yox! Sən səhv edirsən, Vasif çox diri uşaq idi, amma bir
az tənha idi. cəsur və mərd idi. İçində çox şey vardı, . . Sən onu
deyərsən tanıya bilməmişdin...

Yavər:

—İnanırsan, bircə dəfə də olsa oturub onunla əməlli- başlı
kəlmə kəsməmişdim. Heç bilmədim o, necə böyüdü.

Komandir:

—O tay- tuşundan seçilirdi. İçində incəlik, yumşaqlyq yox
idi, elə bil o ancaq əsgər olmaq üçün doğulmuşdu.

Yavər:

—Bunu, yaxşı dedin, komandir; biz hamımız elə bil əsgər
olmaq üçün doğulmuşuq. Babamı on səkkizinci ildə on doqquz

yaşmda Şamaxı qırğınında ermənilər öldürdü. Ondan bircə yadigar qalan atam idi. Babam doğulandan erməni gülləsinə qədər nə yol gələ bilərdi ki? O heç niyə bu dünyaya gəldiyini də yəqin dərk edə bilməmişdi. Sonra atamı on doqquz yaşmda «neməslər» öldürdü. O da hələ dünyayı bütün tamı ilə dişinə vurmamışdı. On doqquz yaşında nə düşünürsən ki? Atamdan da yadigar qalan təkcə mən oldum. Mənim bəxtimə ölüm düşməsə də, vaxtı heç cür tuta bilmədim. Inanırsan, bütün ömrüm elə dağın kəlləsində keçdi. Əvvəl sovetin planını verdim, sonra sahibkarrın, mənə qalan nə oldu ki?... Bu yandan da uşaq böyüdü!

Komandır:

—O sənin üçün uşaq idi, kişi! Mənim üçün o, yetişmiş, pəşəkar və sadıqəsgər idi...

Yavər:

—Mən heç bilmədim ki, o, uşaq necə böyüdü. O elə özü böyüdü... İndi də ermənilər onu on doqquz yaşmda öldürdü.

Komandır:

—O, ölməyib, kişi!

Yavər:

—Ölməyibsə, bəs o, hanı? Axı ondan sonra mənə heç nə qalmadı? İndi mən onun anasına nə deyim? Heç meyidi də yoxdur!

Komandır:

– O ölməyib!

Yavər ayağa qalxıb, qazmadan çölə çıxır...

Işıqlı gündür. Yavər meşəyə sarı qaçır. Meşə cıdırı ilə çəmənləklərə qədər qaçan Yavər... .

O üzüqoylu xəzəllərin üstünə uzanıb. Dərindən nəfəs alır.

Yavərin pencəyinin üstüylə qarışqalar yeriyir. O çevrilib göy üzünə baxır. Yavərin üzündə nə kədər var, nə qəzəb. Onun üzündə çox qəribə bir rahatlıq var. Elə bil o, neçə gün

canında gəzdirdiyi qorxusunun sonunu görüb və sonluğun təsirindən süstəlib. Və daha vuruşmağa təqəti yoxdur...

Nisə arvad güzgünün önündə güllü şalını çiyinə sahb özünə baxır. Başını darayıb, kiçik oğlunun əlindən tutur. Onlar pillələri, düşüb kəndin

ayağımdakı toya tərəf tələsirlər.

Kənd yolu ilə toy mağarma tərəf gedən toy adamları.

Nisə arvada nədənsə elə gəlir ki, hamı ona baxıb, üzünü gizlədir. Arvad elə bilir ki, bütün kənd onun ərinin niyə gec gəldiyini bilir və bu bilgi itgi ilə bağlıdır. Nisə arvad yolu axıra qədər gedə bilmir. Ayaq saxlayıb qəfildən və heç nədən kiçik oğlunu döyməyə başlayır. Uşağın səsinə yığılmış kənd qadınları nə qədər əlləşir Yavərin kiçik oğlunu Nisə arvadın əlindən ala bilmir. Nəhayətdə Nisə arvad özü uşağını qucaqlayıb, onu öpə- öpə ağlayır...

Hərbi hissənin ərazisi.

Bütün şəxsi heyət parad geyimində addımlayır...

Azərbaycanın üçrəngli bayrağı dalğalanır...

Yavər də şəxsi heyətin qarşısında qoyulmuş tək kətilin üstə oturub.

Vasifin komandiri Yavərə yaxınlaşır. O Vasifin əsgər toq-qasını əllərində tutub Yavərə uzadır. Yavər əli əsə- əsə toq-qanı alır.

Komandir:

—Vasifin toqqasıdır. Bu əsgər toqqasını qoru! Yavər toqqanı əlində yığıb sağ yumruğunda toppuz kimi sıxır. Yavər qarşısından addımlayıb keçən yüzlərlə əsgərə baxır. Yavər nə sə söz demək istəyir, amma nə illah eləyir boğazmdakı qəhərdən danışa bilmir. O, yalnız quru və iri gözləri ilə biğ yerləri təzəcə tərləmiş yüzlərlə əsgərə baxır. Onların gözündə mərdlik və

sərtlik ifadəsi var. Komandir Yavərin kövrəldiyini görüb vəziyyəti dəyişir.

Komandir:

—Şəxsi heyət... Yerində dur! Azad... Dağılışın...

Əsgərlər Yavərin qarşısından keçib ora– bura dağıhşrlar.

Boş meydanda əlində əsgər toqqası qalmış tənha Yavər...

Onun üzündə tənhaq və ağrı hiss olunur...

Kənd.

Nisə arvad kiçik oğlunun əlindən tutub kənd yolu ilə fəlcigilə gedir.

İtlər hürüşür.

Nisə arvad fəlcinm həyətinə keçir. Həyətdə çoxlu qadm oturub. Hamısmm da əlində iri əsgər şəkilləri. Nisə arvad keçib bir qıraqda əyləşir. Arvadlardan biri üzünü Nisə arvada tutur.

Arvad:

—Kişi qayıtdı?

Nisə:

—Nəsə gecikir, bir xəbər də yoxdur. Gəldim ki, Qızqayıt fala baxsın. Bir az sakit olum.

İkinci arvad:

—Hə, fal adamı yaman sakit eləyir, özü də Qızqayıt yaxşı baxır.

Elə bu vaxt içəri qapı açılır. Arvadlar yer– yerdən:

—Sən keç, sən keç deyirlər. Qoy Nisə keçsin. Nisəni qabağa burax – qışqırırlar.

Nisə arvad fəlcinm otağına keçir. Qızqayıt üzü qapıya oturub. Nisə arvadı görəni kimi ayağa qalxıb onunla öpüşür. Nisə bu öpüşdən kövrəlir.

Qızqayıt:

—Otur bacı, otur. Allah özü köməyin olsun! Səndən pul almayacam. ! Şəkilini gətirmisən?

Nisə:

—Öz şəkli yoxdur! Nə qədər axtardım öz şəklini tapa bilmədim. Atasının şəklini gətirmişəm. O da onunladı axı...

Qızqayıt:

—Atası?

Nisə:

—Hə də, atası düz on yeddi gündür onun dalınca gedib, amma heç ondan da xəbər yoxdur.

Qızqayıt şəkli alıb sinəsinə sıxır. O biri əli Nisə arvadın nəbzini tutur. Onlar bir müddət beləcə otururlar. Ancaq saat səsi eşidilir. Haçandan– haçana Qızqayıt dillənir:

—Gözün aydın ay bacı, kişi üç günə gələcək!

Qızqayıt ayağa qalxıb Nisə arvadı qucaqlayıb öpür.

Nisə:

—Bəs Vasif?

Qızqayıt:

—Yəqin ki, o da yanımda olacaq da! Harda olacaq?

Nisə arvad başına bağladığı şalı Qızqayıtın başına bağlayır. Nisə arvad sevinə– sevinə otaqdan eşiyə çıxır.

Nisə:

—Gözünüz aydın ay qızlar, Qızqayıt deyir ki, üç günə kişi gəlir.

Amma dəhlizdən görünən açıq qapı ağlayan Qızqayıtı da dəhlizdəki qadınlar üçün görünən edir. Dəhlizdəki qadınlar gah sevinən Nisəyə, gah da ağlayan Qızqayıta baxırlar... .

Yavər tskələnin qarşısmdakı taxta oturacaqda oturub papiros çəkir. Papirosu kötüyünə qədər çəkib ayağa qalxır. Bilet kassalarına doğru gedir. cədvəli oxuyur. Əlini cibinə salıb pul

çıxarır. Sonra pulu yenidən qaytarıb, cibinə qoyur. Bir qədər kassaların qarşısında durub, yenidən gözləmə zalına qayıdır. Yenə oturacağa oturur. Nə fikirləşirsə yenə ayağa qalxıb kassalara yaxınlaşır. Kassadakı kök arvadın kiçik pəncərədən görünən gözlərində qəribə heyrət var.

Qadın:

—Ay kişi, nə gicələk olmusan sabahdan? Saa nə olub? Hara getmək istəyirsən?

Yavər:

—Bilmirəm...

Arvad:

—Ay kişi, harda yaşayırsan? Evin hardadır?

Yavər:

—Daha evim yoxdur!

Arvad hirsələnib kassanın kiçik qapısını bağlayır.

Yavər yenidən keçib oturacağa oturur. Yavər gözləmə zalında ora– bura qaçışan iki oğlan uşağına baxır. Uşaqlar əsgər–əsgər oynayırlar. Birdən uşaqlardan biri baş barmağını tətik kimi çəkib o biri uşağı əli ilə guya güllə ilə vurur. Güllə ilə vurulan uşaq yerə yığılıb, guya ölür. Bunu gören Yavər ayağa qalxıb əvvəlcə uşağa tərəf, sonra isə kassaya tərəf qaçır. Kassanın qapısını döyür. Bilet satan kök qadın kassanın qapısını açır.

Bilet satan:

—Nədir, evini xatırladın?

Yavər:

—Rusiyətə və ya xaricə biletin var?

Bilet satan:

~Ay kişi, sən dəlisən, biz ancaq Azərbaycanın daxilindəki hərəkət marşrutu üzrə bilet satırıq, rusiyətə nədir?

Yavər suyu süzülə– süzülə vağzalın binasından eşiyə çıxır.

Keçib İskələnin qarşısındakı taxta oturacağa oturur.
Vağzalın qarşısından sürətlə qatar ötüb keçir...
Şəkərbura bişirəndə qadmların arasında olan sarısaçlı qız
güzgülənir.
Gecə köynəyini geyinib, ağ mələfəli çarpayıya uzanır. Əlini
atıb, başının altından məktubları və şəkilləri çıxardır.
Şəkillər iri planda.
Hamısı Vasifin şəkilləridir,
Qız məktublardan birini əlinə alıb, ayağa durur. Işıqı yan-
dırmaq istəyəndə bacısının səsi eşidilir:
—Az, bəsdir də, qoy yataq, bir məktubu nə qədər oxuyar-
lar? Yorulmadın, sən allah?
Sarısaç:
—Az, yat daha, zəhləmi tökmə!
Sarısaçlı qız çarpayısına tərəf qayıdıb, çarpayının qar-
şısındakı
döşəməyə çökür. Pəncərədən otağa süzülən ay işığı altında
Vasifin şəklinə baxır...
Qəfil aym iüzü tutulur...
Qaranlıq...
Qız şəkilləri görmür...

Səhər.
Yavər hələ də vağzalda var– gəl edir.
O üç paçka papiros çəkib. Nəhayət Yavər qərara gəlib, bi-
let kassalarına yaxınlaşır. Kassanın pəncərəsini döyəcləyir.
Kök qadın qapını açıb:
—Hə, noldu, indi hara gedirsən? Aya? Ya Marsa?
Yavər:

—Yox, evə gedirsən!

Kök qadm:

—Hardadı sənin o evin?

Yavər:

—Dağda!

Yavər cibindən bilet pulunu çıxarıb arvada uzadır. Yavər bileti götürüb perrona çıxır.

Qatar perrona yaxınlaşır. Yavər qatara qalxır. Keçib bir qıraqda əyləşir. Pəncərədən son dəfə oğlunu itirdiyi yerlərə baxır...

Qatar tərpənir...

Dəmir relslər...

Kənd yolunun üstündəki təcikdə dayanmış Nisə arvad və onun kiçik oğlu.

Uzaqdan görünən yolun ağında bir qaraltı görünür. Nisə arvadın oğlu dartımb anasının əlindən çıxmaq istəyir. Anası uşağın əlini buraxmır.

Uşaq:

—Ay ana, gələn dədəmdir! Mən onu tanıdım!

Nisə arvad:

—O dədən ola bilməz, onların ikisi də qayıtmalıdır, bu gələn isə təkdir...

Uşaq əlini anasının əlindən çıxarıb, atasına doğru qaçır. Yolla gələn doğrudan da Yavərdir. Kiçik uşaq gedib Yavərə çatır. Uşaq onun dizlərini qucaqlayır. Uzaqdan Yavərlə kiçik oğlunun qucaqlaşmasını gören Nisə arvad qorxa–qorxa təcikdən aşağı düşüb, ayaqları əsə–əsə Yavərə doğru gedir. Yavər fikirlidi. Hiss olunur ki, Nisə arvada deyəcəyi sözləri çevir eyləyir. Nəhayət Nisə arvadla Yavər üzbəüzdür, Arvad Yavərin üzündən nəsə Öyrənmək istəyir. Yavər özünü tox tu-

tub.

Nisə arvad:

—Uşağım hanı bəs?

Yavər heç nə demir.

Nisə arvad qorxa– qorxa:

—Uşağım hanı? – soruşur.

Yavər yenə heç nə demir.

Nisə arvad:

—Ə səninnənəm e... Uşağımı niyə gətirmədin? Səni hara göndərmişdim?

Yavər yenə dimmir. Elə bil o ölüm xəbərini Nisəyə demək istəyir?

Nisə arvad ərinin yaxasmdan tutub onu silkələüir.

Nisə arvad:

—Yavər danış, danış da, ürəyimi niyə partladırısan?

Bu heyndə Yavərin kiçik oğlu ağlayır... Bu səs onu elə bil yuxudan oyadır. Yavər Nisə arvadm əllərini pencəyinin yaxasmdan darüb qoparır. Yavər üzünü kiçik oğluna tərəf çevirib bərkdən– bərkdən:

—Sağdır! – qışqırır – sağdır!. . Nə olacaq ki?

Nisə arvad ağlaya– ağlaya dizi üstə torpağa çökür. Nisə arvad sakitləşə– sakitləşə:

—Sənə qurban olum, ay kişi, niyə demirdin? Ürəyimi partlatmaq istəyirdin? İyirmi gündür getmisən, xəbərin yox, ətərin yox! Bilinmir hardasan? Çərkəz odun gətirib yığıb dama! Qoyunlardan beşi itib. Südlü sıyığ bişirmişəm.

Nisə arvad bütün bu söz yığımı birnəfəsə deyib dayanır. Sonra bir də:

—Yavər, bəs Vasif hanı – soruşur? Özün onu gördün?

Yavər bayaq dediyi yalandan yüngülləşdiyini hiss edib, indi həmin o yalanm arxasını gətirib çıxarmaq istəyir, amma hiss

edir ki, yalan damşmaq o qədər də asan deyil?

Yavər:

—Köpək oğlu komandiri buraxmadı. Özü də gəlmək istəmir... Elə kökəlibki...

Nisə arvad:

—Məni soruşdu?

Yavər:

—Əlbəttə, dedi – anama de ki, ağlamasın, ağlayanda mən burda hiss edirəm!

Yavər:

Sən də bəsdə daha ağlama. , . Ala!

(Yavər əl çantasından Vasifin əsgər toqqasını çıxırır), ala bu toqqanı da belinə bağla, hardasən ə? (Yavər kiçik oğlunu yanma çağırib, Vasifin əsgər toqqasını onun belinə bağlayır)

Yavər (kiçik oğluna):

—Bunu qardaşın sənə göndərib və mənə bərk– bərk tapşırır ki5 səni əsgər kimi böyüdüm. Sən də qardaşın kimi böyüyəndə gedib ermənilərin atasını yandırasan!

Kiçik uşaq Vasifin ona göndərdiyi əsgər toqqasını belinə bağlayıb, ayaqları tutulmuş Nisə arvadın və Yavərin başına qaça– qaça fırlanır.

Kiçik uşaq:

—Urra, urra, qardaşım mənə toqqa göndərib. Urra, urra, mən də artıq əsgərəm. Vaska mənə toqqa göndərib...

Yavər Nisə arvadı dalına alıb kəndə doğru gedir.

Yavərin kiçik oğlu qabaqda qaçır.

Yavər:

—Lap sağ– salamatdır, lap yaxşıdır, sən onu çox yaxşı böyütmüsən. Orda hamı onun başına and içir. Kəşfiyyatçıdır. 33 dənə tank partladıb. Ermənilər onu görəndə tük salır! Mənim üçün qara eynək də alıb!

Nisə arvad:

—Vasifi görəndə ermənilər tük salır? Niyə ay kişi?

Yavər:

—Az qorxurlar da.

Nisə arvad:

—Çimib eləmişən?

Yavər:

—Hardan?

Nisə arvad:

—Suyu isitmişəm, evə girən kimi çimərsən... Amma görsən Vaska da hər gün çimir?

Yavər:

—Çimir – orda hamı hər gün çimir...

Yavər Nisə arvadı kəndin girəcəyində yerə qoyur. Amma Nisə arvad

nə illah eyləyirsə, ayaqları sözünə baxmır.

Nisə arvad:

—Lap öz gözünlə gördün sağdır də...

Yavər başını razılıq əlaməti olaraq tərpədir...

Yavər otaqda oturub papiros çəkir.

Nisə arvad iri buludda gətirdiyi südlü plovu ərinin qarşısmdakı mizin üstünə qoyur. Nisə arvad Yavərə, kiçik oğluna və özünə südlü plov çəkir.

Ailə dinməz– söyləməz plov yeyir...

Yavər yenə yaylaqdakı alaçıgm dirəyinə söykənib.

Ətrafda qoyun– quzu otlayır.

Yavərin köməkçiləri bir qıraqda oturub araq vururlar. Ağ kağız üstündə duzlu xiyar, bir az göyərti– pendir görünür.

Birinci köməkçi:

—Sən öl, bu Yavər oğlunun yanından gələndən bir az çaşıb, nə dinir, nə danışır, ancaq papiros çəkir.

İkinci köməkçi:

—Dünən altmış qoyunu dərəyə salıb, sonra da üzümə durub ki, qoyun elə bu qədər idi...

Birinci köməkçi:

—Yavərə, sənə noolub, evdə salamatlıqdır? Bəlkə borcun var? Ya bəlkə uşaq nəşə istəyib? Pulun yoxdur?

Yavər əlini yelləyib, dərəyə tərəf düşür...

Yavər oturub fikrə dalır.

Köməkçilər ayağa qalxıb dərəyə Yavərin yanına düşürlər...
Gəlib onun dizinin qırağında oturlar...

Birinci köməkçi:

—Bura bax, yorulmusansa duş kəndə, . . Biz burdayıq! Heç nədən də narahat olma... Səfər gələcək, pulunu sayacayıq! Qoyunları da yükləyəcəyik maşına. İstəyirsən lap putyovka götür, get dincəl!

İkinci köməkçi:

Ə, dinmə, qoy otursun, o işsiz qala bilməz!

Yavər:

—Mənə bax, Mirzə (birinci köməkçi) sən məktəbi qurtarırdan nə işlə məşğul olmusan?

Birinci köməkçi:

—Biz də elə sizin kimi dədədən– babadan qoyunçuyuq da. Tanımırısan məni?

Yavər:

—Yox, deyirəm sən bu qoyunlardan, dərələrdən savayı ömründə nə görmüsən?

Birinci köməkçi:

—Nə bilim vallah, sən nə deyirsən?

İkinci köməkçi:

—Dayan görüm, deyəsən Yavərin başqa təklifi var. Deyirsən neyniyək ki? Deputat olaq?

Yavər:

—Əşşi demək istəyirəm, biz bu həyata niyə gəlmişik axı?

Birinci köməkçi:

—Necə yəni niyə? Evlənmişəm, qızı köçürtmüşəm, indi də nəvəmi dizimin üstünə qoyub ona nağıl danışırım. İşim də qoyun artırmaqdır... Qardaş, adam öldürürəm, oğurluq eləmirəm, nəşə çəkmirəm. Budur da həyat, bəs həyat nədir? Hər dəfə də «Pir saata» nəzir verirəm?

Yavər:

—Bu azdır!

İkinci köməkçi:

—Yavər sənə nəşə olub vallah! Ə Kalininsən .

Yavər:

—Kalinin kimdir?

Birinci köməkçi uğunub özündən gedir.

Birinci köməkçi:

—Ə, o vaxt kolxozun partkomu vardı a, onu deyir. Hər gün gəlib camaata «leksiya» – zad oxuyurdu.

Yavər ayağa qalxır. Köməkçilərinə baxıb, sonra çevrilib uca dağlara,

dərin dərələrə baxır. Yavər onlardan bir az aralanıb, üzü dərəyə dayanır.

Əlini ağzına səskeş eləyib, var gücü ilə bərkdən qışqırır...

Yavər kiçik oğlunun əlindən tutub rayon mərkəzini gəzməyə çıxıb. Uşaq əlində dondurma yeyir.

Yavər bacardığı qədər özünü toplamağa çalışır.

Birinci oğlunun böyüməsini görə bilməyən Yavər, elə bil

ikinci uşaqla, daha nəvazişli və daha diqqətli olmağa çalışır. İkinci uşaq əsgər toqqasmı beinə bağlayıb sevinə– sevinə Yavərin yanında əl– qol ata– ata yeriyir.

Yavər oğluna pul verir. Uşaq yelləncək tərəfə qaçır. Pulu yelləncəyin kassalarının ağzında dayanmış qadına verib, içəri keçir. Qaçıb yelləncəyə minir. Kiçik oğul yelləncəkdə yellənir. Yavər diqqətlə ona baxır. Və qəfildən Yavərin yadma döyüşdə ölmüş oğlu Vasifin uşaqlığı düşür.

Görüntü dəyişir.

Balaca Vasif Yavərdən kinoya getmək üçün pul istəyir. Yavər ona pul vermir. Vasif ağlaya– ağlaya atasından küsüb evin pəncərəsini açır.

Pəncərədən görünən kənd mənzərəsi. Çox keçmir Vasifin anası Nisə arvad pəncərənin önünə keçib o taydan, ağlayan oğlunu əyləndirmək üçün min cür oyundan çıxır və nəhayət Vasif sakitləşir.

Görüntü yenə dəyişir.

Vasif onuncu sinfl bitirməyinin şərəfinə atasından kostyumluq parça üçün pul istəyir.

Vasif:

—Ata, onuncu sinfi bitirdiyimə görə, bizi yığacaqlar, deyirəm, mənə təzə kostyum almazsan? Raypoya yaxşısı gəlib! Alışgil də alıb. Mən mil– milini bəyənmişəm... Baha da deyil...

Yavər bir xeyli susur. Handan– hana kövrəlir. Sonra ayağa qalxıb dolabdan özünün köhnə kostyumunu çıxarır. Gətirib kostyumun pəncəyini Vasifin çiyinə atır. Vasif pəncəyin içində görünür. Pəncək çox iridir. Amma hiss olunur ki, Vasif atasını incitməmək üçün bu iri və ona yaraşmayan pəncəyi bəyənir...

Görüntü dəyişir.

Kiçik oğlu gəlib Yavərin əlindən tutur.

Kiçik oğlu:

—Vasif gələndə də, bura gələrik! Qoy o da bizimlə yelləncəkdə yellənsin.

Yavər:

—Yaxşı, bala! Daha sənin üçün neynəyim?

Kiçik oğlu:

—Heç nə, gedək kəndə, anamı istəyirəm...

Yavər və kiçik oğlu aldıkları hədiyyələri qucaqlarında bərk–bərk tutub maşında oturublar...

Nisə arvad və Yavər miz arxasında oturublar.

Nisə arvad:

—Vasif sınıxmışdı?

Yavər:

—Yox lap yaxşıdı!

Nisə arvad:

—Eyzən, sənə oxşayır köpək oğlu. Bir aya yaxındır ki, evə bir dənə də məktub yazmayıb. Adə, bəlkə ona nəsə deyib yənə, xətrinə dəymisən?

Yavər:

—Yox!

Nisə arvad:

—Səndə var axı. Düşbərənin hamısını yedi? Özün gördün? Sən allah, o ovdax eləmişdim ha, onu özü içdi?

Yavər ayağa qalxıb otaqda gəzişir. Hiss olunur ki, hirslənib və danışdığı yalanı daha danışa bilmir.

Yavər:

—Sənə deməmişdim qonşu Zeynəbin evinə getmə?

Nisə arvad bu qəfil sualı anlamır və ərinin nədənsə birdən–

birə dəyişən buovqatını başadüşmür.

Nisə arvad:

—Ədə, dəli olmusan?

Yavər özündən çıxır. Əlinin altına keçən bütün ev əşyalarını vurub qırır. Yavər qapını çırpıb evdən çıxır. Bayaqdan bəri ərinin bu qəfil hirsinin səbəbini və bu əsəbdən etdiyi hərəkətləri dərk etməyən Nisə arvad Yavərin arxasınca doqqaza çıxır...

Kəndin boş küçələri ilə qaçan Yavər.

Nisə arvad ərinin arxasınca:

—Ədə, evə qayıt! – qışqırır. Gecə dağa qalxma, qurd– quş olar...

Vağzal qarşısındakı yeməxanada oturmuş kefli Yavər. Onunla birgə miz arxasında sürücü Səfər də oturub, Hiss olunur ki, sürücü Səfər ayıqdı. Və Yavərin bu sərxoşluğu da xoşuna gəlmir. Yavər keflidir. Elə ona görə də danışığı pauzalarla müşaiyət olunur.

Yavər:

—Erməni heç nə deyil! Bu dəqiqə mənə avtomat ver, gedim bütün erməniləri qırım... Onlar... Onlar mənim balamı... (Yavər ağlayır). Onlar mənim balama heç nə edə bilməzlər. Sən mənə avtomat ver... (Yavər qışqırır).

Sürücü Səfər:

—Ə, nə avtomat, ə? Hardan sənə avtomat ahm?

Yavər ayağa qalxmaq istəsə də səntirləyir. Sürücü Səfər onu tutmaq istəyir.

Yavər:

—Mənə əl vurma... Sən mənə avtomat ver... Onlar mənim balamı... Mənimbalamı...

Yavər yeməxanadan küçəyə çıxır. Və əlinə iri bir daş ahb yeməxananın iri bir şüşəsini vurub qırır. Şüşə qırıntıları sınıb,

döşəməyə səpələnir. Yavər sınımış şüşələrin arasından adlayıb, vitrinin dayacağı olan dəmir konstruksiyanın üstündə oturur.

Yavər:

—Gəlin, məni tutun! Mən daha yoxam axı! Məni necə tutacaqsız? Mən daha yoxam axı...

Polis məşininin səsi eşidilir. İki polis vitrinin qarşısında dayanmış polis məşinmdən düşüb Yavərə yaxınlaşırlar. Yavər özü qalxıb onların üstünə gedir.

Yavər:

—Siz məni görürsüz? Mən yoxam daha? Ay qardaş, mən özümə də, sizə də nifrət edirəm! Düşmən qalıb orda... Düşməni öldürmək lazımdır. Biz isə bir– birimizin üzünə baxırıq... Niyə?

Polislər Yavərin qoluna girib onu polis məşinə oturdurlar. Maşın Yavərin evinin önündə dayanır.

Polislər çox böyük hörmətlə Yavəri maşından düşürüb, evinə tərəf ötürürlər.

Qapını açıb eşiyə çıxmış Nisə arvad polislərdən yaşmaqlarıdır. Polislər Yavəri otağın içinə salıb çarpayıya uzadırlar.

Nisə arvad:

—Allah səni biabır eləsin a kişi, heç sənə bu iş yaraşar? Adə, sənin oğlun o boyda davada, vuruşur e... (polislərə) Sən allah onu bağışlayın... Vallah birinci dəfədir...

Nisə arvad Yavərin üstünü örtüb mətbəxə keçir. Mizin üstünə qoyulmuş ağ kağızları cütləyib, xalattm cibindən qələm çıxarır. Nisə arvad zəif mətbəx işığı altında, mətbəx mizinin üstündə oğlu Vasifə məktub yazır...

Nisə arvad səhər– səhər Yavərin yatdığı otağa keçəndə görür ki, eri yoxdur. Nisə arvad təşvişə düşür. Kiçik oğlunu haylayır. Kiçik oğlu həyətdə balaca küçüklə oynayır. Nisə arvad pəncərəni açıb oğlunu səsləyir.

Nisə arvad:

—Dədəni görmədin a bala?

Kiçik oğul:

—Lap o başdan əl çantasına yığıb dağa qalxdı. Məni də oyadıb, çox– çox öpdü... Dedi – həyəət– bacadan, anandan müğayət ol! Daha böyük kişisən! Bu iti də çox– çox öpdü.

Nisə arvad pəncərəni bağlayıb taqətsiz halda pəncərənin qarşısındakı yumşaq kətilə çökür...

Yavər kənd poçtunda oturub.

Paçtalyon Fikrət onun sağ tərəfində ayaq üstə durub.

Hiss olunur ki, paçtalyon Fikrət ağlayır. Gözləri nəmdir.

Yavər:

—Ayda üç dəfə özüm yazıb sənə verəcəm! Xəttini bilirəm!

Paçtalyon Fikrət:

—Havaxta qədər belə olacaq? Nə qədər bu yalanı uzadacaqsan?

Yavər:

—Nə bilim? Vallah, deyə bilmərəm. Ha özümü toplayıram ki, uşağın olmadığını Nisəyə deyim, deyə bilmirəm. Özüm də inanmıram heç. Nətəhər deyim? Qəbri yox! Meyidi yox!

Paçtalyon Fikrət:

—Uşağı öz gözünlə gördün?

Yavər:

—Yox!... Amma elədir...

Yavər ayağa qalxır. Poçtdan çıxır. Paçtalyon Fikrət də onun arxasınca eşiyə çıxır.

Paçtalyon Fikrət:

—Yaxşı, ayda üç dəfə sənə məktubunu Nisəyə verərəm. Məndən nə gedir ki? Amma özünü üzüm... Özü də belə olmaz axı... Əvvəl– axır bu işi bilməlidir də... O, komandirə də özüm

məktub yazaram! Hər halda nəşi basdırmaq lazımdır...

Yavər:

—Mən yaylaqdan aşağı düşməyəcəyəm. Daha yalan danışa bilmirəm.

Paçtalyon Fikrət:

—Necə yəni kəndə düşməyəcəksən? Elə də şey olar?

Yavər:

—Vallah, bacarmıram. Məktubları sənə Səfərlə göndərəcəm. Mənimki dədəhab elə gəldi...

Dağın döşündəki alaçıqda uzanmış Yavər.

Çöldə sürücü Səfər iki köməkçi ilə quzuları maşına yükləyirlər.

Sürücü Səfər:

—Yavər özünə gəldi?

Birinci köməkçi:

—Bilmirəm ona noolub? Kişi tamam çərçivədən çıxıb. Amma smmır!

İkinci köməkçi:

—O elə əvvəldən möhkəm adam idi. Sadəcə o cəbhə bölgəsində nə gördüsə bir az sarsıldı. Bəlkə qorxub?

Sürücü Səfər alaçıqın içinə keçir.

Sürücü Səfər:

—Yavər, pulları neynim?

Yavər:

—Ver uşaqlara, mənim payımı da aşağıda Nisəyə verərsən, qoy uşağa korluq verməsin! Hə, al bu məktubu da Fikrətə ver!

Sürücü Səfər:

—Kimə məktub yazırsan ə? Olmaya vurulmusan?

Yavər:

—Sən Fikrətə ver bu məktubu, o özü bilir...

Yavər dikəib alaçığm parça qapısından eşiyə baxır.

Yavər:

—Axşam düşüb?

Sürücü Səfərə Yavərin bu sualı çox qəribə görünür.

Sürücü Səfər:

—Yavər, sən alla, sənə noolub belə?

Yavər:

—Heç nə Səfər, mən ölmüşəm... Mənə heç nə ola bilməz...

Ölüyə nə ola bilər ki?

Nisə arvad kənd dükanından ərinə kostyum alır. Özünə də yaylıq.

Dükançı kişi:

—Xeyir ola, ay Nisə bacı? – sopusur – yoxsa kişini evləndirirsən?

Nisə:

—Yox , ey, şəkil çəkdirib uşağa göndərəcəm! Deyirəm, qəşəng çıxacaq da, orda komandiri də birdən şəkilə baxar... Vasif orda, birincidir axı...

Nisə arvad kənd içiyə gedir. Hamı ona sevinclə salam verir. Nisə arvad fərəhlidir. Çəpərdən onu Məsmə arvad görür. Məsmə:

—Kişi aşağı düşüb? Nisə: —Yox, ay bacı, deyəsən kişi məni lap unudub, gərək özüm ora çıxam.

Nisə arvad sarısaç qızla yolda salamlaşır. Qız Nisə arvadı öpüb keçəndən sonra yenə utana– utana geri qayıdır.

Sarısaç qız:

—Nisə xala, Vasif məktub yazır?

Nisə arvadın gözü dolur:

—Allah qoysa, qoy gəlsin sənin adına cöngə aldirmişəm ay gəlin... Razısan?

Sarısaç qız utanıb qaça– qaça Nisə arvaddan uzaqlaşır...

Nisə arvad sürücü Səfərin evi önündə onunla söhbət edir.

Nisə arvad:

—Ona denən səninlə bu dəfə aşağı düşsün! Denən kəndə şakilçəkən gəlib. Nisə dedi ki, gəlsin, şakil çəkdirib Vasifə göndərək. Denən, bəsdir daha özünü uşağığa qoydu. Düşsün aşağı. Nə var o dağda? Qoyunlar özü kökələcək də... O, polis işini də kənd unudub! Daha utanmasın!

Sürücü Səfər:

—Xeyiri yoxdur, o aşağı düşməyəcək! Tərsliyi tutub.

Nisə arvad

—Neynir e o orda?

Sürücü Səfər:

—Heç nə! Elə uzanıb yatır.

Nisə arvad:

—Nə olar özümüz ora çıxarıq!

Yavər qıvrıla– qıvrıla üzüyuxarı çıxan dağ yoluna baxa– baxa papiros çəkir.

Dağ yolu ilə üzüyuxarı qalxan sürücü Səfərin maşımıdır.

Maşının yüklüyündə Nisə arvad əlində kostyum, paçtalyon Fikrət, Yavərin kiçik oğlu, sarısaçlı qızla birgə qutulu və fotoobyektivli fotoqraf da görünür. Yavər maşını lap alaçıqın qarşısına qədər gözü ilə müşaiyət edir. Sürücü Səfər maşımını əyləyən kimi yüklüyündəki insanlar torpaq üstə hoppanır. Hamı saçlarını darayıb, güzgülənir, alaçıqın arxasında təzə paltarlarını geyinirlər.

Yavərin köməkçiləri də özlərinə tumar verir. Nisə arvad Yavəri danlayır:

—Yekə kişisən, bir aydı üzünü də qırxmırsan, indi orda Vasif sənin üzünü belə görüb, qəmlənməz? Uşaq qəmlənər də, sınar da, dur görüm, özüm üzünü qırxacam! Ə, nə olub e sənə?

Yavər:

—O, qızı niyə avara eyləyirsən?

Nisə:

—Gəlinimdir də, ay kişi...

Yavər:

—Yox! Yox! Mən onu bəyənmirəm!

Nisə:

—Yaxşı, yaxşı, qışqırma, sonra danışarıq.

Yavər:

—Sonra olmayacaq. Qızı avara eləmə.

Nisə:

—Şəkildə gülümsə, qoy uşaq sevensin!

Nisə arvad sabun düzəldib Yavəri iri daşın üstünə oturdur.

Nisə arvad Yavərin üzünü qırır. Artıq hamı fotoqrafın onlara göstərdiyi nöqtədə dayanıb, Yavəri gözləyirlər. Hamısı daraqlı, tumarlıdır. Nəhayət Nisə arvad Yavərin əyninə təzə kostyum geydirib və onun qolundan tutub düz dəstənin ortasına gətirir. Hamı halay vurub fotoqrafın qarşısında dayanıb. Hamının üzü gülür. Hamı sevincəkdir. Amma fotokameranın gözlüyündən bura toplanmış insanların ovqatını izləyən kinokameranın gözündən heç nə yayınmır. Hamı şəkil çəkdirərkən güldüyü halda Yavər bütün film boyu min bir zülmən gizlətdiyi ovqatını daha gizlədə bilməyib ağlayır.

Bütün şəkil çəkdirənlərin güldüyü halda Yavərin ağladığını gören fotoqraf başına örtüyü qara örtüyü çiyinə qədər sürüşdürür. Fotoqrafın gözü ilə gülüş və sevinc içində ağlayan Yavəri hamı görür...

Yavər get– gedə hıçqıra– hıçqıra ağlayır. Və bu ağlamaqdan Nisə arvad da elə bil hər şeyi başa düşür...

Şəkil.

Kadr donur.

SON...

“PAPAQ YUSİF”

(Qısametracılı filimin ssenarisi)

Səhər.

Üzü yuxarı qalxan dağ yolu.

Yol qıraqında aqaran baqlı qapılar.

Yolun kəlləsindən əsaqi bos küp diyirlənir.

Küpün səsinə qapılar bir– bir acılır.

Esiyə aciq baslı kişilər çıxır.

Kişilər bir– birinin üzünə baxır.

Küp yolun əsağındakı sal daşa dəyib parçalanır.

Sınnis kəsiklər icində bir ları xoruz silkənib banlayır.

Yol kənarındakı qapılar bir– bir bağlanır.

* * *

Damsız evlər.

Damsız evlərin icində oturub çay icən papaqsız kişilər.

Kəndin ortasındakı uçuq– sökük hasarın sınıq tirinə bir papaq keçirilib.

Beş– altı kişi tənbel– tənbel papağı daşlayırlar.

İki– uc uşaq quşların ayağına sap bağlayıb.

Quşlar ha uçur, uça bilmir.

Uşaqlar gülüşdülər.

Bulaq başına çoxlu arvad yığılıb.

Üzləri– gözləri yuxulu su doldururlar.

Kəndin palçıqlı yolu ilə bir uşaq qaçır.

Uşaq qaça– qaça: Yusif gəlir, Yusif gəlir, – qışqırır.

Dələkdə damino oynayan kişilər səse eşiyə cixir.

Qapılar bir– bir açılır. Əli oraqlı, dırmıqlı kişilər yola boy–

lanır.

Traktorçu Səməd evini xalçası üstündən qoşaluləni götürür. Arvadı ayaqlarına yığılıb ona mane olmaq istəyir. Səməd arvadı döşəməyə yığıb inamla görünüşlə eşiyə çıxır.

Arvadı dalınca ağlayır.

Dəllək Məti oğlunu haylayır.

Məti: A bala, get ağsaqqalı çağır!

Şalvarının arxası yamaqlı bir uşaq yüyürüb təkəm– seyrək ağaclı həyəətə girir.

Uşaq: Mussəlim baba. A Mussəlim baba, Papaq Yusif gəlir...

Bir müddət sükut çökür. Sonra ayaqyolundan xırıltılı səs eşidilir: "... Nə deyirsən a bala, kimsən?"

Uşaq: A bala, işin avand olsun, deyirəm. Yusif gəlir, başına yekə papaq qoyub. Nağayraq? Daşlaya qımı?

Ayaqyolunun qapısı acılır. Tüklü əl aftafanı eşiyə qoyur.

Müssəlim: Qoymazsınız düz– əməlli işimi görüm. Bunu doldur a bala. Mənsiz nağayracaqsınız, görəsən? Düşünüb olsəm, başsız qalacsınız!!!

Uşaq qaça– qaça aftafanı hovuzdan doldurub geri qayıdır.

İçəridə şappa– şuplu su səsi gəlirdi.

Uşaq diqqətlə ayaqyolu səmtə baxırdı.

Ayaqyolunun qapısı cırıltıyla açılanda dikəlir. Müssəlim şalvarını qayışını bağlaya– bağlaya eşiyə çıxır.

Müssəlim: Bala, hər işi görərk rahatlıqla görüsün! Bu Yusifin dərdir mənə dəli eləyib, üç aydı burada rahat gedə bilmirəm. O qoyun yununu nətəhər keciribsən başına, Allahı– zadı gözü görmür...

Uşaq: Nə bilim, a baba, keçən dəfə xeyli daşladım onu, kar elemedi. Tərsin biridi...

Müssəlim: Gedek bala, eybi yox, sonra qayıdıb dalını davam

eləyərəm!

* * *

Kənd yıǵnaǵı tozlu yola baxır. Tozun– torpağın içindən başına iri, buxara papaq qoymus hündür, kök kişi görünür. Kişi məğrur baxışla, sərt, iti atdımlarla yıǵnaǵa tərəf gəlir.

Bulaq başında durmuş arvadlar arxasını ona çevirir.

Kişi arvadların yanından keçib, dəlləyə tərəf dönür.

Dəlləyin qarşısına yığılmış kəndlilər cərgə ilə sıralanıb dinməzcə durublar.

Dəllək Məti: Ay Yusif, mən olüm düzünü de, yatanda da papaqla yatırsan, ya hərdən başından düşür?

Traktorçu Səməd: Ə, nə düşür. Ə, görmürsən uşaqları da papağa oxşayır!

Kişilər gülüşdülər. Kəndin ağsaqqalı, Müssəlim görünəndə hamı susur.

Papaqlı Yusif gəlib düz Müssəlimin qarşısında dayanır. Yusif Müssəlimdən iki baş hündürdür. Müssəlim nə qədər hoppadır ki, Yusifin papağını başından çıxara, əli papağa çatmır ki, çatmır. Axırda yorulub Yusifin qayıışından tutur. Altdan yuxarı: – “A bala. A Yusif, – deyir, – sən gəl, nə bizi incit, nə də özünü. Ə, dədən papaq qoymuşdu sənin, bax gör kənddə bir adam papaq qoyur? Odey Ələsgərə bax, səndən də artıq oğlandır. Altı eşşəyi var, qırmızı telefon da alıb, həyətinə bir antena qoyub ki, Amerikanın hamamlarını da görür, bəs o niyə papaq qoymur? Çünki düz adamdır! Əgər sən də düz adamsansa başını bizdən niyə gizlədirsən? Çıxart bala, çıxart o papağı, özünü gülünc eləmə!

Papaqlı Yusif: A baba, dağdan– kəsəkdən gəlirəm, de görüm kimdə nə var nə yox?

Müssəlim: Ə, sən ha vaxt adam olacaqsan?

Papaqlı Yusif dəstəni aralayıb daxmasına tərəf gedir...

Uşaqlar onun dalınca düşüb... “Papaq, papaq, papaq Yusif”,
– qışqırırlar.

* * *

Gecə.

Başında papaq uzanmış Yusif.

Arvadı əlində Lampa yatmış uşaqların üstündəki yorğanı səhmanlayır.

Çəkilib arxada uzanmış ərinə baxır. Başını bulayır. Lampanı üfürür, qollarını yuxarı qaldırır.

Arvad: Sən özün kömək ol, ərinmə ay Allah, ağlını əlindən alma, uşaqlarım yazıqdılar... Çöldən dədə axtarmasınlar...

Qaranlıq içindən səs eşidilir. “Lampanı keççirdmə. birdən ərin yuxulayar, yazıqdır, papağını oğurlayarlər...”.

Arvad: Allahsan?

Səs: Qorxma, bəndəm! Allah deyiləm, ərin Yusifəm!.

Arvad gülə– gülə lampanı yandırır.

Arvad: Bıy, qorxdum, ədə, ele bildim papaq qoymağın onunda xətrinə dəyib.

Yusif: Soyun yat! Bos– bos danışma...

Arvad soyunub yorğan döşəyə girir. Sonra nə fikirləşirsə yorğanı üstündən atır...

Tavanda kölgələr tərپəşir...

Yusif dikələn anda həyətdə güllə səsləri eşidilir. Güllər evin pəncərəsini sındırır.

Yusif sürünə– sürünə qapıya tərəf gəlir.

Qapını birtəhər acıb eşiyə diyirlənir.

Yusif: Evə atmayın uşaqlara dəyər!

Qaranlıqdan səs: Çixart papağı at bəri, qayıdaq gedek. Yox–sa dağdadacayıq buraları...

Yusif: Kimsən, ay adam? Keç içəri çörək kəsək!

Qaranlıqdan səs: Sənin çörəyin halal deyil, papaqlı köpək

oğlu.

Yusif: Özün bil, onda at!

Güllə səsləri artır. Evin böyrü– başı tökülüb dağılır.

Yusif dalıqatlı uzanıb. Ayın– şayın ulduzlu göy üzünə baxır.

Uçuq– sökükcük çəpərin qarşısında bir dəstə qoca oturub.

Kənd cavanları it boğuşdurur. Üzük qocaların qaşığı Müssəlindir.

1– ci qoca: A Müssəlīm, sən ağıllı adamsan, əvvəl rusaxın oturdun, indi üzün nəhrə oturarsan. Mən çoxlu il sanamamışam, gözümü açıb səni elə– belə başıaçıq görmüşəm. Yusif kimə baxıb, bu papağı başına qoyub?

2– ci qoca: Allah ona lənət eləsin!

3– cü qoca: Dədəsi Əcdər pis adam deyildi, üzüyolaydı. Düzdür, o da yekəydi, sümüklüydü, amma söz qanırdı. Bir dəfə ağac əkirdi, gəldim baxdım, dedim əkmə. O da əkmədi!

4– cü qoca: Niyə qoymadın ki, əkə?

3– cü qoca: Nə bilim vallah, elə– belə! Dediym odur ki, söz eşidən adam idi...

Müssəlīm: Hə, bu Yusif deyəsən qanıb– qandırır. Elə bilir papaq qoysa, bizə oxşamayacaq. Mən çox başı papaqsız qoymuşam...

2– ci qoca: Mən də...

3– cü qoca: Papaq qoyur ki, qala. Hamısını yığdıq eşelona, göndərdik o taya...

4– cü qoca: A, Müssəlīm sənə bir şey deyim, əvvəla mən çoxdandır fərli yatmıram. İşdir, ayda– ildə bir dəfə gözüm huşa gedən kimi, iri bir papaq gəlir durur düz burnumun qənşərində, qışqırır ayılıram!

2– ci qoca: Demə, demə ay qardaq, mən də eləyəm. Papaq qoymur ki yatım!

Müssəlīm: Bircə bu Yusifin papağını çıxarda bilsəydik, ra-

hat ölərdik...

* * *

Bazar, Yusif bazarda gəzişir. Kənd lotularından biri “KamAZ” sürücüsü olan gürcüyə pul verib nəşə başa salır.

Gürcü pulu alıb maşına minir. Yusif bazarın qarşısında dayanıb. Qəfildən “KamAZ” sürürlə onun yanından keçir. Sürücü əl atıb Yusifin papağını başından götürür.

Maşın uzaqlaşır. Yusif var gücü ilə maşının arxasınca qaçır. Maşına çata bilməyəcəyini görüb üzü üstə yola yığılır.

Uşaq kimi ağlayır.

“KamAZ” bir az irəlidə əylənir. Gürcü başını kabinədən eşiyyə çıxarır.

Gürcü: Genasvali, niyə ağlayırsan? Papaqdı da!

Yusif dikəlib gürcüyə baxır. Onun üzündəki iztirab gürcünü kövrəldir. Gürcü maşından düşüb Yusifə tərəf gəlir.

Gürcü: Sən nə qərribə adamsan, bico? O biri mənə yüz min verdi ki, papağını qaçırım, sən də iki yüz ver, papağını qaytarım, daha niyə ağlayırsan?

Yusif: Mənim pulum yoxdur!

Gürcü: Bəs nəyin var?

Yusif: Papağım!

Gürcü: Rəhmətliyın oğlu, papaq indi kimə lazımdı?

... Bəs neynəyək?

Yusif: Bilmirəm!

Gürcü: Yük daşıya bilərsən?

Yusif: papağım başımda olsa niyə daşımıram?

* * *

Gürcü daş səki üstə oturub tum çırtlayır.

Yusif başında papağı kisə– kisə findığı maşına yükləyir.

* * *

Kənd.

Kənd camaatı yola boylanıb səbirsizliklə papağı oğurlanmış Yusif gözləyir. Traktorçu Səməd dəmlı plov qazanını həyətin-dəki mizin üstünə qoyur. Yol qırağındakı ağacın kəlləsindən gümrah usaq səsi eşidilir:

- Gəlir, gəlir! .

Hamı yola boylanır.

Yolla başı papaqlı Yusif gəlir.

Müslim özü– özünə:– “Ə, bunun neçə başı var, ə?”– deyir.

Dəllək gürcüyə pul verənə üzünü çevirib:

– “Sən bilirsən ümid qırmaq nədir?”– soruşur.

Gürcüyə pul verən dal– dalı çəkilib meşəyə sarı qaçır.

Dəllək onu qovur... .

* * *

Axşam yenicə düşüb. Yusif daxmasının divarına söykənilib günəşin batmasını izləyir. Bir gözünü yumur, o birini açır, o birini yumur... Şır– şır səsi eşidilir. Yusif başını qaldırıb evin damına baxır. Damda bir uşaq dayanıb. Yusifin papağına işəyir. Yusif ayaqa qalxıb uşağı qovur. Uşaq qaçır. Yusif qovur, nəhayət, Yusif uşağı tutub havaya qaldırır. Yerə çırpmaq istəyəndə, içində nəşə qırılır, kövrəlib uşağı yerə qoyur. Uşaq bir qədər aralanıb ağaca söykənir. Uşaqda Yusifə baxır.

Uşaq: Papaq... papaq...

Yusif: Mən sənə neynəmişəm, a bala?

Uşaq: Sən dəlisən?

Yusif: Hə, a bala, dəliyəm, toxunma mənə! Get işinə, gücünə ...

Uşaq: Anam deyir ki, sən gecələr papaqla yatmaqdan qurd-

damısan, başında buynuz bitib!

Yusif ayağa qalxıb yavaş– yavaş evinə sarı gedir...

Gecə.

Yusifin qapısı bərk– bərk döyülür.

Başı papaqlı Yusif çarpayıdan qalxıb işıqı yandırır. Qapını açır. Milis Səftər şəstlə içəri girir.

Milis Səftər: Səndən şikayət var! Tabureti bəri ele!

Yusif tabreti Milis Səftərin altına çəkir.

Milis Səftər: Yusif, sən gəl mənimlə qoz– qoz oynama, çıxart bu papağını. İlin, ayın bu vaxtında niyə oyun çıxardırsan, pul deyirsən, pul yığaq verək. Medal istəyirsən, medal verək...

Yusif: Balama dəymə, a Səftər, səndən bala istəmirəm. Havanı korlamıram, qanunu pozmuram. Papaqdır da durub başımda, axı mən sizə neynəyirəm?

Milis Səftər: Sən nə tərs adamsan, ə? Niyə hamı kimi sıraya qoşulmursan? Sən öl, səni ilişdirəcəm... Ə, sənin havanı da şıxır adamı!

Milis Səftər ayağa qalxır. Yusifin kiçik oğlu oyanıb yuxul– yuxulu atasına baxır.

Milis Səftər: Ə, bu yetimə yan dana ! Buna yazığın gəlsin, uşaqların qınağından eşiyə çıxıb bilmir...

Milis Səftər qapını çırpıb gedir...

Yusif xeyli susandan sonra uşağının qarşısında döşəməyə çöməlir.

Yusif: Sən də papaq qoyaçaqsan böyüyəndə... ?

Uşaq: Yox!

Yusif: Niyə, a bala?

Uşaq divara qısıılır...

Uşaq: Dədə, çıxart da papağını...

Yusif qapını çırpıb eşiyə çıxır. Göy üzünə baxır...

Kənd içindən it hürüşmələri eşidilir.

Yusif papağını başında sahmanlayıb artırmaya oturur.

Yusif papağı başında çayda atını çimdirir.

Kənd lotuları ağaclıqdan onu pusurlar. Lotulardan biri soyunub çaya girir.

Üşüyə– üşüyə gəlib Yusifin yanında dayanır.

At hürkür...

Lotu: Salamun– ələyküm, həmişə təmizlikdə!

Yusif: Salam, a baka, günün uğurlu olsun!

Lotu: Yusif, sənə neyləmişəmsə məni bağışla, gəldim haqq yoluna, daha mən də papaq qoyacam başıma.

Yusif: Nə yaxşı, a bala. Nə gözəl, mən bilirdim ki, axırda hamınız mən deyənə gələcəksiniz!

Lotu: Üç gündür papaq axtarıram, tapmıram! Bilmirəm neyləyim, heç başımın ölçüsünü də əməlli bilmirəm. Olar ki, papağını qoyum başıma, ölçüsünü yazım. Gedim ondaca alım?

Yusif: Niyə olmur a bala!

Yusif papağını lotunun başına qoyur.

Lotu papağı başına sıxıb qaça– qaça çaydan çıxır.

Papağı başından çıxarıb dostlarına atır.

Yusif lotuların dalınca qaçır.

Lotular papağı biri– birinə atır. Yusif qovur, onlar qacir. Belə– belə onlar kəndə girirlər.

Yusif alt tuman– köynəyində başı açıq ora– bura qaçır. Gah pəlçığa yığılır, gah dirəyə, çəpərə dəyir.

Kənd əhli gülüşür...

Arvadlar Yusif pəlçıq atır.

Müssəlim sürəkli fit çair.

Nəhayət, Yusif papağının getdiyi ilə barışıb suyu süzülə– süzülə daxmasına tərəf gedir.

* * *

Gecə.

Yusif başı açıq daxması önündə dayanıb. Sükut. Yusif daxmasına girir.

Əvvəlcə isıq sönür. Sonra güllə səsi eşidilir.

Və nəhayət, ağlaşma qalxır.

Qəbirstanlıq.

Butun kənd qazılmış qəbirin kənarında dayanıb aqlayır. Yusif mafəsi üzü qıbləyə qoyulub.

Molla Quran oxuyur.

Müsellim: Gedən küçədən gedir. Rəhmətlik mər adam idi. Az danışardı, amma düz danışardı, bərk dost idik. Aramızdan suda keçməzdi...

Qoca: Kəndin fəxri idi... Yusif.

Arvadlar ağı deyir: "Qələm qaşlı, badam gözlu el yaraşığı Yusif. A Yusif, hanı sənin o yaraşığın, çinar boyun, düz qaməyim?".

Kənd lotuları da kövrəlib...

Qıraqdakı qobuların arxasından bir papaqlı yorğa atla keçir. Əvvəlcə kəndə gedən atının Müsellim görür. Gören kimi də gülümsünür. Sonra bütün kəndlilər atını görüb biri– birilərini dümsükləyirlər.

Lotuların çiçəkləri çırtlayır.

Traktorçu Səməd: Ə, bu qırışmala bax, sən canın, bu istidə papaq qoyub! – deyir.

Nəhayət qalxmıs təlatümə təkani ağsaqqal Müsellim verir. Üzünü mollaya çevirir.

Müsellim: Ə, saxla o Quranımı, çevril bir arxaya bax, papaqlının biridə çıxıb!

Kənd əhli başdan– kəsəkdən qapıb papaqlıya tərəf qaçırlar.

Başda Müsellimlə, Quranı ölün üstünə atmış molla qaçır.

Sonra qəbirqazanlar və lotular gəlir...

Qaçanlar filimin əvəlində sınımış günün ayaqlayıb, üzü yuxarı, dağa səmt qalxırlar.

Hamı keçib gedəndən sonra ları xoruz görünür.

Bə onu banı üstündə filim bitir.

MURADƏLINİN BAŞINA GƏLƏN ƏHVALAT

İştirak edir: – Muradəli, on yeddi yaşlı qoca kişi.

Məkan: – Bura.

Zaman: – Onda.

Muradəli bir səhər yuxudan oyanıb güzgünün qarşısına keçdi. Üzünə baxdı. Tellərini tumarladı. Burnuna baxdı, sızanaqlarını sıxdı. Ağızını açıb dişlərini saydı. Sonra içinə baxdı. Və birdən Muradəli gördü ki, sevgisi yoxdu, itib. Üzündə, gözündə, ganında boş, quruca kədər var. Evə baxdı. Çıxıb həyatə baxdı. Bostana qaçdı. Təzədən otağa qayıdıb Dolabın rəflərinixtardı. Soyuducunu açdı. Çarpayının altını, döşəyin, yorğanın mitilini eşələdi. Tapmadı. Döşəməyə oturub fikrə getdi. Gümən min yerə vardı. Sevgisini qıza vermədi, gəlinə vermədi. Oda tumadı, it aparmadı. Allaha addım atmadı, torpağa gömmədi. Yel əsmədi, zəlzələ olmadı. Torpağa bağlanmadı, göyə çıxmadı... Bəs bu sevgi, nə oldu yoxa çıxdı? Dünən yatanda içindəydi. Qorxusuyla, ümüdiylə yan– yana canında qucaqlaşmışdı.

Döşəmədən qalxıb polisə qaçdı. Polis rəisi Muradəliyə baxıb, içini çəkə– çəkə: “Ərizə yaz, – dedi, – şikayət ərizəsi yaz, boyunu, çəkisini dürüst göstər. Saçının, gözünün rəngini yadına sal. O, sevgidi, nədi... onu anasıyla birgə bu gecə çarpayuya gətirməsəm, paqonum mənə haram olsun!”.

Muradəli ərizəni yazıb eşiyə çıxdı. Eşik soyumuşdu. Mura-

dəli eşiyə daş atdı. Eşik çilik– çilik olub yerə səpələndi. Muradəli quşlara daş atdı, adamlara daş atdı. Quyulara tüpürdü. Körpülərə mıx vurdu. Qızların dallarına baxdı. Sonra gedib dağa qalxdı. Ordan günəşi söyüb, üzünə tüpürdü. Günəş tava kimi cızıldadı. Bizim soyuq kəndimiz Muradəliyə əyri– əyri baxdı. Günəş Muradəlidən küsdü, Bir daha onu qızdırmadı. Qızlar Muradəlini sevmədi...

Muradəli bir– iki qız sevgisi yaşadı. Sonra bir– birinin ardınca altı arvad aldı, iki öküz. Arvadların altısı da atası evinə qaçdı, öküzlərin ataları yox idi. Muradəli öküzləri boyunduruğa salıb torpağa şumladı. Bir addım o yana, iki addım bu yana... bir addım o yana, iki addım bu yana... Torpağı xəmirə döndərdi. Nə güldü, nə dindi..... Bir gün ağzında dili qırıldı. İçinə düşdü. Qaldı dilsiz. Muradəli heç kimi, heç nəyi sevə bilmədi. Heç kim, heç nə Muradəlini sevmədi. Muradəli Əzrayılı çağırdı. Əzrayıl gəldi. “Yığış gedirik” , dedi. Muradəli əliylə Əzrayılı qandırdı ki: “ Bəs ay dadaş, sevgim necə oldu mənim? . Burda qaldı?”. Əzrayıl güldü: Burda heç nə qalmır, – dedi. – “Min belimə”. Muradəli rayılın belinə mindi. Getdilər...

Muradəlini babalarının yanında basdırmadılar. Neçə il torpağa şumladığı torpağa gömdülər. Bir ildən sonra torpaq altından Muradəlinin əli çıxdı. Qızlar, gəlinlər şum yerindən gələn iydən halsız düşdü, ürəkləri getdi. Özündən getməyən qızlar qovrula– qovrula : “Bilsəydik Muradəlini sevərdik”, – dedilər. Bütün kənd bir– birini sevməyə başladı.

Sevə bilməyənlər hirsələndi. Molla çağırıldı, gəldi, gəldi. Muradəlinin ovcuna möhür qoydu. Həkim çağırıldı, gəldi Muradəlinin ovcuna iynə vurdu. Polis çağırıldı, gəldi Muradəlinin ovcunu həbsə aldı. Xeyri olmadı. Əl daha da çiçəkləndi, ətirələndi. Biliciyə qaçdılar, gəldi, birbaşa qurub oturdu:”Sevgisi itən oğlandı bu?, – soruşdu. Dedilər: “Hə odur”. Bilici:

“Məni niyə çağırırsınız? – dedi. – Mən kiməm ki?”.

Pisler gedib “ Belarus” traktoru aldı. Dəmir ipi halqa eləyib Muradəlinin biləyinə doladılar. , traktoru şum boyu sürdülər. Bir dartdılar, xeyri olmadı. İki dartdılar, kar eləmədi. Üç deyib dartdılar– şum yeri aralandı. Muradəlinin əli bir azca quş olub göylərə uçdu...

Bilici: “ Sevgisidi, uçdu yanına, – dedi. – indi canın rahat olar!”

Abbasuşağı nəslinin nöqtəsi Muradəlidir. Gözlüyüm qırılardan Muradəlini görmürəm. Musa hərdən gəlib mənə Muradəlidən qəribə– qəribə nağıllar danışır. Qismət kişi özünə “binokl” alıb, özgə arvadlara uzaqdan baxır. Hacı Murad dayı peyk icad eləyib, gələn həftə kosmosa buraxağaq. Hələ qulağın doludur.

Çayxana inəklərindən biri pəsdən oxumağa başlayıb. Ağahüseyn Məhəmməd kişinin oğludur. Məhəmməd kişi Qoçu Şahverənin nəvəsidir. Qocu Şahverən Abbasğa kişinin oğludur. Abbasğa kişinin atasının da, uzaq kötücəsinin də adı Muradəlidir. Göydəki buludun da adı var. Amma göydəki bulud bilmir ki, Muradəlinin oğlu mənəm. Nöqtə də məndədir.

MÜNDƏRİCAT

Hekayələr
Milad gecəsi
Borc
Ogey
Mixək böcək
Adsız hekayə
Təxti-şəcərə və Muradəlinin itmiş sevgisi
Çiçəklənən adamın tarixçəsi
Cangüdən
Əmim
Tarixi - cıbı
Axrestomatik əhvalat
Xrestomatik əhvalat
İtki
Çevrilmə
Neft Dadaş
Ərəfə
O və O biri
Qurban
Uçurum
Xilaskar
Yad dünya
Səhər
Susuz hovuzun qumrusu
İthaf
Cuvarlının "Mən"i
Esmira Vəliyevanın patologiyası
Avara
Uğurlu gün

Şeytan çərxi
Təhlə əhvalatları
Bizim oğlan
Xas igid
Əbdüləzim kişinin taygöz atı
Qatil gündəliyi
Kütləvi çəkilmə
Adilin itirdiyi hekayə
Albalı ağacı
Vəsiyyəət
Qırmızı köynək
Alməmməd kişi
Doqquzuncu hekayə
Vaxt
Yalquzaq
Məsləhət
Gecə polisi
Saat birdən reportac
Keçmiş
Ayrılıq
İki kişinin bir gecəsi
Nahar
Şirvan şəşəngisi
Uduzmuş adamın ştrixləri
Heç nə
Təkərləmə
Dalandar "D"
Səs
Fədai
Dan yeri söküləndə
Ayrıc

Sinqapur şamı
Avtoportret

Povestlər

On ikinci nəğmə
Üçüncü günün adamı
Yeddi

Kinossenarilər

Köçərgi
Yalan
Papaq Yusif

Yığılmağa verilmişdir: 12.02.2008

Çapa imzalanmışdır: 04.04.2008

Kağız formatı: 60x84 1/16

H/h həcmi:

Tirac 500.

Təknur MMC-nin mətbəəsində çap edilmişdir.

Ünvan H.Cavid 31

